

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Слободан С. Поповић

**УЛОГА ШАНГАЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЗА
САРАДЊУ У ГЕОПОЛИТИЧКОМ И
ГЕОЕКОНОМСКОМ ПОЗИЦИОНИРАЊУ
НР КИНЕ**

докторска дисертација

Београд, 2021.

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

Slobodan S. Popović

**ULOGA ŠANGAJSKJE ORGANIZACIJE ZA
SARADNJU U GEOPOLITIČKOM I
GEOEKONOMSKOM POZICIONIRANJU
NR KINE**

doktorska disertacija

Beograd, 2021.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

Slobodan S. Popović

**THE ROLE OF THE SHANGHAI
COOPERATION ORGANIZATION IN THE
GEOPOLITICAL AND GEOECONOMIC
POSITIONING OF THE PR CHINA**

Doctoral dissertation

Belgrade, 2021

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ И ЧЛАНОВИМА КОМИСИЈЕ:

Ментор - Проф. др Драгана Митровић, редовни професор, Факултет политичких наука,
Универзитет у Београду;

Председница комисије - Проф. др Јелица Стефановић Штамбук, редовни професор,
Универзитет у Београду, Факултет политичких наука;

Члан комисије – Проф. др Срђан Перишић, ванредни професор, Универзитет Унион –
Никола Тесла, Факултет за међународну политику и безбедност.

Датум одбране:

Оцена:

РЕЗИМЕ:

Обезбеђивање националне безбедности и економског развоја су два основна циља стратешког деловања држава, у чему НР Кина не представља изузетак. Са друге стране, како је НР Кина остваривала резултате „политике реформе и отварања“ она се све дубље интегрисала у глобалне безбедносне и економске токове, што је истовремено, подизало и ниво њене рањивости на промене у истој равни. То је руководству Комунистичке партије Кине наметало неопходност промене стратешког поимања позиције НР Кине у међународном поретку. Стога, од пасивног посматрача Пекинг постаје један од најактивнијих доносиоца промена и нових стандарда у регионалним и глобалним оквирима како би они погодовали реализацији кинеских националних циљева. Један од инструмената овим параметрима дефинисаног понашања НР Кине представља и Шангајска организација за сарадњу (ШОС). У овом раду ми ћемо истраживати ШОС улогу у геополитичком и геоекономском позиционирању НР Кине у региону Централне Азије. Због географског протезања ШОС-а, у нашу анализу, посредно, укључујемо и геополитичку и геоекономску улогу ШОС-а и у Пацифичком региону и Јужној Азији. Приказаћемо да ли и у ком степену ова Организација помаже НР Кини у стварању, према њеном разумевању, одговарајућег и подстицајног окружења, не само за њен, већ и за глобални развој. Рад ће бити подељен у седам поглавља. У уводном поглављу, представићемо предмет и циљ истраживања, методолошки и теоријски оквир, сажети приказ поглавља, као и научни и друштвени допринос спроведеног истраживања. У другом поглављу, под називом Кинеско схватање спољне и безбедносне политике истражићемо развој геополитичких и геоекономских елемената у спољној политици НР Кине. Потом, приказаћемо разлоге за кинеско активно ангажовање у мултилатералном повезивању земаља, као један од најзначајних заокрета у спољној политици НР Кине. Ово ће нам помоћи да уочимо и анализирамо на који начин НР Кина демонстрира свој активизам са аспекта структуралне и односне моћи, као и како друге државе доживљавају нову позицију моћи НР Кине у међународним односима. У трећем поглављу под називом Централна Азија од Велике игре до ШОС-а, најпре, вршимо историјски осврт на улогу Централне Азије у стратешком надметању Британске империје и Руског царства у деветнаестом веку. Након тога, анализирамо позицију централноазијског простора у сложеној бирократији Совјетског Савеза. Завршетак Хладног рата, који је уједно значио и крај биполарне структуре међународног поретка, уводи нове непознанице у глобалну безбедносну архитектуру. Наше истраживање постављамо и поткрепљујемо аргументима да је овај део света поново полигон надметања великих сила, чиме се активира Нова велике игра. Из угла нашег истраживања, анализирамо како то утиче на кинеску националну безбедност. У четвртном поглављу рада, који носи назив Улога ШОС-а у спољној политици НР Кине, проблематизујемо како су се на институционални и историјски развој Организације пресликавали начела и спољнополитички циљеви НР Кине. Неизоставно, то указује начин на који се развијао мултилатерализам ШОС, као и на принципе по којима Организација развија међународну сарадњу у контексту регионализације и глобализације. У петом поглављу: Улога ШОС-а у обезбеђивању унутрашње и спољне безбедности НР Кине, приказујемо како и до ког степена борба против „три зла“ ШОС утиче на обезбеђивање националне безбедности НР Кине. Потом, улогу ШОС у обезбеђивању националне безбедности, анализирамо и са аспекта решавања територијалних спорова НР Кине и њених суседа. У оквиру ШОС-а, НР Кина са другим чланицама спроводи билатералне и мултилатералне војне и антитерористичке вежбе, стога, намеће нам се да истражимо како ШОС утиче на војну модернизацију НР Кине. У шестом поглављу, Геоекономски значај ШОС-а за НР Кину, истражићемо како ШОС геоекономски потпомаже реализацију Иницијативе појас и пут. Будући да је НР Кина енергетски зависна земља, а да се у „ШОС региону“ налазе земље са највећим доказаним резервама нафте и гаса, приказаћемо како ШОС, првенствено са аспекта стратешке и географске диверсификације извора и рута допремања нафте и гаса утиче на обезбеђивање кинеске енергетске безбедности. У седмом, то јест закључном поглављу

приказаћемо закључке до којих смо дошли спроводећи ово истраживање и потврђивањем већине хипотеза постављених у уводном делу.

Кључне речи: геополитика, геоекономија, Шангајска организација за сарадњу, мултилатерализам, НР Кина, Централна Азија, Индо-Пацифик, национална и међународна безбедност.

Научна област: политичке науке

Ужа научна област: међународна политичка економија

УДК број:

SUMMARY:

The two rudimentary objectives of states' strategic actions are provision of the national security and economic development, China being no exception. Then again, along with the accomplishing results of "reform and opening-up policy", China was being more integrated in the global security and economic trends which instantaneously increased the level of vulnerability to changes. Hence, Chinese Communist Party leadership was urged to change understanding of China's strategic position within the international system. From the passive observer, Beijing turns into the one of the most active game changers and new standards and agendas setters both in the regional and global world all aiming to the realization of Chinese national interests. Shanghai Cooperation Organization (SCO) is the instrument and core example of this Chinese conduct. This paper will examine the SCO role in the geopolitical and geoeconomic positioning of the PR China in the region of Central Asia. Due to the geographical SCO positioning, we will include also geopolitical and geoeconomic role of the SCO in the Pacific Region and South Asia. We will show whether this Organization helps China in establishment, as it understands, a suitable and prompting environment for both its own and global development. The paper shall be divided in seven chapters. The introductory part shall present subject and objective of this research, methodology and theoretical framework, brief presentation of each chapter as well as the scientific and social contribution to this research. In the second chapter, Chinese Understanding of Foreign and Security Politics, we shall research the geopolitical and geoeconomic elements in the Chinese foreign policy. We will present the reasons for the Chinese active engagement in the multilateral relations as the key turnover in the foreign policy of China. This will help to analyse in which way China demonstrates its activism from the aspect of structural and relational power, and how other countries understand the new power position of China in the international relations. The third chapter: Central Asia - from Great Game to the SCO, will present historical review of Central Asia with strategic competition of Great Britain and Russian Empire in the 19th century. Following which we will analyse the position of Central Asian region in the complex bureaucracy of Soviet Union. The end of the Cold War meant also the end of the bipolar international structure and introduction of the new unknown issues in the international security architecture. Our research will present and substantiate arguments that this part of the world once again represents the area for the great power competition, or the New Great Game. From this research angle we shall examine how this affects the Chinese national security. The fourth chapter: The Role of SCO in the Chinese Foreign Policy, examines how the foreign policy objectives of PR China affected the institutional and historic development of the SCO. This also indicates the way in which multilateralism of the SCO developed as well as on its principles of international cooperation in the context of regionalization and globalization. The fifth chapter: The Role of the SCO in the Provision Internal and Foreign Security of China, we shall present how the combating "three evils" affects the provision of national security. Then we shall analyse the SCO role from the aspect of resolving territorial disputes between China and its neighbours. China conducts also numerous bilateral and multilateral military and anti-terrorist exercises within the SCO, hence we wanted to examine how the SCO impacts military modernization of China. The sixth chapter, Geoeconomic Importance of SCO for China will show how this Organization assists the realization of the Belt and Road Initiative. Since China is energy-dependent country and that "SCO region" counts as one of the energy richest region, we will show how the SCO impacts Chinese energy security from the aspects of strategic and geographic diversification of the sources and routes for oil and gas supplies. In the final, conclusion chapter we will state all conclusions that we reached in this research and confirmed the majority of thesis that we presented in the Introduction.

Key words: geopolitics, geoeconomy, Shanghai Cooperation Organization, PR China, multilateralism, Central Asia, Indo-Pacific, national and international security.

Scientific field: Political Science

Scientific subfield: International Political Economy

UDC Number:

Садржај

I Поглавље – Увод

1.1. Предмет и циљ истраживања.....	1
1.2. Приказ садржаја по поглављима.....	5
1.3. Хипотетички оквир истраживања.....	9
1.4. Методолошки и теоријски оквир истраживања.....	10
1.5. Очекивани резултати и научни допринос.....	12

II Поглавље – Кинеско схватање спољне и безбедносне политике

2.1. Геополитика и геоекономија у спољно-безбедносној политици НР Кине.....	13
2.2. Мултилатерализам и регионализацији у спољно-безбедносној политици НР Кине.....	27
2.3. Елементи структуралне и односне моћи у спољно-безбедносној политици НР Кине.....	32
2.4. Теоријска виђења кинеске геополитичке позиције.....	38

III Поглавље – Централна Азија од Велике игре до ШОС-а

3.1. Велика игра у историјском контексту.....	46
3.2. Доба СССР-а – Период мира и стабилности.....	50
3.3. Нова шаховска табла/равнотежа снага у Централној Азији.....	54

IV Поглавље – Улога ШОС-а у спољној политици НР Кине

4.1. Институционално-историјски развој ШОС-а.....	73
4.2. Интеррегионализам и мултилатерализам ШОС-а.....	83
4.3. Међународна сарадња ШОС-а у контексту регионализације и глобализације.....	96

V Поглавље – Улога ШОС-а у обезбеђивању унутрашње и спољне политике НР Кине

5.1. ШОС – Оквирни механизам у борни против тероризма, сепаратизма и религијског екстремизма.....	104
5.2. Улога ШОС-а у решавању погранични спорова НР Кине и њених суседа.....	115
5.3. Позиција ШОС-а у војној модернизацији и националној одбрани НР Кине.....	123

VI Поглавље - Геоекономски значај ШОС-а за НР Кину

6.1. Геоекономски значај ШОС-а за Иницијативу појас и пут.....	135
6.2. Улога Развојне банке ШОС-а у координацији економских интереса НР Кине и држава Централне Азије.....	149
6.3. Улога ШОС-а у остваривању енергетске безбедности НР Кине.....	152

VII Поглавље

Закључак.....	165
Литература.....	175
Биографија.....	217
Прилог 1 – Изјава о ауторству.....	218

Прилог 2 – Изјаве о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада.....	219
Прилог 3 – Изјава о коришћењу.....	220
Прилог 4 - Превод насловне стране и резиме докторског рада на кинески језик.....	222

I ПОГЛАВЉЕ

Увод

1.1. Предмет и циљ истраживања

Предмет истраживања овог докторског рада је улога Шангајске организације за сарадњу (ШОС) у геополитичком и геоекономском позиционирању НР Кине у периоду од 2001. године - када и настаје ова Организација - до 2019. Претеча ШОС-а је механизам Шангајска петорка, покренута на иницијативу НР Кине, када је она 1996. године са председницима Руске Федерације, Републике Таџикистан, Републике Казахстан и Киргиске Републике, потписала Споразума о продубљивању војног поверења у пограничним регијама (*Agreement on Confidence Building in Military Sphere in the Border Areas*) у Шангају. Овај догађај се узима и као први самит нове регионалне групације, Шангајске петорке. На следећем самиту одржаном у Москви 24. априла 1997. године, потписан је Споразум о узајамном смањењу војних снага у пограничним регијама (*Treaty on Reduction of Military Forces in Border Regions*). Сваки наредни самит је давао осврт на постигнуте резултате, али и отварао нова поља сарадње, што је био показатељ намера чланица да успоставе, а затим и ојачају међусобно поверење кроз нове садржаје сарадње. Наговештај проширења састава Шангајске петорке представља самит у Душанбеу, одржан јула 2000. године, када се „у својству посматрача појављује председник Узбекистана Ислам Каримов.“¹ Сарадња Узбекистана и механизма Шангајска петорка се наставља, да би на самиту одржаном у Шангају јуна 2001. године Узбекистан постао пуноправна чланица, а механизам Шангајска петорка се преименује у Шангајску организацију за сарадњу (ШОС). Поред промене имена формата међусобне сарадње, државе потписују Декларацију о оснивању ШОС-а. Реч „шангајски“, поред географског, добија и ново значење, јер је ШОС руковођен такозваним „шангајским духом“ који према Декларацији значи да Организацију одликује дух отворености, поштовања, толеранције, консензуалног доношења одлука, једнакости и неговања различитости, од вредносних, преко политичких, до разлика у економским системима. Међутим, кроз анализу рада Организације и усвојених докумената можемо закључити да дух отворености подразумева промовисање, односно искључивање оних приступа у превазилажењу безбедносних и економских изазова који се не уклапају у националне стратегије земаља чланица, а самим тим и у стратешке планове Организације. Као анекс Декларацији, шест држава чланица потписују и Шангајску конвенцију о борби против тероризма, сепаратизма и екстремизма. Потписивање ове конвенције доноси одређене новитете у обезбеђивању и редефинисању глобалне безбедносне архитектуре, будући да је ШОС прва међународна организација која у своје циљеве ставља и борбу против „три зла“ - тероризма, сепаратизма и религијског екстремизма. Борба против „три зла“ је јуна 2003. године институционализована кроз формирање Регионалне антитерористичке структуре (РАТС) са седиштем у Ташкенту.

Иако ће просторни фокус истраживања бити на Централној Азији, приступањем Републике Индије и Исламске Републике Пакистан, 2017. године на самиту у Астани, улога ШОС-а у реализацији кинеских националних интереса у Јужној Азији, а самим тим и у Индијском океану, географски шири поље овог истраживања.² Чињеница да се Русија и НР Кина географски простиру и у Источној Азији, условљава да се одређени део овог истраживања усмери и на анализу улоге ШОС-а у реализацији кинеских националних

¹ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак ,циљев и домети нове безбедносно економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, број 1-2, Институт за политичке студије, Београд, 2007, стр. 223.

² Детаљније о геополитичкој важности Индијског океана за ШОС видети у, Драгана Митровић, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 125-142; *The Shanghai Cooperation Organization*. Доступно на: http://eng.sectsco.org/about_sco/. Приступљено: 24. 6. 2019.

интереса и у овом делу света. Поред осам сталних чланица, у складу са чланом 14 Повеље ШОС-а, статус посматрача и дијалог партнера има низ држава и организација. Статус посматрача тренутно имају Исламска Република Авганистан, Исламска Република Иран, Република Белорусија и Монголија. Статус дијалог партнера имају Турска Република, Азербејџанска Република, Република Јерменија, Краљевина Камбоџа, Федерална Демократска Република Непал и Демократска Социјалистичка Република Шри Ланка.³

Механизам Шангајске петорке, а потом и његово прерастање у ШОС, представља кинески стратешки одговор на измењену безбедносну архитектуру и вакуум моћи у региону Централне Азије након урушавања Совјетског Савеза. Све државе које су биле у саставу Совјетског Савеза постају независне. Том приликом и централноазијске републике Казахстан, Таџикистан, Туркменистан, Узбекистан и Киргизија по први пут стичу пуноправни суверенитет у међународним односима. У прекрајању геополитичке и политичке мапе света, наместо једног суседа, Совјетског Савеза, НР Кина је добила недефинисане државне границе са Русијом, Казахстаном, Киргизијом и Таџикистаном. Са кинеске стране дефинисање заједничких граница је било неопходно из стратешких, безбедносних и економских разлога. Наиме, са овим државама се граничи Ујгурска аутономна регија Синђанг која је насељена Ујгурима, туркофоним становништвом муслиманске вероисповести. За кинеску страну проблем лежи у намери појединих ујгурских политичких организација да створе независну државу, тзв. „Источни Туркестан“. Како би спречили претакање сепаратистичких ујгурских програма у дело, и евентуалну помоћ од стране екстремистичких организација и дела муслиманског живља централноазијских, али и других држава широм света, НР Кина покреће дипломатску иницијативу, у коју укључује нова три централноазијска суседа, као и Русију. Почетни институционални оквир ове дипломатске иницијативе чине Комитет за изградњу узајамног поверења и Комитет за узајамно смањење војних снага у пограничним регијама.⁴ Према подацима које износи Лију Деси (Liu Dexi) Русија је била укључена у рад ових комитета, јер су представници Казахстана, Киргизије и Таџикистана желели да се преговори о делинеацији, то јест о дефинисању територијалних граница одвијају уз присуство и медијацију Русије.⁵ Кинеској страни је предлог, такође, одговарао, јер је и са Русијом имала нерешено питање уређења заједничке границе наслеђено из прошлости, када је Кина била принуђена да потписује „неједнаке уговоре“. У том контексту, „преговори о уређењу заједничких граница су имали формат „две стране - пет држава“, јер су Русија и три централноазијске државе 1992. године потписале Споразум о заједничкој делегацији.“⁶ Успостављање оваквог формата преговора показује да су централноазијске државе биле неповерљиве према НР Кини, јер је у бројним аспектима била далеко моћнији преговарач. Међутим, успостављање, а потом и дограђивање стабилних односа са НР Кином за централноазијске државе значи директно повезивање са Пацификом и тржиштима енергетски зависних земаља и у овом делу света. Додатно, новонастале централноазијске државе са веома славим бирократским апаратом и институционалном традицијом, сматрале су да је присуство Москве од самог почетка процеса изградње поверења, неопходно. Дакле, процес преговора, а потом и проналажење заједничких

³*The Shanghai Cooperation Organization*. Доступно на: http://eng.sectsc.org/about_sco/. Приступљено: 24. 6.2019. Вршењем пресека досадашњег чланства Организације, увиђамо да је Туркменистан једина држава из региона Централне Азије која није приступила ШОС-у. То је резултат политике неутралности, која је била потврђена од стране Уједињених нација 12. децембра 1995. године. Детаљније о овоме у: *International Day of Neutrality 12 December*, United Nations. Доступно на: <http://www.un.org/en/events/neutralityday/background.shtml>. Приступљено: 10. 9. 2018.

⁴ Chapter 3, *Negotiations and Settlement of Border Dispute*, p. 102. Доступно на: http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/119862/9/09_chapter%203.pdf. Приступљено 3. 5. 2018.

⁵ Детаљније о овоме у, 刘德喜, *苏联解体后的中俄关系 (Liu Dexi: Sulin jieti hou de Zhong E guanxi)*, Liu Dexi, *Sino-Russian Relations after the Collapse of the Soviet Union*, цитирано према: Chapter 3, *Negotiations and Settlement of Border Dispute*, p. 102. Доступно на: http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/119862/9/09_chapter%203.pdf. Приступљено 3. 5. 2018.

⁶ Weiqing Song, “Interests, Power and China’s Difficult Game in the Shanghai Cooperation Organization (SCO)”, *Journal of Contemporary China*, Vol. 23, No. 85, 2014, p. 90.

решења били би јасни сигнали да су укључене државе способне да развију стратешки стабилне и на дуги рок веома корисне односе, будући да би могле да, као и Пекинг, ресурсе усмере на економски развој и подизање животног стандарда. Дакле, Пекинг има могућност и жели да активно учествује у подизање животног стандарда, односно искорењивање сиромаштва у региону Централне Азије, што види као оквир свих будућих акција у спречавању настанка будућих и превазилажењу већ постојећих безбедносних и политичких изазова. Упркос постојању Пословног клуба ШОС-а и Конзорцијума банака ШОС-а и бројних потписаних споразума у оквиру Организације којима се заговара даљи развој конкурентности и тржишних капацитета држава чланица, осавремењивање транспортне инфраструктурне мреже и поједностављивање трговинских процедура,⁷ централноазијске чланице ШОС-а бележе непрекидни трговински дефицит у трговини са НР Кином.⁸ Једини изузетак је Туркменистан, чији извоз је базиран на гасу.⁹ Међутим, НР Кина је кроз бројне пакете бесповратне помоћи, кредита и зајмова давала подстицај продубљивању трговинске и финансијске сарадње између ње и земаља централноазијског региона. Као илустративни пример се издваја самит шефова земаља чланица ШОС одржаном у Јекатеринбургу 2009. године, када је тадашњи кинески председник Ху Ђинтао (Hu Jintao) најавио „кредите у вредности од десет милијарди америчких долара за опоравак економија чланица ШОС-а погођених глобалном финансијском кризом“,¹⁰ што је НР Кина након тога и испунила. Тренд кинеског кредитирања и инвестирања централноазијских држава је настављен и у следећој генерацији лидера Комунистичке партије Кине (КПК), на чијем челу се налази Си Ђинпинг (Xi Jinping). Актуелни кинески председник је на ШОС самиту у кинеском граду Ђиндао (Qingdao) најавио стварање фонда од тридесет милијарди јуана у оквиру Конзорцијума банака ШОС-а.¹¹

Стратегије дугорочне одрживости економског развоја енергетски зависних земаља условљене су не само несметаним увозом нафте, гаса и ретких метала неопходних за производњу нуклеарне енергије, већ и стабилним и безбедним партнерским односима са земљама богатим енергентима. Питање енергетске безбедности је постало од изузетне важности за НР Кину, будући да је економским развојем постала енергетски зависна земља. Ово поткрепљују и подаци *British Petroleum*-а у извештају поднетом 2018. године да јепотрошња енергије у НР Кини порасла за 3,1%, што НР Кину чини седамнаесту годину заредом највећим тржиштем енергената. НР Кина је у 2017. години трошила пет стотина хиљада барела нафте на дневном нивоу, што ју је одржало на месту највећег глобалног потрошача. Такође, у 2017. години потрошња природног гаса у свету је порасла за 3% или деведесет и шест милијарди кубних метара. Кинески удео у томе је износио тридесет и једну милијарду кубних метара.¹² Обезбеђивање ове количине енергената, уз паралелно превазилажење традиционалних и нетрадиционалних безбедносних изазова, претворило је НР

⁷ Програм развоја интеррегионалне сарадње држава чланица ШОС-а (*Programme for the Development of Interregional Cooperation of the SCO Member States*), Заједнички коминике шефова држава чланица ШОС-а о поједностављивању трговинских процедура (*Joint Communiqué of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization on Simplifying Trade Procedures*), Споразум о пољопривредној сарадњи влада држава чланица ШОС-а (*Agreement on Cooperation in Agriculture between the Governments of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization*), *Shanghai Cooperation Organization Documents*. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 24. 6. 2019.

⁸ Наведено према, *China's Statistic Year Book 2017*, National Bureau of Statistics of China. Доступно на: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/html/1106EN.jpg>. Приступљено 12. 2.2017.

⁹ Наведено према, *OECWORLDATLAS*. Доступно на:

https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/chn/tkm/show/2016/. Приступљено: 12.2. 2018.

¹⁰ Zhang Pengfei, "China to Provide 10-billion-dollar Loan to SCO Members", *CCTV*. Доступно на: <http://english.cctv.com/20090616/110285.shtml>. Приступљено: 25. 6. 2019.

¹¹ "Full Text of President Xi's Speech at the 18th SCO Qingdao Summit", *China SCIO*. Доступно на: http://english.scio.gov.cn/m/featured/xigovernance/2018-06/11/content_51986400.htm. Приступљено: 30. 6. 2019.

¹² Детаљније о овоме у, *BP Statistical Review of World Energy*, British Petroleum, June, 2018. Доступно на: <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2018-full-report.pdf>. Приступљено: 23. 8.2018.

Кину у такмаца који изазива геополитичке и геоекономске интересе САД и ЕУ. Како би се умањио интензитет ових изазова, као једног од кључних предуслова обезбеђивања одрживог економског развоја, НР Кина је покренула низ стратешких иницијатива и на плану унутрашње и на равни спољне политике. Када је реч о стратегијама на нивоу кинеске територије, званични Пекинг је иницирао план стварања нафтних стратешких резерви.¹³ Када је реч о стратегијама на равни спољне политике, НР Кина је покренула процес диверсификације извора и рута допремања нафте и гаса уз обилате субвенције државних нафтних корпорација. Стратешки врх НР Кине морао је да учини отклон од превеликог ослањања на изворе са Блиског истока и да поморске руте увоза енергената допуни копненим. Енергентима богат регион Централне Азије наметнуо се као логичан избор. Са друге стране то одговара и тежњама држава које се географски налазе у овом региону да самостално, без контроле Русије, буду присутне на тржиштима земаља којима су нафта и гас потребни за даљи привредни развој.

ШОС је кроз процес постепеног развоја постао неизоставни елемент кинеске спољне политике, националне безбедности и економског развоја. Наиме, од Споразума о смањењу војних трупа у пограничним областима, па све до одржавања здружених и билатералних војних и антитерористичких вежби, ШОС је изнедрио две велике и међусобно повезане промене на пољу међународне војне сарадње НР Кине. Прва промена се односи на ново схватање суверенитета. Одржавање антитерористичких вежби, које по природи ствари подразумевају и присуство трупа других држава на њеној територији, јасно показују да је НР Кина, у одређеним сегментима, напустила круто схватање суверенитета. Друга промена се односи на кинеско учешће у заједничким вежбама. Када говоримо о здруженим антитерористичким вежбама, које по речима званичника земаља учесница нису усмерене против треће стране, оне су прве таквог карактера у којима учествује војска НР Кине. Ђанвеи Ванг (Jianwei Wang), на то указује следећим речима: „За НР Кину значај ових војних вежби иде ван оквира ШОС-а. По први пут кинеска војска учествује у вежбама здруженог карактера, и позива војске других држава да бораве на њеној територији. Кинеска војска је учинила преседан у билатералним вежбама које је имала са војском Киргизије, јер је боравила на територији друге државе у доба мира.“¹⁴ Последње антитерористичке вежбе су одржане у јуну 2019. године, у Казахстану. Преседан ових антитерористичких вежби јесте заједничко учешће војске Индије и Пакистана.¹⁵

Овај истраживачки рад има за циљ да покаже на који начин, до ког нивоа и у којим сегментима ова Организација утиче на реализацију кинеских националних интереса, а који су условљени кинеском активном економском и безбедносном сарадњом са земљама „ШОС региона“. Узимајући у обзир и чињеницу да се ова кинеска иницијатива не би могла реализовати без подршке држава које су и постале чланице ШОС-а, односно држава чији су интереси били сагласни са интересима НР Кине, овим радом ћемо показати у којој мери и на који начин ова Организација представља дипломатску платформу за развој и реализацију стратешких интереса њених чланица. То ће нам омогућити да разумемо како НР Кина мерама изградње поверења тежи превазилажењу војних савезништава као начина обезбеђивања регионалне и глобалне безбедности и одрживог економског развоја, и уједно покушава да кроз хармонизацију различитих, а неретко и опречних националних интереса земаља чланица ШОС,

¹³ „Званичници Кине су 1993. године представили идеју стварања стратешких резерви нафте, која је потом и озваничена у Десетом петогодишњем плану (2001–2005). Bernard D. Cole, *China's Quest for Great Power – Ships, Oil, and Foreign Policy*, Naval Institute Press, Maryland, 2016, p. 146. Такође о овоме погледати и у, Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска политичка мисао*, Vol. 44, No.2; Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 133-155.

¹⁴ Jianwei Wang, “China’s Multilateral Diplomacy in the New Millenium”, in, Y. Dong and F. Wang (eds.), *China Rising – Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, New York, 2005, p. 181.

¹⁵ Ashok Tuteja, “Indian, Pakistani Troops to Participate in SCO Counter-Terror Exercise”, *Eleven*. Доступно на: <https://elevenmyanmar.com/news/indian-pakistani-troops-to-participate-in-sco-counter-terror-exercise-asianewsnetwork>. Приступљено: 27. 8. 2019.

кинеске амбициозне спољнополитичке иницијативе представи као кључне делове развоја „ШОС региона“.

Друштвени циљ овог истраживања се може уочити у предочавању и разумевању актуелног утицаја НР Кине, која у областима као што су производња, трговина и инвестиције, енергетика, телекомуникације, транспорт, култура, здравство и спорт бележи осетно присуство у целом свету. Само објективном анализом, а самим тим и разумевањем начина, праксе, интереса и културе кинеског пословања, државе широм света могу побољшати законски оквир и преговарачку позицију према њој, чиме ће успешније реализовати своје националне интересе. Дакле, друштвена оправданост истраживања се може препознати кроз практичну употребу добијених научних резултата у економском и, политичком животу државе, али и у културном и друштвеном „сусрету“ са кинеском понудом.

1.2. Приказ садржаја по поглављима

У делу докторске дисертације који носи назив *Увод* прецизно дефинишемо предмет и циљеве истраживања. У истом поглављу изнесимо и хипотезе које кроз рада доказујемо, као и методолошки оквир који је саобразан и предмету истраживања и процесу доказивања хипотеза од којих полазимо у нашем раду. Такође, у уводном делу докторске дисертације дајемо кратак и јасан преглед структуре дисертације по поглављима.

У поглављу под називом *Кинеско схватање спољне и безбедносне политике* анализирамо кинеска званична документа како бисмо могли да увидимо на који начин НР Кина перцепира међународни поредак и безбедносну архитектуру и како то утиче на дефинисање њених геополитичких и геоекономских стратегија као одабраних начина за грађење позиције у међународној заједници. Стварање ШОС-а 2001. године, а потом и званично објављивање Иницијативе појас и пут 2013. године, ће нам користити као показатељи и смернице приликом анализе развоја геополитичке школе мишљења у НР Кини. У поглављу увиђамо да се у кинеском академском миљеу, али и војним круговима, развијају опречне дебате да ли би НР Кина требало да прати континентални или поморски геополитички курс. Међутим, из расправе не изостају и мишљења теоретичара заснована на уважавању оба ова приступа. Незаобилазни део у анализи елемената геополитике у спољној и безбедносној политици НР Кине, али и заштити националних интереса на глобалном нивоу, представља и учешће кинеских војника у мировним операцијама УН.¹⁶

У кинеској спољној политици елементи геоекономије претходе геополитичком утицају. Као што је већ и показала, НР Кина ће настојати да употреби геоекономска средства како би заштитила националне интересе или унапредила односе са другим државама. Као примере можемо навести случај Норвешког парламента и Љу Сјаобоа (Liu Xiaobo)¹⁷ и кинеско отписивање или одлагање наплате дуговања појединим земљама.¹⁸ Стварањем Азијске банке за инвестиције у инфраструктури 2015. године (*Asian Infrastructure Investment Bank*), и Фонда Пута свиле (*Silk Road Fund*) 2014. године, НР Кина приказује да ће један део својих вишкова у девизним резервама усмеравати ка модернизацији постојеће или изградњи нове инфраструктуре. Уједно, коришћењем свог новчаног капитала, НР Кина олакшава и убрзава

¹⁶ United Nations Peacekeeping Missions – China. Доступно на: <https://peacekeeping.un.org/en/china>. Приступљено: 18. 10. 2018.

¹⁷ James Reilly, “Geoeconomics in Chinese Foreign Policy”, in, Robert D. Blackwill and Jennifer M. Harris (eds.), *War by Other Means – Geoeconomics and Statecraft*, The Balknap Press of Harvard University Press, London, 2016, стр. 129.

¹⁸ Agata Kratz, Allen Feng, Logan Wright, *New Data on the “Debt Trap” Question*, Rhodium Group. Доступно на: <https://rhg.com/research/new-data-on-the-debt-trap-question/>. Приступљено: 25. 6. 2019.

процес интернационализације јуана, што је за њу од нарочите важности будући да је она глобално значајан инвеститор и давалац кредита, зајмова и других облика финансијских инструмената. Са друге стране, све су ово фактори који, према неким схватањима, показују НР Кину као једног од највећег изазивача међународног економског и финансијског поретка базираног на долару.¹⁹

Када је реч о форсирању регионалне и мултилатералне сарадње у кинеској спољној политици, најпре смо истражили начине на који се ова два концепта развијају у спољној и безбедносној политици НР Кине, као и разлоге Пекинга за започињање мултилатералног и регионалног „умрежавања“ земаља широм света. Нуђењем другачијег оквира за развој економске, политичке, културне и безбедносне сарадње који су политичке елите бројних земаља прихватиле, навео је одређене земље да створе идеју о НР Кини као претњи (*China Threat Theory*). Наиме, земље за које ови кинески оквири сарадње предствљају конкуренцију и изазивање стратешког деловања, објективним параметрима мерену кинеску моћ и снагу представљају као изазов по међународни поредак. Главни градивни елемент ове идеје/теорије представља тврдња да је НР Кина промотор развоја ауторитарних система и нарушавања базичних људских права, као паралелни процес војном извозу демократије.²⁰

У оквиру поглавља *Централна Азија од Велике игре до ШОС-а* са историјског аспекта чинимо осврт на Централну Азију, указујући и анализирајући стратешки значај који она поседује од времена Велике игре, и како се то осликава на националну безбедност и економски развој НР Кине. У условима биполарне структуре света, тј. за време Хладног рата, Совјетски Савез је географски, бирократски и идеолошки обухватао и пет држава централноазијског региона. Стога, можемо рећи да је то за њих био период условљеног мира и стабилности. У том контексту њихови односи са НР Кином били су дефинисани кроз призму кинеско-совјетских односа. Завршетак Хладног рата или идеолошко-геополитичког и геоекономског надметања Истока и Запада је важан моменат у преобликовању светске безбедносне архитектуре, јер је донео неочекивани динамизам у распореду снага и наметнуо ојачавање централне контроле над Синђангом као један од стратешких и безбедносних приоритета за НР Кину. За разлику од европског дела СССР-а, који је убрзо постао део Западне сфере утицаја, централноазијски део, након хијерархијски уређене бирократије вођења унутрашње и спољне политике, улази у вакуум моћи, чиме се отвара борба између Русије, НР Кине, ЕУ, САД, Индије, Пакистана, Јапана и других држава за успостављање контроле у овом делу света. Надметање је додатно било „потпомогнуто“ недостацима институционалног карактера, али и географско-стратешком позицијом, етно-религијском структуром становништва и одликама терена централноазијског простора. Са друге стране, централноазијске државе покрећу политику балансирања, као начина побољшања дипломатске, геополитичке и геоекономске позиције, условљене совјетским наслеђем.

Анализу поглавља *Улога ШОС-а у спољној политици НР Кине* започињемо истраживањем институционално-историјског развоја ове Организације. Тим поступком настојимо да истражимо значај улоге ШОС-а као првог мултилатералног аранжмана у спољној политици НР Кине. Кроз мултилатерализам и интеррегионализам ШОС-а Пекинг тежи креирању заједничког идентитета, заједничке перцепције традиционалних и

¹⁹ Детаљније о овоме у, Robert D. Blackwill and Jennifer M. Harris (eds.), *War by Other Means – Geoeconomics and Statecraft*, The Balknap Press of Harvard University Press, London, 2016.

²⁰ Детаљније о овоме у, Thomas Ambrosio, “Catching the ‘Shanghai Spirit’: How the Shanghai Cooperation Organization Promotes Authoritarian Norms in Central Asia”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 60, No. 8, October 2008, pp. 1321-1344. Summary of the 2018 National Defense Strategy of United States of America, U.S. State Department. Доступно на: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>. Приступљено: 27. 10. 2018. John Mearshimer, “China’s Unpeaceful Rise”, *Current History*, 105:690, April 2006, pp. 160-163. John Mearshimer, “Gathering Storm: China’s Challenge to US Power in Central Asia”, *The Chinese Journal of International Politics*, Vol. 3, 2010, pp. 381-396. Džon Miršajmer, *Tragedija politike velikih sila*, Čigoja štampa, Beograd, 2017.

нетрадиционалних изазова и оквира сарадње са НР Кином у терминима које је она дефинисала као принцип обостране користи. У складу са тим, једна од улога ШОС-а у спољној политици НР Кине јесте да обезбеди подршку држава чланица, али и шире, за иницијативе које је покренула или планира да покрене у креирању мултиполарног међународног поретка, као резултат реалног и стабилног односа снага и превазилажења хладноратовског менталитета. Са друге стране, постоје убеђења да, иако један међународни поредак тежи реализацији вредности као што су стабилност и безбедност, мултиполарна структура је по својој природи нестабилна и небезбедна будући да је веома тешко створити јединствени приступ у атмосфери у којој постоји велики број, а неретко и противречна стратешка поимања међународног поретка.²¹ Као један од начина којим НР Кина обезбеђује подршку за своје иницијативе путем ШОС-а, представља и међународна сарадња ове Организације у контексту регионализације и глобализације. ШОС сарадњу са међународним институцијама, регионалним и глобалним организацијама остварује потписивањем Меморандума о разумевању. Такође, међународна сарадња ШОС-а у истом контексту се може посматрати и са становишта сарадње коју НР Кина остварује и са државама посматрачима и државама дијалог партнерима Организације, што је изузетно комплексан и изазован процес у коме се НР Кина сусреће са изазовима и препрекама за чије решавање мора имати прагматичан и флексибилан приступ.

У поглављу под називом *Улога ШОС-а у обезбеђивању унутрашње и спољне безбедности НР Кине*, показујемо да решавање питања везаних за разграничење територија, а потом и успостављање прекограничне безбедносне и економске сарадње остаје питање од велике важности, а за чије решавање, пак, не постоје јасно дефинисани механизми. У том контексту, државе чланице ШОС-а су 16. августа 2007. године потписале Уговор о дуготрајним добросуседским, пријатељским и односима сарадње држава чланица Шангајске организације за сарадњу, а затим 2015. године Споразум о сарадњи и комуникацији о пограничним питањима држава чланица Шангајске организације за сарадњу. Приказујемо да ли и на ком нивоу потписани споразуми, поред поштовања већ утврђених граница укључених страна, олакшавају преговарање НР Кине и Индије око спорних пограничних области, које су до сада представљале непрелазну препреку унапређењу њихових односа.²² Учвршћивањем границе смањила би се њена порозност, што је веома значајно за НР Кину и са аспекта Иницијативе појас и пут, економске безбедности,²³ суверенитета НР Кине, и очувања легитимитета КПК-а. Поред заштите физичке, улога ШОС-а се наглашава и у питањима информатичке/сајбер безбедности. Ово питање је високо рангирано и у званичним документима НР Кине који се баве питањем националне безбедности и одбране, као и питањем војне модернизације, јер НР Кина тежи и развоју Дигиталног пута свиле (*Digital Silk Road*). Значај сајбер безбедности се огледа и са аспекта економског развоја НР Кине. Будући да је НР Кина земља чија се трговина како унутар њене територије, тако и са другим државама великим делом одвија у сајбер простору, намеће заштиту овог негеографског и нефизичког простора као једну од кључних безбедносних и стратешких важности.

Анализу у делу рада под називом *Геокономски значај ШОС-а за НР Кину*, започињемо истраживањем улоге ШОС у реализацији Иницијативе појас и пут. Као један од начина безбедносне стабилизације региона захваћеног бројним изазовима, ШОС у програмским

²¹ Stanley Hoffman, "Weighting the Balance of Power", *Foreign Affairs*, 59, July, 1972, наведено према, Драган Симић, *Светска политика*, Факултет политичких наука, Чигоја штампа, Београд, 2009, стр. 66.

²² Детаљније о овоме у, Dragana Mitrovic, "PR China's Border Issues within the Framework of Modernization and Opening Up", *LiCCOSEC – On Borders: Comparative Analyses from Southeastern Europe and East Asia*, Vol. 17, March, 2011, Research Institute for World Languages, Osaka University, Japan, pp. 76-89;

²³ За кинеске теоретичаре, економска безбедност (*经济安全 - jingji anquan*) као стратешки концепт подразумева међународну компетитивност економије једне државе, подизање животног стандарда грађана и национални економски суверенитет. Детаљније о овоме видети у, N. V. Tseykovets, "Conceptual Approaches to Understanding and Ensuring National Economic Security: Scientific Theories and State Strategies", No. 1 (29), *Journal of the New Economic Association*, pp. 129-157.

документима заговара развој и модернизацију инфраструктуре, али и повезивање културолошки, политички и економски различитих народа, што су, такође, неки од основних циљева Иницијативе појас и пут.²⁴ Услед чињенице да су Индија и Пакистан сада пуноправне чланице ШОС-а, ова Организација допире и до Индијског океана чиме се додатно потенцира њена улога у реализацији поморског дела Иницијативе појас и пут.²⁵ Будући да се ШОС подручје простира на територијама земаља које су кључни произвођачи енерганата или имају значајну транзитну улогу, наше истраживање се бави анализом улоге ШОС-а у кинеским настојањима обезбеђивања енергетске безбедности.

У Закључку рада излажемо закључна размишљања о ШОС-у базирана на резултатима аналитичког промишљања у сваком од поглавља дисертације. ШОС је предмет бројних анализа управо зато што и на непосредан и посредан начин остварује безбедности, а паралелно и економски утицај од националног, преко регионалног и интеррегионалног, све до глобалног нивоа. То је разлог због којег постоје различита и међусобно искључујућа тумачења о разлозима успостављања и будућем развоју и одрживости ШОС као геополитичког и геоекономског елемента у спољној политици НР Кине. Најпре, сусрећемо се са тумачењима да је ШОС у служби промовисања ауторитарних вредности, односно да представља својеврсни „клуб диктатора“.²⁶ Потом, дискредитација ШОС-а се заснива на ставу да је он само један од бројних формата за размену мишљења, без могућности реалног деловања на тлу Азије.²⁷ Истовремено, сусрећемо се са виђењима да је ШОС у служби стварања таквог поретка у Азији у којој ће НР Кина имати гравитациону, тј. централну геополитичку и геоекономску улогу, будући да ће амерички стратешки простор деловања бити далеко ужи.²⁸ Са друге стране, међутим, ШОС се перцепира као инклузивна организација која „није усмерена против било које треће стране и која је у служби стварања фер и демократског међународног поретка, који ће бити једнак за све“.²⁹

На интерпретације ШОС-а утиче и чињеница да је његов рад оптерећен бројним изазовима, иако државе чланице Организације исказују тежње за даљим повезивањем у оквиру овог формата сарадње, будући да уочавају његов нарастајући значај не само на регионалном, већ и на глобалном нивоу. Посматрано са становишта историје, државе чланице су имале променљиве односе, од сарадње до директних сукоба, што је условило недостатак политичког и економског поверења међу њима. Такође, као могући фактор који спутава даље

²⁴ Han Lu, “Striving for Coordinated Development of SCO and BRI”, *China International Studies*, China Institute of International Studies, July-August 2019, pp. 82-98. Dragana Mitrovic, “The Belt and Road: China’s Ambitious Initiative”, *China International Studies*, July-August, 2016, pp. 76-95.

²⁵ He Jian, Wang Lu, “Maritime Security: New Field of Cooperation for Shanghai Cooperation Organization”, *China International Studies*, China Institute of International Studies, Beijing, July-August, 2018, pp. 25-38.

²⁶ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, Београд, 2007, стр. 222.

²⁷ Joel Wuthnow, “U.S. ‘Minilateralism’ in Asia and China’s Responses: A New Security Dilemma”, *Journal of Contemporary China*, Vol. 28, No. 115. 2019, p. 138.

²⁸ Joel Wuthnow, “Asian Security without the United States? Examining China’s Security Strategy in Maritime and Continental Asia”, *Asian Security*, Vol. 4, No. 2, pp. 230-245.

²⁹ О различитим тумачењима постојања, али и будуће успешности ШОС-а, видети у, Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, Београд, 2007, стр. 219-242; Evan. A. Feigenbaum, *The Shanghai Cooperation Organization and the Future of Central Asia*, U.S. Department of State. Доступно на: <https://2001-2009.state.gov/p/sca/rls/rm/2007/91858.htm>. Приступљено: 31. 10. 2018.

Драгана Митровић, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 125-142; Iwashita Akihiro, “The Shanghai Cooperation Organization: Beyond a Miscalculation on Power Games”, in, Christopher Lenetal (eds.), *Japan’s Silk Road Diplomacy – Paving the Road Ahead*, Central Asia – Caucasus Institute Silk Road Studies Program, USA, 2008.

продубљивање сарадње у оквирима ШОС-а јављају се и различита очекивања држава чланица од саме Организације.

1.3. Хипотетички оквир истраживања

Генерална хипотеза:

Шангајска организација за сарадњу (ШОС) је важан елемент у кинеским иницијативама геополитичког и геоекономског карактера које имају не само регионални, већ и глобални домет. НР Кина, својом активном улогом кроз интеррегионалну и мултилатералну призму ШОС-а, поред билатералних веза са државама чланицама Организације, простор обухваћен овим оквиром сарадње настоји да претвори у безбедан стратешки логистички чвор и економски стимулативно поднебље.

Прва посебна хипотеза:

Након колапса Совјетског Савеза, новонастале државе у Централној Азији: Казахстан, Туркменистан, Тацикистан, Киргизија и Узбекистан, постају полигон надметања моћних држава око доминације овим простором. Међутим, попуњавање вакуума моћи у овом простору је подстакнуто и политиком балансирања коју спроводе централноазијске републике. Геополитичка и геоекономска равн ових процеса и успешна сарадња НР Кине са централноазијским државама чланицама ШОС-а, као и са Русијом, показује да су поља деловања ШОС-а дефинисана и развијана не само у складу са интересима Пекинга, већ и осталих држава чланица.

Друга посебна хипотеза:

Иако је НР Кина одувек заступала примарност Организације уједињених нација у међународним односима, стварањем ШОС-а она по први пут постаје носилац мултилатералног дипломатског умрежавања земаља, као резултат схватања да мултилатерализам и регионално умрежавање представљају веома корисне елементе у креирању мултиполарне структуре међународног поретка.

Трећа посебна хипотеза:

Геополитички потенцијал ШОС-а за Кину се огледа у здруженим и билатералним антитерористичким вежбама које доприносе развоју међусобне војне сарадње и изградњи поверења међу суседима чланицама Организације, чиме се јача кинеска национална безбедност.

Четврта посебна хипотеза:

У геоекономском смислу ШОС је потпора економским иницијативама које НР Кина покреће ради постизања одрживог економског развоја. Такође, ШОС је важан елемент у инфраструктурном, трговинском, саобраћајном, енергетском, телекомуникационом и финансијском умрежавању земаља.

Пета посебна хипотеза:

Један од битних аспеката ШОС-а је ојачавање капацитета меке моћи НР Кине. У том контексту, дискурс „шангајског духа“, којим се ШОС руководи, представља кинески покушај да идеје и модел кинеског развоја прикаже као пут ка стварању фер и демократског међународног поретка у коме ће све државе бити једнаке. Истовремено, Пекинг на тај начин

настоји да неутралише од стране Запада пласираног мишљења да НР Кина ствара синоцентрични међународни поредак.

1.4. Методолошки и теоријски оквир истраживања

Предмет истраживања стављамо у временски оквир истраживања од 2001. године када и настаје ШОС, до 2019. године. Међутим, због историјских дешавања, која су важна за студиозну анализу нашег предметног поља истраживања, посебан осврт чинимо и на период од завршетка Хладног рата до оснивања ШОС-а. У ширем контексту разумевања предложене теме истраживања, одређене сегменте нашег рада посвећујемо и другим историјским раздобљима централноазијског простора.

Просторно одређење предмета истраживања претежно је Централна Азија. Истовремено, улога ШОС-а у геополитичком и геоекономском позиционирању НР Кине у Индијском океану и Јужној Азији, као и Источној Азији намеће ширење фокуса и на ове регионе. Такво, тј. шире просторно одређење предмета истраживања је неопходно због географског протежања ШОС-а и просторног ширења стратешког фокуса и интереса НР Кине.

Када је реч о методолошком поступку, током спровођења истраживања на предложеној тему користимо се и анализом садржаја докумената. У првом реду то су документа потписана у оквиру ШОС-а или које ШОС потписује са државама које нису чланице или са другим институцијама. Такође, анализирамо и званична документа НР Кине која се односе на питања и стратегије у области безбедности, економије и дипломатије. Неизоставно, анализирамо и критички рашчлањујемо званична документа других земаља које прате кинески развој. Једнако са анализом докумената, користимо анализу садржаја научних радова, као и новинске написе, који се непосредно, али и посредно, баве истраживањем улоге ШОС-а у геополитичком и геоекономском позиционирању НР Кине. Анализом обухватамо и изјаве званичника које су повезане са предложеном темом истраживања.

Такође, користимо се и методом научног објашњења. Употреба ове методе заједно са критичком анализом садржаја докумената, новинских написа и научних радова нам омогућава да на објективан начин и са дистанце сагледамо, а потом и објаснимо разлоге због којих НР Кина иницира ШОС. Из разлога што је један део рада посвећен анализи историје централноазијског региона, неизоставно се служимо и историјском методом. Приликом доношења закључака користимо синтезу. Наиме, применом ове методе, закључке до којих смо дошли истраживањем у сваком од поглавља ми ћемо повезати као градивне елементе у крајњу закључну целину нашег истраживања.

Из разлога комплексности предмета истраживања наш теоријски оквир у његовом изучавању је интердисциплинарног карактера. Користимо се приступима који потичу из геополитике, геоекономије, међународне политичке економије, науке о међународним односима и дипломатије. Сматрамо да је коришћење свих ових теоријских приступа неопходно како бисмо успели да из што шире перспективе и различитих углова сагледамо и анализирамо предметно поље истраживања и његов сложен садржај. Коришћењем приступа из геополитичких и геоекономских теорија у процесу истраживања докторске дисертације схватамо на који начин НР Кина деловањем у области безбедности и економије путем ШОС-а мења *landlocked* карактер региона Централне Азије. Дакле, ова два приступа су од велике помоћи приликом разумевања да ли НР Кина централноазијске државе перцепира као *gateway* или *shatterbelt*.³⁰ Потом, приступи који произлазе из геополитичких и геоекономских

³⁰ Према оперативалној дефиницији, *shatterbelt* је подручје „које је дубоко подељено изнутра, али је такође захваћено и борбом геостратешких играча. *Gateway* поседују нову улогу у повезивању различитих делова света,

теоријских постулата представљају веома корисну платформу за разумевање како приступање Индије и Пакистана као пуноправних чланица ШОС-а утиче на кинеска стратешка настојања да изађе из оквира регионалне државе. У нашем схватању регионалне државе, ослањамо се на дефиницију коју је дао Александар Дугин.³¹

Када је реч о теоријским приступима којима се служи наука о дипломатији они јесу неизоставни део нашег истраживања из разлога што ШОС представља прву мултилатералну организацију иницирану од стране НР Кине. Коришћењем приступа својствених дипломатији у анализирању предметног поља истраживања, увиђамо један део разлога због којих мултилатерализам постаје симбол кинеске спољно-безбедносне политике и креирања нових структура међудржавних односа. Дакле, НР Кина је почела да регионално и глобално разгранате билатералне везе, додатно премрежава и мултилатералним облицима комуницирања. Међутим, теорије о дипломатији нам омогућавају да предмет истраживања анализирамо и са још два нивоа, која имају све већи примат у политичким наукама, а то су регионализам и минилатерализам. Истраживање предложене теме кроз призму ова два аналитичка нивоа нам је од велике користи да увидимо како државе чланице веома комплексна питања решавају „њиховим разлагањем на мање јединице.“³² Овај приступ у решавању веома сложених, осетљивих и деликатних питања уз постепено изграђивање поверења олакшава координацију националних интереса држава чланица ШОС-а и продубљивање њихове међусобне сарадње. Када је реч о питању регионализма, професорка Јелица Стефановић Штамбук, приказује да су региони постали трећи ниво анализе међународне политике.³³ Ово теоријско запажање нам је од велике помоћи, будући да регионализација безбедности и економије постаје све важнија у кинеској спољној политици и у учвршћивању њене позиције у клубу глобалног управљања.³⁴ Теоријски приступи међународне политичке економије нам дају научни увид у садржину два концепта моћи – односну и структуралну.³⁵ Употребом ова два концепта моћи, као једне од „јединица нашег промишљања“³⁶ установљавамо да ли је и у ком степену НР Кина творац нових „правила игре“ или изазивач постојећих како на нивоу региона Централне Азије, тако и на глобалном нивоу. У ширем контексту, коришћење ових концепата даје нам одличну базу за разумевање опречних расправа о будућности међународних односа, из разлога што је НР Кина постала друга економија света и што је њен систем вредности дијаметрално супротан од Западног. У том контексту, различите школе међународних односа, кинески развој и њене капацитете меке и тврде моћи перципирају у складу са њиховим теоријским поставкама разумевања стварности. На пример, присталице либералног институционализма, појачано учешће НР Кине у међународним институцијама и

олакшавајући проток људи, робе и идеја. “Saul Bernard Cohen, *Geopolitics - The Geography of International Relations*, Rowman & Littlefield, New York, 2008, pp. 48-55.

³¹ Александар Дугин, *Основи геополитике – књига 1*, Екопрес, Зрењанин, 2004, стр. 176.

³² Angaindrankumar Gnanasagaran, “Is Minilateralism the Way Forward“, *The ASEAN Post*. Доступно на: <https://theaseanpost.com/article/minilateralism-way-forward>. Приступљено: 13. 9. 2019. Moises Naim, “Minilateralism“, *Foreign Policy*. Доступно на: <https://foreignpolicy.com/2009/06/21/minilateralism/>; Alice Painer, “Minilateralism: A New Form of Defense Cooperation“, *Foreign Policy*, Spring, 2005, pp. 37-48.

³³ Jelica Stefanović Štambuk, *Diplomatija u međunarodnim odnosima*, Čigoja štampa, Beograd, 2009; Јелица Стефановић Штамбук, „Региони у ‘старом’ и ‘новом’ међународном регионализму: успостављање новог ‘нивоа анализе’ светске политике“, *Српска политичка мисао*, Vol. 25, No. 3/2009, стр. 103-133.

³⁴ 门洪华, *国际机制与中国的战略选择 (Men Honghua: Guojia jizhi yu zhongguo de zhuanlue xuanze)* Men Honghua, “International Mechanisms and Strategic Choices for China“, *Chinese Social Science*, 2001. 王学玉, *国际安全的地区化: 一个分析的框架 (Wang Xueyu, Guojia anquan de diqihua: yigefenxi de kuangjia)* Wang Xueyu, “The Regionalization of International Security: An Analytic Framework“, *Chinese Social Science*, 2003. Peter Jay, “Regionalism as Geopolitics“, *Foreign Affairs*, Vol. 58, No. 3, America and the World 1979, pp. 485-514.

³⁵ Susan Strange, *States and Market: Introduction to International Political Economy*, Continuum, London, 1994. Детаљније о концептима односне и структуралне моћи погледати у Драгана Митровић, *Међународна политичка економија*, Чигоја штампа, Београд, 2012, стр. 21-23.

³⁶ Alessandro Pizzorno, “Rationality and Recognition“, in, Donatella della Porta and Michael Keating (eds.), *Approaches and Methodologies in the Social Sciences - A Pluralist Perspective*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, p. 179.

регионалним форумима дефинишу као процес њене социјализације са међународном заједницом, по већ постојећим нормама међународног права.³⁷ У овом сегменту ослањамо се и на теорије о међународним организацијама, о њиховим значају и на економској и на безбедносној равни.³⁸ Потом, још једно виђење кинеске геоекономске и геополитичке позиције на глобалном нивоу, а самим тим и о будућности међународних односа представља кинеска концепција мирољубивог развоја.³⁹

1.5. Очекивани резултати и научни допринос

Очекивани резултати истраживања предложене теме су нови или проширени теоријски и историјски увид који омогућава дубље разумевање кинеског геополитичког и геоекономског понашања у региону Централне Азије. Поред тога, очекивани резултати ће нам дати увид у разлоге због којих су званичници НР Кине покренули, а потом и интензивирали континентални геополитички и геоекономски курс, будући да је ШОС прва мултилатерална организација креирана на бази кинеских стратешких промишљања. У широј перспективи, очекивани резултати, нарочито обзиром на Иницијативу појас и пут, отварају врата за поредбену анализу кинеског понашања и у другим регионима и разлозима успостављања неког облика мултилатералне сарадње као што су „17+1“ и БРИКС.

Такође, научни допринос се огледа у настојању да се избалансираном и објективном анализом и на њој заснованих научних закључака омогући боље разумевање кинеског позиционирања у Централној Азији које може бити од користи другим истраживачима, као и широј научној јавности. Дакле, истраживање би проширило фонд научног знања о предложеној теми истраживања, која је изузетно актуелна, док је са друге стране постојећи научни фонд о НР Кини и њеном геополитичком и геоекономском позиционирању посредством ШОС-а у нашој земљи оскудан. Значај рада се може препознати и у омогућавању научној заједници у Србији да сагледа и промисли кинеске иницијативе кроз другачију призму. То ће бити омогућено свестраном анализом теме, са посебним освртом и на западну и кинеску перцепцију геополитике, геоекономије и мултилатералне дипломатије.

³⁷ Marc Lanteigne, *China's Foreign Policy – An Introduction*, Routledge, New York, 2009. John H. Herz, "Idealist Internationalism and the Security Dilemma", *World Politics*, Vol. 2, No. 2, pp. 157-180.

³⁸ Обрад Рачић, Војин Димитријевић, *Међународне организације*, Службени гласник, Београд, 2011.

³⁹ *China's Peaceful Development*, The State Council of the People's Republic of China. Доступно на: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.html. Приступљено: 27. 8. 2019.

II ПОГЛАВЉЕ

Кинеско схватање спољне и безбедносне политике

2.1. Геополитика и геоекономија у спољно-безбедносној политици НР Кине

Премештање моћи са Запада ка Пацифичком региону представља процес настајања нове равнотеже снага и глобалне безбедносне архитектуре, као резултат геоекономских трендова и прерасподеле богатства. У том процесу, НР Кина, нуклеарна сила и стална чланица Савета безбедности ОУН, постаје један од најактивнијих геополитичких и геоекономских актера, чиме учвршћује позицију међу лидерима у глобалном управљању.⁴⁰ Тим путем, Пекинг предочава чињеницу да ће се кинеска спољна и безбедносна политика базирати на „менталитету моћне државе.“⁴¹ Самим тим, односе са другим државама градиће као што то раде остале велике и моћне државе.⁴² Заправо, проактивност у спољнополитичком понашању НР Кине је највећим делом мотивисана економским разлозима, јер је „економски развој важан инструмент у процесу спречавања будућих изазова са којима се Кина може сусретати.“⁴³ Економски мотиви, подизање животног стандарда грађана, као и технолошка модернизација НР Кине, били су разлози због којих се доноси одлука о спровођењу „политике реформе и отварања“. Одлука о спровођењу експерименталне и до сада успешне „политике реформе и отварања“ донета је на Трећем пленуму једанаестог сазива Централног комитета Комунистичке партије Кине, одржаном децембра месеца 1978. године.⁴⁴ Према професорки Драгани Митровић „политика реформе и отварања“ представља прагматично вођење спољне и унутрашње политике са циљем да НР Кина буде далеко присутнија на глобалном тржишту, да прибави нове технологије, али и да реализује политику „једна земља, два система“.⁴⁵ Поред тога, наводи да је још један од циљева реформи кинеска амбиција да поврати позицију у међународној заједници, за коју сматра, да јој по традицији, културолошком и политичком наслеђу припада. Остварени резултати се могу илустровати и податком да је НР Кина постала друга економија света. Кинески бруто друштвени производ (БДП), у 2017. години достигао је

⁴⁰ „Клуб глобалног управљања је удружење фокусирано на решавање проблема и обезбеђивање јавних добара на глобалном нивоу. На тај начин се обезбеђује развојни нормативни оквир на глобалном нивоу ради даље међународне сарадње приликом доношења одлука.“ Katherine Morton, “The China Factor in Global Governance”, *East Asia Forum Quarterly: Economics, Politics, and Public Policy in the Asia Pacific*, Vol. 9, No. 2, 2017, p. 17.

⁴¹ 美国西太平洋战略之我见, 行御部落, (*Meiguoxi taipingyang zhanlue zhi wo jian, xing zhi buluo*), My Opinion on the US Western Pacific Strategy, XZBU, By Вон (Wu Won). Доступно на: <https://www.xzbu.com/1/view-141306.htm>. Приступљено: 3. 11. 2018.

⁴² Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, *The Central Conference on Work Relating Foreign Affairs*. Доступно на: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1215680.shtml. Приступљено: 17. 4. 2019.

⁴³ Zhang Yunling, Tang Shiping, “China Regional Strategy”, in, David Shambaugh (eds.), *Power Shift – China and Asia’s New Dynamics*, University of California Press, USA, 2005, p. 49. Такође, према мишљењу кинеског теоретичара М’н Хунхуа (Men Honghua) историјска сведочанства представљају потврду да је једина одржива опција за Кину „проактивизам у међународним односима.“ 门洪华, 国际机制与中国的战略选择 (*Men Honghua, guoji jizhe yu zhongguo de zhanlue xuan ze*), “International Mechanism and Strategic Choices for China”, *Chinese Social Science*, Institute for World Economy and Politics, Beijing, 2001, p. 184.

⁴⁴ Драгана Митровић, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995, стр. 145. Са друге стране, „процес економског развоја, по самој природи ствари, наметнуо је Кини интензивније односе са Америком, Јапаном и другим развијеним државама Запада и азијског континента, и са другим државама интегрисаним у међународни систем који је био под доминацијом Запада. То је за Кину било неопходно из разлога што су оне имале развијене тржишне механизме, савремену технологију, знања из области менаџмента. Такође, ове државе су биле Кини неопходни финансијски извори за њену даљу модернизацију.“ Feng Zhang, “Rethinking China’s Grand Strategy: Beijing’s Evolving National Interests and Strategic Idea since the Reform Era”, *International Politics*, Vol. 49, 2012, p. 322.

⁴⁵ Драгана Митровић, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995, стр. 145.

вредност од дванаест хиљада милијарди америчких долара.⁴⁶ Такође, НР Кина је 2013. године постала највећа трговачка сила на свету.

Паралелно са остваривањем далеко већег присуства на глобалној сцени, НР Кина је бивала све дубље интегрисана у међународне економске и политичке токове, а уједно и више под утицајем промена које су долазиле споља. Дакле, политика отворених врата условљава НР Кину да напусти геополитички и геоекономски изолационизам, као и да себе изложи бројним приликима и изазовима. У складу са тим, у Белој књизи националне одбране из 2012. године, исказан је следећи став: „Кина се суочава са већим бројем изазова са становишта националне безбедности и друштвене стабилности. Што кинески национални интереси постају сложенији, тако је и њена национална безбедност осетљивија у односу на међународне и регионалне изазове, као што су тероризам, пиратство, природне непогоде и епидемије.“⁴⁷ Потом, листа изазова која утиче на кинеско геополитичко промишљање је приказана и у првој озваниченој кинеској Војној стратегији из 2015. године. У овом документу се наглашава следећи став: „претње у облику хегемонизма, политике моћи и нео-интервенционизма још увек постоје, са паралелним јављањем нових. Такође, међународно такмичење у редистрибуцији моћи, права и интереса се додатно интензивира. Терористичке активности добијају на снази. Жаришни проблеми, као што су етнички, регионални, погранични и територијални сукоби постају комплекснији и насилнији.“⁴⁸ Дефинисана решења за које НР Кина сматра да доприносе реализацији националних циљева и превазилажењу безбедносних и других врста изазова, одређеним делом представљају и геополитичке елементе у кинеској спољној политици. Генерал Даи Сју (Dai Xu), сматра да се геополитички елементи у кинеској спољној и безбедносној политици обликују као стратешки одговори на изазове које САД континуирано намеће у форми хегемонске политике моћи и хладноратовског менталитета.⁴⁹ Према кинеској страни, то се најбоље препознаје у америчким амбицијама ширења НАТО-а на исток. Иако је НР Кина одабрала да се придржава мирољубивих средстава у изградњи прагматичних односа са САД и након бомбардовања Амбасаде НР Кине у Београду 1999. године, она ће настојати да се супротстави агресивном ширењу НАТО-а на исток. Ширење НАТО-а на исток, све до кинеске границе са Авганистаном и централноазијским суседима, представља безбедносну претњу коју стратегија НР Кине „будно прате, незадовољни, али довољно прагматични и флексибилни да се овим променама прилагоде.“⁵⁰ Синг Гванчанг (Xing Guangcheng) наводи разлоге, због којих би се требало супроставити ширењу НАТО утицаја и на азијском континенту, како би се успоставила безбедносна архитектура која је прилагођена интересима народа Азије, а не америчким спољнополитичким амбицијама. У том духу, Синг Гванчанг сматра да распоређивање НАТО трупа у региону Централне Азије поспешује трку у наоружању, услед забринутости НР Кине и Русије, али и других држава којима ове амбиције САД и њених савезница угрожавају националну безбедност. Последично, константно побуђивање безбедносне дилеме од стране САД, неће допринети смиривању „жаришних

⁴⁶ Детаљније о девизниом и златним резервама НР Кине видети на, “China Foreign Exchange Reserves”, *Trading Economics*. Доступно на: <https://tradingeconomics.com/china/foreign-exchange-reserves>. Приступљено: 16. 4. 2019.

⁴⁷ Ministry of National Defense of the People’s Republic of China, *White Paper on National Defense 2012 – The Diversified Employment of China’s Armed Forces*. Доступно на: http://eng.mod.gov.cn/publications/2016-07/13/content_4768293.htm. Приступљено: 16. 4. 2019.

⁴⁸ Ministry of National Defense of the People’s Republic of China, *White Paper on National Defense 2015 – China’s Military Strategy*. Доступно на: http://eng.mod.gov.cn/publications/2016-07/13/content_4768294.htm. Приступљено: 16. 4. 2019.

⁴⁹ 戴旭: 中国应给美国围堵行为划红线, 人民网 – (Dai Xu, *Zhongguo ying gei meiguowei du xingwei hua xingwei, renmin wang*), Dai Xu: “China should give the US a red line of containment behavior”, *People’s Network*. Доступно на: <http://world.people.com.cn/GB/12317779.html>. Приступљено: 3. 11. 2018.

⁵⁰ Dragana Mitrović, *Strategijsko-bezbednosna pozicija Kine posle 11. Septembra 2001. godine*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2005, str. 5. Доступно на: http://www.bezbednost.org/upload/document/mitrovi_2005_strategijsko-bezbednosna_pozicija_kin.pdf. Приступљено: 18. 4. 2019.

тачака“ (*hot spots*), већ ће, напротив, поспешити војне сукобе.⁵¹ Војно и политичко руководство КПК-а је осетљиво на уплитање страних актера, углавном геополитичких ривала, оцењујући их као потезе који имају за циљ да зауставе раст НР Кине, али и да дестабилизују кинеске односе не само са суседима, већ и са другим државама Азије. Са друге стране Џоу Бо (Zhou Bo), сматра да НАТО ширење на исток не представља безбедносни изазов по кинеске виталне националне интересе, те да је перципирање НАТО-а у светлу изазова без реалних основа, јер многе његове чланице имају пријатељске односе са НР Кином. Поред тога, протезање кинеских националних интереса на глобални ниво, условило је да је НР Кина постала чак и војно присутна и активна на ободима НАТО-а. Као илустративни пример он издваја отварање војне базе у Џибутију.⁵²

Настојање НР Кине да буде активна у превазилажењу препрека створених постхладноратовском структуром међународног поретка огледа се у увођењу новог концепта безбедности (*新安全观 – xin anquan guan*). Према званичним документима НР Кине, главни елементи новог концепта безбедности јесу „заједничко поверење, заједничка корист, једнакост страна и усклађивање интереса.“⁵³ Ђанг Цемин (Jiang Zemin) је на конференцији о разоружању одржаној 26. марта 1999. године у Женеви изнео став да „историја сведочи да стари концепт безбедности заснован на војним савезима и сталном јачању војске не помаже одржању светског мира. Стога, успостављање новог концепта безбедности је неопходно да би се одговорило на захтеве савременог света, али и да би се нашли нови начини обезбеђивања мира и безбедности.“⁵⁴ Дакле, овај концепт безбедности заговара напуштање војних савезништава као превазиђене форме у грађењу међудржавних односа. Кинеско виђење војних савеза је да су заснивани на „приступу у коме једна страна добија, а друга губи, а не на обостраној користи коју ти савези могу имати у одржавању безбедности и стабилности.“⁵⁵ Према кинеској страни, дефинисање безбедности кроз призму заједништва подеснија је за постхладноратовски поредак, него традиционални систем војних савезништава. Овај концепт безбедности тежи промовисању заједничког поверења и консултација међу државама које не морају бити савезници и пријатељи приликом решавања безбедносних изазова. Са друге стране овај нови приступ „више одговара новој улози Кине коју она задобија растућом интеграцијом са међународним окружењем,⁵⁶ али и њеним амбицијама да створи мултиполарни међународни поредак. Међутим, поставља се питање колико сама НР Кина поштује принципе који чине

⁵¹ Забринутост НР Кине највећим делом је мотивисана чињеницом да су поједине државе чланице НАТО пружале тајну подршку сепаратистима из Синђанга и на тај начин директно подривале суверенитет и националну безбедност НР Кине. Xing Guangcheng, “China’s Foreign Policy Towards Kazakhstan”, pp.110-111, наведено према: P. Pham, “Beijing’s Great Game: Understanding Chinese Strategy in Central Eurasia”, *American Foreign Policy Interests*, Vol. 28, Issue, 1, 2006, pp. 53- 7.

⁵² Zhou Bo, “NATO and China Are Inching Towards Each Other”, *China-US Focus*. Доступно на: <https://www.chinausfocus.com/peace-security/china-and-nato-are-inching-towards-each-other>. Приступљено: 18. 4. 2019. Сличног је мишљења и адмирал Јанг Ји (Yang Yi). Наиме, он каже: „Америка је свесна да је запречавање Кине уједно и повређивање себе. Поред тога, многе земље су невољне да прате амерички курс према Кини, јер њихови интереси одржавања добрих односа са Кином, а нарочито земаља суседа, у одређеним сферама су важнији од стратешких односа са Америком. На пример, трговина Јапана и Кине је већа од трговине Јапана и Америке, што у америчком врху буди неку врсту стратешке анксиозности. Да будемо искрени, данашња Кина није стара Кина.“ *美国西太平洋战略之我见, 行御部落, (Meiguo xi taipingyang zhanlue zhi wo jian, xing zhi buluo)*, My opinion on the US Western Pacific Strategy, XZBU, Wu Won. Доступно на: <https://www.xzbu.com/1/view-141306.htm>. Приступљено: 3. 11. 2018.

⁵³ Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, *China’s Position Paper on the New Security Concept*. Доступно на: <https://www.fmprc.gov.cn/ce/ceun/eng/xw/t27742.htm>. Приступљено: 22. 4. 2019.

⁵⁴ Jiang Zemin, *Promote Disarmament Process and Safeguard World Security*, Permanent Mission of the People’s Republic of China to the UN. Доступно на: http://www.china-un.org/eng/chinaandun/disarmament_armscontrol/unga/t29298.htm. Приступљено: 10. 5. 2019.

⁵⁵ David Shambaugh, “Return to the Middle Kingdom”? China and Asia in the Early Twenty-First Century, in *Power Shift – China and Asia’s New Dynamics*, University of California Press, USA, 2005, p. 40.

⁵⁶ Michael Yahuda, “China’s Dilemmas in Thinking about Regional Security Architecture”, *The Pacific Review*, Vol. 16, No. 2, 2003, p. 189.

основу овог концепта безбедности, уколико се узме у обзир њено агресивно понашање у Јужном кинеском мору. Географски положај Јужног кинеског мора упућује нас на његову геополитичку, стратешку и неизоставно геоекономску важност. Оно је спона између Пацифика и Индијског океана, где је војно присуство САД пресудно утицало на формирање безбедносног поретка. У овом простору НР Кина и неколико држава, углавном америчких савезница, имају преклапајуће захтеве у погледу суверенитета над Јужним кинеским морем, то јест, над острвима, гребенима и другим рељефним јединицама, као и над доказаним резервама нафте и гаса које се налазе испод дна Јужног кинеског мора.⁵⁷ Страна која у своје окриље добије суверенитет над овим деловима копна, проширује своје територијалне воде за две стотине наутичких миља, које се Конвенцијом о праву мора УН и нормама међународног јавног права гарантују држави за ексклузивне економске зоне. Имајући све ово на уму, највећи притисак, као најмоћнија, врши НР Кина на неколико нивоа, почев са изградњом вештачких острва у овом мору. Потом, она није признала одлуку Сталног арбитражног суда (*Permanent Court of Arbitration*), по процесу који је затражен од стране Филипина. Наиме, поводом ове одлуке кинеска страна је изјавила да су Филипини унилатерално покренули поступак оглушујући се о билатералне споразуме које су НР Кина и Филипини потписали са циљем решавања овог питања путем дијалога. Потом, кинеска страна је навела да су се Филипини оглушили о параграф четири Декларације о правилима понашања страна у Јужном кинеском мору (*Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea*), потписаном између НР Кине и АСЕАН-а 2002. године.⁵⁸ По кинеском тумачењу, према Члану 4 Декларације директно умешане стране кроз међусобне консултације и преговоре могу решавати спорна питања у Јужном кинеском мору.⁵⁹ Одбијање Пекинга да призна одлуку овог међународног тела нам указује на неколико чињеница. Прва је, да се НР Кина у прихватању међународних норми руководи чињеницом да ли су оне у складу са кинеским геополитичким претензијама, развојним циљевима и националним интересима. Потом, НР Кина неће испустити прилику да као најмоћнија држава у овом спору прекомпонује безбедносну архитектуру, коју су САД наметнуле стратегијом запречавања и војним савезништвима у Пацифику.⁶⁰ Дакле, постоји значајан раскорак између онога што НР Кина заговара у званичним документима и оно га што заиста чини као моћна држава како би заштитила или реализовала националне амбиције.

Са друге стране, током своје историје НР Кина је одувек заговарала став да су ОУН кључна и највиша институција у обезбеђивању међународне безбедности и мира. Како су могућности НР Кине и капацитети којима располаже њој дозвољавали да утиче на очување глобалног мира и безбедности посредством ОУН, тако она постепено повећава број својих војника, буџетска улагања, логистичку и инфраструктурну подршку УН мировним операцијама. Према подацима ОУН, кинески војници су најбројнији у УН мировним операцијама: до 31. марта 2019. године, у оквиру мировних операција чак две хиљаде четири стотине четрдесет и два кинеска војника носило је или „плави шлем“ или „плаву беретку“.⁶¹ Такође, НР Кина је прва после САД, у финансирању УН мировних операција.⁶² На основу говора „Заједничким радом стварамо нова партнерства обостране користи и креирамо заједницу заједничке будућности човечанства“, који је Си Ђинпинг одржао 2015. године,

⁵⁷ Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2018, стр. 103.

⁵⁸ *Position Paper of the Government of the People's Republic of China on the Matter of the Jurisdiction in the South China Sea Arbitration Initiated by the Republic of the Philippines*, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. Доступно на: https://www.fmprc.gov.cn/nanhai/eng/snhwtlcwj_1/t1368895.htm. Приступљено: 25. 12. 2019.

⁵⁹ *Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea*. Доступно на: <http://www.mfa.go.th/asean/contents/files/other-20130527-163905-069498.pdf>. Приступљено: 25. 12. 2019.

⁶⁰ Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2018, стр. 102.

⁶¹ *United Nations Peacekeeping-China*. Доступно на: <https://peacekeeping.un.org/en/china>. Приступљено: 20. 5. 2019.

⁶² У укупном буџету УН-а за мировне операције, удео НР Кине је 10,2 посто, САД 28,47 одсто, док је Јапан на трећем месту са 9,68 посто.

можемо очекивати континуирани раст кинеског утицаја у УН мировним операцијама. У овом говору, актуелни кинески председник најавио је оснивање Кина-УН развојног фонда за одржање мира (*China-UN Peace and Development Fund*). Према његовим речима, кроз механизме овог Фонда, Кина ће у наредних десет година инвестирати милијарду америчких долара са циљем јачања капацитета рада УН, побољшања мултилатералне сарадње и обезбеђивања светског мира и развоја. Поред тога, НР Кина ће се придружити новом формату мировних снага: *UN Peacekeeping Capability Readiness System*, и у складу са тим ће успоставити полицијско одељење мировних операција које ће бројати осам хиљада сталних припадника. Када је реч о стабилизацији безбедносне ситуације у Африци, Си Ђинпинг је најавио да ће НР Кина у наредних пет година обезбедити помоћ у вредности од стотину милиона америчких долара са циљем успостављања Афричких снага у приправности (*African Stand-by Force*) и Афричких снага брзог одговора на кризе (*African Capacity for Immediate Response to Crisis*).⁶³ Истовремено, ове мировне операције су НР Кини важан полигон војне дипломатије и стварања имиџа НР Кине као глобално одговорне државе. Додатно, УН мировне операције, поред других заједничких војних вежби, „кинеској војсци представљају један од главних извора стицања оперативног искуства на терену. Такође, Кина путем УН мировних операција, показује да је њена војска способна и за деловање ван граница матице земље.“⁶⁴ Са становишта геополитике, јачање кинеског фактора у мировним операцијама УН нам показује да се кинеско тежиште одбране са матице земље, преко периферије помера на глобални ниво. Самим тим кинески национални интереси постају глобални, и саобразно томе они захтевају заштиту на истом нивоу.⁶⁵ Пратећи очигледну промену у протезању кинеских националних интереса Џанг Венму (*Zhang Wenmu*) износи закључак да „наше безбедносне границе и наша војна моћ морају да се протежу до географске тачке до које сежу наши (кинески) интереси и права.“⁶⁶ Према истом теоретичару, земље које су интегрисане у светско тржиште и глобалне трендове су уједно и државе које не могу бити аутистичне према дешавањима у међународној заједници. Самим тим, ове државе имају права, али и подлежу обавезама да заштите ресурсе и интересе које су инвестирале и интегрисале у светску заједницу, а који су допринели глобалном развоју.⁶⁷ Ова права и обавезе заштите инвестираних ресурса, за НР Кину су нарочито важне када се узме у обзир Иницијатива појас и пут објављена 2013. године. По логици ствари, то је захтевало, односно, наметнуло да се геополитичке анализе кинеских стратега и доносиоца политичких одлука КП Кине врше из другачијег угла.

У документу који је и Војна стратегија НР Кине из 2015, наглашава се важност мора у геополитици, и уопште у безбедносној политици НР Кине. У овом документу се наглашава неопходност напуштања традиционалног размишљања по коме је континентална маса, односно копно, важнија за безбедност НР Кине. У будућности НР Кина ће пажњу усмеравати

⁶³ Xi Jinping, *Working Together to Forge a New Partnership of Win-win Cooperation and Create a Community of Shared Future for Mankind*, UN. Доступно на: https://gdebate.un.org/sites/default/files/gastatements/70/70_ZH_en.pdf. Приступљено: 20. 5.2019. Одређени аутори измењено понашање НР Кине у ОУН-у у погледу мировних операција дефинишу као њену стратегију ангажовања. Према овој стратегији „одређена држава реализује своје циљеве без промене правила или структуралног уређења саме институције. Иако може да се не сложи са предлозима или да представи сопствене предлоге који нису преферирани од стране осталих учесника или саговорника, та земља је још увек подржавалац система успостављеног у оквиру те институције. Углавном, стратегија ангажовања захтева да државе буду проактивне, али и понекада агресивније приликом преговарања. Joel Wuthnow & all, “Diverse Multilateralism: Four Strategies in China’s Multilateral Diplomacy”, *Journal of Chinese Political Sciences*, Vol. 1, No.1, 2012, p. 278.

⁶⁴ Office of the Secretary of Defence, *Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2019*, Washington, 2019, p. 26.

⁶⁵ Детаљније о овоме у 阎学通: 安全利益是中国首要利益 (*Yan Xuetong: Anquan Liyi Shi Zhongguo Shouyao Liyi*), Yan Xuetong: China’s Primary Interests are Security Interests, *China Daily*. Доступно на: http://www.chinadaily.com.cn/hqzg/2006-06/01/content_605769.htm. Приступљено: 18. 6. 2019.

⁶⁶ Zhang Wenmu, *On China’s Sea Power*, наведено према, Simone Dossi, *China Between the Mainland and the Sea*, XXIV Convegno SISP, Venice, 2010, p. 5.

⁶⁷ Zhang Wenmu, “Sea Power and China’s Strategic Choices”, *China’s Security*, 2006, p. 21.

ка морима, океанима, заштити поморских линија комуникације.⁶⁸ Љу Хуаћин (Liu Huaqing), пензионисани командант кинеске морнарице још пре овог геополитичког обрта у спољно-безбедносној политици НР Кине, заговарао је да је од стратешке важности да се међу кинеским становништвом и кинеским стратезима развије „поморска свест“ (“*maritime consciousness*”).⁶⁹ Према професору Ни Лесјунгу (Ni Lexiong), са Шангајског универзитета за политичке и правне студије, овај геополитички заокрет у кинеској спољној политици представља кинеско прерастање од „пољопривредне земље (内陆农耕国家 - *nei lu nonggeng guojia*), у савремену таласократску силу (现代海洋国家 - *xian dai hai yang guojia*).“⁷⁰ Уздицање НР Кине у савремену таласократску силу која ће имати капацитете да штити кинеске националне интересе на глобалном нивоу, потврђено је и кинеским амбицијама у стварању ратне морнарице глобалног домета (*blue water navy*).⁷¹ Израстање НР Кине у савремену поморску силу било је праћено и променама у њеној поморској стратегији. Кинески теоретичар Нан Ли, разликује три фазе у одбрани кинеских поморских интереса. У току прве фазе која је трајала до средине осамдесетих година 20. века, кинеска одбрана у складу са њеним капацитетима била је фокусирана на приобаље (近岸防御 - *jin'an fangyu*). У другој фази, која осликава измене у радијусу, те и сложености кинеских националних интереса везаних за поморске линије комуникације, фокусирана је на одбрану ближег морског појаса (近海积极防御 - *jinhai jiji fangyu*). Трећа или тренутна фаза претпоставља заштиту националних интереса НР Кине и у удаљеним водама, на отвореним морима (远海作战 - *yuanhai zuozhan*).⁷² Ове промене у геополитичким елементима у спољно-безбедносној политици НР Кине, изнедриле су расправе међу кинеским аналитичарима и стратезима, али и припадницима академске заједнице. У том смислу у НР Кини се, можемо рећи, стварају две међусобно поларизоване геополитичке школе мишљења. Прва подржава таласократски геополитички курс, за коју одређени аутори сматрају да се базира на размишљањима Алфреда Мехена (Alfred Mahan).⁷³ Друга заступа мишљење да је са становишта економије и безбедности неопходно одржавати и унапређивати телурократски геополитички курс.

Један од заступника прве школе је Џанг Венму. Своје анализе овај теоретичар базира на историји НР Кине где наглашава да је царистичка Кина претрпела поразе у Опијумским ратовима, јер је Ђинг династија занемарила развој морнарице.⁷⁴ У складу са тим, држава без моћне морнарице нема капацитете, нити могућности да заштити безбедност унутар својих граница, а још мање интересе ван матице земље.⁷⁵ Сличног става је и чувени први командант морнарице НОА Џанг Ајипинг (*Zhang Aiping*), чија је улога у реформи кинеске армије огромна. По њему поседовање моћне, борбене и модерне морнарице је кључни фактор у заштити кинеске територије и пројекцији кинеске моћи. Он то поткрепљује следећим закључком:

⁶⁸ Ministry of National Defense of the People's Republic of China, *White Paper on National Defense 2015 – China's Military Strategy*. Доступно на: http://eng.mod.gov.cn/publications/2016-07/13/content_4768294.htm. Приступљено: 20. 5. 2019.

⁶⁹ Nan Li, “The Evolution of China's Naval Strategies and Capabilities: From “Near Coast” and “Near Seas” to “Far Seas”, *Asian Security*, Vol. 5, No. 2, 2009, pp. 144-169.

⁷⁰ Simone Dossi, “Dal dibattito accademico al progetto geopolitico – Le Nuove Vie della Seta fra potere marittimo e potere continentale”, *Quaderni di Geografia*, Vol. 1, No. 1, 2018, p. 113.

⁷¹ Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2018, стр. 204.

⁷² Nan Li, “The Evolution of China's Naval Strategies and Capabilities: From “Near Coast” and “Near Seas” to “Far Seas”, *Asian Security*, Vol. 5, No. 2, 2009, pp. 144-169.

⁷³ Детаљније о овоме видети у, James R. Holmes, Toshi Yoshihara, “The Influence of Mahan upon China's Maritime Strategy”, *Comparative Strategy*, Vol. 24, No. 1, 2005, pp. 23-51.

⁷⁴ Zhang Wenmu, *On China's Sea Power*, наведено према, Simone Dossi, *China Between the Mainland and the Sea*, XXIV Convegno SISP, Venice, 2010, p. 5.

⁷⁵ Детаљније о овоме у, Zhang Wenmu, “Sea Power and China's Strategic Choices”, *China's Security*, 2006, pp. 17-31.

„развој морнарице је неопходан ради очувања независности Кине, територијалног интегритета и суверенитета од империјалистичке агресије“⁷⁶

На другом крају спектра геополитичког поимања стварности и начина реализације националних интереса, налази се континентална геополитичка школа мишљења. Припадници који кроз ову призму проматрају позицију НР Кине у међународном поретку, заступају становиште да је у економском и безбедносном интересу НР Кине да њен геополитички вектор деловања буде усмерен ка Евроазији. Цао Мингхао (Zhao Minghao) је мишљења да је кинеско форсирање ка западу њена стратешка нужност уколико не жели да буде искључена из динамичног такмичења за превласт над Евроазијом. Истрајавање НР Кине на континенталном геополитичком курсу је сагласно њеним амбицијама да изађе из оквира регионалне државе.⁷⁷ Наиме, пажљиво проучавање распореда снага и геополитичког поретка који постоји у Азији указује на чињеницу да у азијском делу геополитичког простора дефинисаног као „срце света“ (*Heartland*)⁷⁸ не постоји амерички систем савезништва, што није случај са Пацифичким регионом. Безбедносна архитектура Пацифичког региона је дефинисана системом војних савезништава који после Другог светског рата САД ојачава кроз *Asia Pivot* стратегију уведу, али не и спроведу, од стране Обаине администрације, а сада и кроз стратегију Индо-Пацифика Трампове администрације. Као што и примећује Дејвид Шамбау (David Shambaugh), „систем савезништава предвођен Америком, још увек остаје доминатна регионална безбедносна архитектура у овом делу света.“⁷⁹ Такође, на иницијативу САД, поново је активиран АНЗУС.⁸⁰ Администрација председника Трампа тежи да ојача и прошири већ постојећа америчка војна савезништва са државама Пацифичког региона, чиме би потврдила америчко војно преимућство у овом делу света. Потом, тим путем Вашингтон покушава да натера Пекинг да одустане од амбиција да буде доминантна држава у Пацифичком региону, јер „САД теже стварању слободног и отвореног „Индо-Пацифика“ под њеним руководством.“⁸¹

Поред балансирања Америке без упадања у замку безбедносне дилеме и трке у наоружању, Ванг Ђиси (Wang Jisi), заговара Евроазијски геополитички курс из разлога решавања унутрашњих проблема са којима се руководство Кине сусреће, а који додатно могу бити интензивирани стањем ствари на терену у самом суседству. Према овом теоретичару, „сарадња са западним суседима Кине даје подстицај у решавању унутрашњих изазова. Политичка нестабилност и економска заосталост Централне Азије могу негативно утицати на запад Кине, а нарочито на Синђанг и Тибет.“⁸²

Још један од заступника идеја да би НР Кина требало да прати континентални геополитички курс је Је Циченг (Ye Zicheng). Најпре, овај теоретичар са историјског аспекта

⁷⁶ Bernard Cole, *The Great Wall at Sea*, наведено према Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2018, стр. 189.

⁷⁷ Minghao Zhao, “March Westwards” and a New Look on China’s Grand Strategy”, *Mediterranean Quarterly*, Vol. 26, No. 1, 2015, p. 112.

⁷⁸ Појам „срце света“ (*Heartland*), у науку о геополитици уводи Халфорд Макиндер (Halford Mackinder), 1904. године у делу „Географски стожер историје“. Такође о тумачењу овог појма погледати и Halford Mackinder, “The Round World and the Winning of the Peace”, *Foreign Affairs*, Vol. 21, No. 4, 1943, pp. 595-605.

⁷⁹ David Shambaugh, “China Engages Asia – Reshaping Regional Order”, *International Security*, Vol. 29, No. 3, 2005, pp. 64-99.

⁸⁰ О активирању АНЗУС пакта детаљније видети у, “Fact Check: Does ANZUS Commit the US to Come to Australia’s Aid, as Foreign Minister Julie Bishop Claims”, *RMIT ABC*. Доступно на: <https://www.abc.net.au/news/2014-07-08/does-anzus-commit-us-to-come-to-australias-aid-fact-check/5559288>. Приступљено: 4. 10. 2019.

⁸¹ Dragana Mitrovic, “USA President Trump’s First Asian Tour – From “America First” to Indo-Pacific”, *Asian Issues*, Vol. 3, No. 1, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2017, p. 12.

⁸² Simone Dossi, “Dal dibattito academic al progetto geopolitico – Le Nuove Vie della Seta fra potere marittimo e potere continentale”, *Quaderni di Geografia*, Vol. 1, No. 1, 2018, p. 117.

анализира развој континенталне геополитике у стратешким промишљањима других држава. Тим путем он издваја неколико историјско-теоријских епоха које говоре о континенталној моћи. Прва припада Монголској империји и са историјског аспекта представља предмодерно доба. Друга, класична континентална геополитичка теорија се развија у 18. и 19. веку, и веома је била утицајна у Русији и СССР-у.⁸³ Потом, по његовом мишљењу НР Кина је својим развојем стекла довољно материјалних и нематеријалних ресурса да развије нову континенталану перспективу (*新陆权观 - xin lu quan guan*).⁸⁴ Он предлаже да кинеска континентална геополитичка перспектива буде заснована на следећих пет карактеристика: „територија (*以土 - yitu*) – простор на коме људи живе и развијају се; становништво (*人 - ren*) – обезбеђивање благостања становништва је основни задатак било које владе; развој (*发展 - fazhan*) – најзначајнији полит-економски циљ НР Кине, али подједнако и других земаља у развоју; Евроазија (*欧亚大陆 - Ouyadalu*) – простор на коме се Кина надмеће са Русијом, Индијом и Европом; свеобухватност (*综合为本的第三陆权新观念 - zonghe wei ben de di san luquanxin guannian*) – копнена моћ као база којој су подређене ваздухопловство и морнарица.“⁸⁵ Ипак, Је Циченг не испушта из вида развој морнарице, али, по њему, реализација овог стратешког задатка захтева много моћнију и богатију кинеску нацију. У складу са тим он каже следеће: „у погледу војне модернизације, носачи авиона су објективан и одржив циљ на дуге стазе када Кина буде имала довољно средстава за овако скупо понашање.“⁸⁶ Такође, овај теоретичар прави разлику између кинеског и других облика Евроазијства. У том контексту, према његовим анализама геополитичко понашање НР Кине, за разлику од постављања других земаља према Евроазији, не базира се на контроли или доминацији овог дела света, већ на његовом економском и политичком развоју.⁸⁷ Када погледамо то са стратешке стране, овакав приступ НР Кине је сасвим разумљив из кинеских историјских и идеолошких разлога, али и економских разлога. Руководство КП Кине мора решити економске неравнотеже и кроз међународне пројекте, зарад одржања социјалне стабилности и легитимитета КП Кине.⁸⁸

Још један од разлога због којих је окретање ка Евроазији од круцијалне важности за одрживи развој НР Кине представља и енергетска безбедност. Нарастајуће потребе НР Кине за енергентима, наметнуле су јој „нову безбедносну претњу – претњу енергетске безбедности истовремено је учинивши моћним играчем на глобалном тржишту енергената.“⁸⁹ Дакле, растућа потреба Кине за енергентима и апсорпциона снага њеног тржишта убрајају се међу најзначајније факторе у преобликовању постхладноратовског света и униполарног

⁸³ 叶自成, *中国的和平发展: 陆权的回归与发展* – (Ye Zicheng, *Zhongguo de heping fazhan: Lu quan de hui guiyu fazhan*), Ye Zicheng, “China’s Peaceful Development: The Return and Development of the Continental Powers”, *World Economics and Politics*, Vol. 2, 2007. Доступно на: <https://strategy.pku.edu.cn/Research/267252.htm>. Приступљено: 8. 7. 2019.

⁸⁴ Simone Dossi, *China between the Mainland and the Sea*, XXIV Convegno SISP, Venice, 2010, p. 6.

⁸⁵ Ye Zicheng, *Land Power Development and the Rise and Fall of Great Powers. The Geopolitical Environment and the Geo-strategic Choices of China’s Peaceful Development*, наведено према, Simone Dossi, *China between the Mainland and the Sea*, XXIV Convegno SISP, Venice, 2010, p. 8.

⁸⁶ Ye Zicheng, *China’s Grand Strategy. The Main Problems and Strategic Choices in China’s Rise to World Power Status. The Geopolitical Environment and the Geo-strategic Choices of China’s Peaceful Development*, referenced according to Simone Dossi, *China between the Mainland and the Sea*, XXIV Convegno SISP, Venice, 2010, p. 7.

⁸⁷ 叶自成, *中国的和平发展: 陆权的回归与发展* – (Ye Zicheng, *Zhongguo de heping fazhan: Lu quan de hui guiyu fazhan*), Ye Zicheng, “China’s Peaceful Development: The Return and Development of the Continental Powers”, *World Economics and Politics*, Vol. 2, 2007, p. 23.

⁸⁸ Dragana Mitrovic, “The Belt and Road: China’s Ambitious Initiative”, *China International Studies*, July/August, 2006, Beijing, pp. 76-95. Dragana Mitrovic, “‘16+1’ Framework of Cooperation: Main Lessons from Six Years Experience”, in, Gerd Kaminiski (eds.), *Chinese Strategies in Politics, Foreign Policy, Security Policy, Economy and Law*, Vienna School of International Relations, Vienna, 2019, pp. 141-165.

⁸⁹ Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитичке последице кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, у, Миломир Степић, Живојин Ђурић (ур.), *Србија и евроазијски геополитички простор*, Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 178.

међународног поретка.⁹⁰ О повољном утицају Евроазијства на обезбеђивање енергетске безбедности, Је Циченг излаже аргумент да тим путем НР Кина врши диверсификацију извора и рута допремања нафте и гаса, и отклања безбедносне изазове препознате у форми кинеског увоза нафте и гаса путем поморских линија комуникације. Он сматра да је развој копнених, поред поморских рута допремања нафте и гаса кључни елемент у обезбеђивању енергетске безбедности. На тај начин, НР Кина избегава последице које могу настати због амбиција различитих страна да контролишу Малајски теснац.⁹¹

Такође, непходност Евроазијског геополитичког елемента у спољној и безбедносној политици НР Кине се читава и са аспекта територијалног суверенитета и интегритета. Наиме, праћењем овог геополитичког вектора, Пекинг одржава контролу над Синђангом, који је у географском смислу битна транзитна тачка Иницијативе појас и пут. У веома сложенем институционалном оквиру и административном уређењу НР Кине, Синђанг има статус аутономне регије. Ова сложена административна структура, представља кинеске напоре да одговори на политичке и економске захтеве бројних националних и етничких мањина које живе на њеној територији. Међутим, Синђанг, представља значајан изазов за унутрашњу стабилност НР Кине. Наиме, део Ујгура, туркофоног становништва муслиманске вероисповести, уз легална и илегална средства и подршку појединих међународних чинилаца желе да створе тзв. државу „Источни Туркестан“.⁹²

Иако је теоријска дебата о усмеравању геополитичког курса у кинеској спољној политици у одређеним аспектима постала врло поларизована, из ње не изостају ни теоретичари који заступају становиште да се у спољној политици Кине морају уважавати елементи и једног и другог геополитичког приступа. Њихов став базирају на чињеници да се Иницијатива појас и пут састоји и од поморског и од копненог дела. Најупечатљивији заступник ове идеје је Ли Јиху (Li Yihu), професор на Факултету за међународне односе Пекињског универзитета. У анализама, а потом и донетим закључцима и препорукама, он заговара приступ симетричности тј. једнаког уважавања разноликости геополитичких елемената таласократије и телулократије. Ли Јиху став о подједнаком уважавању континенталног и поморског геополитичког курса, износи на следећи начин: „кинеска пројекција моћи би требало да представља комбинацију маритимних и континенталних геополитичких карактеристика (海陆兼备的地缘特征 - *hailu jianbei de diyuan tezheng*).“⁹³ Свој приступ он заснива на историји: „за време Хладног рата, претње које су стизале са севера од стране СССР-а и са југа креиране од стране Америке, условиле су да континентални кинески геополитички курс иде по вертикали север-југ. Са завршетком Хладног рата, геополитички курс Кине се преоријентише по хоризонтали, односно исток-запад, услед умножавања извора изазова. Са једне стране, имамо изазове који су настали у централноазијском простору, док са друге стране се сусрећемо са изазовима изазваних од стране Америке и Јапана у поморском појасу.“⁹⁴

Карактеристично за кинеско спољнополитичко понашање јесте да геоекономски утицај, увек претходи геополитичком. Наиме, када је избила Азијска финансијска криза 1997. године, НР Кина није девалвирала своју националну валуту, јуан, чиме је допринела финансијској

⁹⁰ “Going abroad - The World in Their Hands”, *The Economist*. Доступно на: <https://www.economist.com/special-report/2012/01/21/the-world-in-their-hands>. Приступљено: 11. 7. 2019. године.

⁹¹ Ye Zicheng, *Land Power Development and the Rise and Fall of Great Powers. The Geopolitical Environment and the Geo-strategic Choices of China's Peaceful Development*, наведено према, Simone Dossi, *China Between the Mainland and the Sea*, XXIV Convegno SISF, Venice, 2010, p. 6

⁹² О утицају иностраних фактора на амбиције Ујгура да створе тзв. „Источни Туркестан“, видети у, Драган Траиловић, *Утицај међународних чинилаца на етничке сукобе у Народној Републици Кини*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2019.

⁹³ Simone Dossi, “Dal dibattito accademico al progetto geopolitico – Le Nuove Vie della Seta fra potere marittimo e potere continentale”, *Quaderni di Geografia*, Vol. 1, No. 1, 2018, p. 116.

⁹⁴ Ибид., p. 116.

стабилизацији и економском опоравку земаља суседа. Такође, НР Кина је и охрабривала увоз из ових земаља како би дала подстицај њиховим економијама које су се налазиле у рецесији. То је било праћено и давањем финансијске помоћи Тајланду у висини од једне милијарде америчких долара, те убризгавањем прво четири милијарде, а потом и шест милијарди америчких долара у касу Међународног монетарног фонда (ММФ) за помоћ државама које су погођене кризом, али и којима су неопходна средства ради даљег развоја.⁹⁵ Понашање Пекинга се може анализирати на неколико нивоа. Прво, руководство КП Кине је овим покушало да увери суседе да нарастајућа моћ НР Кине не представља претњу, већ, напротив, прилику за стварање односа од којих ће све укључене стране имати користи. Истовремено, то је интерпретирано и на начин да НР Кина већ од тада ствара услове да успостави финансијски систем којим би могла да манипулише спољном, унутрашњом и безбедносном политиком кризом захваћених држава.⁹⁶ На другом нивоу, НР Кина показује да ће геоекономија бити један од њених инструмената у стварању одговарајућег и стимулативног окружења неопходног даљем спровођењу реформи отпочетих 1978. године. На трећем нивоу, НР Кина показује „односну моћ“ јер апсорпциона снага њеног тржишта постаје све утицајнији фактор у грађењу њених економских и политичких односа са другим државама. Одлука кинеске владе да не девалвира јуан је значајна и са аспекта спровођења политике „једна земља, два система“, јер је руководство НР Кине ову кризу искористило да економски подупре Хонг Конг и тиме умањи забринутост житеља Хонг Конга, који тек што је поново постао део кинеске територије.⁹⁷

Међутим, руководство НР Кине се није устручавало да путем геоекономије прикаже своју позицију моћи према државама, укључујући и најближе савезнике САД, које нарушавају њене националне интересе. Наиме, када је „2012. године влада Јапана купила део Сенкаку/Диаоју острва, избили су анти-јапански протести у Кини и многе јапанске фирме су затворене, што је јапанске произвођаче аутомобила коштало две стотине и педесет милиона америчких долара.“⁹⁸ Кинески протести су били додатно подстакнути и кинеским медијима, који су, уосталом, под директном државном контролом. Ово је изазвало забринутост у Токију, јер је НР Кина највећи трговински партнер Јапана.⁹⁹ Поред тога, јапанска економија је у том тренутку била у рецесији и бележила је дефицит у трговинским односима са НР Кином. Наиме,

⁹⁵ Детаљније о овоме у Jurgen Haacke, Peter Preston, *Contemporary China: The Dynamisc of Change at the Start of the New Millenium*, Routledge, 2003.

⁹⁶ На пример Џејмс Рејли (James Reilly) то потврђује следећим закључком: „Кина путем геоекономских маневара тежи да суседе увуче у своју орбиту интереса, чиме би повећала дипломатски утицај и створила боље услове за пословање кинеских фирми“. James Reilly, “Geoeconomics in Chinese Foreign Policy”, in, Robert D. Blackwill, Jennifer M. Harris (eds.), *War by Other Means – Geoeconomics and Statecraft*, Harvard University Press, London, 2016, p. 112. Према мишљењу теоретичара Сатоши Амакоа (Satoshi Amako) кинеска суседска дипломатија се базира на тежњама да створи зону Велике Кине (“*Greater China*” zone). Главна идејна поставка ове зоне не представља само односе Кине са њеним суседима које су привучене економском моћи Кине, већ и да оне постану зависне од Кине у економском, политичком и безбедносном смислу. Кина је постала највећи трговински партнер највећем броју својих суседа. Такође, Кина тргује са другим земљамама у домаћим валутама, што доприноси интернационализацији јуана и стварању јуан зоне (*Chinese Yuan Zone*). Satoshi Amako, “China’s Diplomatic Philosophy and the View of the International Order in the 21st Century”, *Journal of Contemporary China Studies*, Vol. 3, No. 2, p. 31.

⁹⁷ Детаљније о овоме погледати у, “The Asian Financial Crises of 1997-1998”, *China Daily*. Доступно на: http://www.chinadaily.com.cn/china/HK15th/2012-06/07/content_15483587.htm. Приступљено: 11. 7. 2019.

⁹⁸ James Rally, “Geoeconomics in Chinese Foreign Policy”, in, Robert D. Blackwill, Jennifer M. Harris (eds.), *War by Other Means – Geoeconomics and Statecraft*, Harvard University Press, USA, 2016, p. 108. Највеће губитке је претрпела мултинационална компанија Тојота, чија је продаја на територији НР Кине опала чак за 48.9%. Детаљније о губицима Јапана у трговини са НР Кином, видети у, “Japan Reports Worst September Trade Figures in 30 Years”, *Telegraph*. Доступно на: <https://www.telegraph.co.uk/finance/financialcrisis/9624914/Japan-reports-worst-September-trade-figures-in-30-years.html>. Приступљено: 18. 6. 2019.

⁹⁹ Према подацима доступним на сајту *OEC Atlas*, током 2017. године, извоз Јапана у Кину је достигао вредност од сто тридесет и шест милијарди америчких долара, што је било двадесет одсто од укупног извоза Јапана. *OEC Atlas – Japan*. Доступно на: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/jpn/show/all/2017/. Приступљено 11. 12. 2019.

према подацима *Financial Times*-а, након овог контроверзног потеза „извоз Јапана у октобру 2012. године је опао за дванаест одсто у поређењу са истим месецом претходне године. То је резултирало подизањем нивоа дефицита Јапана у трговинским односима са Кином, на 11,3 милијарди америчких долара, што је трећи највећи месечни дефицит Јапана у протекле три деценије.“¹⁰⁰ Са друге стране и кинеска привреда је, такође, претпрела велике губитке. Јапан је огромно тржиште за кинеске производе, али и извор савремене технологије. Такође, Јапан својим инвестицијама у НР Кини обезбеђује посао за више од десет милиона Кинеза.¹⁰¹ Поред тога, КП Кине се сусрела са осудом међународне заједнице да је додатно подгревала национализам међу својим живљем, што је утицало на ружење њене слике у међународној заједници, али и стабилност кинеског инвестиционог окружења.

Такође, НР Кина је искористила снагу тржишта да изврши (ин)директан политички утицај на Филипине када је ова држава ухапсила кинеског држављанина који је рибарио у водама на које и НР Кина и Филипини полажу суверена права. Наиме, након овог инцидента, Кина је забранила увоз сто педесет контејнера банана из Филипина тврдећи да је воће заражено инсектима. Овај симболичан потез, са јасном назнаком да последице тек могу уследити, у великој размери је погодио најбитнији пољопривредни сектор Филипина произведши губитке сељака у вредности од преко седам стотина милиона америчких долара. Додатно, Кина је обесхрабрила своје држављане да туристички путују на Филипине.¹⁰² Дакле, НР Кина снагу домаћег тржишта користи као елемент „односне моћи“.

О улози геоекономије на обликовање међународних односа и „правила“ стратешког надметања међу државама је говорила и Хилари Клинтон у Сингапуру 17. новембра 2012. године рекавши да у савременом свету „економија обликује стратешко окружење (*the strategic landscape*). Економија заузима централно место у спољној политици земаља у развоју, јер позицију у међународним односима више заснивају на расту БДП-а, него на војној моћи.“¹⁰³ На основу овог става, одређени теоретичари перципирају НР Кину као најзначајнијег корисника геоекономских инструмената у процесу реализације глобалних геополитичких циљева.¹⁰⁴ У том смислу, Пекинг „игра нову економску игру на високом нивоу, будући да се држи по страни када су у питању ратови или нека друга врста политичког сукоба.“¹⁰⁵ Имајући на уму чињеницу да је НР Кина постала глобална економска, али не и војна сила, сматрамо да је (гео)економска призма проматрања кинеских геополитичких и безбедносних амбиција много кориснија у односу на призму коју нуде реалистичке теорије међународних односа.¹⁰⁶ Слично казује и бела књига националне одбране под називом „Кинеска национална одбрана у новој ери“ из 2019. године: „Кина је од сиромашне и слабе земље постала друга економија света без ослањања на војни или колонијални експанзионизам.“¹⁰⁷ Ипак, то не значи да је војска изгубила на значају у реализацији или заштити виталних националних интереса. Напротив, модернизација кинеске војске и отварање војне базе у Џибутију су чињенице које

¹⁰⁰ Michiyo Nakamoto, “China Dispute Hits Japanese Exports”, *Financial Times*. Доступно на: <https://www.ft.com/content/ba98a396-4986-11e2-9225-00144feab49a>. Приступљено: 18. 6. 2019.

¹⁰¹ Martin Fackler, Ian Johnson, “Sleepy Island and a Smoldering Dispute”, *New York Times*. Доступно на: <https://www.nytimes.com/2012/09/21/world/asia/japan-china-trade-ties-complicate-island-dispute.html>. Приступљено: 4. 2. 2020.

¹⁰² James Reilly, “Geoeconomics in Chinese Foreign Policy”, in, Robert D. Blackwill, Jennifer M. Harris (eds.), *War by Other Means – Geoeconomics and Statecraft*, Harvard University Press, London, 2016.

¹⁰³ Hillary Clinton, *Delivering on the Promise of Economic Statecraft*, U.S. Department of State, Diplomacy in Action, Singapore, 2012. Доступно на: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2012/11/200664.htm>. Приступљено: 18. 6. 2019.

¹⁰⁴ James Reilly, “Geoeconomics in Chinese Foreign Policy”, in, Robert D. Blackwill, Jennifer M. Harris (eds.), *War by Other means – Geoeconomics and Statecraft*, Harvard University Press, London, 2016, p. 93.

¹⁰⁵ Ибид. p. 93.

¹⁰⁶ Leslie H. Gelb, “GDP Now Matters More Than Force”, *Journal of Politics & Society*, Vol. 22, No. 1, p. 3.

¹⁰⁷ *China’s National Defense in the New Era*, Ministry of the National Defense of the People’s Republic of China. Доступно на: http://eng.mod.gov.cn/news/2019-07/24/content_4846443.htm. Приступљено: 24. 9. 2019.

нам указују да се улога војске у спољно-безбедносној политици НР Кине постепено мења и да представља део стратешког одговора на америчку политику моћи,¹⁰⁸ јер, по кинеском мишљењу, САД, као водећа глобална сила, питање глобалне безбедности види кроз призму традиционалних војних термина, и у складу са тим на изазове одговарају употребом силе.¹⁰⁹

НР Кина је један од највећих прималаца, али и давалаца директних инвестиција. Када је реч о инвестицијама које се сливају у кинеску економију, Пекинг кроз бројне забране или охрабривања да се инвестира у одређене секторе или области кинеске територије контролише прилив страних директних инвестиција.¹¹⁰ Међутим, оно што додатно смета кинеским партнерима широм света, представља чињеница да Пекинг своје инвестиције у иностранству реализује кроз суверене инвестиционе фондове и банке у државном власништву, а своје компаније субвенционише.¹¹¹ Значајна карактеристика кинеских инвестиција је да оне нису, барем у званичним документима, условљене било каквом врстом политичких уступака државе примаоца, што НР Кину чини веома привлачним инвеститором и кредитором. Такође, „бојазан да ће кинеске корпорације повући њихов капитал, технологију, а самим тим и послове из компанија које су купиле у Европи (али и широм света), се показала као неоснована.“¹¹² Географски и секторски посматрано, спектар кинеских инвестиција је веома широк. НР Кина инвестира у област енергетике, пољопривредних делатности, менаџмента међуљудског повезивања (*people-to-people*), али значајан део њених инвестиција је усмерен ка финансирању и модернизацији постојеће или изградњи нове железничке, путничке, транспортне, телекомуникационе и енергетске инфраструктуре у Африци, на Блиском Истоку и Централној Азији, међу бројним земљама и регионима који се налазе на мапи и листи кинеских инвестиција, зајмова и кредита.¹¹³

Руководећи се важносту инфраструктурног умрежавања земаља, Кина је 2013. године иницирала оснивање Азијске банке за инвестиције у инфраструктури (*Asian Infrastructure Investment Bank*).¹¹⁴ Као и што говори сам назив, ова банка са фокусом на инвестиције у инфраструктуру ће донети многе измене у геоекономским односима НР Кине са другим земљама, али ће и додатно ојачати кинеску геополитичку позицију у глобалном управљању.¹¹⁵ Очекивано је да ће ова банка поспешити реализацију инфраструктурних и других економских циљева прокламованих у оквиру Иницијативе појас и пут, иако је до сада овај процес био

¹⁰⁸ Када је реч о војним базама, Шен Дингли (Shen Dingli), професор међународних односа, заговара становиште да Кина не би требало да из спољне и безбедносне политике, те и геополитичких интереса пренебрегне опцију инсталирања војних база на територијама других држава, уз поштовање норми међународног права. Уосталом, то чине и друге моћне државе. Међутим, проблем настаје када се оне отварају са циљем нарушавања суверенитета државе домаћина.“ Shen Dingli, “Don’t Shun the Idea of Setting-up Overseas Military Bases”, *China.org.cn*. Доступно на: http://www.china.org.cn/opinion/2010-01/28/content_19324522.htm. Приступљено: 24. 5. 2019.

¹⁰⁹ Leslie H. Gelb, “GDP Now Matters More Than Force”, *Journal of Politics & Society*, Vol. 2. , No. 1, pp. 3-5.

¹¹⁰ Dorcas Wong, “China Releases New Draft List of Encouraged Industries for Foreign Investment”, *China Briefing*. Доступно на: <https://www.china-briefing.com/news/china-2019-draft-encouraged-industries-foreign-investment/>. Приступљено: 24. 5. 2019.

¹¹¹ James Reilly, “Goeconomics in Chinese Foreign Policy”, in, Robert D. Blackwill, Jennifer M. Harris (eds.), *War by Other means – Goeconomics and Statecraft*, Harvard University Press, London, 2016, p. 88.

¹¹² Dragana Mitrovic, “Political Economy of the Chinese Investments in Eastern, Central and South-East Europe”, *Asian Studies 2013*, Vol. 2, Hungarian Institute of International Affairs, Budapest, p. 170.

¹¹³ У погледу обима економије, кинеске директне инвестиције у Африци су пет веће, него у остатку света. Dragana Mitrovic, “China in the Western East and Beyond: Politics and Economics of the China Plus Sixteen Cooperation Framework”, у, Dragana Mitrovic, *From Socialist Modernization to Chinese Dream*, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, p. 177-204.

¹¹⁴ Dragana Mitrovic, “The “Belt and Road”: China’s Ambitious Initiative”, *China International Studies*, July/August 2016, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 76-95.

¹¹⁵ Важност развој међународне сарадње наглашена је и у самој Оснивачкој повељи (*Articles of Agreement*). Наиме, у Члану 1 Оснивачке повеље се каже: „сврха банке је да промовише регионалну сарадњу и партнерство на мултилатералном и билатералном плану приликом превазилажења развојних изазова. *Articles of Agreement*, Asian Infrastructure Investment Bank. Доступно на: https://www.aiib.org/en/about-aiib/basic-documents/_download/articles-of-agreement/basic_document_english-bank_articles_of_agreement.pdf. Приступљено: 26. 7. 2019.

скроман. У периоду од 2016. године путем ове банке реализовано је двадесет и осам пројеката модернизације енергетске и путне инфраструктуре у Источној Азији, Африци, са више од 5,3 милијарди америчких долара.¹¹⁶ Стварање банке чији је главни циљ инвестирање у модернизацију и развој инфраструктуре нам говори да је инфраструктурно умрежавање земаља високо рангирано питање на агендама кинеске спољне и унутрашње политике, али и на агендама мултилатералних организација и институција чији је носилац НР Кина.¹¹⁷ Потреба за финансирање потребне инфраструктуре у Азији била је потврђена и проценама Азијске развојне банке (*Asian Development Bank*). Наиме, према проценама ове банке „за модернизацију азијске инфраструктуре у периоду између 2010-2020. године било би неопходно уложити капитал у износу од осам трилиона и двадесет и девет милијарди америчких долара. Ово превазилази капацитете већ успостављених институција, којима је неопходна допуна финансијским капиталом нових развојних банака.“¹¹⁸ Очекивани позитивни ефекти ових инвестиција допринеће повезивању, односно унификацији кинеског тржишта, и јачем повезивању НР Кине са спољним политичким и економским окружењем.¹¹⁹ Постоје и ставови да НР Кина кроз инвестиције за модернизацију постојеће или развој нове инфраструктуре којом умрежава земље тежи креирању услова путем којих ће она поново успоставити средишњу геополитичку позицију у погледу безбедности и економског развоја Азије.¹²⁰ Очигледно је да умрежавање са спољним окружењем на платформи геоекономије изазива геополитичке последице, које се интерпретирају у зависности од тога како су повезани домаћи и кинески национални циљеви и начини њихове реализације.

Конкретне примере инфраструктурног умрежавања региона представљају шест економских коридора. Наиме, тих шест економских коридора су следећи: Нови евроазијски копнени мост, Кина–Монголија–Русија економски коридор, Кина-Централна Азија-Западна Азија економски коридор, Кина-Индокинеско полуострво економски коридор, Кина-Пакистан економски коридор и Бангладеш–Кина–Индија-Мијанмар економски коридор.¹²¹ Сваки од ових коридора ће бити креиран на другачијим основама, што показује способност кинеског прилагођавања сложеним условима унутар држава или региона са којима остварује сарадњу. Оу Сјаоли (Ou Xiaoli), руководилац Одељења за развој западних области Националне комисије за развој и реформе (*The Western Development Department of the National Development and Reform Commission*) тврди: „нови евроазијски копнени мост ће се ослањати на интерконтинентлно инфраструктурно повезивање. Кључна ставка Кина–Монголија-Русија економског коридора представља повезивање Пута свиле са руском Транс-евроазијском железницом и монголским Грасленд путем (*蒙古国草原之路 – Menggu guo caoyuan zhi lu – Mongolian Grassland/Prairie Road*). Изградња Кина-Централна Азија-Западна Азија економског коридора захтева ближу сарадњу Кине са земљама попут Турске и Ирана, као што је активно учествовање Кине у конструкцији западне и источне брзе пруге у Турској.“¹²² Међутим, финансирање ових коридора није без ризика. Као и што напомиње професорка

¹¹⁶ “New Silk Road: Realizing China’s Dream”, *Asia Money*. Доступно на: <https://www.euromoney.com/article/b1b3gssw2d1dlq/new-silk-road-realizing-china39s-dream>. Приступљено: 12. 7. 2019.

¹¹⁷ Alice Ekman, *China’s Multilateralism: Higher Ambitions*, Institute for Strategic Studies. Доступно на: <https://www.iss.europa.eu/content/chinas-multilateralism-higher-ambitions>. Приступљено: 20.9.2019.

¹¹⁸ Hanns Gunther Hilpert, Gudrun Wacker, “Geoeconomics Meets Geopolitics – China’s New Economic and Foreign Policy Initiatives”, *SWP Comments* 33, June, 2015, German Institute for International and Security Affairs, p. 6.

¹¹⁹ Dragana Mitrovic, “The Belt and Road: China’s Ambitious Initiative”, *China International Studies*, July/August 2016, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 76-95.

¹²⁰ Hanns Gunther Hilpert, Gudrun Wacker, “Geoeconomics Meets Geopolitics –China’s New Economic and Foreign Policy Initiatives”, *SWP Comments* 33, June, 2015, German Institute for International and Security Affairs, p. 3.

¹²¹ Vang Jivei, *Kina povezuje svet – Na čemu se zasniva Inicijativa pojasa i put*, CIRSD, Beograd, 2018.

¹²² 中国将推进“一带一路”六大经济合作走廊建设 (*Zhongguo jiang tujin “yidai yilu” da liu jingji hezuo zoulang jianshe*), “China Will Promote the Construction of the Six Economic Corridors in the Belt and Road”, *China Go Abroad*. Доступно на: <http://www.chinagoabroad.com/zh/article/china-to-advance-six-economic-corridors-in-support-of-the-one-belt-one-road-initiative>. Приступљено: 15. 7. 2019.

Драгана Митровић, „приступ, кога се за сада Кина придржава у финансирању пројеката, од великог је значаја за реализацију Иницијативе појас и пут, али може представљати опасност за саму Иницијативу, будући да многе земље које се налазе у оквиру мреже Појас и пут пате од фискалног и/или платног дефицита, па обезбеђивање капиталних инвестиција овим економијама представља ризик за Кину.“¹²³ Са друге стране, региони који до тада нису имали или је њихова економска и политичка сарадња била на скромном нивоу, сада ће бити део нових ланаца протока робе, људи и капитала. Такође, ових шест економских коридора доприносе глобализацији са кинеским карактеристикама, односно глобализацији подржаној кинеским капиталом и идејама. Дакле, ових шест економских коридора подразумевају не само инфраструктурно, економско и политичко, већ и *people-to-people* повезивање уз прокламовано поштовање различитости, али кроз призму реализовања и разумевања кинеских националних интереса.

Значајан део инфраструктурног умрежавања ових земаља, НР Кина реализује градњом нове железничке инфраструктуре. На пример, пре само десет година „железничка инфраструктура од Кине до Европе није постојала. Данас, она повезује тридесет и пет кинеских са тридесет и четири европска града.“¹²⁴ Железнички саобраћај између Кине и Европе се може поделити у три коридора; северни коридор има три крака која су повезана са Трансибирском железницом, док железнице средњег коридора пролазе кроз Централну Азију. Ова два коридора додатно мењају *landlocked* карактер Евроазије. Јужни коридор чији се развој тек очекује ће проћи кроз Иран, Грузију и Турску.¹²⁵ Према речима Цао Ђуна (Zhao Jun), шефа одељења за теретни саобраћај Железничке корпорације Кине „у току 2017. године било је више од три хиљаде и двеста седамдесет путовања железничких возова између Европе и Кине. Овај систем представља велику подршку реализацији Иницијативе појас и пут, али и повећању трговинске сарадње између Кине и ЕУ.“¹²⁶ У складу са тим, удео железнице у испоруци робе бележи тренд раста јер је „у првој половини 2017. године порастао за стотину и четрдесет и четири одсто у поређењу са истим периодом у 2016. години.“¹²⁷ Међутим, удео железничког саобраћаја у трговини Европе и Кине веома је скроман у поређењу са уделом воденог и ваздушног саобраћаја. Наиме, „у 2016. години трговина путем железничког саобраћаја између Европе и Азије је чинила само један одсто од њеног укупног обима, а тек два посто њене укупне вредности. Водени саобраћај остаје доминантан, са деведесет и четири одсто од укупног обима и шездесет и четири одсто од укупне вредности трговине између Кине и Европе. Такође, вредност робе која је поморским линијама превезена између Кине и Европе је чак тринаест пута већа него вредност робе пренете железницом.“¹²⁸ Са друге стране, и кроз ову врсту превоза очит је велики трговински дефицит ЕУ у трговинским односима са НР Кином. Током 2018. године, ЕУ је тргујући са НР Кином забележила трговински дефицит у вредности од сто милијарди осамдесет и пет милиона америчких долара.¹²⁹ Ова неуравнотеженост увоза

¹²³ Dragana Mitrovic, “The Belt and Road: China’s Ambitious Initiative”, *China International Studies*, July/August 2016, China Institute for International Studies, Beijing, p. 86.

¹²⁴ Jonathan E. Hillman, *The Rise of China-Europe Railways*, Center for Strategic & International Studies. Доступно на: https://www.csis.org/analysis/rise-china-europe-railways#_ftn27. Приступљено: 18. 7. 2019. Такође, и у *18th OSCE Conference Economic and Environmental Forum*, The Chamber of Commerce of the United States. Доступно на: <https://www.osce.org/eea/41310?download=true>.

¹²⁵ Jonathan E. Hillman, *The Rise of China-Europe Railways*, Center for Strategic & International Studies. Доступно на: https://www.csis.org/analysis/rise-china-europe-railways#_ftn27. Приступљено: 18. 7. 2019.

¹²⁶ Xiang Bo, “Over 6200 Trains Trips Made between China, Europe in 6 Years”, *Xinhuanet*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/english/2017-12/26/c_136852817.htm. Приступљено: 18. 7. 2019.

¹²⁷ Jonathan E. Hillman, *The Rise of China-Europe Railways*, Center for Strategic & International Studies. Доступно на: https://www.csis.org/analysis/rise-china-europe-railways#_ftn27. Приступљено: 18. 7. 2019.

¹²⁸ Ибид.

¹²⁹ *EU-China Trade Balance*, Eurstat. Доступно на: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20190409-1>. Приступљено: 18. 7. 2019.

и извоза између ЕУ и НР Кине је јасно видљива у железничком транспорту робе, па се неретко контејнери из Европе у Кину враћају празни.¹³⁰

Додатни инвестиције у области инфраструктуре дошле су и кроз Фонд пута свиле, основан 2014. и усмерене су на финансирање пројеката у оквиру Иницијативе појас и пут. Иницијални капитал фонда износио је четрдесет милијарди америчких долара. Стварање фонда је најавио кинески председник Си Ђинпинг у говору одржаном 2014. године када је позвао и друге инвеститоре да се придруже, са циљем поспешивања не само регионалног, већ и глобалног економског раста и развоја.¹³¹ Према подацима доступним на сајту Фонда пута свиле, шездесет и пет одсто његовог иницијалног капитала потекло је из девизних резерви којима располаже Државни савет Кине. У капиталном финансирању Фонда, учествује и кинеска Инвестициона корпорација и Увозно-извозна банка Кине са по петнаест посто, док удео Развојне банке Кине износи пет посто од укупног капитала Фонда.¹³²

2.2. Мултилатерализам и регионализација у спољно-безбедносној политици НР Кине

Мултилатерализам и регионализам су постали неизоставни елементи кинеске дипломатије, те и спољне и безбедносне политике. У том контексту, мултилатерализам и регионализам постају веома важна оруђа којима се НР Кина служи у процесу грађења позиције земље која учествује у процесу глобалног управљања. Важност ове две алатке се препознаје и на нивоу званичних докумената, али и на оперативном нивоу, јер је Кина сада носилац бројних регионалних, интеррегионалних, па и глобалних иницијатива, форума и институција. Пре анализе елемената мултилатерализма и регионализације у спољној и безбедносној политици НР Кине, указаћемо како су ова два концепта дефинисана у политичким наукама.

Према теоретичару, Џону Рагију (John Ruggie), мултилатерализам представља „институционалну форму координације односа три или више држава на основу принципа које су оне прихватиле (*"generalized" principles of conduct*), као најприкладније за управљање акцијама. Циљ тога је да се те исте акције, у било ком тренутку не базирају на једностраним интересима или стратешким прорачунима само једног од актера.“¹³³ Такође, усвајање правила понашања у мултилатералним аранжманима не смемо поистоветити са наметањем сопственог система вредности, идеја, политичке воље или пословне праксе. Усвајање правила дефинисаних заједничким приступом у решавању одређеног проблема, или унапређивања сарадње би требало разумети као начине одржавања регионалног и светског мира, безбедности и стабилности. Џон Раги разликује три основна принципа на основу којих се ствара мултилатерални облик сарадње међу државама, а то су: недељивост (*indivisibility*) у смислу заједничке одбране, недискриминација или општа организациона правила (*non-discrimination, or generalized organizing principles*), нарочито у области трговине и финансија и принцип дифузног реципроцитета (*diffuse reciprocity*), односно заједничке користи, или што Кина дефинише кроз призму обостране добити (*win-win cooperation*).¹³⁴ Тим путем, државе чланице једног мултилатералног аранжмана добијају неку врсту сигурности да друге, углавном моћније, државе са своје позиције моћи неће искоришћавати слабије државе

¹³⁰ Jonathan E. Hillman, *The Rise of China-Europe Railways*, Center for Strategic & International Studies. Доступно на: https://www.csis.org/analysis/rise-china-europe-railways#_ftn27. Приступљено: 18.7.2019.

¹³¹ *President Xi Delivers Keynote Speech at APEC CEO Summit 2014*. Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=7IJ7XCOCeXg>. Приступљено: 26. 7. 2019.

¹³² *Silk Road Fund*. Доступно на: <http://www.silkroadfund.com.cn/enweb/23775/23767/index.html>. Приступљено: 26. 7. 2019.

¹³³ John Gerard Ruggie, "Multilateralism: The Anatomy of an Institution", *International Organization*, Vol. 46, No. 3, Summer, 1992, p. 571.

¹³⁴ Детаљније о овоме у, Ибид, pp. 561-598.

чланице/учеснице.¹³⁵ Поставку овог теоретичара сматрамо врло корисном у даљем анализирању улоге ШОС у спољној политици Кине. На тај начин, моћи ћемо да увидимо на којим принципима НР Кина, као носилац мултилатералног аранжмана, инсистира. Из разлога што је Џон Раги своја теоријска запажања градио проучавајући западне облике мултилатерализма, биће значајно да увидимо на којим премисама, у поређењу са овим које износи Џон Раги, НР Кина креира мултилатералне облике сарадње. Сличног одређења мултилатерализма је и Роберт Киохен (Robert Keohane). Роберт Киохен мултилатерализам дефинише као „праксу усаглашавања националних политика у групи од три или више држава. Усаглашавање се врши путем *ad hoc* аранжмана или неке врсте институционализованих правила. Институционализована правила, којима се дефинишу обрасци понашања, ограничавају акције, а очекивања чине јаснијим, могу бити формална и неформална.“¹³⁶

Паралелно са развојем мултилатерализма, у спољној и безбедносној политици НР Кине се развија и тренд регионализације међународног и глобализованог простора.¹³⁷ У складу са чињеницом да НР Кина у програмским документима истиче неумитност глобализације као један од трендова савременог света, онда би се ова два процеса, регионализам и глобализација, требало посматрати као два истовремена процеса. О спрези, тј. међусобној повезаности ова два процеса професорка Јелица Стефановић-Штамбук закључује да је међународним студијама дошло до окретања од глобализације ка теоретизацији региона и испитивању регионалних особености... уз увид да се истовременим одвијањем “регионализам” *саживео са глобализацијом*.¹³⁸ Према анализи исте професорке, региони су заузели трећи ниво анализе међународних односа и политике, и са тог места истиснули међународни систем.¹³⁹ Кинески теоретичар Ванг Сјуеју (Wang Xueyu) је става да се регионализација не мора нужно заснивати само у области економије, већ је пристуна и на другим пољима сарадње. Такође, регионализација може достићи различите нивое развијености, али она још увек „представља и сектор који има довољно простора за даље унапређивање. То све зависи од избора дефинисаних кроз призму националних интереса, међувладине сарадње, те и самог вредновања регионализма.“¹⁴⁰ Такође, кинески теоретичари Танг Ш'пинг (Tang Shiping) и Џанг Јунлинг (Zhang Yunling) истичу да се пред НР Кином налазе две стратегије спровођења регионализације. Са једне стране, НР Кина може одабрати „јапански начин који подразумева инвестирање у регион, уз истовремену заштиту домаћег тржишта. Са друге стране, НР Кина може изабрати амерички начин који почива на креирању економске међузависности уз истовремено отварање домаћег тржишта.“¹⁴¹ У процесу регионализације, НР Кина на еклектички начин спаја принципе и једног и другог модела регионализације. Иако се на званичном нивоу НР Кина бори против протекционизма и заговара економску глобализацију, кинеско тржиште је за многе производе из иностранства затворено. Поред тога, позицију кинеске робе на кинеском тржишту често не одређује логика тржишта и производње, већ субвенције кинеске државе. Такође, НР Кина, (тј. њене компаније) су један од највећих

¹³⁵ Детаљније о овоме у, Ибид, pp. 561-598.

¹³⁶ Robert Keohane, “Multilateralism: An Agenda for Research”, *International Journal*, Vol. 45, No. 3, p. 731.

¹³⁷ „Мултилатерализам и регионизација постоје као два тренда која се међусобно подржавају“. 陈樱琴, 邱政宗, *区域主义、多边主义与亚洲经济一体化* (Chen Yingqin, Qiu Zhengzong, *Quyu Zhuyi, duobian zhuyi yu yazhou jing ji yiti hua*), Chen Yingqin, Qiu Zhengzong, “Regionalism, Multilateralism and Economic Intergration in Asia”, *Journal of Economics*, Hubei University, Vol.5, No. 4, 2007, p. 59.

¹³⁸ Јелица Стефановић Штамбук, „Региони у ‘старом’ и ‘новом’ међународном регионализму: успостављање ‘новог нивоа анализе’ светске политике“, *Српска политичка мисао*, vol. 25, бр. 3/2009, Београд, стр. 115.

¹³⁹ Први ниво анализе је појединац, други ниво представља држава. Детаљније о овоме у Jelica Stefanović Štambuk, *Diplomatija u međunarodnim odnosima*, Čigoja štampa, Beograd, 2008, str. 141-145.

¹⁴⁰ 王学玉, *国际安全的地区化: 一个分析的框架* (Wang Xueyu, *Guojianquan de diquhua: yigefenxi de kuangjia*), Wang Xueyu, “The Regionalization of International Security An Analytic Framework”, *Chinese Social Science*, Vol. 2, Institute for World Economy and Politics, Beijing, 2003, p. 18.

¹⁴¹ 唐世平, 张蕴岭, *中国的地区战略* (Tang Shiping, Zhang Yunling, *Zhongguo de diqu zhanlue*), Tang Shiping, Zhang Yunling, “China’s Regional Strategy”, *World of Economics and Politics*, No. 6, 2004, p. 10.

кредитора и инвеститора у иностранству, али и путем ових улагања Пекинг тежи стварању економске повезаности.

Поставља се питање који су то разлози нагнали кинеске доносиоце политичких, економских, безбедносних и дипломатских одлука да се окрену мултилатерализму? Челни људи НР Кине су од самог њеног оснивања веома обазриво и са великом дозом неповерења гледали на само постојање и на рад и циљеве мултилатералних механизма. Према кинеској страни велике и земље победнице „успостављају или теже да успоставе контролу над међународним односима и механизмима глобалног управљања.“¹⁴² САД су након урушавања Совјетског Савеза, почеле да прекрајају геополитичку мапу света. Дакле, као победница у Хладном рату, Америка је себи изградила доминантну позицију, коју је искористила да креира међународне механизме који ће бити у служби остварења њених националних циљева. Са друге стране, према кинеском схватању, из разлога што су ови механизми стварани на премисама униполарног међународног поретка, они нису одрживи у структури савремене равнотеже снага у међународном поретку.¹⁴³ Вођен том логиком, кинески теоретичар Мен Хунхуа (Men Honghua) је мишљења да за Кину која полако гради менталитет моћне државе у систему глобалног управљања постоје неколико кључних опција у стратешком деловању према већ успостављеним међународним механизмима, тј. институцијама. Прва опција се огледа у чињеници да НР Кина као моћна држава инсистира на реформама правила и начина рада већ постојећих институција како би она била одраз настајања мултиполарног међународног поретка. Друга опција представља пасивно учествовање и прихватање већ наметнутих правила која доминантно штите Западне интересе и права.¹⁴⁴ Трећа опција се односи на пројекцију кинеских економских, политичких и дипломатских капацитета кроз активно креирање нових међународних механизма са преузимањем обавеза које проистичу из тога.¹⁴⁵ Дакле, за НР Кину као једног од најактивнијих, али и најрањивијих актера који тежи стварању мултиполарног међународног поретка пасивност представља неодрживу стратегију. Уосталом, НР Кина је уз истовремено креирање бројних иницијатива, институција и платформи за сарадњу, постала један од најактивнијих учесника и заговорника системских реформи постојећих међународних механизма, организација и институција.¹⁴⁶ У том процесу, НР Кина се суочава са отпорима држава које желе да је у томе ограниче или да развој НР Кине представе као опасност по глобални мир, јер НР Кина излази из оквира Западног света подржаног војним извозом демократије. Дакле, према кинеском уверењу, мултилатерализам, а уједно и регионализација доприносе побољшању кинеског имиџа и на регионалном и на глобалном нивоу. На овај начин, НР Кина тежи да одагна сумње својих суседа, а да уједно и прикаже општу корисност и мирољубивост својих метода стварања подстицајног окружења. Дакле, мултилатерализам као веома ефективан и мање алармантан начин промовисања и реализације кинеских националних интереса, инструменталне је природе.¹⁴⁷ Истовремено, прихватањем правила понашања у мултилатералним механизмима, НР Кина, барем формално,

¹⁴² 门洪华, 国际机制与中国的战略选择 (*Men Honghua, Guoji jizhi yu zhongguo de zhanlue xuanze*), Men Honghua, “International Mechanisms and Strategic Choices for China”, *Chinese Social Science*, 2001, Institute for World Economy and Politics, Beijing, 2001, p. 180.

¹⁴³ Ибид, pp. 178-189.

¹⁴⁴ 王缉思, 被动忍让不是办法 (*Wang Yisi, Beidong Ren rang bu shi banfa*), Passive accommodations is not a solution, Institute of American Studies, Chinese Academy of Social Science. Доступно на: http://ias.cssn.cn/xsyj/zmgx/201506/t20150615_2673109.shtml. Приступљено: 12. 8.2019.

¹⁴⁵ 门洪华, 国际机制与中国的战略选择 (*Men Honghua, Guoji jizhi yu zhongguo de zhanlue xuanze*), “International Mechanisms and Strategic Choices for China”, *Chinese Social Science*, 2001, Institute for World Economy and Politics, Beijing, 2001, p. 180.

¹⁴⁶ Mitrovic Dragana, “China’s Belt and Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative”, in, Yu Cheng et al. (eds.), *The Belt and Road Initiative in Global Arena*, Palgrave Macmillan, Singapore, 2017, pp. 17-35.

¹⁴⁷ Jianwei Wang, “China’s Multilateral Diplomacy in New Millennium”, in, Yong Deng, Fei-ling Wang (eds.), *China Rising, Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*, Rowman & Littlefield Publishers, INC., New York, 2005, pp. 159-201.

преговора са другим државама као једнаким партнерима. У том контексту, мултилатерална сарадња представља извор легитимитета и на националном и на глобалном нивоу. Наиме, остваривањем сарадње са другим владама и/или организацијама, држава спречава пласирање оптужби да она ради на самопромоцији сопствених националних интереса, занемарујући интересе који доприносе глобалном развоју.¹⁴⁸

Као што можемо видети, увођење мултилатерализма и регионализације представља велики, али и очекивани, заокрет у спољно-безбедносној политици НР Кине. Дакле, мултилатерализам и регионализам као неодојиви аспекти савремене кинеске политике се не могу посматрати као “*ad hoc* и напречац донете одлуке као одговор на спољне импулсе. Напротив, требало би их посматрати као резултат свеобухватне кинеске процене међународних односа и ситуације на глобалном нивоу.”¹⁴⁹ Уједно, нови приступ представља и велики подстицај регионализму у области безбедности и мултилатералном приступу превазилажења традиционалних и нетрадиционалних безбедносних изазова. На овај начин, а по речима Ирнерија Семинатореа (Irnerio Seminatori), НР Кина „уводи своју дипломатију у активну фазу, али тако да не буде агресивна, тј. њена дипломатија превазилази традиционални систем савезништава и понашање засновано на њему.”¹⁵⁰ Међутим, НР Кина не би била у могућности да реализује своје иницијативе без подршке земаља које су имале другачију визију уређења међународног поретка. Такође, те државе су биле забринуте за своју позицију будући да нису подржавале доминантну позицију Америке.¹⁵¹ Дакле, „са становишта идеологије или водећих принципа међународне политике, заговарањем мултилатерализма Кина проналази, а потом и гради заједничке интересе (*common grounds*) са другим државама са циљем слабења утицаја САД.”¹⁵²

Руководство НР Кине је свесно да активни регионализам и мултилатерализам сами по себи не представљају гаранцију успешности реализације националних циљева. Ипак, по мишљењу кинеског теоретичара Мен Хунхуа, придржавање одређених начела доприносе успешности намера регионализације и мултилатералних аранжмана. Он наглашава, да у овим процесима НР Кина мора пажљиво донети стратешке одлуке које ће се заснивати на стратешким циљевима, стратешким принципима и испланираним стратешким корацима. Стратешке циљеве можемо одредити као кинеска настојања у стварању мултиполарног међународног поретка и јачању позиције у глобалном управљању. У стратешке принципе можемо сврстати кинеске геополитичке, геоекономске и дипломатске стратегије које она креира и примењује са циљем реализовања стратешких циљева. Процес реализације стратешких принципа представља повезивање стратешких корака у заокружену целину.¹⁵³ Панг Џунјинг (Pang Zhongying), истиче да се мултилатерализам који НР Кина заговара може дефинисати као флексибилни или прилагодљиви мултилатерализам (*灵活多边主义- linghuo*

¹⁴⁸ Joseph Yu-Sheng Cheng, “Multilateralism – Theoretical Issues and China’s Approach in Foreign Policy”, in, Joseph Yu-Sheng Cheng (eds.), *Multilateral Approach in China’s Foreign Policy*, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd, Singapore, 2018.

¹⁴⁹ Jianwei Wang, “China’s Multilateral Diplomacy in New Millennium”, in, Yong Deng, Fei-ling Wang (eds.), *China Rising, Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*, Rowman & Littlefield Publishers, INC., New York, 2005, p. 160.

¹⁵⁰ Barthelemy Courmont, “Promoting Multilateralism or Searching for a New Hegemony: A Chinese Vision of Multipolarity”, *Pacific Focus*, Vol. XXVII, No. 22, Center for International Studies, 2012, p. 186.

¹⁵¹ 王学玉, 国际安全的地区化: 一个分析的框架 (Wang Xueyu, *Guojianquan de diquhua: yigefenxi de kuangjia*), Wang Xueyu, “The Regionalization of International Security – An Analytic Framework”, *Chinese Social Science*, pp. 17-22.

¹⁵² Guoguang Wu, Helen Lansdowne, “International Multilateralism with Chinese Characteristics – Attitude Changes, Policy Imperatives and Regional Impacts”, in, Guoguang Wu, Helen Lansdowne (eds.), *China Turns to Multilateralism – Foreign Policy and Regional Security*, Routledge, New York, 2008, p. 10.

¹⁵³ 门洪华, 国际机制与中国的战略选择 (Men Honghua, *Guoji jizhi yu zhongguo de zhanlue xuanze*), Men Honghua, “International Mechanisms and Strategic Choices for China”, *Chinese Social Science*, 2001, Institute for World Economy and Politics, Beijing, 2001, pp. 178-189.

duobian zhuyi). Наиме, флексибилност или прилагодљивост, као што каже Панг Цунјинг, су у складу са кинеским идолошким принципима мирољубиве коегзистенције. Међутим, са стратешке стране ове карактеристике кинеског умрежавања земаља нам указују на њену прагматичност приликом дефинисања садржине и форме мултилатералних аранжмана. Из овога следи да флексибилност и прилагодљивост осликавају кинеску способност како адаптације на разноврсне услове, тако и да различите геополитичке и геоекономске амбиције земаља које повезује претвори у функционалну целину.¹⁵⁴ Прагматичност и прилагодљивост постојећим условима у сарадњи са другим државама, НР Кина демонстрира успешном реализацијом мултилатералних и регионалних иницијатива и акција којима реализује економске циљеве, релаксира територијалне спорове и друге облике безбедносних изазова.¹⁵⁵

Поред прилагодљивости и флексибилности као карактеристика кинеског мултилатерализма, одређени теоретичари додају и карактеристику селективности. Према њиховом схватању НР Кина потпомаже „даљи процес институционализације оних мултилатералних форума и организација који су више у служби Кине или када се на „одговарајући“ начин баве питањима која су од велике важности за њу.“¹⁵⁶ С друге стране, кинески теоретичар Ђин Јаћин (Qin Yaqing) истиче да је „Кина је још увек у процесу учења пракси и начина функционисања одређених институција, из разлога што су се структуре промениле кроз време, као и позиција Кине у њима.“¹⁵⁷ Према другом становишту, кинеска селективност према мултилатерализму настаје јер НР Кина велики део ресурса и енергије још увек мора да усмерава за решавање унутрашњих изазова, што директно умањује спектар и интензитет њених капацитета у глобалном управљању.¹⁵⁸ Селективност се препознаје у чињеници да НР Кина, питања која се тичу њених виталних националних интереса, као што су Тајван, Тибет, Јужно кинеско море, не жели да решава по принципима међународног права, већ на билатералном нивоу, када је у већини случајева она далеко моћнија страна.¹⁵⁹ Углавном у тим околностима, НР Кина комбинује „оштар тон у спољнополитичким изјавама, уз истовремено спровођење контроверзних и конфронтирајућих политика.“¹⁶⁰ Кинеску селективност можемо посматрати и са становишта да билатерализам није изгубио на значају

¹⁵⁴ Детаљније о овоме у, 庞中英, *中国的亚洲战: 略灵活的多边主义, 世界政治与经济* (Pang Zhongying, *Zhongguo de yazhou zhan: lue linghuo de duobian zhuyi, shijie zhengzhi yu jingji*), Pang Zhongying, “China’s Asian Strategy: Flexible Multilateralism”, *World Economy and Politics*, No. 10, 2001, pp. 30-35. Доступно на: <https://www.ixueshu.com/document/38bad7882aefff318947a18e7f9386.html>. Приступљено: 22. 12. 2019.

¹⁵⁵ Dragana Mitrovic, “Geopolitics of Energy Border Issue”, in, Dusko Dimitrijevic, Dragana Mitrovic, Ivona Ladjevac, (eds.), *The Meaning of Borders and Border Issues in the Age of Globalization: Europe and Asia*, ИРЕ, Belgrade, 2012, pp. 139-146.

¹⁵⁶ Joseph Yu-Sheng Cheng, “Multilateralism – Theoretical Issues and China’s Approach in Foreign Policy”, in, Joseph Yu-Sheng Cheng (eds.), *Multilateral Approach in China’s Foreign Policy*, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd, Singapore, 2018, p. 13.

¹⁵⁷ 秦亚青, *关于构建中国特色外交理论的若干思考* (Qin Yaqing, *Guanyu guojian zhongguo tese waijiao lilun de ruogan sikao*), Qin Yaqing, “Reflections on the Development of a Chinese Theory of Diplomacy”, *Foreign Affairs Review*, No. 101, 2008, p. 16. Такође, одређени теоретичари сматрају да кинески мултилатерализам није селективан, него да она у том тренутку бира стратегију посматрања. Дакле, „у одређеним случајевима, Пекинг заузима став немешања (*hands-off approach*) у раду одређених институција. Кина шаље своје представнике, али не намеће своју агенду у раду тих институција. Према речима Ђин Јаћинга (Qin Yaqing), Кина није незаинтересована за рад ових институција и своју позицију у њима, већ тако представници Кине уче како те институције функционишу, како се моћ раподељује у њима и како су обавезе и одговорности повезане са кинеским интересима. Дакле, у овој фази Кина стиче практично и техничко знање о раду одређених институција или организација.“ Joel Wuthnow & all, “Diverse Multilateralism: Four Strategies in China’s Multilateral Diplomacy”, *Journal of Chinese Political Sciences*, Vol. 1, No.1, 2012, p. 277.

¹⁵⁸ Детаљније о овоме у, David Shambaugh, “Coping with a Conflicted China”, *The Washington Quarterly*, 34:1, 2011, pp. 7-27.

¹⁵⁹ Guoguang Wu, Helen Lansdowne, “International Multilateralism with Chinese Characteristics – Attitude Changes, Policy Imperatives and Regional Impacts”, in, Guoguang Wu, Helen Lansdowne (eds.), *China Turns to Multilateralism – Foreign Policy and Regional Security*, Routledge, New York, 2008, pp. 3- 19.

¹⁶⁰ Joel Wuthnow & all, “Diverse Multilateralism: Four Strategies in China’s Multilateral Diplomacy”, *Journal of Chinese Political Sciences*, Vol. 1, No.1, 2012, p. 274.

као оквир за спровођење националних интереса и циљева. Заправо, „билатерализам и мултилатерализам су два међусобно подржавајућа аспекта“¹⁶¹ спољно-безбедносне политике НР Кине. За кинеску страну овај приступ представља један од начина продубљивања и ојачавања већ постојеће, и отварања нових поља сарадње са државама широм света. Овај приступ се остварује тако што се билатералне везе додатно усложњавају и динамизују новим факторима и актерима и смештају у оквиру мултилатералне сарадње. Такође, на маргинама мултилатералних састанака, представници НР Кине билатералним преговорима продубљују сарадњу са партнерима или усаглашавају и сучељавају ставове са државама које неблагоприятно гледају на кинески развој.

Дакле, спољно-безбедносна политика НР Кине је врло динамична, прагматична, комплексна, али и у одређеним тренуцима и агресивна, јер Пекинг мора пронаћи практична, флексибилна и одржива решења за изазове са којима се суочава. Та иста решења поред уважавања кинеских националних интереса, морају уважавати националне интересе држава које НР Кина препознаје као partnere или и националне интересе држава које НР Кину виде као регионалног и глобалног изазивача.

2.3. Елементи структуралне и односне моћи у спољно-безбедносној политици НР Кине

У структури међународних односа, претварање моћи у реалне економске и политичке адуте представља вештину државника да у односима са другим државама заштите, реализују или чак прошире домет протезања националних интереса државе које заступају. Као и што истиче професорка Драгана Митровић „договори подразумевају преговарање, а преговори подразумевају употребу моћи, јер свако преговара са онолико моћи, односно адута колико има.“¹⁶² Са тог аспекта, веома су значајна два концепта моћи које је Сузан Странц (Susan Strange) дефинисала као односну (*relational*) и структуралну (*structural*) моћ. Сузан Странц за односну моћ која представља моћ једног субјекта да натера други субјекат да уради нешто што он не би желео, износи став да је она описана и објашњена у радовима представника реалистичке школе мишљења међународних односа.¹⁶³ Сличног одређења ове врсте моћи је и професорка Драгана Митровић износећи следеће промишљање: „односна моћ је моћ једног учесника да другог натера да нешто учини или не учини. Односна моћ је најочигледнија на нивоу државе или индивидуе.“¹⁶⁴

Сузан Странц за структуралну моћ каже да је то „моћ одређивања агенде о којој ће се дискутовати и моћ дизајнирања међународних режима, правила и обичаја којима ће се руководити међународни економски односи,“¹⁶⁵ што ће последично утицати и на међусобне политичке односе укључених актера. Ка сличном одређењу овог облика моћи нас упућује и професорка Драгана Митровић, будући да је ову моћ дефинисала као „моћ да се обликују општи услови, „правила игре“ нивоа међународног система. Ова врста моћи је мање уочљива, али често много утицајнија.“¹⁶⁶ У том контексту „у осетљивим преговорима између самих великих сила деловање структуралне моћи је много делотворније него примена односне моћи, на чије директно дејство је друга страна много осетљивија попут ограничења увоза или извоза,

¹⁶¹ Jianwei Wang, "China's Multilateral Diplomacy in New Millennium", in, Yong Deng, Fei-ling Wang (eds.), *China Rising, Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*, Rowman & Littlefield Publishers, INC., New York, 2005, p. 189.

¹⁶² Драгана Митровић, *Међународна политичка економија*, Чигоја штампа, Београд, 2012, стр. 21.

¹⁶³ Susan Strange, *States and Markets*, Continuum, London, 1994.

¹⁶⁴ Драгана Митровић, *Међународна политичка економија*, Чигоја штампа, Београд, 2012, стр. 21. Peter Bachrach, Morton S. Baratz, "Decisions and Nondecisions: An Analytical Framework", *The American Political Science Review*, Vol. 57, No. 3, 1963, pp. 632-642.

¹⁶⁵ Susan Strange, *States and Markets*, Continuum, London, 1994, p. 26.

¹⁶⁶ Драгана Митровић, *Међународна политичка економија*, Чигоја штампа, Београд, 2012, стр. 21.

демонстрација војне моћи или слично.“¹⁶⁷ Имајући на уму кинески растујући утицај у војним пословима, али и кинеска начела дефинисана 1954. године као Пет принципа мирољубиве коегзистенције ¹⁶⁸ намеће се питање о степену развијености односне и структуралне моћи, као и начина на који ће их НР Кина примењивати у званичној спољној и безбедносној политици.

Сузан Странц разликује четири међусобно повезане структуре структуралне моћи. Према њеним речима, ове четири структуре подразумевају контролу над безбедношћу, производњом, кредитима и знањем. Када је реч о безбедности, ова компонента структуралне моћи подразумева „обезбеђивање безбедности људима у односу на насиље,“¹⁶⁹ односно, у односу на традиционалне и нетрадиционалне безбедносне изазове. Међутим, овај аспект се подједнако односи и на заштиту безбедности грађана унутар границе у оквиру којих се протеже легитимна и суверена власт и на заштиту безбедности грађана те исте државе, који бораве на територијама других држава. Потом, безбедносни аспект структуралне моћи подразумева и заштиту инвестиција које смо реализовали у виду инфраструктурних и других врста материјалних објеката, али и нематеријалних циљева. НР Кина је у више наврата демонстрирала капацитете безбедносног аспекта структуралне моћи. Наиме, она је то учинила 2011. године, када је за свега дванаест дана евакуисала тридесет и пет хиљада својих грађана из Либије.¹⁷⁰ Потом, она то чини константним увећањем броја кинеских војника у мировним операцијама УН. Уосталом, заштита кинеских прекограничних интереса и кинеских грађана је високо рангирани циљ у Белим књигама националне одбране НР Кине. Тако у документу овог типа из 2019. године, можемо прочитати следеће: „НОА активно промовише и учествује у изградњи међународне безбедности, чиме се штите витални национални интереси Кине. Са тим циљем, Кина развија морнарицу, ствара прекограничну мрежу логистичке подршке, чиме ојачава капацитете неопходне за реализацију различитих војних задатака.“¹⁷¹ Када је реч о финансијама, тј. о контроли кредита, у овом контексту се има на уму могућност државе да упосли своје резерве за развој других држава. Логиком ствари, државе које имају велике вишкове државних резерви, као што је случај са НР Кином, имају моћ да утичу на развој држава којима је капитал неопходан. У том контексту Сузан Странц износи следећи закључак: „моћ креирања кредита подразумева моћ државе да другим учесницама даје могућност да данас троше, а да сутра врате, односно, ово је моћ којом се утиче на њихову економску моћ, а самим тим и на њихове привредне могућности.“¹⁷² Ово је један од начина како се олакшава интернационализација одређене валуте, што свакако утиче „на монетарни систем или системе који одређују вредност валуте у којој се кредит даје.“¹⁷³ Можемо претпоставити да пласирањем финансијских резерви кроз кредите, зајмове и друге облике финансијских пласмана, подједнако и на билатералном и на мултилатералном нивоу, стичемо могућност подупирања кичменог стуба међународног монетарног и финансијског поретка. Позиционирање у међународном монетарном поретку НР Кина врши интернационализацијом јуана, али се то најпре врши обилатим финансирањем инфраструктурних пројеката. Сам процес интернационализације кинеске валуте у последњој деценији, добија на интензитету. Успешност процеса интернационализације кинеске валуте је потврђена 2015. године када је

¹⁶⁷ Ибид.

¹⁶⁸ „Пет принципа мирољубиве коегзистенције су: поштовање суверенитета и територијалног интегритета, немешање у унутрашње ствари, једност, обострана корист и мирољубива коегзистенција.“ Драгана Митровић, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995, стр. 321.

¹⁶⁹ Susan Strange, *States and Markets*, Continuum, London, 1994, p. 29.

¹⁷⁰ Детаљније о овоме видети у, Shaio Zerba, “China’s Lybia Evacuation Operation: A New Diplomatic Imperative – Overseas Citizens Protection”, *Journal of Contemporary China*, Vol. 23, No. 90, 2014, pp. 1093-1112.

¹⁷¹ “China’s National Defense in New Era”, *Xinhua*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/english/2019-07/24/c_138253389.htm. Приступљено: 10. 10. 2020.

¹⁷² Susan Strange, *States and Markets*, Continuum, London, 1994, p. 32.

¹⁷³ Ибид, p. 90.

јуан, поред долара, јена, фунте и евра, постао део Корпе специјалних права вучења ММФ-а.¹⁷⁴ Да би јуан постао део овог механизма, Кина је морала да испуни два услова, односно да јуан буде: 1) „широко коришћен (*widely used*) и 2) конвертабилан (*freely usable*).“¹⁷⁵ Са једне стране ова одлука ММФ-а отвара додатни простор НР Кине да, поред апсорпционе снаге свог тржишта, утиче на цене добара на међународном тржишту. Са друге стране, овом одлуком ММФ приказује своју адаптивност на промене у глобалним финансијским токовима, у којима НР Кина има све значајнију улогу.

Додатно, интернационализација јуана потпомогнута је и кредитном способношћу Кине, али количином и бројношћу страних директних инвестиција које НР Кина одобрава ка иностранству.¹⁷⁶ Према подацима које износи часопис Економист (*The Economist*), „вредност кредита које је до сада НР Кина одобрила износи седам стотина милијарди америчких долара. То је, уједно, и чини највећим кредитором на свету, јер вредност њених кредита је два пута већа од кредита које су заједно одобрили Светска банка и ММФ. Међутим, праћење новца, у кинеском случају, је веома тешко због нетранспарентности процедура.“¹⁷⁷ Овим постаје јасно да НР Кина своје девизне резерве користи у циљу прекрајања трендова међународних финансијских токова, тако да више одговарају њеним развојним политикама и циљевима. Такође, одређени аутори су мишљења да обилатим кредитирањем бројних земаља, НР Кина не подстиче само продубљивање економске сарадње, већ и “дужничко ропство“. Међутим, када је реч о дужничким замкама, НР Кина је отписала или, барем, одложила исплату дугова бројним државама.¹⁷⁸ Међутим, она је то учинила у тренутку када се суочила са бројним критикама одрживости пројеката у оквиру Иницијативе појас и пут и њиховог утицаја на економије укључених земаља. Наиме, према подацима Родијум групе (*Rhodium group*), НР Кина је отписала, тј. опростила дуговања од око педесет милијарди америчких долара. Такође, она је са бројним државама поново преговарала о начинима отплате.¹⁷⁹ Одређени аутори истичу да НР Кина користи дуговања одређених земаља, како би се стратешки позиционирала на тачкама које за њу имају геополитичку тежину. Они као пример наводе Шри Ланку, Таџикистан и Пакистан.¹⁸⁰

Поред наведених инструмената, као и начина интернационализације јуана, веома важна алатка којом се НР Кина служи у овом процесу су и *currency swaps agreement* које Народна Банка Кине потписује са банкама других земаља. Ови уговори, доприносе подизању нивоа и

¹⁷⁴ „Креирање специјалних права вучења био је: 1) покушај стварања нове резерве којом би се отклонили постојећи проблеми недовољне ликвидности и поверења и 2) стварање поузданог деноминатора у којем ће националне валуте исказивати своју вредност.“ Драгана Митровић, *Међународна политичка економија*, Чигоја штампа, Београд, 2012, стр. 156.

¹⁷⁵ Press Release: Statement by Ms. Christin Lagard on IMF Review of SDR Basket of Currencies, *IMF*. Доступно на: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/14/01/49/pr15513>. Приступљено: 9. 10. 2019.

¹⁷⁶ Dragana Mitrovic, “Significance and Limits of the FDI in China’s Reform and Opening up Policy Implementation”, in, Dragana Mitrovic (eds.), *From Socialist Modernization to Chinese Dream*, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 19-38.

¹⁷⁷ “A New Study Tracks the Surge in Chinese Loans to Poor Countries”, *The Economist*. Доступно на: <https://www.economist.com/finance-and-economics/2019/07/13/a-new-study-tracks-the-surge-in-chinese-loans-to-poor-countries>. Приступљено: 9. 10. 2019.

¹⁷⁸ Можемо рећи да отписивање дугова земљама широм света представља традиционално понашање НР Кине. Наиме, „до 2009. године Кина је државама, њих педесет, отписала три стотине осамдесет дугова из разлога што су биле презадужене, а истовремено је ка њима упутила помоћ од две стотине педесет и шест милијарди јуана.“ *White Paper on China’s Peaceful Development*, The State Council of the People’s Republic of China. Доступно на: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm. Приступљено: 3. 12. 2019.

¹⁷⁹ Детљније о овоме видети у, Agatha Kratz et al., “New Data on the “Debt Trap” Question”, *Rhodium Group*. Доступно на: <https://rhg.com/research/new-data-on-the-debt-trap-question/>. Приступљено: 9. 10. 2019.

¹⁸⁰ Ибид. Faseeh Mangi, “Pakistan Owes China More Money Than It Owes the IMF”, *Bloomberg*. Доступно на: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-10-03/pakistan-owes-china-more-money-than-it-does-imf-as-loans-mature>. Приступљено: 24. 12. 2019.

обима трговине између НР Кине и других земаља, јер олакшавају њихова међусобна плаћања и узимање кредита. Први уговор ове врсте, који је био индексан у домаћим валутама потписница, био је „са Јужном Корејом, у децембру 2008.“¹⁸¹ У оквиру Иницијативе појас и пут НР Кина је склопила „двадесет и два оваква уговора, чија је вредност стотину педесет и седам милијарди америчких долара.“¹⁸² Такође је прекогранична трговина у јуанима од 2009-2019. године достигла вредност од преко четрдесет и једне милијарде јуана.¹⁸³ Даље, интернационализација јуана ће допринети побољшању слике коју међународна заједница има о НР Кини и њеним институцијама.¹⁸⁴ Очекује се да ће „развој међународне политичке моћи Кине имати позитиван утицај на интернационализацију њене валуте и кинески стратешки циљ да умањи количину долара у њеним девизним резервама.“¹⁸⁵ Иако аутори истичу процес „дедоларизације“ у међудржавним плаћањима и чињенице да је НР Кина највећи трговински партнер више од сто двадесет земаља широм света и да је јуан део Корпе специјалних права вучења ММФ, долар још увек суверено држи позицију глобалне валуте, јер се око деведесет процената трговине на глобалном нивоу одвија у доларима, а тек свега четири одсто у јуанима.¹⁸⁶ Са друге стране, ми се сусрећемо и са мишљењем да ће у будућности јуан ренминби постати још атрактивнија валута, јер ће кинеске инвестиције, кредити и зајмови бити све значајнији за економски развој земаља широм света.¹⁸⁷ Сасвим разумљиво, за америчку страну интернационализација јуана представља изазивачки фактор међународном финансијском систему базираном на долару. Тако, у годишњем извештају из 2019. године поднетом Конгресу САД од стране Комисије за безбедносне и економске односе САД и Кине (*U.S.-China Economic and Security Review Commission*), наглашено је да Пекинг поред обилатог финансирања инфраструктурне модернизације, тежи да изазове финансијски систем базиран на долару, путем трговине и плаћања у јуанима.¹⁸⁸ Поред тога, сама чињеница да је кинески удео у глобалној трговини током 2017. године износио 12,4 одсто доприноси интернационализацији јуана, односно расту утицаја и поверењу у ту валуту.¹⁸⁹ Као што НР Кина тежи стварању мултиполарног међународног политичког поретка својим спољнополитичким акцијама, тако и интернационализација јуана доприноси стварању мултиполарног финансијског и монетарног поретка. Један од битних чинилаца тог поретка јесте да јуан буде опција, поред долара и других валута развијених економија, када државе

¹⁸¹ Fan Zhang, Miaojie Yu, Yang Jin, “The Effect of RMB Internationalization on Belt and Road Initiative: Evidence from Bilateral Swap Agreements”, *Emerging Markets Finance and Trade*, Vol. 53, No. 12, 2017, p. 2849.

¹⁸² Kevin G. Cai, “The One Belt One Road and Asian Infrastructure and Investment Bank: Beijing’s New Strategy of Geoeconomics and Geopolitics”, *Journal of Contemporary China*, Vol. 27, Issue 114, p. 835.

¹⁸³ Детаљније о овоме у, “China Cross-border RMB Settlement: Accumulation: Trade”, *CEIC*. Доступно на: <https://www.ceicdata.com/en/china/crossborder-rmb-settlement/crossborder-rmb-settlement-accumulation-trade>.

Приступљено: 11. 10. 2019.

¹⁸⁴ Детаљније о овоме видети у, Yu Yongding, “Revisiting the Internationalization of Yuan”, in, Shao Binhong (eds.), *China in the World*, 2nd edition, Brill, Boston, 2014, pp. 232-257.

¹⁸⁵ Hyuon-kyu Chey, “Can the Renminbi Rise as a Global Currency? Political Economy of Currency”, *Asian Survey*, Vol. 53, No. 2, 2013, p. 350.

¹⁸⁶ Детаљније о овоме у Shi Ze, “Empowering the Belt and Road with Energy and Resource Cooperation”, *China international Studies*, July/August 2018, China Institute of International Studies, Beijing, 2018, pp. 58-75. Hudson Lockett, Eva Szalay, “Why the Renminbi’s Challenge to the Dollar has faded”, *Financial Times*. Доступно на: <https://www.ft.com/content/ba410544-ecba-11e9-ad1e-4367d8281195>. Приступљено: 16. 10. 2019. Aravind Yelery, “China’s Currency Swap Agreements: Recent Trends”, *China Report*, 52:2, 2016, pp. 138-150. Sebastian Mallaby, Olin Wethington, “The Future of the Yuan: China’s Struggle to Internationalize Its Currency”, *Foreign Affairs*, Vol. 91, No. 1, January/February, 2012, pp. 135-146.

¹⁸⁷ Hanns Gunther Hilpert, Gudrun Wacker, “Geoeconomics Meets Geopolitics –China’s New Economic and Foreign Policy Initiatives”, *SWP Comments* 33, June, 2015, German Institute for International and Security Affairs.

¹⁸⁸ *2019 Report to Congress*, U.S.-China Economic and Security Review Commission. Доступно на: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/2019-11/2019%20Annual%20Report%20to%20Congress.pdf>. Приступљено: 24. 12. 2019.

¹⁸⁹ О уделу НР Кине у глобалној трговини видети у, “Is China a World’s Top Trader”, *China Power*. Доступно на: <https://chinapower.csis.org/trade-partner/>. Приступљено: 11. 10. 2019.

буду бирале валуту у којој ће држати/индексирати своје националне резерве.¹⁹⁰ Дакле, интернационализација јуана, у том смислу, доприноси побољшању „правила игре“ и заштити интереса економија у развоју.

У савременом друштву моћ одлучивања о форми, садржини и начину на који ће информације бити пласиране пресудно је утицало на обезбеђивање легитимитета за покретање многих економских, политичких и војних акција. Ово је у више наврата и било потврђивано, нарочито од стране западних сила у њиховим односима према државама које не подржавају извоз демократије и људских права.¹⁹¹ Дакле, део структуралне моћи да се утиче на формирање знања, представа и убеђења постаје све значајнији фактор у обликовању спољне, али и безбедносне политике држава. Имањем утицаја на обликовање спољне и безбедносне политике држава широм света, утичемо и на то како и које безбедносне трендове оне посматрају као изазове, а које као прилике. Поред тога остварује се утицај на њихове одлуке о одабиру средстава и приступа како би ти изазови требало да буду превазиђени, а прилике искоришћене. Поред тога, структура знања као део структуралне моћи има још једну улогу у позиционирању државе у глобалном управљању. Наиме, уколико држава нема довољно ресурса да улаже у развој научних открића, у војној индустрији, у области информатике и телекомуникација, медицине, пољопривреде, екстракције енергената, њен развој је условљен увозом знања из земаља које предњаче са становишта технолошког развоја. У таквом поретку ствари, државе које располажу савременим технологијама, у свој спектар моћи стављају и капацитете да утичу на правац и темпо економског развоја држава које се из угла поседовања савремених технологија налазе у подређеном положају.¹⁹² У складу са тим Сузан Странц износи следећи закључак: „структура знања као део структуралне моћи одређује која врста знања ће бити откривена, како ће бити складиштена, те коме и под каквим условима ће бити доступна.“¹⁹³

Узимајући у обзир дефиниције структуралне моћи и делова који је чине, креирање паралелних институција од стране НР Кине, економских и безбедносних, представља илустрацију кинеских капацитета структуралне моћи. НР Кина тим путем утиче на правила понашања у међудржавним односима. Међународне институције, механизми, платформе и облици сарадње које НР Кина креира на основу сопственог система вредности, пословних пракси, начина превазилажења безбедносних изазова, уз поштовање међународних норми, те и интереса других држава, за међународну заједницу представљају широк спектар могућности, али и изазова. Стога, креирањем, те и учествовањем у раду ових институција државе себе стављају у позицију да искористе моћ НР Кине и да утичу на функционисање и обликовање не само глобалног и међународног финансијског система већ и безбедносног поретка.¹⁹⁴

Још један од показатеља кинеске структурне моћи чини и реформа постојећих институција изнутра, како би оне представљале реалну равнотежу снага у међународним односима. Као и што истиче професорка Драгана Митровић, „суочавајући се са бројним опструкцијама у подели моћи у бројним институцијама од стране Вашингтона, Кина је била приморана да отпочне са креирањем паралелних механизма глобалног управљања, уз

¹⁹⁰ Barry Eichengree, “The Renminbi as an International Currency”, *Journal of Policy Modeling*, Vol. 33, 2011, pp. 723-730.

¹⁹¹ Најупечатљивији пример тога је када је западни свет пласирао дезинформације да Садам Хусеин поседује оружје за масовно уништење. Детаљније о овоме у, “Gordon Brown Says Pentagon Mised UK over case for Iraq Invasion”, *The Guardian*. Доступно на: <https://www.theguardian.com/world/2017/nov/05/iraq-weapons-mass-destruction-america-mised-britain-gordon-brown>. Приступљно: 16. 12. 2019.

¹⁹² Драгана Митровић, *Међународна политичка економија*, Чигоја штампа, Београд, 2012, стр. 24.

¹⁹³ Susan Strange, *States and Markets*, Continuum, London, 1994, p. 121.

¹⁹⁴ Dragana Mitrovic, “The “Belt and Road”: China’s Ambitious Initiative”, *China International Studies*, July, August, 2016, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 76-95.

истовремено спровођење реформи постојећих изнутра.“¹⁹⁵ Кинеско инсистирање на реформама међународних институција које су осликвале моћ САД, додатно је подгрејало уверење одређених држава да је НР Кина ревизионистичка држава. На овом месту ми ћемо анализирати које промене је НР Кина, у сарадњи са другим државама, тачније чланицама БРИКС групације земаља унела у Г20. По мишљењима одређених теоретичара, НР Кина на овај начин спроводи стратегију обликовања (*shaping*) међународних институција. У складу са тим, ова стратегија се дефинише као наметљива стратегија, јер подразумева директно изазивање правила по којима те институције функционишу.¹⁹⁶ Наиме, НР Кина је током последње деценије прошлог века била позвана да се прикључи групацији седам најбогатијих економија света, што је она одбила из разлога да не жели да наруши свој идентитет представнице земаља у развоју. Поред тога, доносиоци политичких одлука су одбили овај позив сматрајући да остале чланице ове групације најбогатијих земаља неће НР Кину посматрати као себи равног партнера. Са друге стране, НР Кина је наставила да развија плодну сарадњу са државама представницама овог клуба. Након тога, НР Кини је био упућен позив да се прикључи групацији Г20, што је ова прихватила видећи га као двоструку могућност. Прво, као могућност за побољшање финансијске позиције земаља у развоју. Друго, као могућност да Г20 осликава промене које настају у односима развијених и економија у развоју.¹⁹⁷ Уочи избијања Светске економске кризе, чланице БРИКС-а¹⁹⁸ су одржале први састанак министара финансија, како би ускладиле ставове за самит министара финансија и гувернера Народних банака у оквиру Г20. Наиме, на самиту Г20 одржаном у Вашингтону 2008. године, „чланице БРИКС-а су успеле да се у саопштењу за јавност након самита прочита да економије у развоју морају имати виша права и бољу позицију.“¹⁹⁹ Поред тога, чланице БРИКС-а су успеле да прошире чланство Форума за финансијску стабилност (*Financial Stability Forum*), а на самиту одржаном у Лондону 2009. године, да овај форум буде замењен Одбором за финансијску стабилност (*Financial Stability Board*), у чији рад су биле укључене све чланице Г20.²⁰⁰ Такође, ове државе су посредством Г20, успеле да издејствују промене у расподели квота гласања у ММФ.²⁰¹ Као што можемо видети, НР Кина је посредством Г20, али уз помоћ механизма чији је оснивач она и била, БРИКС, успела да унесе видљиве промене у међународни финансијски систем, са циљем да он представља реалан однос снага у полит-економским односима Север-Југ. Такође, Г20 је и мост преко кога Пекинг остварује сарадњу са групацијом Г7. На тај начин она успева да „продуби консултације између индустријализованих и земаља у развоју, што доприноси превазилажењу разлика у размишљањима, а поспешује међусобно разумевање и стварање заједничког консензуса.“²⁰² Међутим, због саме сложености односа чланица Г20 намеће се питање о његовој даљој важности у кинеским настојањима да креира мултиполарни финансијски поредак. У том контексту кинески теоретичар Чен Фенјинг (*Chen Fengying*), примећује да „Бразил, Русија, Индија и Јужноафричка Република врло невољно гледају на убрзани процес инетерационализације кинеске валуте.“²⁰³

¹⁹⁵ Dragana Mitrovic, “China’s Belt and Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative”, in, Yu Cheng et al. (eds.), *The Belt and Road Initiative in Global Arena*, Palgrave Macmillan, Singapore, 2017, p. 19.

¹⁹⁶ Joel Wuthnow & all, “Diverse Multilateralism: Four Strategies in China’s Multilateral Diplomacy”, *Journal of Chinese Political Sciences*, Vol. 1, No.1, 2012, pp. 269-290.

¹⁹⁷ Ибид.

¹⁹⁸ У том тренутку чланице су биле Бразил, Русија, Индија и НР Кина, док је Јужноафричка Република постала чланица 2011. године.

¹⁹⁹ Joel Wuthnow & all, “Diverse Multilateralism: Four Strategies in China’s Multilateral Diplomacy”, *Journal of Chinese Political Sciences*, Vol. 1, No.1, 2012, p. 287.

²⁰⁰ Детаљније о овоме видети у, Ибид, pp. 269-290.

²⁰¹ Детаљније о овоме видети у, Ибид, pp. 269-290.

²⁰² Yu Yongding, *The G20 and China: A Chinese Perspective*, The Centre for International Governance Innovation, 2004, p. 18.

²⁰³ Chen Fengying, “G20 yu guoji zhixu da bianju” (G20 and the Dramatic Transformation of the International Order), наведено према, Mingjiang Li, “Rising from Within: China’s Search for a Multilateral World and Its implications for Sino-US Relations”, *Global Governance*, Vol. 17, No. 3, p. 339.

Коришћење теоријске поставке структурне и односне моћи ће нам бити од веома велике користи у анализи ШОС-а. Дакле, ова теоријска поставка ће нам омогућити да видимо које предзнаке односне и структуралне моћи са собом доноси институционални развој ШОС-а. Такође, испитивање ове две врсте моћи, нас уводи у питање да ли је НР Кина ревизионистичка или *status quo* држава из разлога што НР Кина постаје носилац, тј. иницијатор бројних мултилатералних форума и финансијских иницијатива, као и реформатор постојећих?

2.4. Теоријска виђења кинеске геополитичке позиције

У овом делу рада приказаћемо како различите школе међународних односа у складу са сопственим постулатима интерпретирају кинеску геополитичку позицију у постојећем међународном поретку. Такође, различити теоријски приступи у науци о међународним односима нуде и претпоставке о изазовима или приликама са којима ће се свет суочавати у процесу кинеског постајања глобалне суперсиле.

Реалистичка школа, која је била инспирација настанку теорије о кинеској претњи (*China Threat Theory*), заступа став да ће НР Кина даљим економским развојем, војном модернизацијом,²⁰⁴ али и све израженијим национализмом бити претња по глобалну безбедност и стабилност. Дакле, НР Кина ће постати ревизионистичка држава, која ће изазвати успостављене норме међународног поретка као недемократска сила која промовише ауторитарне форме политичких система. Из разлога што НР Кина негује другачији систем вредности, схватање људских права, поштује различитости у економским и политичким системима, она се суочава са бројним оптужбама упућених од стране Запада. Највећим делом оптужбе се базирају на чињеници да НР Кина не поштује демократска и либерална начела и да она не баштини традицију људских права на начин дефинисан од стране Запада. То је нарочито изражено када се оцењује ШОС и када је реч о „шангајском духу“, то јест, идеолошкој платформи ШОС-а. Према Оснивачкој повељи ШОС-а, „шангајски дух“ карактеришу „међусобно поверење, заједничка добит, једнакост, консултације, поштовање културних различитости и тежња ка заједничком развоју.“²⁰⁵ Са друге стране, Томас Амброзио (Thomas Ambrosio) је мишљења да је „сет норми на којима почива ШОС дизајниран на такав начин да је у служби очувања ауторитарних вредности у региону. Иако још увек није савезништво у правом смислу речи, ШОС представља значајан изазов идеји о демократском универзализму и људским правим, јер *de facto* легитимизује ауторитарне системе.“²⁰⁶ Слично мишљење можемо прочитати и у званичним документима Сједињених Америчких Држава. Наиме у документу Стратегија националне одбране САД-а из 2018. године наилазимо на тврдњу да: „Кина и Русија теже да обликују свет у складу са својим ауторитарним моделима власти.“²⁰⁷ Након тога, забринутост у либерално-демократским круговима који негују индивидуалистички начин живота проистиче и из промена у погледу временског ограничења председничког мандата које је Свекинески Народни Конгрес унео у

²⁰⁴ НР Кина ће током 2019. године за 7,5 одсто повећати своја буџетска улагања у војску. Тако ће војни буџет Кине износити стотину седамдесет и девет милијарди америчких долара. Међутим, ова цифра заостаје за америчком, јер ће војни буџет САД-а у истој години бити шест стотина осамдесет и шест милијарди америчких долара. Детаљније о овоме у Kathrin Hille, “Beijing Boosts Military Budget by 7.5%”, *Financial Times*. Доступно на: <https://www.ft.com/content/5956db00-3e28-11e9-b896-fe36ec32aece>. Приступљено: 5. 11. 2019.

²⁰⁵ *Declaration of the Establishment of the Shanghai Cooperation Organization*, SCO, 2001. Доступно на: [file:///C:/Users/Slobodan%20Popovic/Downloads/Declaration_on_the_establishment_of_the_SCO%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Slobodan%20Popovic/Downloads/Declaration_on_the_establishment_of_the_SCO%20(1).pdf). Приступљено: 5. 11. 2019.

²⁰⁶ Thomas Ambrosio, “Catching the ‘Shanghai Spirit’: How the Shanghai Cooperation Organization Promotes Authoritarian Norms in Central Asia”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 60, No. 8, October 2008, p. 1323.

²⁰⁷ Summary of the 2018 National Defense Strategy of United States of America, U.S. State Department. Доступно на: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>. Приступљено: 27. 10. 2018

Устав НР Кине. Овим изменама Си Ђинпингу се омогућује да остане руководећи човек НР Кине и после 2023. године.²⁰⁸ Ове уставне промене са становишта теорије демократског мира продубљују јаз на релацији НР Кина и Западни свет, из убеђења да државе које су укалупљене у западњачки модел демократије међусобно не ратују.²⁰⁹

Разлоге за немогућност да НР Кина буде *status quo* држава у процесу њеног израстања у глобалну силу, представници ове школе налазе у чињеници да анархистичка структура међународног поретка не претпоставља постојање неког глобалног субјекта који би их штитио.²¹⁰ Стога, према реалистима, анархистичка структура међународног система „приморава државе да се међусобно надмећу за моћ. Крајњи циљ сваке велике силе је да максимизира свој удео у светској моћи и коначно доминира системом.“²¹¹ Према њиховом ставу када држава у развоју поседује довољну количину моћи она ће тежити реконфигурацији равнотеже снага у међународном поретку. Сукоби настају када већ етаблиране силе покушавају да заштите равнотежу снага у којој су оне доминантне. На тај начин, ове државе спречавају да дође до замене лидерства на глобалном нивоу.²¹²

Слично реалистичко виђење о развоју НР Кине и будућности света, можемо прочитати и у званичном извештају *Кинеска стратегија у редизајнирању поретка Азије и последице*, који подноси Национални институт за студије одбране Јапана. Један од аутора овог извештаја, наглашава да су кинески дипломатски циљеви постали глобални, што је праћено и географским и секторским протезањем и усложњавањем кинеских акција. Сасвим је очекивано да ће НР Кина отпочети иницијативе којима ће реорганизовати међународни поредак и изазвати равнотежу снага.²¹³ Нимало изненађујуће, сличног виђења ствари су и Сједињене Америчке Државе. Кондолиза Рајс (Condoleezza Rice) тврди да су „национални интереси Америке хуманитарни (*humanitarian*), тј. интереси међународне заједнице. Кина је потенцијална претња по безбедност Азије и Пацифика, и у том смислу Кина неће бити *status quo* држава, већ ће настојати да равнотежу снага у Азији промени у своју корист.“²¹⁴ САД остају при свом реалистичком убеђењу у погледу развоја НР Кине. Администрација Беле куће у Стратегији националне безбедности САД из 2017. године, износи суд да кинеске акције у Индо-Пацифичком простору имају за циљ да истисну САД из овог дела света, како би она, НР Кина, могла да га обликује у складу са својим безбедносним и економским амбицијама и потребама.²¹⁵ Овај званични став САД је веома сличан са виђењем Џона Миршајмера да велике силе не желе да буду само доминантне у регионима који их непосредно окружују, већ својим акцијама, као облик демонстрација амбиција и моћи, покушавају да спрече

²⁰⁸ Детаљније о овоме у, Sindy Leng, “China Ends Presidential Term Limits, but What Other Changes Were Made to the Constitution”, *South China Morning Post*. Доступно на: <https://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2136740/china-ends-presidential-term-limits-what-other-changes>. Приступљено: 5. 11. 2019.

²⁰⁹ Michael Doyle, “Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs”, *Philosophy and Foreign Affairs*, Vol. 12, No. 3, Summer, 1983, PP. 205-305.

²¹⁰ Џон Миршајмер, *Трагедија политике великих сила*, Удружење за студије САД у Србији, Чигоја Штамп, Београд, 2017.

²¹¹ Ибид, стр. 440.

²¹² Herbert Yee, Ian Storey, “Introduction”, in, Herbert Yee, Ian Storey (eds.), *The China Threat: Perception, Myths and Reality*, Routledge, London.

²¹³ Masafumi Iida, “Xi Jinping’s Foreign Posture: Both Cooperative and Hardline”, *China’s Strategy for Reshaping the Asian Order and its Ramifications – China National Security Report 2019*. Доступно на: http://www.nids.mod.go.jp/publication/chinareport/pdf/china_report_EN_web_2019_A01.pdf. Приступљено: 15. 11. 2019.

²¹⁴ Condoleezza Rice, “Promoting the National Interest”, *Foreign Affairs*, Vol. 79, No. 1, 2000. Доступно на: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2000-01-01/campaign-2000-promoting-national-interest>. Приступљено: 15. 11. 2019.

²¹⁵ *National Security Strategy of United States of America*, December 2017. Доступно на: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>. Приступљено: 13. 11. 2019.

геополитичке ривале у другим деловима света да остваре доминантну позицију у регионима њиховог суседства.²¹⁶ Стога, по којим основама се НР Кина може осећати безбедном са ушанченим америчким трупима у непосредном суседству? Уколико би Кина успоставила доминантну позицију у Пацифичком региону, то би за Сједињене Државе био велики безбедносни изазов, јер се по први пут након завршетка Хладног рата сусрећу са такмацем, Кином, који им у бројним аспектима парира. Ово парирање је за америчке званичнике једнако изазивању убеђења да САД морају одржати доминантну позицију најмоћније државе на глобалном нивоу. Америчка анксиозност о нарастању моћи НР Кине, те и њиховој позицији у Азији је додатно подстакнута и говором Си Ђинпинга који је 2014. године одржао на Конференцији о повезивању и мерама јачања поверења у Азији. У говору под називом „Нови безбедносни концепт Азије за нови прогрес у безбедносној сарадњи“, кинески председник је нагласио да би безбедност Азије требало да буде обезбеђена само од стране азијских народа, а не од држава које су из интересних разлога ту пристуне.²¹⁷ Стога, можемо рећи да поједини аутори са одређеним правом наглашавају да „Сједињене Државе од деведесетих година прошлог века, паралелно са растом кинеског утицаја у региону Азије, интензивирају економско и војно запречавање Кине.“²¹⁸

Такође, кинеска настојања стварања фер и демократског међународног поретка који ће бити једнак за све је веома упитан и из угла историје. Аутори се позивају на чињеницу да је у прошлости НР Кина односе са другим државама градила на основама трибутарног система. Систем је био синоцентричан, у коме је царистичка Кина имала позицију средишњег царства као културно најнапреднија земља. Овај систем је претпостављао „мирољубиве хијерархијске односе међу државама. Поредак је одржаван на основу легитимитета императора који је имао „мандат неба“.“²¹⁹ Када је реч о кинеској историји, одређени теоретичари износе сведочења да у прошлости Кинези нису били ништа мање арогантни него Европљани, Јапанци или Американци. Њихова арогантност се заснивала на синоцентричном систему.²²⁰ Када је реч о потчињавању војно слабијих народа, аутори, на основу статистичких анализа, износе закључак да агресивне или методе рата представљају „опште познати феномен у кинеској историји. У периоду од 1100-1911. године Кина је учествовала у око три хиљаде и седам стотина ратова; Минг династија је водила 1,12 рата на годишњем нивоу са некинеским народима, док је НР Кина у периоду од 1949. до 1992. године учествовала у дванаест војних конфликта.“²²¹

У новије време, теоретичари у своја истраживања укључују изјаве кинеских званичника. Истраживачи који геополитичку позицију НР Кине посматрају са становишта реализма, издвајају говор Фу Јинга (Fu Ying), заменика Министра спољних послова НР Кине који је изјавио да „мале државе не смеју провоцирати велике.“²²² Поред тога представници ове школе издвајају и изјаву гласноговорника Министарства спољних послова НР Кине, Хуа Чунјинга

²¹⁶ Џон Миршајмер, *Трагедија политике великих сила*, Удружење за студије САД у Србији, Чигоја Штампа, Београд, 2017, стр. 196.

²¹⁷ Xi Jinping, *New Asian Security Concept for New Progress in Security Cooperation*, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. Доступно на: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1159951.shtml. Приступљено: 13. 11. 2019.

²¹⁸ Sung Chul Jung, Kihyun Lee, "The Offensive Realists Are Not Wrong: China's Growth and Aggression, 1976-2001", *Pacific Focus*, Vol. 32, No. 1, 2017, p. 93.

²¹⁹ June Teufel Dreyer, "The Tianxia Trope": Will China Change the International System?", *Journal of Contemporary China*, Vo. 24, No. 96, 2015, p. 1017.

²²⁰ Детаљније о овоме у, Warren I. Cohen, "China's Rise in Historical Perspective", *Journal of Strategic Studies*, Vol. 30, No. 4, August-October 2007, p. 683-704.

²²¹ Sung Chul Jung, Kihyun Lee, "The Offensive Realists Are Not Wrong: China's Growth and Aggression, 1976-2001", *Pacific Focus*, Vol. 32, No. 1, 2017, p. 93.

²²² 外交部副部长傅莹: 小国不能肆意侵犯和挑衅大国 (waijia bu fu buzhang fu ying: xiaoguo buneng siyi qinfan he tiaoxin daguo), Fu Ying, "A Small Countries Cannot Indiscriminately Provoke Big Power", *China News Network*. Доступно на: <http://www.chinanews.com/gn/2012/06-03/3934761.shtml>. Приступљено: 6. 11. 2019.

(Hua Chungying), који је изјавио да „мале државе не би требало да имају неразумне захтеве.“²²³ Као што можемо видети, „перцепција Кине као претње представља један веома сложен амалгам различитих фактора. Као фактори се подразумевају теоријске претпоставке научника, географска локација држава, односи са Кином (савремени и током историје), домаћи политички изазови, економски интереси, процене развоја кинеске војне моћи и њених дугорочних циљева.“²²⁴

Насупрот реалистичком виђењу геополитичке позиције НР Кине у међународном поретку, виђење засновано на премисама либералне теорије заступа мишљење да теорија о кинеској претњи није одржива услед њене дубоке економске интегрисаности са међународном заједницом. У том контексту, амерички дипломата Хенри Кисинџер (Henry Kissinger), наглашава да је „проналажење нових тржишта за Кину веома битно.“²²⁵ Извоз је током политике „реформе и отварања“ био најдоминантнији међу моторима развоја економије НР Кине, јер је остваривање кинеског економског раста великим делом било базирано на извозно оријентисаној развојној стратегији. Дакле, одржавање стабилног, пријатељског и економски стимулативног регионалног и глобалног окружења, као и ланаца дистрибуције кинеске робе, представљају високо рангиране чиниоце и задатке у спољној политици НР Кине. Поред тога, веома важан извор за реструктурирање кинеске економије представљају и савремене технологије, чији су извозници њени геополитички ривали као што су САД и Јапан. Дакле, неометан проток роба, људи, технологије и капитала, односно остваривање непрекиданих трговинских односа са спољним светом и модернизација кинеске индустрије и привреде су круцијални фактори у очувању легитимитета КПК и друштвене стабилности НР Кине. Економски развој је од пресудног значаја у кинеским стратегијама искорењивања сиромаштва и стварања услова уравнотеженог развоја истока и запада земље. Руководећи се логиком либералног приступа у анализирању кинеске геополитичке позиције у међународним односима, НР Кина неће изазивати постојећи међународни поредак из кога је профитирала. Напротив, доносиоци политичких одлука у НР Кини ће улагати ресурсе како би међународни поредак одржали стабилним. Стабилан међународни поредак је неопходан КПК Кине ради реализације развојних и друштвених циљева дефинисаних као „две стогодишњице“. Наиме, „две стогодишњице“ представљају кинеска настојања „поновног учетворостручења бруто друштвеног производа 2020. године, стварања релативно добростојећег друштва и достизања статуса средње развијене земље до 2050. године.“²²⁶ Потом, кинеско ослањање на извозну стратегију економског развоја нам указује на чињеницу да је кинеска економија чврсто повезана са економијама САД, Индије и Јапана, које НР Кину перципирају као геополитичког, али и геоекономског такмаца. Пратећи логику ствари, „ова повезаност значи не само да Кина и њени трговински партнери зависе једни од других да би напредовали, него, тај просперитет зависи од мирољубивих односа међу њима.“²²⁷ Успостављањем економске међузависности НР Кина користи предности које са собом доноси економска глобализација, али се у том процесу сусреће и са бројним изазовима, чије превазилажење захтева прагматичност и флексибилност на дуги рок. То је било потврђено и 2008. године када је избила светска финансијска, а потом

²²³ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, Foreign Ministry Spokesperson Hua Chungying's Regular Press Conference (22 January 2015), цитирано према, Sung Chul Jung, Kihyun Lee, "The Offensive Realists Are Not Wrong: China's Growth and Aggression, 1976-2001", *Pacific Focus*, Vol. 32, No. 1, 2017, p. 95.

²²⁴ Herbert Yee, Ian Storey, "Introduction", in, Herbert Yee, Ian Storey (eds.), *The China Threat: Perception, Myths and Reality*, Routledge, London, p. 17.

²²⁵ Henry Kissinger, "The Stakes with China", *The Washington Post*. Доступно на: <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1996/03/31/the-stakes-with-china/65f6afae-a918-404e-ac8b-408e914a6830/>. Приступљено: 26. 11. 2019.

²²⁶ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и домети нове безбедносно економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, број 1-2, Институт за политичке студије, Београд, 2007, стр. 221.

²²⁷ Џон Миршајмер, *Трагедија политике великих сила*, Удружење за студије САД у Србији, Чигоја Штампа, Београд, 2017, стр. 484.

и економска криза. Наиме, Светска економска криза која је пореметила глобалне економске и трговачке ланце, као последицу је довела и до умањења потражње за кинеском робом двадесет одсто већ у 2008. години, гашења радних места и затварања фабрика.²²⁸ На плану унутрашње безбедности, руководство КП Кине је морало да обезбеди нова радна места за раднике који су остали без посла, јер се јавио повећан број радника миграната.

Током периода реформе и отварања, који још увек траје, Пекинг је постао активнији у оквиру међународних институција и организација. Према схватању представника либералног институционализма и социјалног конструктивизма, међународне институције и организације су места на којима се Кина „социјализује“, односно на којима усваја постојеће норме међународног права. Имајући ово на уму, међународне институције и организације представљају платформе за продубљивање поверења између НР Кине и међународне заједнице. Пратећи логику анализирања представника овог приступа, међународне институције кинеско спољнополитичко понашање чине отворенијим, јер је у њима „државно понашање транспарентније, него у билатералним односима.“²²⁹ Кинеско учешће у међународним организацијама представља извор њене нарастајуће моћи, али и одговорности према глобалним дешавањима. Са друге стране, пак, путем ових институција и организација међународна заједница стиче увид у динамичан кинески развој и кинеска настојања и стратегије за успостављање мултиполарног међународног поретка. У том смислу, међународне организације и институције представљају места обостраног учења, јер се „политички актери „социјализују“, али и „подучавају“ друге учеснике њиховим интерпретацијама и нормативном разумевању ситуације.“²³⁰ На тај начин, политички актер који се „социјализује“ он истовремено исказује и схватање сопствене позиције у одређеном систему или поретку ствари. Међутим, одређени теоретичари су мишљења да „иако је НР Кина постала привржена међународним организацијама и институцијама и постојећим правилима, ипак то не значи да она неће, истовремено, остати привржена настојањима да брани позицију држава у развоју, као и да предлаже нове норме међународног права, нарочито у области редистрибуције моћи на глобалном нивоу.“²³¹

Суочавајући се са анализама, али и изјавама званичника широм света да ће НР Кина својим развојем увести свет у период нестабилности, четврта генерација власти КП Кине, коју је предводио тадашњи председник Ху Ђинтао је понудила дискурс мирољубивог развоја. Овај дискурс нам омогућава вишеслојну и вишедимензионалну анализу. Најпре, омогућава нам да са кинеске тачке гледишта истражимо кинеску геополитичку позицију у међународном поретку. Потом, дајем нам могућност да процес уздицања НР Кине у глобалну силу анализирамо из другачијег угла у односу на либерализам и реализам. Трећи ниво нас упућује на питање о кинеским теоријама међународних односа. Уосталом, правилно разумевања кинеске геополитичке позиције претпоставља анализу не само како се друге државе односе према НР Кини, већ и начине како се Пекинг опходи према њима и критеријуме на основу којих их позиционира на агендама спољне и безбедносне политике. Приказивање развоја НР Кине као мирољубивог, односно представљања друге економије света као одговорне глобалне силе је од кључног значаја. Наиме уколико су позиција државе и њене намере перцепиране као изазивачке или агресивне, утолико ће друге државе тражити различите начине да спроведу политику балансирања према њој. Пратећи логику ствари, кинески званичници, али и

²²⁸ Dragana Mitrovic, "China's Response to the World Economic Crises and Her Rise", *Proceedings of the 7th Annual Conference of the Asian Studies Association*, The Contemporary China Research Center, Hong Kong, 2012, p. 61.

²²⁹ Alastair Ian Johnston, "Treating International Institutions as Social Environments", *International Studies Quarterly*, Vol. 45, No. 4, December, 2001, p. 503.

²³⁰ Emanuel Adler, Michael Barnett, "A Framework for the Study of Security Communities", in, Emanuel Adler, Michael Barnett (eds.), *Security Communities*, Cambridge University Press, United Kingdom, 1998, p. 43.

²³¹ Ann Kent, "China's Participation in International Organisations", in, Yongjin Zhang, Greg Austin (eds.), *Power and Responsibility in Chinese Foreign Policy*, The Australian National University E Press, Canberra, 2013, p. 157.

представници академске заједнице „идентификују три начина како теорија о кинеској претњи утиче на кинеско окружење и на саму Кину. Прво, овим путем се ствара политичко мишљење како би се извршио притисак на Кину и мешало у њене унутрашње ствари. Друго, запречавање кинеског развоја нарушавањем слике Кине и стварањем линија подела између Кине и суседа. Потом, њоме се врши одвраћање пажње међународне јавности са хегемонске политике и њено усмеравање ка кинеском развоју.“²³² Дискурс мирољубиви развој (*和平发展 - heping fazhan*) је наставак познате идеје у кинеском политичком миљеу о улози теорије која руководи праксом.²³³ Са друге стране, ово пак може продубити питање шта ће се десити када НР Кина буде променила теорију која ће руководити спољнополитичком праксом, као што је и било случајева током њене историје. Наиме, мирољубиви развој потиче од идеје мирољубивог раста коју је свету представио Џенг Биђен (Zheng Bijian).²³⁴ Међутим, због могућег негативног предзнака који доноси реч успон, тадашњи кинески председник Ху Ђинтао у говору „Кинески развој је прилика за Азију“ (*China's Development Is an Opportunity for Asia*), реч успон мења речју развој.²³⁵ Истовремено, важно је приметити да семантичке промене које државе уводе као крилатице за описивање спољне политике често не представљају суштинску промену у амбицијама, већ само начин представљања стратешког промишљања у реализацији циљева.

О јавној, тј. политичкој и друштвеној прихваћености овог дискурса у оквиру Кине, говори нам и податак да је Државни савет НР Кине 2005. и 2011. године усвојио Беле књиге о кинеском мирољубивом развоју (*White Paper on China's Peaceful Development*). Наиме, у документу из 2011. године, званичници Пекинга за мирољубиви развој кажу да представља „отвореност Кине за повезивање са спољним светом, чиме проширује и продубљује политику „реформе и отварања“, те интензивира размену и сарадњу са бројним земљама. Кина никада неће подржати агресију или експанзионистичко понашање, већ ће остати привржена одржању регионалног и глобалног мира и безбедности.“²³⁶

Важност елемента мирољубивости у односима са другим државама, као начина владавине и схватања међународног система, нагласио је и Менцијус (Mencius). Наиме, он је истраживао три династије, Сја (Xia), Шанг (Shang) и Џоу (Zhou) и показао да су њихови краљеви били на власти све док су владали мирољубиво, а да су изгубили управљачку позицију када је њихова владавина почела да напушта начела моралности.²³⁷ Поред тога, за разлику од историјских чињеница које потврђују да су бројне европске државе биле колонијалне силе, са друге стране „историја нам сведочи да Кина није била експанзионистичка нација.“²³⁸ Дакле, иако руководство КП Кине, а уједно и НР Кине, разуме важност моћи у спољној политици, истовремено они разумеју и важност да НР Кина у међународној заједници буде прихваћена као глобална, мирнодопска и легитимна сила. Отуд, „једно од мерила успешности спровођења политике „реформе и отварања“ јесте да, од стране других моћних

²³² Yong Deng, *China's Struggle for Status – Realignment of International Relations*, Cambridge University Press, New York, 2008, p. 126.

²³³ Детаљније о споју теорије и праксе, као основи кинеских теорија о спољној политици и међународним односима видети у, Yongnian Zheng, Sow Keat Tok, „China's Peaceful Rise: Theory and Practice”, *Discussion Paper I*, China Policy Institute, The University of Nottingham.

²³⁴ Детаљније о пласману идеје мирољубиви успон видети у, *China's Peaceful Rise – Speeches of Zheng Bijian 1997-2004*. Доступно на: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2012/04/20050616bijianlunch.pdf>. Приступљено: 2. 12. 2019.

²³⁵ *China's Development Is an Opportunity for Asia*, Full Text of Hu Jintao's Speech at BFA 2004 Annual Conference. Доступно на: <http://english.boaoforum.org/document2004/11119.jhtml>. Приступљено: 2. 12. 2019.

²³⁶ *White Paper on China's Peaceful Development*, The State Council of the People's Republic of China. Доступно на: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm. Приступљено: 3. 12. 2019.

²³⁷ Детаљније о овоме у Yan Xuetong, *Ancient Chinese Thought, Modern Chinese Power*, Princenton University Press, United Kingdom, 2011.

²³⁸ Tilman Pradt, *China's New Foreign Policy – Military Modernisation, Multilateralism and the 'China Threat'*, Palgrave Macmillan, Berlin, 2016, p. 94.

држава и земаља суседа, кинеске амбиције да постане глобална сила буду прихваћене као легитиман кинески национални интерес.²³⁹ Тиме ће, сматрају, НР Кина давати подстицај демократизацији глобалног управљања.

Праћењем генезе дискурса мирољубивог развоја ми увиђамо одређене промене у његовој суштини, што уједно и прати промене у развојним и стратешким циљевима НР Кине. Иако је овај дискурс био уведен да ублажи сумње других држава поводом кинеског развоја и њене геополитичке позиције, али и будућих акција, сада је и он извор динамизма у спољнополитичком понашању НР Кине. Наиме, руководство КП Кине на челу са Си Ђинпингом захтева реципроцитет којим би се подржали кинески напори у стварању фер и демократског међународног поретка, чиме НР Кина непосредно утиче на спољнополитичке изборе других земаља.²⁴⁰ Дакле, кинески захтеви за реципроцитетом могу бити објашњени и са становишта (ин)директног кинеског политичког и економског условљавања и мешања у унутрашње ствари друге државе. Са друге стране, из разлога што је мир динамичка категорија која захтева укљученост бројних актера у складу са њиховим могућностима, кинески захтеви за реципроцитетом могу бити анализирани са становишта кинеског новог концепта безбедности и стварања заједнице која дели заједничку судбину (будућност).²⁴¹

Узимајући у обзир геополитичке и геоекономске елементе у спољној и безбедносној политици НР Кине, у будућности можемо очекивати да ће НР Кина наставити са јачањем аспеката тврде моћи, као што је војна модернизација са циљем реализације и заштите виталних националних интереса. Са друге стране, пак, можемо очекивати да ће НР Кина улагати велика средства у области меке моћи како би успела да побољша имиџ на глобалном нивоу, али и међу непосредним суседима.²⁴² Ово истиче и Јанг Ђиче (Yang Jiechi), кроз поруку да ће централну осу његовог рада представљати мирољубиви развој, стратегија обостране користи уз паралелну заштиту кинеских националних интереса. Он тврди да успостављање равнотеже између (међународне) праведности и реализације кинеских националних интереса представља вишековну моралну дужност кинеског народа.²⁴³ Ово можемо разумети на неколико начина, почевши од тога да НР Кина у креирању спољне политике мора вршити одабир геополитичких, геоекономских и безбедносних елемената тако да одговори на захтеве које постављају и спољни, тј. међународни актери и унутрашње, тј. домаће развојне потребе и све снажнији кинески национализам. Пратећи логику проналажења решења усаглашавања међународних и домаћих захтева, НР Кина покушава да наступа са позиције моћи тако да она одређује шта представља њен мирољубиви развој и на који начин би међународни партнери и домаће становништво требало да допринесе мирољубивом и планираном уздизању НР Кине у глобалну супер силу. Ову „моралну дужност кинеског народа“ можемо разумети и као наметање НР Кине као осовине моћи по чијим ће се аршинима одређивати обострана и/или заједничка корист у реализацији кинеским капиталом финансираних регионалних и глобалних

²³⁹ Yong Deng, "Better Than Power: "International Status" in Chinese Foreign Policy", in, Yong Deng, Fei-ling Wang (eds.), *China Rising, Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*, Rowman & Littlefield Publishers, INC., New York, 2005, p. 53.

²⁴⁰ Jian Zhang, "China's New Foreign Policy Under Xi Jinping: Towards 'Peaceful Rise 2.0.'?", *Global Change, Peace & Security*, Vol. 27, No. 1, 2015, pp. 5-19.

²⁴¹ Ibid, p. 10.

²⁴² Yong Deng, "Better Than Power: "International Status" in Chinese Foreign Policy", in, Yong Deng, Fei-ling Wang (eds.), *China Rising, Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*, Rowman & Littlefield Publishers, INC., New York, 2005, pp. 51-73. Када је реч о побољшању слике НР Кине у међународној заједници, Репортери без граница кажу да НР Кина на годишњем нивоу улаже око десет милијарди јуана како би побољшала своју слику у светским медијима. *2019 Report to Congress, U.S.-China Economic and Security Review Commission*. Доступно на: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/2019-11/2019%20Annual%20Report%20to%20Congress.pdf>. Приступљено: 24. 12. 2019.

²⁴³ Yang Jiechi, "Implementing Chinese Dream", *The National Interest*. Доступно на: <https://nationalinterest.org/commentary/implementing-the-chinese-dream-9026?page=0%2C1>. Приступљено: 6. 12. 2019.

развојних планова и иницијатива. Потом, ову поруку кинеске администрације можемо разумети и као амбициозност Пекинга да институционализацијом своје моћи креира структуре међудржавних односа које неће бити само у служби реализације кинеских националних интереса, већ ће и утабавати стазу, односно, стварати атмосферу у којој ће се реализација кинеских националних интереса доживљавати као директан допринос обезбеђивању глобалног развоја и безбедности. Међутим, државно, регионално или пак глобално прихватање НР Кине у складу са њеним замишљеним плановима, представља стратешки задатак другачије природе, али од суштинске важности за реализовање поменутих циљева.

III ПОГЛАВЉЕ

Централна Азија од Велике игре до ШОС-а

3.1. Велика игра у историјском контексту

У науци постоје различита тумачења ко је и када први пут употребио термин „Велика игра“. За поједине истраживаче, историјска употреба поменутог термина везује се за извештај који је Артур Коноли (Arthur Conolly) поднео 1830. године са наменом да опише стратешка и војна надметања између Британске империје и Руског царства у 19. веку. Надметања су настала као последица преклапајућих интереса обе стране да прошире своје зоне утицаја.²⁴⁴ Увећање зоне утицаја кроз ширење колонијалних посета, у основном циљу подразумевало је контролу над производњом и продајом памука, пољопривредних добара, рудама гвожђа и злата, финансијама, као и обезбеђивање нових тржишта и јефтину, а бројну радну снагу.²⁴⁵ У том контексту, свака страна у Великој игри имала је за циљ да ослаби позицију моћи друге стране, што је директно значило ојачавање сопствене позиције за реализацију економских и безбедносних циљева. Карактеристике овако описаног стратешког деловања и надметања, у одређеним сегментима поклапају се са обрасцем понашања колонијалних сила за време меркантилистичке епохе.²⁴⁶ Са друге стране, постоје и сведочанства која увођење овог термина за опис руско-британских надметања везују за Џона Вилијама Каја (*John William Kay*).²⁴⁷ Велика игра, термин који је популаризовао Радјард Киплинг у новели *Кум*, такође, позната је и под називом „игра сенки“. Термин „игра сенки“ (*tournament of shadows*) у употребу је увео тадашњи министар спољних послова Русије, Карл Неселрод (Karl Nesselrode). Наиме, он је овим термином одредио ривалство две силе као недефинисан, замаскиран, али ипак интензиван и смртоносан рат.²⁴⁸ У овом надметању, циљ Британске империје је био успостављање тампон зоне између њених колонијалних посета и Русије, што би служило као брана од руског утицаја и основа за даље ширење и реализацију британских интереса.²⁴⁹ У том смислу, Британија је очекивала да тампон зона буде под њеном управом и контролом. Према плану који је изнео лорд Еленбороу (Ellenborough), за успостављање тампон зоне неопходно је да Британска источноиндијска компанија економским коридором повеже Индију са Бухаром,²⁵⁰ градом на данашњој територији Узбекистана. Путем креирања економског поретка на тлу централноазијског региона који би био продужетак већ реализованих економских британских интереса у Јужној Азији, Уједињено Краљевство би имало ново безбедносно упориште за осујећивање амбиција Руског царства да се стратешки позиционира на топлим морима. Без географског, а уједно и јачања руског војног и финансијског утицаја све до топлих мора, а потом и поморским линијама комуникација и на глобални ниво, експанзионистички и развојни планови Руског царства, у великој мери, били би ограничени. Британска бојазан да ће њени експанзионистички планови бити изазвани и угрожени руским амбицијама додатно је била подгрејана споразумима из Туркманчана из 1828. и из Адријанополиса из 1829. године (*Treaties of Turkmanchay in 1828 and Adrianople in 1829*), као и Ункар-Искелесијским уговором из 1833. Потписивањем ових докумената, Русија се стратешки позиционирала у Персији (данашњи Иран) и добила гаранцију заштите безбедносних, стратешких и економских интереса

²⁴⁴ Stephan Barisitz, *Central Asia and the Silk Road, Economic Rise and Decline over Several Millennia*, Springer, Tokyo, Japan, 2017.

²⁴⁵ Ибид.

²⁴⁶ Детаљније о меркантилистичкој епохи и понашању колонијалних сила, видети у, Драгана Митровић, *Међународна политичка економија*, Чигоја штампа, Београд, 2012, стр. 26-31.

²⁴⁷ Milan Hauner, “The Last Great Game”, *The Middle East Journal*, Vol. 38, No. 1, winter 1984, pp. 72-84.

²⁴⁸ Michael B. Share, “The Great Game Revisited: Three Empires Collide in Chinese Turkestan (Xinjiang)”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 67, No. 7, September 2015, pp. 1102-1129.

²⁴⁹ Stephan Barisitz, *Central Asia and the Silk Road, Economic Rise and Decline over Several Millennia*, Springer, Tokyo, Japan, 2017.

²⁵⁰ Edward Ingram, “Great Britain’s Great Game: An Introduction”, *The International History Review*, Vol. 2, No. 2, April 1980, pp. 160-171.

у Турској. На пример, по слову Ункар-Искелесијског уговора, Турска се обавезала да ће затворити Босфор и Дарданеле за ратне бродове земаља из Западне Европе, уколико би то било потребно са становишта обезбеђивања руске националне безбедности. Овакво понашање Персије и Турске, Британска империја је доживела као изазивање њених колонијалистичких интереса, односно као отварање новог, не само географског већ и политичког простора за реализацију руских безбедносних и економских амбиција.²⁵¹ Како би спречила да Русија успостави равнотежу снага и економске односе на Блиском истоку који ће погодovati руском даљем продору на југ и тиме изазвати британске колонијалистичке планове, Британска империја је 1856. године извршила војни напад на Персију. Инвазија је завршена наредне године потписивањем мировног споразума у Паризу, којим је веома јасно и прецизно гарантован високи ниво заштите безбедносних и економских интереса британске империје у Персији.²⁵²

Авганистан је услед своје географске позиције био стратешки битна тачка у руско-британском сучељавању, за које видимо да је носило јасне геополитичке и геоекономске предзнаке. То се огледа у чињеници да је Британска империја водила два рата са Авганистаном, земљом која представља географску спону између Централне и Јужне Азије и Кине. Заузимање Авганистана и његовим претварањем у колонију Британске источноиндијске компаније, било је од приоритетне важности за развој пловних канала у рекама Инд и Сутлеј. По виђењу британских стратега, развој ових пловних канала био је условљен економским и војним позиционирањем британских снага, као и политичких и економских изасланика у Синду и Панџабу.²⁵³ Ратове у име британске империје водила је Британска источноиндијска компанија, која је располагала са више војске но многе тадашње државне творевине.²⁵⁴ Први војни окршај између Британске источноиндијске компаније и Авганистана (1839-1842), британској страни није донео очекиване резултате. Будући да је Британска источноиндијска компанија претрпела пораз, Велика Британија није могла да прогласи Авганистан својом колонијом и тиме успостави монопол над „ресурсима, производњом и трговином која се тамо одвијала.“²⁵⁵ Британски пораз значио је да Авганистан и даље остаје полигон надметања и место непријатељског укрштања експанзионистичких циљева Русије и Велике Британије. У другом рату, који је вођен од 1878. до 1881. године, Британија је успела да реализује стратешке замисли и да се војно, а самим тим и економски позиционира у Авганистану, чиме је себи обезбедила директну контролу над природним и финансијским ресурсима Авганистана. Руско царство, било је принуђено да призна да се Авганистан не налази под његовом сфером утицаја, будући да је један од британских наметнутих услова био да Авганистан своју спољну политику води преко и уз сагласност Уједињеног Краљевства²⁵⁶. Реализацијом (гео)стратешких замисли у Авганистану, уз контролу над Суецким каналом (прокопан 1869. године), британска империја је себи отворила бројне нове могућности, што је било од нарочите важности, будући да је она већ имала монопол не само над трговином чајем, већ и над укупном трговином Индије, а нарочито над превозом робе из Европе и у Европу.²⁵⁷ Британским освајањем Авганистана није се реализовала руска идеја коју је заговарао Горчаков, а то је да Авганистан представља „међупојас“, односно независну тампон зону између Британије и Руског царства.²⁵⁸ Овакво

²⁵¹ Ибид.

²⁵² J. F. Standish, “The Persian War of 1856-1857”, *Middle Eastern Studies*, Vol. 3, No. 1, October, 1966, pp. 18-45.

²⁵³ Edward Ingram, “Great Britain’s Great Game: An Introduction”, *The International History Review*, Vol. 2, No. 2, April 1980, pp. 160-171.

²⁵⁴ Детаљније о развоју и утицају Британске источноиндијске компаније погледати у, Драгана Митровић, *Међународна политичка економија*, Чигоја штампа, Београд, 2012.

²⁵⁵ Ибид, стр. 31.

²⁵⁶ Stephan Barisitz, *Central Asia and the Silk Road, Economic Rise and Decline over Several Millennia*, Springer, Tokyo, Japan, 2017. В. П. Потемкин, *Историја Дипломатије - Дипломатија новог доба, књига 2*, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1949, стр. 61.

²⁵⁷ Драгана Митровић, *Међународна политичка економија*, Чигоја штампа, Београд, 2012, стр. 31.

²⁵⁸ В. П. Потемкин, *Историја дипломатије - Дипломатија новог доба, књига 2*, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1949, стр. 73.

одвијање ствари на терену, нагнало је Русију да крене у нове војне и експанзионистичке походе. Ови војни походи су 1884. године резултирали руским освајањем данашње територије Туркменистана.²⁵⁹

Географски простор простирања колонијалних поседа и стратешких интереса Уједињеног краљевства и Руског царства, на посредан начин условљава ширење сенке Велике игре и на Кинеско царство. Дакле, надметање Русије и Британије не само да се одиграло у непосредном суседству Кине, већ се прелило и на Кину, тј. на простор данашњег Синђанга. Кинеско царство је 1757. године успоставило административну и војну контролу над овим простором, кога су представници Ђинг династије назвали „Новом територијом“.²⁶⁰ Након освајања Пунџаба и Кашмира 1849. године, Британска источоиндијска комапнија је показала интерес за ширење ка Синђангу. Руски одговор је уследио већ 1851. године. Наиме, Руско царство је послало своје дипломатске и привредне изасланике у Синђанг како би се успоставила међусобна економска, а потом и политичка сарадња. Интересовање Руског царства за Синђанг интензивира се након пораза руске војске у Кримском рату (1853-1856) од коалиције коју су чинили Британија, Француска и Отоманско царство.²⁶¹ Иако није имао геополитичку и геоекономску важност Авганистана, према наводима одређених истраживача, Русија и Британија су Синђанг називале Елдорадом, из разлога што су на његовој територији била лоцирана богата налазишта злата, сребра, бакра и других сировина²⁶² неопходних у обезбеђивању економског развоја и националне безбедности. Као и што примећује Хенри Кисинџер, експанзионистички ратови су се поистовећивали са процесом реализације националних циљева и обезбеђивања националне безбедности.²⁶³ Према томе, руско присуство у Синђангу није било само економско и политичко, већ је било подржано и војним акцијама. Наиме, руске снаге војно су окупирале долину реке Или, што је само убрзало подизање Тајпешког устанка.²⁶⁴ Након овог устанка, преговоре за кинеску страну је водио генерал Цоу Цун-танг (Tso Tsung-t'ang).²⁶⁵ Кинеска страна је захтевала да руске трупе напусте долину реке Или, са чиме су се преговарачи руске стране сагласили, али под условом да се у Синђангу отвори седам руских конзулата којима би се гарантовала екстериторијалност, уз високу заштиту руских економских, политичких и безбедносних интереса. Иако су руске трупе напустиле долину реке Или, успостављен је такав систем који је значао да Русија *de facto* управља овим деловима територије тадашњег Кинеског царства. Преговори између две стране завршени су 2. октобра 1879. године када је дошло до потписивања неједнаког уговора на Криму, познатијег као Уговора из Ливадије, по коме је кинеска страна морала да плати и

²⁵⁹ Током 60их и 70их година XIX века Русија је заузела Бухару (Узбекистан), Киву (Таџикистан) и Коканд (Киргизија). Dmitri Trenin, “Russia and Central Asia – Interests, Policies, and Prospects”, in, Eugene Rumer et al. (eds.), *Central Asia – Views from Washington, Moscow, and Beijing*, Armonk, New York, 2007, p. 77.

²⁶⁰ Интеграција Синђанга у тадашње Кинеско царство, заправо представља дипломатски и војни одговор Ђинг династије на контроверзне планове Цунгара да поново загосподаре великим пространством у области данашње Централне Азије и тиме још једном успоставе велико номадско царство. После победе Ђинг династије над Цангурима, уследиће низ освајачких похода који ће за резултат имати проширење Кинеског, тј. манџурског царства све до јужних области Балхашког језера и Непала. Жак Жерне, *Кинески свет*, Клио, Београд, 2003, стр. 486-490.

²⁶¹ У Кримском рату, Руска царевина руковођена тачкама Тројецарског савеза, тј. Савеза трију царева, обратила се Бизмарку за помоћ. Бизмарк је испунио своје обавезе из тачке 3 овог Савеза, али је на тај начин и реализовао стратешке замисли, које су се првенствено односиле на потпиривање сукоба између Британије и Русије и одвлачење руских војних снага из Европе. В. П. Потемкин, *Историја дипломатије - Дипломатија новог доба, књига 2*, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1949, стр. 73.

²⁶² Michael B. Share, “The Great Game Revisited: Three Empires Collide in Chinese Turkestan (Xinjiang)”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 67, No. 7, September 2015, pp. 1102-1129.

²⁶³ Хенри Кисинџер, *Дипломатија*, ClubPlus, Београд, 2016, стр. 153.

²⁶⁴ Детаљније о Тајпешком устанку видети у, Драгана Митровић, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995, стр. 12.

²⁶⁵ Ове територије је генерал Цу Цунг-танг морао да поврати од Јакуб-бега који их је освојио 1871. године. Жак Жерне, *Кинески свет*, Клио, Београд, 2003, стр. 585.

ратну одштету Русији.²⁶⁶ У наредном периоду, представници кинеске стране су искористили чињеницу што је Руско царство било оптерећено унутрашњим поделама, као и сукобима са Отоманским царством и Аустроугарском, да на другачијим основама воде преговоре и постављају захтеве. Први помак у томе, постигнут је потписивањем Уговора из Сан Петербурга 1881. године, којим се Кини гарантовало учешће у управљању Синђангом. Морамо имати на уму, да су руски економски, политички и безбедносни интереси и даље представљали питање од првог приоритета. Иако је Кина 1884. године успоставила фактичку контролу над Кашгаријом и Џунгаријом, она је, ипак, Русији уступила територије у горњем току реке Иртиш.²⁶⁷ Смиривање ситуације на „западном фронту“, за тадашње кинеско царство имало је огроман безбедносни и стратешки значај, услед јапанских експанзионистичких претензија ка Корејском полуострву. Ове експанзионистичке претензије резултирале су кинеско-јапанским ратом, који је завршен потписивањем Уговора из Шимоносекија 17. априла 1895. године. У новембру исте године, потписана је ревизија овог Уговора о миру под дејством заједничког деловања Немачке, Француске и Русије, које су се бојале да ће ојачавање Јапана угрозити њихове интересе на Пацифику и Далеком истоку. Ово здружено деловање као противтежа Јапану, Ли Хун Чанг, кинески дипломата и генерал, одредио је као „примену једног отрова против другог“ – што је уобичајени приступ у дипломатији слабих земаља.²⁶⁸

Од краја XIX и почетка XX века, оштрица руско-британског ривалства је полако почела да тупи. Уз константно погоршање односа са Немачком и претпрљеног пораза у рату против Јапана,²⁶⁹ Русија је своју пажњу фокусира на Европу. Успон Немачке, оличен Законом о ратној морнарици из 1900. године, представљао је нову геополитичку и војнуреалност која је и Британију извлачила из „сјајне изолације.“²⁷⁰ Развој немачке ратне морнарице уз константно ојачавање копнених снага, био је потврда да је „основна брига немачког капитализма била стварање велике колонијалне силе и успостављање „сфера утицаја“ у заосталим и неподељеним земљама,²⁷¹ што је она и демонстрирала на Хашкој конференцији од 1899., која је била одржана ради ограничења будућег наоружања колонијалних сила. Британија, Француска и Русија биле су додатно алармиране и немачким пан-германизмом, чија је једна од манифестација била и изградња Багдадске железнице. Како би одржала европску равнотежу снага, Британија је, најпре са Француском, 8. априла 1904. године, потписала уговор којим су две стране отклониле међусобне колонијалне несугласице. У историји овај уговор је познат под називом *Антанта*. За време одржавања Алгезирске конференције 1906. године, као једног од корака у решавању Мароканске кризе, Енглеска је показивала жељу за стратешко и војно приближавање Русији, као још једном потенцијалном савезницом у запречавању раста Немачке, који је са собом доносио видљиве изазове.²⁷² Имајући на уму веома сложену ситуацију односа на тлу Европе и јасне опасности по руску страну које је Немачка

²⁶⁶ Michael B. Share, “The Great Game Revisited: Three Empires Collide in Chinese Turkestan (Xinjiang)”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 67, No. 7, September 2015, 1102-1129.

²⁶⁷ Ибид.

²⁶⁸ В. П. Потемкин, *Историја дипломатије - Дипломатија новог доба, књига 2*, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1949, стр. 103-108.

²⁶⁹ Руско-јапански рат завршен је потписивањем Портсмутског мировног споразума 5. септембра 1905. године. У мировним преговорима, посредовала је амминистрација тадашњег америчког председника Теодора Рузвелта. У нормализацији односа Русије и Јапана, не смемо занемарити и улогу Енглеске, која је тим путем штитила своје интересе на Далеком истоку, као и своју позицију у Индији. Подједанко, и САД и Енглеска нису желеле да дозволе Јапану да превише ојача и да наступа са позиције моћи једнаке њиховим.

²⁷⁰ Хенри Кисинџер, *Дипломатија*, ClubPlus, Београд, 2016, стр. 152. У књизи *Историја дипломатије – дипломатија новог доба*, можемо прочитати да се у „спољној политици Солзбери придржава такозване „сјајне усамљености“ Енглеске. Солзбери је сматрао да ће Енглеска увек моћи искоришћавати сукобе континенталних држава да би мирно свршавала своје сопствене послове.“ В. П. Потемкин, *Историја дипломатије - Дипломатија новог доба, књига 2*, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1949, стр. 92.

²⁷¹ В. П. Потемкин, *Историја дипломатије - Дипломатија новог доба, књига 2*, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1949, стр. 100.

²⁷² Ибид, стр. 121-126.

представљала, Русија је приступила Антанти 31. августа 1907. године. Потписивањем Конвенције о приступању Антанти, две стране су установиле зоне утицаја у Персији, тако да је јужни део био под протекторатом Енглеске, а северни Русије, док је средишњи део био неутралан.²⁷³ Конвенцијом је гарантовано да се Авганистан налази искључиво под енглеском зоном утицаја, док ће се односи с Тибетом одвијати посредством кинеске владе. Положаји и интереси двеју страна у Синђангу су били регулисани површно, јер су здружени одговор усмериле ка Европи и ублажавању последица немачког економског и војног уздицања. Са друге стране, то није значило да је Синђанг изгубио стратешку важност за националне интересе Британије и Русије, што је и било показано 1911. године, када је дошло до пада Ћинг династије и претварања Кине у републику.²⁷⁴ Две стране, Британија и Русија, здруженим војним, политичким и економским маневрима заштитиле су стратешке позиције у Синђангу, без да троше ресурсе на међусобно одмеравање снага.²⁷⁵

3.2. Доба СССР-а – период мира и стабилности

Бољшевичка револуција у Русији је резултирала успостављањем Совјетског Савеза као новог политичког, економског и безбедносног субјекта, представља историјску прекретницу и катализатор низа тектонских промена у савременој историји. У том смислу, поједини теоретичари наглашавају да се победа бољшевика не може поједноставити само као (насилни) пренос власти са једне групе људи на другу, већ као почетак новог доба не само руског, већ и у историји целокупног међународног друштва.²⁷⁶ У јануару 1924. године на Сверуском конгресу Совјета усвојен је Устав Совјетског Савеза.²⁷⁷ Исте године Република Кина и Совјетски Савез успостављају дипломатске односе. Приликом успостављања дипломатских односа, Совјетски Савез је добио пет конзуларних одељења у Синђангу. У таквом распореду снага, иако је Синђанг формално био део Кине, он је још увек представљао не само упориште деловања СССР, већ и полигон стратешког надметања СССР и Велике Британије. Генерални конзулат Велике Британије био је отворен у Кашгару, одакле је она могла да надгледа, утиче и можда одређеним делом да контролише политичка, економска и безбедносна дешавања на тлу Совјетског Савеза.²⁷⁸ Политичке и економске везе између Синђанга и Совјетског Савеза додатно су биле продубљене 1930. године када су финализовани радови на Турско-Сибирској железници, као дела Транссибирске железнице. Турско-Сибирска железница је ишла преко територија држава централноазијског региона и паралелно са границом између Синђанга и СССР.²⁷⁹ Ова железница је убрзала проток роба, људи и капитала између Синђанга/Кине и СССР-а, нарочито његовог централноазијског дела. На пример, у периоду између 1923-1930. године трговинска размена између СССР и Синђанга достигла је вредност од преко тридесет милиона рубаља. Финализација железнице за руску страну имала је и безбедносни и стратешки значај, будући да је на такав начин спречавала успостављање антисовјетског блока на релацији

²⁷³ Видимо да је Британија и даље инсистирала и успешно реализовала замисли у спречавању руског ширења на југ и стратешког позиционирања на топлим морима.

²⁷⁴ Драгана Митровић, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995.

²⁷⁵ Michael B. Share, "The Great Game Revisited: Three Empires Collide in Chinese Turkestan (Xinjiang)", *Europe-Asia Studies*, Vol. 67, No. 7, September 2015, 1102-1129.

²⁷⁶ Peter Kenez, *A History of the Soviet Union from the Beginning to the End*, Cambridge University Press, USA, 2006, p. 48.

²⁷⁷ Peter Kenez, *A History of the Soviet Union from the Beginning to the End*, Cambridge University Press, USA, 2006, p. 57. Richard Sakwa, *The Rise and Fall of the Soviet Union 1917-1991*, Routledge, London, 1995.

²⁷⁸ Michael B. Share, "The Great Game Revisited: Three Empires Collide in Chinese Turkestan (Xinjiang)", *Europe-Asia Studies*, Vol. 67, No. 7, September 2015, 1102-1129.

²⁷⁹ Међутим, изградња ове железнице била је праћена и изградњом бројних војних база и привремених аеродрома дуж границе СССР са Синђангом, као и издавањем совјетских пасоша великом броју Ујгура. Frederick, Starr, *In Defense of Greater Central Asia*. Доступно на: <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/StarrVO.pdf>. Приступљено: 7. 7. 2020.

Енглеска-Јапан.²⁸⁰ Као што можемо видети, инфраструктурно умрежавања представљао је један од начина остваривања интеграције и повезивања саставних делова СССР-а у функционалну и једнствену целину. Ови инфраструктурни пројекти названи су народни грађевински пројекти и самим тим су били један од симбола СССР.²⁸¹ Продубљивање економске сарадње између СССР и Синђанга, резултирало је потписивањем трговинског споразума 31. октобра 1931. године. Споразум је СССР гарантовао осам нових привредних агенција, чиме се директно умањивао утицај Британије и индијских трговаца, који су пак били под њеном заштитом. Британија је ојачавање позиције СССР у Синђангу, доживела као совјетизацију Кине, што је њу додатно нагнало да ојача позицију у јужном делу Синђанга. За један од начина ојачавања позиције, Британија је изабрала подржавање оснивања независне републике тзв. „Источни Туркестан“.²⁸² Успостављање ове државе, која би била под британском контролом, за Британију је имало огроман безбедносни и стратешки значај, због њене позиције у Авганистану и заштите интереса у Јужној Азији.

Извршавање економске интеграције земаља централноазијског региона под директном и централизованом контролом представљало је једно од суштинских питања за стабилност СССР, из разлога што формирање ових држава није имало историјско, верско или национално, већ само политичко упориште.²⁸³ У том контексту, ове државе неки аналитичари посматрају као облик „техничког пројекта“, „културног пројекта“, и „друштвених класа“.²⁸⁴ Ове државе у границама које данас познајемо, формиране су Стаљиновим декретима и директивама и то следећим редоследом: Узбекистан и Туркменистан су формиран 1924. године; Тацикистан је формиран 1929., док су Казахстан и Киргизија формиран 1935.²⁸⁵ Дакле, паралелно са очувањем територијалног суверенитета, велики изазов за болшевичку власт у тако сложеној структури простора који је СССР заузимао, представљао је и проналажење одговарајућег централистичког и планског модела економске и развојне политике, која ће бити у служби отклањања недостатака и искоришћавања преимућстава. Проналажење најподеснијег развојног модела било је условљено и страним фактором, односно стратешким амбицијама других држава. Стога, један од циљева совјетског деловања у централноазијском региону представља искоришћавање економског потенцијала који нуде ове земље будући да су богате природним ресурсима, као што су нафта, хром, бакар и злато,²⁸⁶ као и великим површинама обрадивог земљишта. Наиме, уз употребу радне снаге, изградњу система за наводњавање и одводњавање, као што је био Вахстрој иригациони систем (*Vakhshstroi irrigation project*) у

²⁸⁰ Michael B. Share, “The Great Game Revisited: Three Empires Collide in Chinese Turkestan (Xinjiang)”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 67, No. 7, September 2015, 1102-1129.

²⁸¹ Christian Teichmann, “Canals, Cotton, and the Limits of De-Colonization in Soviet Uzbekistan, 1924-1941”, *Central Asian Survey*, Vol. 26, No. 4, December, 2007, pp. 499-519.

²⁸² Британска бојазан о совјетизацији Синђанга, нарочито је била интензивирана када је Шенг Ш’ Цаи (*Sheng Shih-Tsai*) објавио Шест главних принципа (*Six Great Principles*): анти-империјализам, ојачавање веза са СССР, расна једнакост, смањење корупције, мир и реконструкција. Шенгово управљање Синђангом, било је засновано на трогодишњим плановима, који су пак били у сагласности са петогодишњим плановима СССР. Саветници, инжењери и друга стручна лица из СССР, нашла су се на територији Синђанга како би финализовали пројекте који су за циљ имали развоје рудника, пољопривреде, болница, школа, телеграфске мреже, радио станица и нафтних бушотина. Осетно присуство СССР у Синђангу изазвало је подозрење Енглеске и Јапана, као и револт Ујгура предвођених Ма Хо Сеном (*Ma Ho Sen*) и Махмуд Шејеном (*Mahmud Shejen*). Ујгури су били наоружани оружјем Јапана и Британије. Уз војну подршку СССР, побуне су угушене и одржана је равнотежа снага. Michael B. Share, “The Great Game Revisited: Three Empires Collide in Chinese Turkestan (Xinjiang)”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 67, No. 7, September 2015, 1102-1129.

²⁸³ Драган Траиловић, „Религијски екстремизам у Централној Азији“, *Азијске свеске*, бр. 1, вол. 2, 2016, Институт за азијске студије, Београд, стр. 66-74.

²⁸⁴ Botakoz Kassymbekova, “Understanding Stalinism in, from, and of Central Asia: Beyond Failure, Peripherality and Otherness”, *Central Asian Survey*, Vol. 36, No. 1, September, 2017, pp. 1-18.

²⁸⁵ Драган Траиловић, „Религијски екстремизам у Централној Азији“, *Азијске свеске*, бр. 1, вол. 2, 2016, Институт за азијске студије, Београд, стр. 66-74.

²⁸⁶ G. E. Wheeler, “Soviet Policy in Central Asia”, *International Affairs*, Vol. 31, No. 3, July, 1955, Royal Institute of International Affairs, pp. 317-326.

јужном Таџикистану²⁸⁷ и одговарајуће механизације, пољопривредни потенцијал централноазијског простора претварао се у реални фактор економског развоја и друштвене стабилности Совјетског Савеза.²⁸⁸ Међутим, овакво совјетско понашање поједини народи Централне Азије, попут Казака и Киргизијаца, доживели су као колонијалну експлоатацију централноазијских ресурса, што је резултирало њиховим миграцијама у Синђанг, где долази до покушаја њиховог организованог и субверзивног деловања против СССР-а, уз подршку страних фактора. Обзиром на ниво политичког утицаја СССР-а у институцијама Синђанга, Совјетски Савез је у сарадњи са локалном владом Синђанга, зауставио даље деловање ових група.²⁸⁹ Када је реч о искоришћавању аграрног потенцијала Централне Азије, веома је важна и масовна садња памука на плантажама, на основу чега је Централна Азија у великој мери, ако не и највећој, доприносила реализацији „памучне самодовољности“ Совјетског Савеза.²⁹⁰ Наиме, централноазијски памук је служио као сировина за производњу одеће у фабрикама у Москви, која је после пласирана на тржиште широм Совјетског Савеза.²⁹¹ Будући да је специјализација била извршена на начин у коме су централноазијске земље имале улогу узгајивача памука без развоја индустрије за прераду ове сировине, уједно је и ограничавало економски развој централноазијских република и модернизацију друштава у њима. Са једне стране, постоје тумачења да је планска економија за централноазијски простор значила симбол мира, док са друге стране за поједине теоретичаре, овакав облик специјализације у самој текстилној индустрији један је од бројних показатеља колонијалног управљања централноазијским регионом.²⁹² Никола Пјанчола (Niccolò Pianciola), пак, истиче да је оваква специјализација била саобразна „просторној хијерархији“ (*new spatial hierarchy*).²⁹³ Наиме, кроз принцип просторне хијерархије централна влада је постављала ред међу регионима у командном управљању, на начин на који је сматрала да је најподеснији за реализацију развојних циљева дефинисаних петогодишњим плановима.²⁹⁴ Међутим, економски положај региона у командној економији СССР зависио је од промена не само у начинима реализације циљева, већ и самих циљева који су били одређени као приоритетни.²⁹⁵ Имајући ово на уму, можемо закључити да просторна и секторска хијерархизација региона није била статична, већ динамична и променљива категорија. Према одређеним запажањима, управо сам тај динамизам је представљао основу политичке модернизације СССР и реализације економске

²⁸⁷ Botakoz Kassymbekova, “Understanding Stalinism in, from, and of Central Asia: Beyond Failure, Peripherality and Otherness”, *Central Asian Survey*, Vol. 36, No. 1, September, 2017, pp. 1-18.

²⁸⁸ G. E. Wheeler, “Soviet Policy in Central Asia”, *International Affairs*, Vol. 31, No. 3, July, 1955, Royal Institute of International Affairs, pp. 317-326.

²⁸⁹ Michael B. Share, “The Great Game Revisited: Three Empires Collide in Chinese Turkestan (Xinjiang)”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 67, No. 7, September 2015, 1102-1129.

²⁹⁰ На пример, пре избијања Фебруарске револуције већину памука и текстилних производа Русија је увозила из САД. Након завршетка грађанског рата, централна влада СССР је одлучила да промени овај тренд и да постане самодовољна земља са аспекта узгајања памука и текстилне индустрије. Ian M. Matley, “The Golodnaya Steppe: A Russian Irrigation Venture in Central Asia”, *Geographical Review*, Vol. 6, No. 3, July, 1970, p. 330.

²⁹¹ Adeeb Khalid, “Backwardness and Quest for Civilization: Early Soviet Central Asia in Comparative Perspective”, *Slavic Review*, Vol. 6, No. 2, Summer, 2006, pp. 231-251.

²⁹² Christian Teichmann, “Canals, Cotton, and the Limits of De-Colonization in Soviet Uzbekistan, 1924-1941”, *Central Asian Survey*, Vol. 26, No. 4, December, 2007, pp. 499-519.

²⁹³ Botakoz Kassymbekova, “Understanding Stalinism in, from, and of Central Asia: Beyond Failure, Peripherality and Otherness”, *Central Asian Survey*, Vol. 36, No. 1, September, 2017, pp. 1-18.

²⁹⁴ Christian Teichmann, “Canals, Cotton, and the Limits of De-Colonization in Soviet Uzbekistan, 1924-1941”, *Central Asian Survey*, Vol. 26, No. 4, December, 2007, pp. 499-519.

²⁹⁵ Botakoz Kassymbekova, “Understanding Stalinism in, from, and of Central Asia: Beyond Failure, Peripherality and Otherness”, *Central Asian Survey*, Vol. 36, No. 1, September, 2017, pp. 1-18. Ова динамичност је била нарочито уочљива за време Другог светског рата када је дошло до радикалних промена у приоритетизацији економских, политичких и развојних циљева. Наиме, за време Другог светског рата узгајање памука у централноазијском региону највећим делом је било замењено узгајањем других, углавном, прехранбених пољопривредних добара. Стога, производња памука која је у 1941. години достигла вредност од преко милион и по метричких тона, у 1943. години је износила свега пола милиона метричких тона. Ian M. Matley, “The Golodnaya Steppe: A Russian Irrigation Venture in Central Asia”, *Geographical Review*, Vol. 6, No. 3, July, 1970, pp. 328-346.

самодовољности као циљева од првог приоритета.²⁹⁶ Питање политичке модернизације, поред стварања демократског централизма, великим делом је подразумевало и образовање жена,²⁹⁷ нарочито припадница муслиманске вероисповести, што је свакако имало и утицаја на целокупну безбедносну ситуацију у границама СССР. Уосталом, бољшевици су инсистирали на ставу да стално образовање на марксистичким учењима и убеђењима, представља основу претварања експлоатисане масе у „победнички пролетеријат“.²⁹⁸ Са друге стране, пак, космополитизам Совјетског Савеза доводи се у питање јер је СССР забранио латинизацију азбуке и турског писма иако најзаступљенијих међу становништвом. Када је реч о економској самодовољности, она је била изједначавана са питањем националне безбедности, јер у тако успостављеном планском економском систему, не би постојала потреба за увозом сировина и/или финалних производа са Запада. Дакле, одлука о успостављању командне економије и централистичког политичког управљања на целој територији СССР настала је као последица историјских и стратешких разлога.

Везано за простор Централне Азије, наглашава се проблем територијалног разграничења у Ферганској долини, због ког су централноазијске државе биле невољне да самостално развијају и продубљују економску и трговинску сарадњу.²⁹⁹ Потом, сусрећемо се са ставовима да је командно управљање било неопходно и из разлога интернационалистичке политике СССР. Наиме, поједини историчари заговорају став да је централноазијски регион због географске позиције и нове равнотеже снага на глобалном нивоу, представљао једну од полазишних тачака у ширењу совјетског утицаја на Блиски исток и Јужну Азију,³⁰⁰ као што је Источна Европа имала у совјетским амбицијама према Западној Европи. У конкретном случају централноазијског простора, битни су и интереси Британије, која је некада имала колонијалне поседе у овом делу света. Дакле, у овако успостављеном односу центар–периферија,³⁰¹ перифиреја није служила само као упориште ширења совјетског утицаја, већ и као мембрана у спречавању уплива страних снага, које су по разумевању централне владе СССР деловали као фактори дестабилизације. У том контексту, централистичко управљање можемо посматрати и као један од инструмената у совјетском наметању и успостављању контроле над становништвом, као гаранта у обезбеђивању унутрашњег мира и безбедности.

Период мира и безбедности за централноазијски регион завршава се 1991. године, када је дошло до урушавања Совјетског Савеза. Распадањем Совјетског Савеза, централноазијске државе губе брану која их је штитила од неповољних, али и повољних међународних и глобалних трендова. Иако је у марту исте године био одржан референдум о јединству СССР, ипак Државни Савет СССР на првом наредном састанку одржаном 6. септембра 1991. године признаје Естонију, Литванију и Летонију као независне државе. До краја 1991. године, све државе које су биле део Совјетског Савеза постале су независни чиниоци међународних односа.³⁰² Овоме претходи распад Источног блока. Као што казује професорка Јелица Стефановић-Штамбук „систем није скончао у рату супарника, него се систем међудржавне сарадње Совјетског Савеза и његових социјалистичких источноевропских савезника распао.

²⁹⁶ Christian Teichmann, “Canals, Cotton, and the Limits of De-Colonization in Soviet Uzbekistan, 1924-1941”, *Central Asian Survey*, Vol. 26, No. 4, December, 2007, pp. 499-519.

²⁹⁷ Adeeb Khalid, “Backwardness and Quest for Civilization: Early Soviet Central Asia in Comparative Perspective”, *Slavic Review*, Vol. 6, No. 2, Summer, 2006, pp. 231-251.

²⁹⁸ Christian Teichmann, “Canals, Cotton, and the Limits of De-Colonization in Soviet Uzbekistan, 1924-1941”, *Central Asian Survey*, Vol. 26, No. 4, December, 2007, pp. 499-519.

²⁹⁹ G. E. Wheeler, “Soviet Policy in Central Asia”, *International Affairs*, Vol. 31, No. 3, July, 1955, Royal Institute of International Affairs, pp. 317-326.

³⁰⁰ Ибид.

³⁰¹ Botakoz Kassymbekova, “Understanding Stalinism in, from, and of Central Asia: Beyond Failure, Peripherality and Otherness”, *Central Asian Survey*, Vol. 36, No. 1, September, 2017, pp. 1-18.

³⁰² Richard Sakwa, *The Rise and Fall of the Soviet Union 1917-1991*, Routledge, London, 1995.

Потом је уследио и распад Совјетског Савеза.³⁰³ Међутим, нестанак биполарне структуре међународног поретка, односно сучељавања САД и СССР није донео очекивани и поједностављени „крај историје“, већ напротив његово усложњавање. Будући да је дошло до прекрајања граница, нестанка Варшавског пакта³⁰⁴ и истовременог НАТО оснаживања и географског ширења на исток, геополитички и геоекономски међудржавни и интеррегионални односи постају динамичнији и сложенији и улазе у сферу непознатог. Катализатор усложњавања односа представљала је и чињеница да су државе које су до тада биле саставни делови совјетске бирократске апаратуре, морале да на самосталном нивоу, неке по први пут у току историје, доносе одлуке у сфери унутрашње и спољне политике, безбедности и економије и да тим путем учествују у изградњи новог међународног система. Сасвим легитимно, свака држава је желела да за себе обезбеди што бољу позицију у новонастајућој структури међудржавних односа. Међутим, новопостале државе централноазијског региона нису имале довољно развијене институционалне капацитете којима би одговориле на домаће и међународне изазове, што је резултирало тиме да „упадну“ у економски, политички и институционални вакуум моћи. Теоретичари наводе бројне разлоге за то. Најпре, новоизабране централноазијске политичке елите са снажним националистичким осећањима нису успевале да пронађу одговор како да од традиционалних, пољопривредних и колективистичких економских система успоставе плуралистичке и савремене државне институционалне, економске и политичке системе.³⁰⁵ Потом, након урушавања Совјетског Савеза и добијања независности, ове државе су биле заробљене у „идентитетску замку“ будући да нису успевале да пронађу одговор на питање да ли су оне пост-хладноратовски пројекат или државе у савременом поимању и значењу овог појма. Као битно питање на који управљачке елите нису пружиле одговор јесте на који начин успоставити везу између власти и грађана, нарочито са аспекта представљања, учешћа и одговорности.³⁰⁶ Као илустративни пример ове замке, издваја се грађански рат у Таџикистану (народа ближег Ирану, а не Турској), у коме су се сукобили припадници комунистичког блока са припадницима исламиста и блока који је желео демократизацију земље у складу са Западним вредностима.³⁰⁷

3.3. Нова шаховска табла/равнотежа снага у Централној Азији

Урушавање совјетског режима и нестанак биполарне, а настајак униполарне структуре међународног поретка, последично је отворио и низ питања или изазова који су захтевали хитно, али и одрживо решење. Пре свега, наметнуло се питање институционалности политичког и економског уређења бивших совјетских република, а чије је решење неизбежно подразумевало исцртавање њихових међусобних, као и територијалних граница са суседима. Као што ћемо видети у даљем раду, територијална демаркација између НР Кине и њених централноазијских суседа, представља иницијалну капислу кинеског покретања стратешких дијалога и преговора са овим земљама, што је у великој мери и подстакло стварање Шангајске организације за сарадњу. Подједнако, и за НР Кину и за државе Централне Азије, као и за Русију, утврђивање јасних територијалних граница представљало је питање од приоритетне политичке, економске и безбедносне важности.

³⁰³ Jelica Stefanović Štambuk, *Diplomatija u međunarodnim odnosima*, Ћigoja štampa, Beograd, 2008, str. 33.

³⁰⁴ Варшавски пакт је створен 1955. године. Иницијална каписла стварања Варшавског пакта представљало је приступање Западне Немачке као пуноправне чланице НАТО. Richard Sakwa, *The Rise and Fall of the Soviet Union 1917-1991*, Routledge, London, 1995, p. 332.

³⁰⁵ Christian Teichmann, “Canals, Cotton, and the Limits of De-Colonization in Soviet Uzbekistan, 1924-1941”, *Central Asian Survey*, Vol. 26, No. 4, December, 2007, pp. 499-519.

³⁰⁶ Rajan Menon, “Central Asia in the Twenty First Century”, in, Eugene Rumer et al. (eds.), *Central Asia – Views from Washington, Moscow, and Beijing*, Armonk, New York, 2007, p. 3.

³⁰⁷ Bakhtiyor Sobiri, “The Long Echo of Tajikistan’s Civil War”, *Open Democracy*. Доступно на: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/long-echo-of-tajikistan-s-civil-war/>. Приступљено: 16. 2. 2021.

Централноазијска етно-религијска структура популације, географска позиција, пољопривредни и хидро потенцијали, као и доказане резерве нафте, гаса и других ретких метала којима ове земље располажу, представљају факторе које су поједине државе искористиле као основу за стратешко позиционирање у овом делу света. Стратешко позиционирање држава које је за циљ имало да се новонастали вакуум моћи попуни тако да погодује реализацији њихових националних интереса, било је подржано низом интензивних војно-безбедносних, (гео)економских и (гео)политичких кампања. Самим тим, свака од ових земаља је имала дискурзивно одређење и разумевање централноазијског простора, у складу са којим је развијала приступ присвајања највећег дела колача за себе. Истовремено, дискурзивно одређење даје и увид о улози централноазијског простора на равни спољне и безбедносне политике земаља које желе да буду интересно присутне на њиховим територијама и усмеравају политичке одлуке и економски развој. Пратећи логику ствари, простор Централне Азије, изнова, постаје полигон стратешког надметања, али и развијања нових облика међудржавне сарадње. Успостављена сложена структура и динамика геополитичког и геоекономског плурализма, служи као главни аргумент да је у Централној Азији поново активирана Велика игра.³⁰⁸ Међутим, у поређењу са пређашњом, Нова велика игра се разликује по броју учесника и начина на које ће оне реализовати циљеве у Централној Азији. За разлику од некадашњег колонијално-империјалистичког приступа Великој игри, позиција земаља у Новој великој игри условљена је не само новом структуром међународног система, измењеним облицима ратовања, већ и чињеницом да се не могу више успостављати колонијални поседи у традиционалном смислу речи. Са друге стране, као заједничку карактеристику и старе и нове Велике игре, можемо одредити амбиције држава да спрече да било која од њих успостави доминантну позицију у централноазијском региону, односно над Хартлендом.³⁰⁹ Одређеним делом, Нова велика игра потпогнута је и вишевекторском политиком балансирања коју спроводе централноазијске државе. Циљ овако вођене спољне политике јесте да се кроз поспешивање међусобног надметања иностраних актера, обезбеди национална безбедност, очува легитимитет успостављених политичких система и реализују економски циљеви. Уједно, централноазијске државе би спречиле могућност унилатералног деловања (*unilaterally "playing games"*) било које од интересно присутних земаља у овом простору.³¹⁰ Тако на пример, Александар Дугин као потенцијалну опасност уналитералног деловања издваја спољну политику САД, за коју тврди да је заснована прво на стратегији рушења, а потом на стратегији успостављања новог, одговарајућег режима или регионалног геополитичког поретка.³¹¹

Након совјетске дезинтеграције, Русија је као кључни чинилац и наследница СССР-а отпочела низ интегративних процеса како би задржала ове земље унутар своје сфере утицаја, односно како би задржала своју позицију главног креатора безбедносне архитектуре и мотора економског развоја овог дела света. Ово је било од нарочитог значаја за Москву, будући да је Запад након звршетка Хладног рата креирао униполарни „нови светски поредак“ у коме су политичка стабилност, економски развој и безбедност Русије били директно гарантовани/условљени америчким одобравањем кредита Русији, америчким пружањем техничке подршке руској политичкој и економској транзицији³¹² и руским прагматичним

³⁰⁸ Бошко Јакшић, „Геостратегија и геополитика Централне Азије: „Велика Игра“, у Драгана Митровић (ур.), *Геополитика и геоекономија Азије*, Регионалне студије Азије, ФПН, Београд, 2009. Zbigniew Brzezinski, *Velika šahovska ploča*, Varaždin, Interland, 2000.

³⁰⁹ Детаљније о геополитичком концепту Хартленда, погледати у, Халфорд Макиндер, *Демократски идеали и стварност*, Metaphysica, Београд, 2009.

³¹⁰ Stephen Blank, “Whither the New Great Game in Central Asia”, *Journal f Eurasian Studies*, Vol. 3, 2012, pp. 147-160.

³¹¹ Александар Дугин, *Основи геополитике, књига I*, Екопрес, Зрењанин, 2004.

³¹² На пример, након састанка Г7 одржаном 6-7. јула 1990. године у Хјустону, земље групације седам најразвијених економија света сагласиле су се да пруже техничку и финансијску помоћ Совјетском Савезу, али под условом да СССР своје ресурсе преусмери са војног сектора и подршке регионалним конфликтима ка

прихватањем безбедносних стратегија САД, као што је забрана продаје наоружања Ираку након његове инвазије на Кувајт, повлачење руских трупа из Авганистана и потписивање Споразума о контроли нуклеарног наоружања (*Strategic Arms Reduction Treaty*).³¹³ Потом у декларацији из 1992. обе стране су изјавиле да се не препознају као потенцијални ривали,³¹⁴ чиме су отвориле додатни простор сарадње како у заједничком креирању безбедносне архитектуре,³¹⁵ тако и у реализацији националних интереса.³¹⁶ Када је реч о реализацији националних интереса, САД су кроз механизам Партнерство за мир успеле да прошире НАТО на исток, и тиме са геополитичког аспекта спрече стварање било какве врсте безбедносне сарадње на релацији Москва-Берлин. Русија је, пак, са своје стране опрезним, флексибилним и неизазивачким потезима постепено успевала да покрене одређене видове лабавих интеграција са бившим СССР државама, будући да је ублажила америчку војну претњу, али и доживљај САД да Русија представља безбедносни изазов. Један од тих интегративних процеса којима је Русија ширила интересне границе свог утицаја, представља Заједница независних држава (ЗНД). Наиме, тадашњи председници Русије Борис Јељцин, Украјине Леонид Кравчук и Белорусије Станислав Шушкевич су у Минску 8. децембра 1991. године потписали Декларацију о оснивању Заједнице независних држава, која је позната и као Беловешки споразум. Инклузивност Заједнице односи се само на бивше чланице Совјетског Савеза.³¹⁷ Поред анализе са становишта руских спољнополитичких и безбедносних интереса, ЗНД може бити интерпретирана и као оквир за пружање институционалне подршке државама у продубљивању међусобне сарадње. Одвијање сарадње у прецизно дефинисаним институционалним оквирима, представља један од предуслова за предвидљиво понашање држава, што истовремено политичким елитама даје осећај сигурности. У садашњем саставу, чланице Заједнице независних држава су Јерменија, Азербејџан, Белорусија, Казахстан, Киргизија, Молдавија, Русија, Таџикистан, Узбекистан. Придružене чланице Заједнице су Украјина и Туркменистан, док су земље посматрачи Монголија и Авганистан. Грузија је иступила из Заједнице након рата у Јужној Осетији 2008. године.³¹⁸

Систем безбедносне сарадње у евроазијском простору, Русија поново успоставља почевши од 1992. године када је у Ташкенту потписан Уговор о колективној безбедности Заједнице независних држава.³¹⁹ Државе потписнице овог Уговора биле су Русија, Јерменија, Казахстан, Киргизија, Таџикистан и Узбекистан, док наредне, тј. 1993. године, Уговор потписују и Азербејџан, Грузија и Белорусија. Постепено стварање заједничног оквира безбедносне сарадње, резултирало је да 2002. године Декларацију о оснивању Организације

политичкој и економској транзицији и приватизацији руске економије у пет стотина дана. Пружање економске помоћи, САД су искористиле за реализацију безбедносних циљева, о чему нам сведочи и састанак Г7 из 1992. када је Русији обећана помоћ у вредности од једне милијарде америчких долара уз гаранцију Русије да ће повући своје трупе из Балтичких земаља. *United States Relations with Russia: after the Cold War*, Office of the Historian, State Government, Washington DC. Доступно на: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/pubs/fs/85962.htm>. Приступљено: 5. 6. 2021.

³¹³ Andrei Kortunov, "Russian-American Relations in the Post-Cold War Environment", *PONARS Policy Memo – Program on New Approaches to Russian Security*, 16, Moscow Public Science Foundation, October 1997, pp. 1-9.

³¹⁴ Овакав став је био поновљен и у документу под називом *NATO-Russia Founding Act* из 1997. године. *United States Relations with Russia: after the Cold War*, Office of the Historian, State Government, Washington DC. Доступно на: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/pubs/fs/85962.htm>. Приступљено: 5. 6. 2021.

³¹⁵ На овом месту можемо издвојити Смернице о миру на Блиском истоку (*Roadmap for Middle East Peace*), које су заједнички потписале Русија, ОУН, ЕУ и САД. Овај формат сарадње о обезбеђивању мира и безбедности у овом делу света, првенствено мислећи на израелско-палестинске сукобе, познат је под називом Квартет. Такође, САД и Русија су у октобру 2002. године отпочеле билатералне састанке о глобалној енергетској безбедности.

³¹⁶ Ибид.

³¹⁷ Richard Sakwa, *The Rise and Fall of the Soviet Union 1917-1991*, Routledge, London, 1995, p. 473.

³¹⁸ *CIS Countries 2020*. Доступно на: <https://worldpopulationreview.com/countries/cis-countries/>. Приступљено: 22. 6. 2020. Драган Петровић, *Геополитика постсовјетског простора*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2009.

³¹⁹ Yelena Nikolayevna Zabortseva, "From the "Forgotten Region" to the "Great Game" Region: On the Development of Geopolitics in Central Asia", *Journal of Eurasian Studies*, Vol. 3, Issue, 2, July, 2012, pp. 168-176.

уговора о колективној безбедности (ОДКБ) потписују све дотадашње чланице ЗНД сем Азербејџана, Грузије и Узбекистана. Узбекистан обнавља чланство 2006. године, али 2012. поново иступа из рада ОДКБ. Поред чланица, Србија и Авганистан имају статус земље посматрача. Рад ОДКБ је базиран на принципу заједничке одбране, што указује не само на амбицију Русије да буде војно доминантни актер у овом делу света, већ и да је државни суверенитет питање од заједничког интереса. Према томе, Русија себе доживљава као главну брану војног и идеолошког НАТО ширења на исток, и других војних изазова од стране земаља које она доживљава као потенцијалне или реалне изазиваче. Јулија Никитина са Московског државног института за међународне односе, истиче да се војно деловање ОДКБ базира на четири врсте здружених војних снага. Најпре, руско-белоруске и руско-јерменске снаге су задужене за одбрану земаља чланица од спољне агресије. Заједничке снаге за брзо распоређивање, које броје четири хиљаде војника, задужене су за безбедност Централне Азије, док двадесет хиљада војника који чине људство Заједничке снаге за хитно реаговање су задужени за одржавање мира уколико дође до међудржавног сукоба. Поред тога, ОДКБ располаже и сопственим системом мировних мисија, за које је наменио три хиљаде и пет стотина припадника.³²⁰ ОДКБ развија и сарадњу са антитерористичким центром који је ЗНД основала 2000. године, а који броји људство од хиљаду и пет стотина војника.³²¹ Ово је од стране Запада дефинисано као директно изазивање демократских и либералних начела. У том контексту, руско понашање у одбрани националних интереса, НАТО је у извештају НАТО 2030: Уједињени за нову еру (*NATO 2030: United for a New Era*) поднетом 2020. дефинисао као руски покушај успостављања хегемоније над бившим совјетским републикама чиме директно угрожава њихов суверенитет и могућност да политику оријентишу ка сарадњи са НАТО.³²²

Економска интеграција Евроазије, такође, високо је рангирана међу циљевима спољне политике Русије, што се види и кроз постојање Евроазијске економске уније (ЕЕУ). Покушаји успостављања одређених облика економске интеграције евроазијског простора видљиви су од 1994. године када су Русија, Јерменија, Белорусија, Грузија, Молдавија, Казахстан, Киргизија, Таџикистан, Украјина и Узбекистан показале жељу да створе Зону слободне трговине.³²³ Потом, у Астани 2000. године, представници Белорусије, Киргизије, Русије и Таџикистана потписали су Уговор о оснивању Евроазијске економске заједнице (*EurAsEC*) како би се међусобна трговинска и економска сарадња продубиле, а правила пословања учнила једноставнијим и прецизнијим. Затим, 2006. године председници Русије, Белорусије и Казахстана предложили су стварање уније, која би заменила домаће законодавство. То је резултирало потписивањем Уговора о јединственом економском простору као оквира за убрзање протока робе, људи, капитала и услуга. Поред тога, заједнички економски простор био је представљен као оквир за умрежавање земаља кроз изградњу заједничке друмске, железничке, пловне, телекомуникационе и енергетске инфраструктуре. Како би се одговорило на све постављене захтеве, превазишли домаћи и међународни изазови и створила клима која ће бити погодна за реализацију прокламованих циљева, у јулу 2012. године ствара се Евроазијска економска комисија, као својеврсно супранационално тело у чијем раду су учествовали премијери земаља чланица Јединственог економског простора. Постепеним проширењем сарадње и усаглашавањем интереса, Уговор о јединственом економском простору у јануару 2015. године прераста у Евроазијску економску унију (ЕЕУ), чије су

³²⁰ Karena Avedissian, "Fact Sheet: What Is the Collective Security Treaty Organization", *EVN Report*. Доступно на: <https://www.evnreport.com/understanding-the-region/fact-sheet-what-is-the-collective-security-treaty-organization>. Приступљено: 22. 6. 2020.

³²¹ Dmitri Trenin, "Russia and Central Asia – Interests, Policies, and Prospects", in, Eugene Rumer et al. (eds.), *Central Asia – Views from Washington, Moscow, and Beijing*, Armonk, New York, 2007, p. 99.

³²² *NATO 2030: United for a New Era*. Доступно на: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf. Приступљено: 15. 2. 2021.

³²³ Golam Mostafa, Monowar Mahmood, "Eurasian Economic Union: Evolution, Challenges and Possible Future Directions", *Journal of Eurasian Studies*, 9 (2018), pp. 163-172.

чланице Русија, Казахстан, Киргизија, Јерменија и Белорусија.³²⁴ Упостављање ЕЕУ можемо разумети на неколико начина. Најпре, ЕЕУ можемо разумети као један од елемената за реализацију и заштиту руских економских интереса, а посредно и геополитичких амбиција, што ћемо видети да она и демонстрира када је реч о сарадњи са НР Кином у оквирима Шангајске организације за сарадњу. Потом, у таквом амбијенту у ком је Русија главни носилац економских интеграција, форма здружених стратегија и заједничког деловања свих земаља чланица били би у складу са руским виђењем уређења међународног поретка и равнотеже снага. Дакле, Русија се безбедносно и економски поставља као стратешки чиницал, јер сматра да као наследница СССР има природно право да управља овим делом света као јединственим мостом између Западне Европе и Пацифика, Северног леденог и Индијског океана.

Након завршетка Хладног рата, САД су као победница, почеле да прекрајају међународни поредак и успостављају нове и ојачавају постојеће глобалне безбедносне и економске структуре (НАТО, ГУУАМ),³²⁵ тако да САД омогућају да њена позиција моћи једине супер силе и легитимитет стратешких деловања не буду доведени у питање. Деловање са ове позиције моћи омогућава Америци да успостави „нови светски поредак“ у оквиру кога ће она контролисати и одређивати стандарде (не)успешног економског развоја и политичке транзиције земаља. Контрола у овом смислу речи, подразумевала је чињеницу да су амерички национални интереси и њихова реализација критеријуму складу са којим ће земље широм света морати да креирају и воде спољну политику. У том контексту, безбедносни и економски утицај САД на нове државе Централне Азије, наметнуо се као један од кључних америчких спољнополитичких циљева. Као и што закључује Збигњев Бжежински, „због значаја Централне Азије, њеног геостратешког положаја и турбулентних односа у суседству, постојање и одржавање регионалног баланса мора бити један од битних циљева америчке политике.“³²⁶ Уз америчке ушанчене војне снаге на Пацифику, стационирање војних снага на копненом делу Азије за САД би било од огромне важности, јер би на тај начин поред мора и ваздуха, а сада и сајбер простора, могле и директно са копна да ограничавају раст Русије и Кине, и спречавају развој њихове сарадње у централноазијском простору.

У званичним документима које објављује Вашингтон, можемо читати о важности Централне Азије за националну безбедност САД. О томе нам, првенствено сведочи Акт о подржавању слободе у Русији и растућим економијама Евроазије, и Акт о подржавању отворених тржишта (*Freedom Support Act/Freedom for Russia and Emerging Eurasian Democracies and Open Markets Support Act*) из 1992. године. У овим документима стоји да је циљ САД да бивше совјетске републике постану део демократског света, што би у безбедносном смислу значило да буду под директном контролом САД. Такође, овим прописима наглашава се важност уклањања нуклеарног или друге врсте оружја за масовно уништење са простора Централне Азије.³²⁷ Када је реч о уклањању нуклеарног оружја, САД су у партнерству са Русијом успешно реализовале пројекат Сафир, чиме су из Казахстана уклониле преко шест стотина килограма обогаћеног уранијума.³²⁸ Потом, САД 1999. године усвајају Акт о стратегији Пут свиле (*Silk Road Strategy Act of 1999*). Наиме, овај акт који је базиран на Акту о страниј помоћи из 1961. године (*Foreign Assistance Act of 1961*) одређује пет основних циљева које би САД требало да реализују у централноазијском простору и јужном Кавказу. Као први циљ одређује се промовисање суверенитета, демократије и поштовање

³²⁴ Ибид.

³²⁵ НАТО – Организација Северноатлантског пакта. Назив ГУУАМ представља скраћеницу првих слова његових земаља чланица – Грузија, Украјина, Узбекистан, Азербејџан и Молдавија.

³²⁶ Zbigniew Brzezinski, *Velika šahovska ploča*, Varaždin, Interland, 2000.

³²⁷ *Strategic Support Act*, Congres. Gov. Доступно на: <https://www.congress.gov/102/statute/STATUTE-106/STATUTE-106-Pg3320.pdf>. Приступљено: 23. 6. 2020.

³²⁸ Eugene Rumer, “The United States and Central Asia in Search for Strategy”, in, Eugene Rumer et al. (eds.), *Central Asia – Views from Washington, Moscow, and Beijing*, Armonk, New York, 2007, p. 25.

људских права. Други циљ, претпоставља поспешивање прекограничне трговине. Потом, као циљ је постављен и развој тржишне економије. Као четврти циљ, САД су овим Законом одредиле модернизацију постојеће или изградњу нове енергетске, путне, пловне, железничке и телекомуникационе инфраструктуре уз инвестирање у развој образовања и иновација како би се земље из овог дела света могле још дубље умрежити и повезати са земљама Евроатлантске заједнице. Као пети циљ, била је одређена заштита пословних и безбедносних интереса САД.³²⁹ Нови Акт о стратегији Пута свиле усваја се 2005. године. Са аспекта америчких националних интереса као што су борба против тероризма и религијског екстремизма, обезбеђивање енергетске безбедности и идеолошко ширење Западних вредности, у њему се поново наглашава важност америчког (гео)стратешког присуства у Евроазији.³³⁰ Овакво виђење ствари у односима САД и Еврозије, задржано је и у наредном периоду. Антони Блинкен (Antony Blinken), тадашњи заменик државног секретера је 2015. године у говору „Истрајна визија за Централну Азију“ (*An Enduring Vision for Central Asia*) нагласио да се сарадња САД са Централном Азијом заснива на три оновне премисе. Прва премиса подразумева продубљивање безбедносне сарадње, која у себе укључује заједничку борбу против тероризма, илегалне трговине оружјем и наркотицима и сарадњу у области енергетске безбедности.³³¹ Као друга премиса издваја се продубљивање економске сарадње као оквира за заштиту и унапређење америчких пословних интереса који су везани за географски простор Евроазије и чија реализација зависи од пословне климе и безбедносне ситуације у овом делу света. Као трећу премису, Блинкен поставља развој демократских институција које ће убрзати усвајање Западног разумевања културе људских права.³³² Придржавајући се стратешког деловања на овим премисама, САД желе да створе базу из које ће се надограђивати планови у реализацији стратешког концепта познатог као Велика Централна Азија (*Greater Central Asia*). По овој замисли, Велика Централна Азија би требало да представља јединствени интер-регионални економски и безбедносни простор састављен од централноазијског и јужноазијског региона. На пример, један од симбола тог амбициозног плана САД су реализовале 2007. године када су изградиле мост на реци Панц и тиме повезале Таџикистан и Авганистан. Вредност инвестиције је била тридесет и седам милиона долара.³³³ Идеја о америчкој геополитичкој и геоекономској рекомпозицији Централне Азије, изнова је подржана потписивањем уговора о Лapis Лазули коридору 2017. у Ашгабату.³³⁴ Истоветност америчких циљева и начина деловања у Централној Азији задржана је и у документу под називом Стратегија САД за Централну Азију 2019-2025: унапређење суверенитета и економског просперитета (*United States Strategy for Central Asia 2019-2025: Advancing Sovereignty and Economic Prosperity*). Иако се у називу докумената налази географско одређење Централна Азија, САД овај регион не посматрају као изоловани простор, већ кроз призму и његових односа са другим регионима и односа САД са централноазијским суседима.

³²⁹ *H.R. 1152 – Silk Road Strategy Act of 1999*, Congress.Gov. Доступно на: <https://www.congress.gov/bill/106th-congress/house-bill/1152>. Приступљено: 23. 6. 2020.

³³⁰ *S.2749 – Silk Road Strategy Act of 2006*, Congress. Gov. Доступно на: <https://www.congress.gov/bill/109th-congress/senate-bill/2749/text>. Приступљено: 24. 6. 2020.

³³¹ На пример САД су ради реализације Операције заштита Каспијског басена инвестирале око сто милиона америчких долара у Казахстан и Азербејџан. Циљ ове Операције је била заштита нафтних постројења од терористичких или других врста напада. *European Community – Regional Strategy Paper for Assistance to Central Asia for the Period 2017-2013*. Доступно на: http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/central_asia/rsp/07_13_en.pdf. Приступљено: 26. 6. 2020.

³³² Antony Blinken, *An Enduring Vision for Central Asia*, U.S. Department of State – Diplomacy in Action. Доступно на: <https://2009-2017.state.gov/s/d/2015/240013.htm>. Приступљено: 24. 6. 2020.

³³³ Arun Sahgal, Vinod Anand, “Strategic Environment in Central Asia and India”, in, Nirmala Joshi (eds.), *Reconnecting India and Central Asia, Emerging Security and Economic Dimensions*, Central Asia - Caucasus Institute, Singapore, 2010, pp. 33-81.

³³⁴ Shoaib Ahmad Rahim, “The Geopolitics of the Lapis Lazuli Corridor”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2017/12/the-geopolitics-of-the-lapis-lazuli-corridor/>. Приступљено: 28. 6. 2020.

Процес прекрајања безбедносне архитектуре централноазијског региона САД чине кроз постепено ширење утицаја НАТО и у овом делу света. Наиме, 1994. године Казахстан, Киргизија, Узбекистан и Русија су постали део Партнерства за мир,³³⁵ док је Таџикистан приступио овом НАТО програму 2001.³³⁶ Након тога, НАТО је са државама из централноазијског региона на билатералном нивоу потписао Акциони план о партнерству у борби против тероризма (*Partnership Action Plan Against Terrorism*),³³⁷ што можемо разумети као сведочанство да се један од стратешких циљева НАТО препознаје и као постепено ширење утицаја ван граница Европе. Постепеним увођењем инклузивне политике у свом раду, НАТО жели себе да постави као актера чије ће деловање битно утицати на формирање садржине и облика безбедносних односа у централноазијском простору. Потврда ове намере су војне вежбе које НАТО одржава у партнерству са централноазијским државама, као што је војна вежба „степски орао“, која се од 2006. године на годишњем нивоу одржава на територији Казахстана, када је ова држава и потписала Акциони план о индивидуалном партнерству са НАТО (*Individual Partnership Action Plans*).³³⁸ Поред експанзионистичке политике НАТО, САД су се у централноазијском простору војно наметнуле и унилатерално. Амбиције САД да буду војно присутне у овом делу света, поред запречавања Русије и НР Кине, можемо анализирати и са још неколико других аспеката, почев из угла односа САД и Ирана, као и односа САД и Пакистана. Потом, можемо анализирати и са аспекта улоге коју Авганистан има по америчку националну безбедност почевши од совјетске инвазије 1979. године, преко америчке објаве Рата тероризму након 11. септембра 2001, па све до кинеске Иницијативе појас и пут. Будући да су централноазијске државе у тренутку совјетске инвазије на Авганистан биле део Совјетског Савеза, САД су тек након терористичког напада од 11. септембра 2001. године, када се америчка безбедносна и територијална недодирљивост показала неодрживом,³³⁹ могле да испоставе ултимативне захтеве за војним присуством у овом делу света. САД су инсистирале да успешност глобалне Коалиције у борби против тероризма и искорењивање талибанског режима у Авганистану директно зависи од војне подршке земаља широм света. Америка је ово искористила као основу за добијање на коришћење две војне базе у централноазијским државама. Наиме, у Узбекистану, на самој граници са Таџикистаном, САД су изнајмиле војну базу Кирши Канабад, као и војну базу Манас, лоцирану у Киргизији, на самом северу Бишкека.³⁴⁰ Ове војне базе, САД су морале да напусте 2005. године, јер је Кина кроз ШОС механизме успоставила безбедносни поредак у централноазијском простору, у ком војно присуство и ангажман САД више нису стварали потребну врсту доприноса.

³³⁵ Овај програм ширења НАТО утицаја је активиран на Бриселском самиту одржаном у јануару 1994. године. Simon J. Smith, Emilian Kavalski, “NATO’s Partnership with Central Asia: Cooperation a la carte”, in, Emilin Kavalski (eds.), *The New Central Asia – The Regional Impact of International Actors*, World Scientific, Australia, 2010, pp. 29-49.

³³⁶ Bates Gill, *Rising Star, China’s New Security Diplomacy*, The Brookings Institution, Washington D.C., 2007, p. 37.

³³⁷ Овај облик остваривања партнерства са НАТО је активиран на самиту у Прагу одржаном 2002. године. *The Partnership Action Plan against Terrorism*, NATO. Доступно на: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50084.htm. Приступљено: 25. 6. 2020.

³³⁸ “Relations with Kazakhstan”, NATO. Доступно на: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49598.htm. Приступљено: 23. 6. 2020.

³³⁹ Dragana Mitrović, Strategijsko-bezbednosna pozicija Kine posle 11. septembra 2001. godine, *Beogradski centar za bezbednosnu politiku*, Beograd, 2005, str. 3. Доступно на: http://www.bezbednost.org/upload/document/mitrovi_2005_strategijsko-bezbednosna_pozicija_kin.pdf. Приступљено: 23. 6. 2020

³⁴⁰ Lionel Beehner, “Asia: U.S. Military Bases in Central Asia”, *Council of Foreign Relations*. Доступно на: <https://www.cfr.org/backgrounder/asia-us-military-bases-central-asia>. Приступљено: 23. 6. 2020. У Кирши Канабаду је било стационарно три хиљаде америчких трупа, док је у Манасу било ушанчено хиљаду и пет стотина америчких трупа. Mehdi Parvizi Amanieh, Henk Houweling, “The US and the EU in CEA. Relations with Regional Powers”, in, Mehdi Parvizi Amanieh, Henk Houweling (eds.), *Central Eurasia in Global Politics – Conflict, Security and Development*, Brill, Leiden – Boston, 2005, pp. 207-235.

Своје безбедносне стратегије према овом делу света, САД реализују тако што и финансирају војно умрежавање земаља Евроазије. Као илустративни пример таквог стратешког деловања САД издваја се ГУУАМ, тј. специфични облик стратешког савезништва, који Русију препознаје као главни безбедносни изазов. У том контексту, „ГУУАМ је замишљен као ривалска организација у односу на руске стратешке интересе на постсовјетском простору.“³⁴¹ Ово војно умрежавање води порекло од ГУАМ, који је настао 1996. године кроз безбедносно и политичко повезивање Грузије, Украјине, Азербејџана и Молдавије. Приступањем Узбекистана 1999. године, акроним ГУАМ се мења у ГУУАМ.³⁴² За поједине истраживаче, ГУУАМ је и у служби реализације америчке енергетске стратегије у овом делу света. Заступници ове идеје своју аргументацију базирају на анализама америчких званичних докумената, по којима ГУУАМ има функцију спречавања било које друге државе да успостави монопол над енергетским изворима и енергетском инфраструктуром у Евроазији³⁴³ и Каспијском басену. Прецизирајући одређење те друге државе, можемо рећи да се то првенствено односило на Русију, а потом и на Кину, из разлога што је кинески увоз енерганата постајао све већи, што је било праћено кинеским финансијским упливом у енерго-индустрију земаља Централне Азије и Каспијског басена. Међутим, одрживост деловања ГУУАМ-а била је доведена у питање након неуспешних покушаја „обојених револуција“³⁴⁴ што је резултирало да Узбекистан 2005. године иступи из чланства и ојача постојећу сарадњу са Русијом и НР Кином, како на билатералном, тако и на нивоу мултилатералне сарадње, нарочито у механизмима покренутих од стране ове две државе. Поред Узбекистана, исте године је и Молдавија „замрзла“ свој статус при овом аранжману сарадње, али је отворила нова поља сарадње са Европском унијом.³⁴⁵ Међутим, чланице ове војно-безбедносне платформе нису биле изоловани случајеви попришта „обојених револуција“, будући да су САД и кроз (де)стабилизацију Киргизије („револуција лала“) покушале да ојачају своју позицију, а ослабе позиције НР Кине и Русије у овој држави.³⁴⁶ Уосталом, у америчким званичним документима, обојене револуције се приказују као нормалан процес развоја држава и њиховог природног приближавања Западним вредностима као универзалним, тј. опште прихваћеним.³⁴⁷ Према томе, можемо видети да се и на овом простору САД придржавају приступа војног извоза демократије, и обрасцем понашања које Дугин везује за спољнополитичко деловање САД. Са циљем обезбеђивања позиције у енерго-индустрији Каспијског басена, САД основале су Каспијску стражу (*Caspian Guard*). Циљ ове иницијативе је да САД кроз успостављање војне, цивилне, државне и приватне сарадње пруже помоћ земљама Каспијског басена да очувају заједнички ваздушни простор и ојачају безбедност поморских и копнених граница, што је од нарочите важности у борби против тероризма и обезбеђивање економског напретка.³⁴⁸ Војно

³⁴¹ Драган Петровић, *Геополитика постсовјетског простора*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2009, стр. 152. Такође, о ГУУАМ погледати и у Душан Пророковић, *Ера мултиполарности*, Службени гласник, Београд, 2018.

³⁴² Tomas Valasjek, “Military Cooperation between Georgia, Ukraine, Uzbekistan, Azerbaijan, and Moldova in the GUUAM Framework”, *Policy Brief – Caspian Studies Program*, Harvard – Belfer Center for Science and International Affairs. Доступно на: <https://www.belfercenter.org/publication/military-cooperation-between-georgia-ukraine-uzbekistan-azerbaijan-and-moldova-guam>. Приступљено: 23. 6. 2020.

³⁴³ S.2749 – *Silk Road Strategy Act of 2006*, Congress. Gov. Доступно на: <https://www.congress.gov/bill/109th-congress/senate-bill/2749/text>. Приступљено: 24. 6. 2020.

³⁴⁴ Међутим, одређене обојене револуције су довеле до очекиваних циљева, као што је била револуција ружа у Грузији и наранџаста револуција у Украјини. Драган Петровић, *Геополитика постсовјетског простора*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2009, стр. 184.

³⁴⁵ Драган Петровић, *Геополитика постсовјетског простора*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2009, стр. 184.

³⁴⁶ Jeanne L. Wilson, “Coloured Revolution: The View from Moscow and Beijing”, *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, Vol. 25, No. 2-3, June-September, 2009, pp. 369-395.

³⁴⁷ S.2749 – *Silk Road Strategy Act of 2006*, Congress. Gov. Доступно на: <https://www.congress.gov/bill/109th-congress/senate-bill/2749/text>. Приступљено: 24. 6. 2020.

³⁴⁸ “Caspian Guard”, *Global Security*. Доступно на: <https://www.globalsecurity.org/military/ops/caspian-guard.htm>. Приступљено: 28. 6. 2020.

присуство САД у Каспијском басену, можемо разумети, а што ћемо касније и објаснити, као један од фактора који су узроковали да борба против тероризма ШОС подразумева и заштиту енергетске инфраструктуре. Уосталом у истраживачком извештају „Каспијски басен – енергетске резерве и потенцијални конфликти“ (*Caspian Basin, Energy Reserves and Potential Conflicts*) поднетом 2005. године, сарадња коју ШОС, а посредно и НР Кина, остварују са каспијским земљама препознаје са као један од најизраженијих геополитичких и геоекономских изазова по америчку безбедност.³⁴⁹

За разлику од САД, ЕУ је у заузимању стратешке позиције и развоја сарадње са земљама Централне Азије одабрала стратегију реализације пројеката чији је циљ првенствено био пружање техничке помоћи институционалном развоју централноазијских земаља.³⁵⁰ Деловање на том типу и моделу изабране стратегије, заснивало се на обезбеђивању средстава за реализацију развојних пројеката и програма, што је ЕУ и учинила 1996. године када је усвојила Програм техничке помоћи Заједници независних држава (*Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States –TACIS program*) за период до 2000. године. Програм је представљао први дефинисани оквир за усмеравање будуће сарадње између ЕУ и овог дела света. Програмом се прецизирала техничка помоћ у следећих пет области: 1) тренинзи кадрова за институционално ојачавање тржишне економије и демократије;³⁵¹ 2) развој енергетског сектора; 3) модернизација постојеће или изградња нове транспортне инфраструктуре; 4) развој индустрије и трговине и 5) развој пољопривреде уз обезбеђивање неопходне механизације за обраду земљишта, а потом и производњу хране.³⁵² Стварање подстицајне климе и развој сарадње био је усмераван ка областима у којима ЕУ може пренети своја идејна решења, менаџерске вештине, технологију и знање и тиме себи, сасвим легитимно, креирати могућност да делује са позиције моћи тако да директно утиче на одабир политичких, безбедносних и економских стратегија централноазијских представника власти. Након 11. септембра 2001. године, ЕУ интензивира сарадњу са земљама централноазијског региона, што је на политичком нивоу било праћено постављањем специјалног изасланика ЕУ за Централну Азију. Институционализовање односа са Централном Азијом преко специјалног изасланика представља потврду да Брисел промишља и жели да редефинише постојеће и уведе нове стратегије и начине остваривања сарадње и ојачавања утицаја и реализовања интереса ЕУ у борби против тероризма, дистрибуције оружја за масовно уништење, решавање регионалних конфликта, побољшања система владавине и ојачавања институционалног система одређених држава. У том контексту, 2002. године ЕУ усваја нову стратегију према Централној Азији (*Regional Strategy Paper*). Један од резултата ове регионалне стратегије реализован је 2004. године, када је ЕУ са земљама централноазијског региона успоставила механизам политичког и стратешког дијалога.³⁵³ Сасвим очекивано, ЕУ је овај механизам желела да претвори у платформу заједничког приступа за превазилажење регионалних (централноазијских) безбедносних и економских изазова. Рад механизма био би финансиран новцем ЕУ и тиме би безбедност централноазијског региона била дубље везана за стратешка деловања ЕУ и њених (најмоћнијих) земаља чланица. Истовремено, то је подразумевало и

³⁴⁹ *Caspian Basin, Energy Reserves and Potential Conflicts*, Commission on America's National Interests. Доступно на: https://www.files.ethz.ch/isn/44195/doc_10825_259_en.pdf. Приступљено: 8. 3. 2021.

³⁵⁰ Европска унија своје прво дипломатско представништво у овом делу света отвара 1994. године у Казахстану.

³⁵¹ На пример, ЕУ је са централноазијским државама отпочела програм под називом „Демократски развој и добра владавина“ (*Democratic Development and Good Governance*). Циљеви овог Програма су поштовање људских права и слобода, успостављање демократских институција које ће се бити у служби заштите људских права и слобода, интензивирање учешћа јавног сектора у процесу доношења одлука, развој сарадње између власти и цивилног сектора и развој дијалога између приватног, јавног и цивилног сектора. Erten Efeğeli, “The European Union's New Central Asian Strategy”, in, Emilin Kavalski (eds.), *The New Central Asia – The Regional Impact of International Actors*, World Scientific, Australia, 2010, pp. 71-89.

³⁵² Ибид.

³⁵³ Ибид. *Strategy Paper 2002-2006 & Indicative Programme 2002-2004 for Central Asia*. Доступно на: http://eeas.europa.eu/archives/docs/central_asia/rsp/02_06_en.pdf. Приступљено: 26. 6. 2020.

реализацију националних циљева централноазијских држава под контролом ЕУ, али је већи изазов по овом питању представљало успостављање јединственог ЕУ виђења, а потом и делања према Централној Азији. Затим, 2006. године, ЕУ усваја измењену стратегију регионалног развоја Централне Азије. Фокус ове стратегије, био је на поштовању људских права, развоју јавне управе и искорењивању сиромаштва. Дакле, ЕУ приступ централноазијском простору је од пројектног прерастао у стратешко промишљање о позицији Централне Азије у заједничкој спољној и безбедносној политици ЕУ.³⁵⁴ Следеће, то јест 2007. Европска комисија усваја стратегију за Централну Азију под називом ЕУ и Централна Азија: Стратегија новог партнерства (*EU and Central Asia: New Partnership Strategy*). За кинеске теоретичаре, овом стратегијом, ЕУ потврђује да ће наставити активни курс и ангажман у грађењу безбедносне архитектуре и економског амбијента у овом делу света.³⁵⁵ Међу циљевима оваквог постављања ЕУ можемо издвојити стабилизацију Авганистана и борбу против тероризма, што ће уједно помоћи и контролу и сузбијање прекограничног кретања терориста и илегалну трговину оружјем и наркотицима. Такође, борба против тероризма је за ЕУ значајна и са аспекта миграција, које су за њу постале озбиљан економски и безбедносни изазов. Одређеним делом, ЕУ је била мотивисана и мотивом балансирања кинеског уплива у енергетски, безбедносни и финансијски сектор Централне Азије, који су за ЕУ и њене енерго-конгломерате *par excellence* геополитички и геокономски изазов. Ово поткрепљујемо аргументом да Казахстан учествује са осам процената у укупном увозу нафте ЕУ.³⁵⁶ Такође, исте године Европска комисија усваја и Документ о регионалној стратегији пружања помоћи Централној Азији за период од 2007-2013. (*Regional Strategy Paper for Assistance to Central Asia for the Period 2007-2013*). Стратегија се заснива преваходно на пружању финансијске помоћи за развој интрарегионалне и интеррегионалне сарадње, што значи и правилима пословања дефинисаних правним оквиром ЕУ.³⁵⁷ Почевши од 2008. године ЕУ додатно оснажује своју сарадњу са централноазијским државама потписивањем билатералних приоритетних докумената (*Bilaterall Priority Papers*). Ови документи служе као оквири за прецизније дефинисање циљева будућих заједничких пројеката. Као показне примере на овом месту можемо издвојити Меморандум о разумевању у области енергетике са Туркменистаном или Споразума о побољшању партнерства и сарадње (*Enhanced Partnership and Cooperation Agreement*) са Казахстаном из 2015. године, а који је ступио на снагу 1. марта 2020. Овим Споразумом, дефинишу се стандарди пословања у будућим билатералним пројектима између ЕУ и Казахстана у областима попут трговине, финансија, енергетике и безбедности.³⁵⁸ Такође, ЕУ са Узбекистаном³⁵⁹ и Киргизијом води преговоре о потписивању сличног споразума.

³⁵⁴ Erten Efegele, "The European Union's New Central Asian Strategy", in, Emilin Kavalski (eds.), *The New Central Asia – The Regional Impact of International Actors*, World Scientific, Australia, 2010, pp. 71-89. *Strategy Paper 2002-2006 & Indicative Programme 2002-2004 for Central Asia*. Доступно на: http://eeas.europa.eu/archives/docs/central_asia/rsp/02_06_en.pdf. Приступљено: 26. 6. 2020.

³⁵⁵ Junbo Jian, "China in Central Asia and the Balkans: Challenges from Geopolitical Perspective", in, Yu Cheng et al. (eds.), *The Belt and Road Initiative in Global Arena*, Palgrave Macmillan, Singapore, 2017, pp. 241-261.

³⁵⁶ Jorge Soutullo, Stefania Gazzina, Niccolo' Rinaldi, *Facts Sheets on the European Union – Central Asia*, European Parliament, 2020. Доступно на: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/178/central-asia>. Приступљено: 3. 6. 2021.

³⁵⁷ *European Community – Regional Strategy Paper for Assistance to Central Asia for the Period 2017-2013*. Доступно на: http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/central_asia/rsp/07_13_en.pdf. Приступљено: 26. 6. 2020.

³⁵⁸ *Enhanced Partnership and Cooperation Agreement between the European Union and the Republic of Kazakhstan*, Delegation of the European Union to Kazakhstan. Доступно на: https://eeas.europa.eu/delegations/kazakhstan/18499/enhanced-partnership-and-cooperation-agreement-between-european-union-and-republic-kazakhstan_en. Приступљено: 26. 6. 2020.

³⁵⁹ Када је реч о сарадњи са Узбекистаном, парламент ЕУ је 2016. године ратификовао ЕУ-Узбекистан текстилни протокол, који је за циљ имао спречавање злоупотребе дечије радне снаге у гајењу и преради памука. Поред ратификације споразума, протокола и других докумената који се тичу односа ЕУ и централноазијских земаља, парламент ЕУ путем разних комитета (*Комитет за спољне послове*, *Комитет за спољну трговину*) и поткомитета (*Поткомитет за безбедност и одбрану*, *Поткомитет за заштиту људских права*) уобличава сарадњу ЕУ са овим делом света. Jorge Soutullo, Stefania Gazzina, Niccolo' Rinaldi, *Facts Sheets on the European Union – Central*

Велики део ЕУ пројеката у централноазијском простору како на билатералном, тако и на регионалном нивоу, ЕУ финансира кроз Инструменте за развој сарадње (*Development Cooperation Instrument*). У периоду од 2014-2020. године, ЕУ је кроз овај механизам на територијама централноазијских земаља финансирала пројекте од једне милијарде евра. Пројекти су фокусирани на развој образовања, регионалне безбедности, одрживој експлоатацији природних ресурса и друштвеном развоју.³⁶⁰ Као што можемо видети, ЕУ као и други присутни актери у овом делу света финансира пројекте који ће јој омогућити бољу стратешку позицију и директан утицај на креирање унутрашње, спољне и безбедносне политике централноазијских земаља.

Анализирањем стратешких докумената донетих са наменом стварања оквира за развој сарадње ЕУ са Централном Азијом, увиђамо да ЕУ инсистира на развоју властитог поимања демократије и као дискурса и као праксе. То је представљао један од ограничавајућих фактора деловања ЕУ у овом делу света, будући да је један од циљева централноазијске политике балансирања обезбеђивање националне безбедности и постојећих политичких система, које Западни свет дефинише као недемократске и ауторитарне. Према томе, инсистирање на Западном вредносном и идеолошком систему није ојачало меку моћ и пријемчивост ЕУ, већ је постепено будило сумњу међу централноазијским политичким елитама у крајњу сврху и циљеве деловања ЕУ. Стога, промена начина промовисања меке моћи ЕУ у централноазијском простору, а нарочито међу муслиманским живљем наметнула се као један од стратешких, политичких и безбедносних приоритета,³⁶¹ што је бриселска администрација покушала да учини кроз програме као што су „Инвестирање у будућност“ (*Investing in the Future*) и „Показни програм за Централну Азију“ (*The Central Asia Indicative Program*).³⁶² Међутим, сам садржај ових програма доводи у питање успешност ЕУ стратегија, будући да се суштински не разликују од пређашњих усвојених докумената и програма.

Да Централна Азија још увек представља регион од нарочите важности за ЕУ говори и податак да је Европска комисија 17. јуна 2019. године усвојила нову стратегију за продубљивање и (пре)обликовање сарадње са земљама овог региона. Ова стратегија, под називом „ЕУ и Централна Азија: Нове прилике за снажније партнерство“ (*EU and Central Asia: New Opportunities for a Stronger Partnership*), уноси и одређене промене у стратешком промишљању распореда снага у овом делу света. Најзначајнију промену представља чињеница да ЕУ у овом документу кинеску Иницијативу појас и пут препознаје као развојну могућност за централноазијски регион. Последишно, то отвара и додатне могућности за ангажовање - менаџерско, технолошко, научно - ЕУ у овом делу света кроз партнерство са НР Кином. Пратећи логику оваквог поимања кинеског утицаја у централноазијском простору, ЕУ ће улагати ресурсе у инфраструктурно повезивање и ојачавање међуљудских веза, уз паралелно пружање техничке подршке поводом подизања нивоа пословних, еколошких, производних и других стандарда.³⁶³ Овакав став ЕУ можемо разумети не само као европске амбиције придруживања идејама, циљевима и стратешким деловањима НР Кине, већ и као начин контролисања кинеског уплива у секторе економије, енергетике и политике централноазијских

Asia, European Parliament, 2020. Доступно на: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/178/central-asia>. Приступљено: 3. 6. 2021.

³⁶⁰ Ибид.

³⁶¹ Junbo Jian, "China in Central Asia and the Balkans: Challenges from Geopolitical Perspective", in, Yu Cheng et al. (eds.), *The Belt and Road Initiative in Global Arena*, Palgrave Macmillan, Singapore, 2017, pp. 241-261.

³⁶² Erten Efeğeli, "The European Union's New Central Asian Strategy", in, Emilin Kavalski (eds.), *The New Central Asia – The Regional Impact of International Actors*, World Scientific, Australia, 2010, pp. 71-89.

³⁶³ *The EU and Central Asia – New Opportunities for a Stronger Partnership*, European Commission. Доступно на: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/joint_communication_-_the_eu_and_central_asia_-_new_opportunities_for_a_stronger_partnership.pdf. Приступљено: 26. 6. 2020.

земаља, јер као што видимо и сама ЕУ усваја стратегије и реализује пројекте путног, железничког, телекомуникационог и међуљудског повезивања Европе и Азије.³⁶⁴

Пажљиво проучавање распореда снага и структуре односа интересно присутних земаља у централноазијском простору, указује нам на чињеницу постојања елемената структурне моћи Јапана у креирању правила Нове велике игре. Након посете, тадашњег премијера Јапана Кеиза Обучија (Obuchi Keizo) Туркменистану, Русији, Киргизији, Казахстану и Узбекистану у периоду од 28. јуна до 9. јула 1997. године долази до првих корака сарадње између Јапана и земаља Централне Азије. Ова посета је истовремено поставила солидну базу на којој ће се надограђивати сарадња и продубљивати поверење између Јапана и централноазијских земаља. У јапанској дипломатској историји, ова посета позната је као Обучи мисија.³⁶⁵ Руководи се постигнутим резултатима ове Мисије, администрација Хашимота Ријутароа (Hashimoto Ryutaro), тј. Министарство спољних послова Јапана, Министарство финансија Јапана и Министарство трговине и индустрије Јапана 1998. године издају Акциони план Пута свиле (*Silk Road Action Plan*). Овај документ представља јасније уобличавање сарадње између Јапана и земаља Централне Азије. Сарадња ће се развијати у областима високог политичког дијалога, пружање техничке и финансијске помоћи и успостављање институционалног оквира као гаранције поштовања демократије и људских права.³⁶⁶ Такође, Јапан је показао и интересовање и отварао поља сарадње која ће му омогућити да буде присутан у централноазијском енерго сектору. Отварање поља енергетске сарадње, сасвим је очекивано, уколико имамо на уму да је Јапан највећи увозник течног природног гаса, и да се налази међу највећим увозницима нафте и ретких метала.³⁶⁷ Стога, додавање Централне Азије као извора у јапанском снабдевању енергијом овом региону даје безбедносни и економски карактер у спољној политици и реализацији националних циљева Јапана, што је и било потврђено објављивањем Енергетске мисије Пута свиле (*Silk Road Energy Mission*), на чијем челу је био Сугиура Сеикен (Sugiura Seiken). Ову стратешку, политичку, економску и безбедносну иницијативу Јапана, представио је Јуничио Коизуми (Junichiro Koizumi) у говору одржаном на Боао форуму 12. априла 2002. године.³⁶⁸ Кроз ову иницијативу Јапан би са централноазијским државама сарађивао у процесу екстракције нафте и гаса, као и на политичком, привредном и академском нивоу.

Када је реч о енергетској сарадњи Јапана и централноазијских земаља, веома је важна сарадња у области нуклеарне енергије, а која је један од најважнијих погонских горива привреде Јапана. Јапан је четврти највећи светски произвођач нуклеарне енергије, а десети највећи светски потрошач овог облика енергије.³⁶⁹ У овој области, нарочито се издвајају јапанске инвестиције у екстракцију уранијума у Казахстану. Једна од тих бројних инвестиција у Казахстану реализована је потписивањем споразума између *Kazatomprom* и *Marubeni, Tokyo Electric Power, Chubu Electric Power* и *Tohoku Electric Power* о развоју Харасан-1 и Харасан-2 (*Kharasan-2*) налазишта уранијума у овој централноазијској држави. По споразумима, планира

³⁶⁴ *Connecting Europe & Asia: The EU Strategy*, European Union External Action Service. Доступно на: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/50699/connecting-europe-asia-eu-strategy_en. Приступљено: 1. 6. 2021.

³⁶⁵ Yuasa Takeshi, *Japan's Multilateral Approach toward Central Asia*, Slavic Eurasian Research Center. Доступно на: http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no16_1_ses/04_yuasa.pdf. Приступљено: 29. 6. 2020.

³⁶⁶ Timur Dadabaev, "Japan's Search for Central Asian Policy – Between Idealism and Pragmatism", *Asian Survey*, Vol. 56, No. 3, 2013, pp. 513.

³⁶⁷ О јапанском увозу енергената видети у, *U.S. Energy Information Administration – Japan*. Доступно на: <https://www.eia.gov/international/analysis/country/JPN>. Приступљено: 17. 7. 2020.

³⁶⁸ Junichiro Koizumi, *Asia in New Century – Challenge and Opportunity*, Ministry of Foreign Affairs of Japan. Дотупно на: <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/china/boao0204/speech.html>. Приступљено: 29. 6. 2020.

³⁶⁹ *Percentage of World Nuclear Power Consumption in 2019, by Country*. Statista. Доступно на: <https://www.statista.com/statistics/201683/percentage-of-world-nuclear-electricity-generation-by-country/>. Приступљено: 10. 5. 2021.

се да Јапан из ових налазишта увози око две хиљаде тона уранијума на годишњем нивоу и тиме задовољи чак двадесет и пет процената годишњих потреба за горивом неопходног за несметано функционисање нуклеарних постројења.³⁷⁰ Развој сарадње Јапана и централноазијских земаља у овој области је од изузетног значаја за безбедност и економију Јапана, будући да је НР Кина 2010. блокирала извоз ретких метала у Јапан. У наредним годинама, односи између Јапана и централноазијских земаља се додатно оснажују и облицима сарадње које нуди мултилатерална дипломатија, будући да су све укључене стране биле сагласне да се на такав начин међусобна економска, политичка, енергетска, академска и посредно безбедносна сарадња, могу подићи на виши ниво. За јапанску страну успостављање мултилатералне сарадње представља још један од начина „убацивања“ јапанских елемената у креирању структуре односа у Великој игри, док за централноазијске земље амбициозност Јапана представља додатни фактор у политици балансирања и умножавања извора прилива страних директних инвестиција, али и богато тржиште на које могу директно пласирати робу. Први резултат поклапања заједничких хтења у развоју мултилатералне сарадње десио се 2004. године када је Јорико Кавагучи (Yoriko Kawaguchi), тадашња министарка спољних послова Јапана, посетила Киргизију, Казахстан, Таџикистан и Узбекистан. Том приликом, она је иницирала, а политички представници централноазијских земаља прихватили су оснивање Дијалога Централна Азија + Јапан (*Central Asia + Japan Dialogue*).³⁷¹ Према јапанској страни, циљ овог Дијалога представља развој отвореног (интер)регионализма на тлу Евроазије, што је и потврђено на другом самиту овог Дијалога, када је тадашњи министар унутрашњих послова Јапана Таро Асо (Taro Aso) одржао говор „Централна Азија као коридор мира и стабилности“ (*Central Asia as a Corridor of Peace and Stability*).³⁷² Дискурзивно одређење региона Централне Азије као „коридора мира и стабилности“ указује на чињеницу да Токио жели да начини отклон да се његово деловање у овом делу света поистовећује са стратегијама и обрасцима понашања држава које овај регион доживљавају као полигон геополитичког и геоекономског надметања. У истом контексту, Токио жели да предупреди закључке који би његово интересно понашање у овом делу света дефинисали као изазов интересима других и фактор дестабилизације. Потом, можемо претпоставити да Јапан и овде жели да се докаже као азијска земља која има капацитете и вољу да обезбеди прилике за развој земаља азијског континента. Стварање оваквог имиџа Јапана у његовој „панорамској перспективи светске мапе“ (*Taking a Panoramic Respective of the World Map*)³⁷³, нарочито се интензивира од 2015. године, када је Шинзо Абе (Shinzo Abe) међународним партнерима представио Абеномикс (*Abenomics*) и Абе доктрину (*Abe Doctrine*), у чему је значајан део припао развојном плану инфраструктурног умрежавања Азије (*Partnership for Quality Infrastructure – Investment for Asian Future*).³⁷⁴ Јапан је најавио да ће у сарадњи са Азијском развојном банком обезбедити финансијски пакет од стотину десет милијарди америчких долара за развој инфраструктуре у Азији.³⁷⁵ Као део ове иницијативе, Шинзо Абе је у октобру 2015. године посетио свих пет централноазијских република, и том приликом фокус је био стављен на инфраструктурну

³⁷⁰ Roman Muzalevsky, “Japanese-Kazakh Nuclear Energy Cooperation: A Partnership for the Future”, *Global Research & Analyses*, The Jamestown Foundation. Доступно на: <https://jamestown.org/program/japanese-kazakh-nuclear-energy-cooperation-a-partnership-for-the-future/>. Приступљено: 10. 5. 2021.

³⁷¹ Timur Dadabaev, “The Evolution in Japanese Diplomacy towards Central Asia since the Collapse of the Soviet Union”, у, *Yearbook on the Organization for Security and Cooperation in Europe*, Institute for Peace and Research and Security Policy, Hamburg, Germany, 2011, pp. 441-461. За сада министри спољних послова земаља чланица су одржали седам састанака. Последњи је био одржан 18. маја 2019. године у Душанбеу. *Central Asia Japan Dialogue*, Ministry of Foreign Affairs of Japan. Доступно на: <https://www.mofa.go.jp/region/europe/dialogue/index.html>. Приступљено: 29. 6. 2020.

³⁷² Taro Aso, *Central Asia as a Corridor of Peace and Prosperity*, Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2006. Доступно на: <https://www.mofa.go.jp/region/europe/speech0606.html>. Приступљено: 29. 6. 2020.

³⁷³ Dragana Mitrovic, “Abe Doctrine and Japan’s Foreign Policy”, *The Review of International Affairs*, LXVI, (1157), Belgrade, 2015, p. 15.

³⁷⁴ Ибид, pp. 5-26.

³⁷⁵ *Announcement of “Partnership for Quality Infrastructure – Investment for Asia’s Future”*, Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2015. Доступно на: <https://www.mofa.go.jp/files/000081298.pdf>. Приступљено: 29. 6. 2020.

модернизацију као замајца економског развоја и политичке стабилности.³⁷⁶ Прагматизмом вођене, ове посете су резултирале потписивањем низа споразума у вредности од скоро тридесет милијарди америчких долара. Потписаним споразумима јапанска страна се обавезала да кроз инвестиције, зајмове и кредите модернизује постојећу и изгради нову енергетску, телекомуникациону, путничку и транспортну инфраструктуру, како кроз механизме Дијалога тако и на билатералном плану.³⁷⁷ Као илустративни пример билатералне сарадње, издваја се потписивање споразума између Јапана и Туркменистана о модернизацији луке Туркменбаши.³⁷⁸ Иако, Туркменистан због своје политике неутралности није чланица Дијалога, то није представљало препреку Јапану да користи потенцијале ове државе за развој сарадње у областима које две земље одређују као приоритетне и које вишеструко доприносе одрживом развоју. О сада већ неупитној важности централноазијског региона за безбедносну и економску спољну политику Јапана, сведочи нам и Плава књига дипломатије Јапана из 2019. Наиме, у овом документу можемо прочитати да се централноазијски регион услед своје географске позиције, састава терена и доказаних резерви нафте, гаса и ретких метала намеће као простор од високог приоритета за Јапан. Према слову овог документа, дипломатско и стратешко деловање Јапана према централноазијским државама ће се у наредном периоду заснивати на јачању билатералних веза и сарадње; стварању партнерског и мултилатералног приступа у превазилажењу регионалних безбедносних, економских и других врста изазова и сарадњи на глобалном нивоу.³⁷⁹

Стратешко продирање Индије у Централну Азију и уношење елемената индијске националне безбедности и економских интереса, у доступној литератури дефинише се као политика „оријентисана ка северу“ (*Look North*). Овим концептуалним одређењем теоретичари су покушали да направе паралелу са индијском званичном политиком и стратешким деловањем усмереним ка Југоисточној Азији и Индо-Пацифику (*Look East-Act East*). Наиме, формулација политике оријентисане ка северу настаје након посете тадашњег премијера Индије Нарасима Раа (Narasimha Rao) Туркменистану у септембру 1995. године, када је изјавио да је Централна Азија регион од високог стратешког значаја за индијску националну безбедност и спољну политику.³⁸⁰ Међутим, иако је ова посета била и у служби индијског подсећања централноазијског живља да је Индија њихов пријатељ и да кроз историју није било политичког, економског и безбедносног условљавања у међусобним односима, очекивани или значајни резултати нису реализовани.³⁸¹ О важности Централне Азије за националну безбедност и економски развој Индије, поново је посведочио Манмохан Синг приликом обраћања на Заједничкој конференцији команданата (*Combined Commanders Conference*) одржаној у октобру 2006. године. Том приликом, он је нагласио да за Индију као једину плуралистичку демократију и брзорастућу тржишну економију између Медитерана и Пацифика, одржавање стабилне периферије, тј. суседства, представља спољнополитичко питање првог приоритета.³⁸²

³⁷⁶ Timur Dadabaev, “Silk Road” as a Foreign Policy Discourse: The Construction of Chinese, Japanese and Korean Engagement Strategies in Central Asia”, *Journal of Eurasian Studies*, Vol. 9, No. 1, 2017, pp. 30-41.

³⁷⁷ Oleg Paramonov, Olga Puzanova, “Tokyo’s Diplomacy in Eurasia: Successes and Failures”, *Journal of Eurasian Studies*, Vol. 9, Issue, 2, July, 2018, pp. 134-142.

³⁷⁸ Aynur Karimova, “Japan Interested in Investing in Int’l Sea Trade Port of Turkmenistan”, *Azernews*. Доступно на: <https://www.azernews.az/region/85672.html>. Приступљено: 29. 6. 2020.

³⁷⁹ *Diplomatic Bluebook 2019*, Ministry of Foreign Affairs of Japan, p. 139. Доступно на: <https://www.mofa.go.jp/files/000527151.pdf>. Приступљено: 29. 6. 2020.

³⁸⁰ Emilian Kavalski, “India and Central Asia: The No Influence of the “Look North Policy”, in, Emilian Kavalski (eds.), *The New Central Asia – The Regional Impact of International Actors*, World Scientific, Australia, 2010, pp. 239-261.

³⁸¹ Devendra Kaushik, “India and Central Asia: Renewing a Traditional Relationship”, *South Asian Survey*, Vol. 5, No. 2, 1998, pp. 231-244.

³⁸² Arun Sahgal, Vinod Anand, “Strategic Environment in Central Asia and India”, in, Nirmala Joshi (eds.), *Reconnecting India and Central Asia, Emerging Security and Economic Dimensions*, Central Asia - Caucasus Institute, Singapore, 2010, p.35.

О постојању јасно дефинисане стратегије индијског ангажовања у централноазијском простору мишљења и ставови су подељени. Са једне стране, сусрећемо се са запажањима да политичка елита Индије своје стратегије према централноазијском региону креира као одговор на постојеће околности, тј. главне карактеристике овог дела света. По овом виђењу, званичници Индије као главне карактеристике централноазијског региона издвајају: раст религијског екстремизма,³⁸³ организовани криминал са фокусом на нелегалну трговину оружјем, наркотицима и људима, институционалну слабост насталу као последица недовољно успешно спроведених политичких и економских реформи и као сложену геополитичку и геокономску структуру и равнотежу снага настале као осликавање борбе за контролом извора и рута допремања нафте, гаса и ретких метала.³⁸⁴ У том контексту, индијска стратегија ка централноазијском простору је у служби реализације следећих циљева: 1) развијање сарадње у области енергетике како би се обезбедио директан приступ изворима нафте, гаса и ретких метала; 2) развој војне сарадње која Индији отвара могућност да и са становишта војног присуства утиче на формирање безбедносне архитектуре овог дела света, нарочито након отварања авио војне базе Ајуни (*Ayuni*) у Таџикистану; 3) пројекција других елемената тврде и меке моћи Индије у региону Централне Азије и 4) за борбу против тероризма и религијског екстремизма. Једним делом овај циљ Индија покушава да реализује промоцијом секуларизма.³⁸⁵ Секуларизам служи као брана од јачања и ширења религијског екстремизма, што је од великог значаја за националну безбедност Индије као мултикултуралне и вишерелигијске државе.³⁸⁶ Све док није постала чланица ШОС, чиме јој је омогућен и мултилатерални приступ у борби против тероризма и религијског екстремизма, Индија је безбедносну и друге облике сарадње у овој области водила кроз билатералне односе. У том контексту, Индија је покренула Заједничке радне групе (*Joint Working Groups - JWG*) са Таџикистаном и Узбекистаном 2003. године, док је то учинила са Казахстаном 2004., а са којим је 2009. потписала и Декларацију о стратешком партнерству.³⁸⁷ Циљ сваке од ових радних група је да организује војне тренинге и вежбе, анализира безбедносну ситуацију, да убрзва проток информација од националног значаја и да у складу са тим понуди и реализује решења која ће превазићи постојећа и предупредити настанак будућих безбедносних изазова.³⁸⁸

Са друге стране, сусрећемо се и са запажањима да индијско стратешко позиционирање у централноазијском региону није кохерентно и одрживо на дуги рок, јер она не доноси ништа ново у структури односа Нове велике игре. Дакле, Индија услед „недостатка визије“ делује само реактивно у односу на потезе других држава,³⁸⁹ па, уколико Индија геополитичке и геокономске иницијативе реализује по принципу реаговања на стратегије других земаља,

³⁸³ У погледу бујања и потом преливања исламског радикализма, Индија се позива на речи Имама од Намангана (*Imam of Namangan*) када је изјавио да прво Ферганска долина, а потом Узбекистан и на крају целокупна Централна Азија ће постати једна исламска држава. Devendra Kaushik, “India and Central Asia: Renewing a Traditional Relationship”, *South Asian Survey*, Vol. 5, No. 2, 1998, p. 239.

³⁸⁴ Emilian Kavalski, “India and Central Asia: The No Influence of the “Look North Policy”, in, Emilin Kavalski (eds.), *The New Central Asia – The Regional Impact of International Actors*, World Scientific, Australia, 2010, p. 247.

³⁸⁵ Emilian Kavalski, *India and Central Asia, The Mythmaking and International Relations of a Rising Power*, Tauris Publishers, London, 2010, p. 83.

³⁸⁶ Emilian Kavalski, “India and Central Asia: The No Influence of the “Look North Policy”, in, Emilin Kavalski (eds.), *The New Central Asia – The Regional Impact of International Actors*, World Scientific, Australia, 2010, p. 251.

³⁸⁷ Поред овог стратешког партнерства, Индија је са Казахстаном, Киргизијом, Узбекистаном и Таџикистаном на билатералној равни, потписала и Уговор о војно-техничкој сарадњи (*Military-Technical Cooperation Agreements*), као оквира за развој војне модернизације ових земаља. Nirmala Joshi, “Introduction”, in, Nirmala Joshi (eds.), *Reconnecting India and Central Asia, Emerging Security and Economic Dimensions*, Central Asia - Caucasus Institute, Singapore, 2010, pp. 19 – 33.

³⁸⁸ Nirmala Joshi, “Responses to Non-Traditional Threats & Challenges”, in, Nirmala Joshi (eds.), *Reconnecting India and Central Asia, Emerging Security and Economic Dimensions*, Central Asia - Caucasus Institute, Singapore, 2010, pp. 81-115.

³⁸⁹ Emilian Kavalski, “India and Central Asia: The No Influence of the “Look North Policy”, in, Emilin Kavalski (eds.), *The New Central Asia – The Regional Impact of International Actors*, World Scientific, Australia, 2010, pp. 239-261.

њена самостална позиција креатора правила нове Велике игре, у великој мери је ограничена. Када је реч о индијским иницијативама попут Међународни транспортни коридор Север - југ (*International North-South Transport Corridor*), и прстенасти пут (*Ring Road*) у Авганистану. Коридор, који је Индија представила међународној јавности 2000. године, дуг је седам хиљада и две стотине километара и намењен је транспорту робе између Индије, Ирана, Азербејџана, Русије и северне Европе ауто-путевима, железницама и пловним каналима. Успешна реализација овог Коридора један је од императива за Индију, која је 2018. године приступила Споразуму о оснивању међународног транспортног и транзитног коридора потписаног између Узбекистана, Туркменистана, Катара, Омана и Ирана 2011. године. Овај Споразум је познат и као Споразум из Ашгабата (*Ashgabat Agreement*) и његов главни циљ јесте да повеже Персијски залив и Централну Азију.³⁹⁰ Иако је Катар иступио из овог Споразума, 2013. године приступају му Казахстан и Пакистан. Према неким анализама, првенствени интерес Индије је да кроз интегрисање две иницијативе утиче на интеррегионално и интерконтинентално инфраструктурно умрежавање земаља ојача свој економски утицај, а тиме и политички на неке земље учеснице. Велики помак Индија је у томе учинила повезивањем Иран-Туркменистан-Казахстан железнице са Коридором, као и потписивањем Уговора о слободној трговини са Евроазијском економском унијом.³⁹¹ Када анализирамо земље потписнице Споразума из угла индијске спољне политике и националне безбедности, уочавамо неколико чињеница. Најпре, земље потписнице су од великог значаја у индијским стратегијама обезбеђивања енергетске безбедности. Међутим, у реализацији енергетских стратегија, Индија се такмичи и са Кином чији су субвенционисани конгломерати веома утицајни актери у енерго-сектору ових земаља. Потом, државе потписнице се налазе дуж руте Иницијативе појас и пут, те је Индији која не подржава ову кинеску Иницијативу од великог значаја да буде један од иницијатора или учесника у другим стратегијама и иницијативама повезивања азијских земаља или Азије и Европе које искључују Кину или умањују геополитички и геоекономски потенцијал Пекинга. У истом контексту, можемо анализирати и покушаје Индије да се као земља која се не граничи са централноазијским регионом и земља која није чланица Јужноазијског удружења за регионалну сарадњу (*South Asian Association for Regional Cooperation - SAARC*) себе постави као мост у њиховом интересном повезивању. Уколико би Индија успела да интегрише или оствари одређене облике политичких, безбедносних и економских аранжмана и сарадње између централноазијских и јужноазијских земаља, она би ојачала њен утицај, што је од нарочите важности у реализацији Индо-Пацифичке безбедности и контроле ширења нарастајуће кинеске економске, политичке и војне моћи.

Насупрот Индији која је у простору Централне Азије покушавала да ојача идеју секуларизма, Пакистан, пак, заговара дијаметрално супротан приступ. Наиме, након распада Совјетског Савеза, Пакистан је сарадњу са новонасталим централноазијским државама, а уједно и своју позицију у овом делу света, тежио да изгради на приступу буђења исламског идентитета. Пакистан је на идејним принципима ислама покушавао да реализује амбиције и себе постави као спону између централноазијских *landlocked* земаља и остатка света. Таква геополитичка и геоекономска амбициозност Пакистана била је заснована на бројним плановима, као што је Квета (*Quetta*) план из 1993. године, инициран у партнерству са Муслиманском организацијом за економску сарадњу (*Muslim-based Economic Cooperation Organization*). Циљ овог плана био је инфраструктурно умрежавање и међуљудско повезивање,

³⁹⁰ Овај коридор ће се у великој мери ослањати на Туркменистан-Авганистан-Таджикистан железницу, транспортни коридор између Турске и Грузије, као и на транспортни коридор Европа-Кавказ-Азија (*TRACECA*). "Ashgabat Agreement Explained", *Ideal Markisen*. Доступно на: <http://www.ideal-markisen.de/ashgabat-agreement-explained/>. Приступљено: 11. 5. 2021.

³⁹¹ Phunchok Stodban, "Significance of India Joining the Ashgabat Agreement", *Manohar Parrikar Institute for Defense Studies and Analyses*. Доступно на: https://idsa.in/idsacomments/significance-of-india-joining-the-ashgabat-agreement_p-stodban-120218. Приступљено: 16. 2. 2021.

земаља чланица Муслиманске организације за економску сарадњу.³⁹² Будући да је овај пројекат био инициран ради успостављања нове равнотеже снага у Централној Азији, сасвим је разумљиво да би Пакистан у том процесу желео да за себе изгради позицију једног од кључних актера у креирању безбедносне архитектуре и економске климе. Међутим, већи део пакистанских амбициозних замисли није реализован или је реализован на нивоу који му не пружа могућност да створи структуре односа којима ће попити вакуум моћи у централноазијском простору у складу са сопственим амбицијама и виђењем форме ствари на терену. Као први разлог истиче се пакистанско подржавање Паштуна у Авганистану, што су поједини лидери централноазијских земаља видели као безбедносни изазов. Поред тога, пакистанско присуствоу централноазијском простору на нивоу који је он желео није било одрживо ни са аспекта његових финансијских могућности ни неопходних технологија. Тако је реализација не само овог плана, већ и других бројних пројеката које је покренуо ради заузимања стратешких позиција у овом делу света, била одложена или напуштена.³⁹³ Међутим, приступање Шангајској организацији за сарадњу и реализација Кина-Пакистан економског коридора, поједини аутори представљају као доказ јачања пакистанске позиције у централноазијском региону.³⁹⁴ Са друге стране, овим путем Пекинг себи ствара простор да контролише ниво и начин на који ће остваривати утицај међу централноазијским републикама. Потом, Пекинг онемогућава, или барем отежава, сарадњу ујгурских групација које се класификују као терористичке, сепаратистичке и екстремистичке са групацијама сличног типа које оперишу у Пакистану, а нарочито Балучистану. Дакле, контролisanjem Пакистана, а посредно и Авганистана, НР Кина умањује могућност уплива страних актера који подржавају ујгурски сепаратизам, а тиме директно подривају кинески територијални суверенитет и националну безбедност. Како је већ објашњено да су безбедност и економија два нераздвајиво повезана елемента, свака врста безбедносног изазова уједно представља и изазов по економију НР Кине.

Након распада Совјетског Савеза, Турска је прва земља која је признала независност нових централноазијских држава. Према сајту Министарства спољних послова Турске, ова држава је са Казахстаном, Киргизијом и Узбекистаном на билатералној основи успоставила Савет за стратешку сарадњу на високом нивоу (*High Level Strategic Cooperation Council*), док је са Таџикистаном, државом која је идентитетски ближа Ирану, успостављен билатерални механизам сличног формата.³⁹⁵ Велики подстицај међусобној сарадњи Анкара је пружала кроз деловање Турске агенције за сарадњу и развој (*Turkish Cooperation and Development Agency - ТИКА*). Како би се сарадња Турске са централноазијским државама ојачала, а турски национални интереси представили као заједнички, Турска је од 1992. године почела да организује самите земаља турског говорног подручја (*The Summits of Turkic Speaking Countries*). Ови самити су институционализовани 30. октобра 2009. године када је створен Савет за сарадњу земаља турског говорног подручја (*Cooperation Council of Turkic Speaking Countries*). Државе чланице овог Савета су Турска, Азербејџан, Казахстан, Киргизија и Узбекистан.³⁹⁶ Дакле, можемо закључити да је турско интересно понашање у простору Централне Азије у

³⁹² "Document: The Quetta Plan of Action for ECO", *Journal of Strategic Studies*, Vol. 15, No. 2, Winter, 1992, pp. 95-100.

³⁹³ Mohammad Dawood Sofi, "The Dynamics of Pakistan-Central Asia Engagement", *Daily Sabah*. Доступно на: <https://www.dailysabah.com/op-ed/2019/01/15/the-dynamics-of-pakistan-central-asia-engagement>. Приступљено: 6. 7. 2020.

³⁹⁴ Ибид.

³⁹⁵ *Turkey's Relations with Central Asian Republics*, Ministry of Foreign Affairs of Turkey. Доступно на: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-relations-with-central-asian-republics.en.mfa. Приступљено: 6. 7. 2020.

³⁹⁶ Ибид. Увиђамо да из чланства изостају Туркменистан и Таџикистан. Туркменистан изостаје због своје политике неутралности, док Таџикистан није чланица будући да је језички и културолошки ближи Ирану, тј. персијском идентитету. Brent E. Sasley, "Turkey in Central Asia: Turkish Identity as Enabler or Impediment", in, Emilin Kavalski (eds.), *The New Central Asia – The Regional Impact of International Actors*, World Scientific, Australia, 2010, pp. 191-215.

великој мери детерминисано приступом заједничког припадања туркофоном идентитету. Међутим, са друге стране, професор Дарко Танасковић каже да је турско ангажовање у простору Централне Азије дефинисано на прагматичним, макијавелистичким, и логички и идеолошки противречним премисама.³⁹⁷ Овакво разумевање турског ангажмана базирано је на двојаким разлозима. Као први разлог, наглашава се чињеница да је Анкара овај део света одредила као простор од кључне стратешке важности за енергетску безбедност Евроатлантске заједнице.³⁹⁸ Као други разлог издвајамо чињеницу турског инсистирања на њеном геополитичком припадању таласократским силама. Видимо да се Турска, истовремено, представља и као чланица Западне алијансе и као земља заштитница Исламског света. На тај начин, Турска у процесу реализације националних циљева покушава да направи симбиозу и искористи стратешке могућности које нуде и традиционална баштина и модерне тековине савременог друштва.³⁹⁹ Са спекта кинеске националне безбедности, ово можемо разумети као двоструки изазов. Као први изазов, препознаје се то што је Турска, као НАТО чланица, кроз свој ангажман у централноазијском простору, омогућавала ширење геополитичких и геоекономских интереса Евроатлантске заједнице. Потом, изазов по кинеску националну безбедност се огледа у чињеници да су Ујгури, етничка заједница туркофоног идентитета, веома утицајна етничка мањина у Турској од неколико стотина хиљада Ујгура. Дакле, кинеска бојазан се манифестује у чињеници да ће Турска кроз активно деловање у Централној Азији, стратешки користити туркофони идентитет као један од најснажнијих „конаца“ у повезивању и пружању подршке сепаратистичким захтевима Ујгура. Пекинг је кроз интензивно економско и политичко ангажовање са Турском, успео да амортизује турску активну подршку Ујгурима и тиме умањи турски фактор мешања у унутрашње ствари кинеске државе. О томе сведочи и јасно уочљиво ублажавање турског виђења на који начин НР Кина води политику вертикалне интеграције Синђанга у централни политички систем и економију, нарочито ако имамо на уму кампове за додатно образовање, односно, наводне радне логоре.⁴⁰⁰ Наиме, 2009. године званични став Турске је био да је кинеско понашање према Ујгурима једнако геноциду, да би Реџеп Тајип Ердоган, турски председник, у јулу 2019. приликом посете НР Кине, изјавио да су поједине државе желеле да искористе питање Синђанга, као камен спотицања у турско-кинеским односима.⁴⁰¹ Сарадња у Централној Азији између НР Кине и Турске је додатно стимулисана након објављивања Иницијативе појас и пут. Наиме, Турска је ову Иницијативу разумела као извор инвестиција, технологија и менаџерских вештина неопходних за реализацију Средњег коридора (*Middle Corridor*), односно инфраструктурног повезивања њеног истока са Кином, Кавказом и Централном Азијом. Имајући на уму географску позицију Турске и поморских циљева које Кина може реализовати у сарадњи са њом, ова инфраструктурна турска амбиција била је подесна интересима Пекинга. Сарадња створена на заједничким интересима, 2015. године добила је форму потписаног Меморандума о разумевању и сарадњи између Средњег коридора и Иницијативе појас и пут.⁴⁰²

³⁹⁷ Дарко Танасковић, *Неоосманизам - Повратак Турске на Балкан*, Службени гласник, Београд, 2011.

³⁹⁸ *Turkey's Relations with Central Asian Republics*, Ministry of Foreign Affairs of Turkey. Доступно на: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-relations-with-central-asian-republics.en.mfa. Приступљено: 6. 7. 2020.

³⁹⁹ Спајање логички и идеолошких противречних премиса као градивних елемената у спољној политици, поједини аутори оцењују као геополитичку распоућеност или подвојеност. Срђан Перишић, „Геополитичко понашање савремене Турске“, *Војно дело*, 7/2008, година LXX, Министарство одбране Републике Србије, Београд, стр. 55.

⁴⁰⁰ Детаљније о овим камповима видети у, Драган Траиловић, *Утицај међународних чинилаца на етничке сукобе у Народној Републици Кини*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2019. “The Uyghur Tragedy: An Embarrassment for Turkey”, *Orient XXI*. Доступно на: <https://orientxxi.info/magazine/the-uyghur-tragedy-an-embarrassment-for-turkey>, 3332. Приступљено: 15. 7. 2020.

⁴⁰¹ Alexandra Ma, “The Last Major Opponent of China’s Muslim Oppression Has Retreated into Silence. Here’s Why That’s Big Deal”, *Business Insider*. Доступно на: <https://www.businessinsider.com/china-muslim-oppression-xinjiang-turkey-silence-2019-7>. Приступљено: 6. 7. 2020.

⁴⁰² Sait Akman, “Ankara Scommette su Middle Corridor e BRI”, *Istituto per gli Studi di Politica Internazionale*. Доступно на: <https://www.ispionline.it/it/publicazione/ankara-scommette-su-middle-corridor-e-bri-24519>. Приступљено: 29. 7. 2020.

Овако сложена структура и динамика такмичења за остваривање контроле над стратешким тачкама централноазијског региона, приморава НР Кину да њена „добросуседска дипломатија“ буде проактивна, али да истовремено не послужи као основа за успостављање анти-кинеске коалиције. НР Кина не може да заузима став посматрања и реаговања на промене произведене акцијама других држава, већ став активног изналажења одрживих, али и пријемчивих решења за економске и безбедносне изазове региона Централне Азије. У том контексту, допуна билатералних веза са централноазијским државама прво механизмом Шангајске петорке, а потом и Шангајском организацијом за сарадњу говори у прилог томе да НР Кина активно, за поједине земље агресивно и изазивачки, ради на стварању осећаја заједништва у централноазијском простору.

IV ПОГЛАВЉЕ

Улога ШОС-а у спољној политици НР Кине

4.1. Институционално-историјски развој ШОС-а

Историјски и институционални заметак ШОС-а представља механизам Шангајска петорка, покренут на иницијативу НР Кине, уз учешће Русије, Казахстана, Таџикистана и Киргизије. У том смислу, Механизам представља кинеском визијом вођен, удружен и стратешки одговор на измењену безбедносну архитектуру у централноазијском региону након завршетка Хладног рата и нестанка биполарне структуре међународног поретка. Нестанак биполарне структуре међународног поретка, истовремено је значио и завршетак периода кинеског стратешког балансирања између СССР и САД.⁴⁰³ Стварањем овог Механизма НР Кина, Русија и три централноазијске државе дају почетни импулс успостављању и јачању међусобног поверења и сарадње. Први самит Шангајске петорке одржан је 1996. године у Шангају, када су државе учеснице потписале Споразум о продубљивању војног поверења у пограничним регијама.⁴⁰⁴ Овим Споразумом предвиђено је успостављање демилитаризованих зона у пограничним регијама држава суседа. Демилитаризована зона ће се према слову Споразума простирати дуж заједничких граница држава суседа са дужином од сто километара унутар сваке државе потписнице. Чланом 6 Уговора, предвиђено је да уколико једна од држава у овој демилитаризованој зони изводи војну вежбу са више од двадесет пет хиљада војника дужна је да о томе обавести државу са којом дели границу. Уколико војна вежба укључује више од тридесет и пет хиљада војника, војној вежби морају да присуствују и представници друге државе у својству посматрача. Како би се олакшало спровођење замисли дефинисаних кроз Споразум и са циљем стварања поверења и заједничких вредности, предвиђа се и успостављање и одржавање контаката на свим војним нивоима. Такође, земље потписнице су се обавезале да ће поштовати принцип међусобног војног ненападања.⁴⁰⁵ Међутим, овим Споразумом, али и у свим наредним документима који су потписани у Организацији, не препознаје се принцип заједничке одбране на којој почива НАТО, иако су се државе чланице сложиле да ће дефинисати одговор на безбедносне изазове који се јављају на тлу ШОС чланица. Неуспостављање традиционалног типа савезничке и заједничке одбране у ШОС систему, у складу је са кинеским новим концептом безбедности који је базиран на неподдржавању војних савезништава и војних блокова. Други самит Петорке збио се 26. априла 1997. године у Москви. Том приликом, државе учеснице су потписале Споразум о узајамном смањењу војних снага у пограничним регијама, чиме се наставља тренд јачања војног поверења држава суседа.⁴⁰⁶ На трећем самиту одржаном у Алма Ати, Казахстану, 3. јула 1998. године, наглашена је важност борбе против тероризма, религијског екстремизма и сепаратизма („три зла“), што ће касније и постати главна оса деловања и повезивања земаља у „ШОС

⁴⁰³ Dragana Mitrovic, “The People’s Republic of China at the Treshold of the New Centenary”, in, Dragana Mitrovic (eds.), *From Socialist Modernization to Chinese Dream*, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 9-18.

⁴⁰⁴ Према мишљењу Минг Вана (Ming Wan) овај споразум представља наставак партнерства који су НР Кина и Совјетски Савез остварили потписивањем споразума 24. априла 1990. године, када су начинили први корак у стварању демилитаризоване пограничне регије. Ming Wan, “The Shanghai Cooperation Organization: The Security-Economic Nexus”, in, Vinod Aggarwal, Kristi Govella (eds.), *Linking Trade and Security: Evolving Institutions and Strategies in Asia, Europe, and the United States*, New York, Springer, 2013, pp. 111-113.

⁴⁰⁵ *Agreement between the Russian Federation, the Republic of Kazakhstan, the Kyrgyz Republic, the Republic of Tajikistan and the People’s Republic of China on the Confidence Building Measures in the Military Field in the Border Area*, United Nations. Доступно на: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/960426_AgreementConfidenceBuildingMilitaryFieldinBorderArea.pdf. Приступљено 4. 1. 2020.

⁴⁰⁶ Међутим, правоснажност овог Уговора траје до краја 2020. године. *Mutual Reduction of Military Forces in Border Area*. Доступно на: <https://fas.org/nuke/control/mrmfba/index.html>. Приступљено: 4. 1. 2020.

регион“.⁴⁰⁷ Након тога, самит Механизма одржан је у Бишкеку, 24. августа 1999. године. Како се сарадња временом развијала и у другим областима, углавном у вези са питањем безбедности, на овом самиту, председници држава чланица су преговарали о успостављању нових подмеханизма и логистичком, институционалном и кадровском проширењу Шангајске петорке. Душанбе је 5. јула 2000. године био домаћин петог самита Петорке. На том самиту је усвојена иницијатива о стварању Савета националних координатора, као додатног оквира за још успешнију координацију и превазилажење разлика које постоје међу националним интересима држава чланица и оптерећују међусобне односе.⁴⁰⁸ Пре одржавања самита у Таџикистану, марта исте године, у „Астани је по први пут одржан састанак војних министара земаља чланица на коме су дискутовали о питањима која су у вези са ситуацијом у региону и међусобним војним контактима, те усвојили саопштење о овоме. У јулу исте године у Душанбеу први пут су се састали министри спољних послова, што представља и званичан почетак модела кроз који функционише механизам митинга министара спољних послова Шангајске петорке.“⁴⁰⁹ На шестом самиту механизма Шангајске петорке, Узбекистан је потписом тадашњег председника Ислама Каримова, постао пуноправна чланица ШОС-а. Том приликом, државе потписују Декларацију о оснивању ШОС-а и Шангајску конвенцију о борби против тероризма, сепаратизма и екстремизма. У оснивачкој Декларацији представници држава потписница наглашавају да надградња Шангајске петорке у ШОС из стратешких разлога представља нужан потез како би се искористиле могућности, али и отклонили изазови који се јављају као последица настанка међународног мултиполарног поретка и економски глобализованог света, уз паралелно постојање хегемонске политике моћи.⁴¹⁰ Поред тога, шефови држава су у Саопштењу за јавност, сасвим очекивано, позитивно оценили приступање Узбекистана и његову жељу да се придржава не само принципа Шангајске организације за сарадњу, већ и принципа ОУН и норми међународног права.⁴¹¹ Такође, 2001. године шефови влада држава чланица по први пут преговарају у оквиру ШОС формата. У свом првом Саопштењу за јавност премијери су осудили терористички напад од 11. септембра 2001. године. У истом Саопштењу они дају јасне сигнале да ће у деловању ШОС-а економска сарадња бити подједнако важна као и сарадња у области безбедности.⁴¹²

Пре анализе самита, форума и других врста састанака одржаних под покровитељством ШОС-а, са циљем што бољег разумевања улоге ове Организације у кинеској спољној политици, приказаћемо ШОС институционално-организациону структуру. Најпре, структура броји два стална тела, а то су Секретеријат ШОС-а са седиштем у Пекингу и Регионална антитерористичка структура ШОС-а (РАТС) са седиштем у Ташкенту.⁴¹³ Међутим,

⁴⁰⁷ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 219-242. У овом раду ћемо се користити термином „ШОС регион“, јер се ШОС подручје у званичним документима ове Организације дефинише као ШОС регион.

⁴⁰⁸ Chine-Peng Chung, „China’s Approaches to the Institutionalization of Regional Multilateralism“, *Journal of Contemporary China*, Vol. 17, Issue, 57, 2008, pp. 747-764.

⁴⁰⁹ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр.1-2, 2007, стр. 223.

⁴¹⁰ *Declaration on the Establishment of the SCO*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectesco.org/documents/>. Приступљено: 4. 1. 2020.

⁴¹¹ *Joint Statement by the Heads of the Member States, 2001*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectesco.org/documents/>. Приступљено: 4. 1. 2020.

⁴¹² *Statement by the Heads of Government of the Member States, 2001*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectesco.org/documents/>. Приступљено 4. 1. 2020.

⁴¹³ ШОС Секретеријат броји тридесет чланова, који долазе из земаља чланица. Број представника сваке земље зависи од учешћа те земље у буџету ШОС-а. По седам чланова долазе из Кине и Русије, шест чланова из Казахстана, пет из Узбекистана, три из Киргизије и два из Таџикистана. За сада у раду Секретеријата не учествују чланови који долазе из Индије и Пакистана. *上海合作组织秘书处 (Shanghai hezuo zuzhi mishu chu), The SCO Secreteriat*, Baidu. Доступно на:

одређивање броја представника земаља на основу финансирања буџета ШОС-а,⁴¹⁴ поред логичног осликавања односа снага међу државама чланицама у оквиру Организације, намеће и питање о приоритизацији интереса и циљева Организације.⁴¹⁵ Секретеријат је отпочео са радом 15. јануара 2004. године.⁴¹⁶ У питање надлежности ШОС Секретеријата потпада остваривање међународне сарадње, тј. остваривање сарадње са другим организацијама и институцијама, државама дијалог партнерима и државама посматрачима.⁴¹⁷ Поред међународне, Секретеријат са својим члановима пружа правну, логистичку и аналитичку подршку раду Организације. Као што је претходно наведено, друго стално тело Организације је Антитерористичка структура (РАТС), са седиштем у Ташкенту. Први радни састанак Извршног комитета РАТС-а одржан је 31. октобра 2003. године. Номинацију за директора Извршног комитета РАТС-а, чији мандат траје три године, врши Савет министара спољних послова ШОС-а, а потврђује Савет држава шефова чланица ШОС-а.⁴¹⁸

Савет шефова држава чланица представља највише тело у доношењу одлука у оквиру ШОС-а. Председници држава чланица заседају једном годишње када доносе једногласне одлуке о будућим правцима развоја Организације, попут отварања нових поља сарадње, што даље усмерава реализацију циљева ШОС-а.⁴¹⁹ Ове одлуке, заправо, не представљају само одговоре Организације на изазове и трендове на регионалном и глобалном нивоу, већ дају и оквир одговарајућег политичког и економског амбијента ради реализације бројних пројеката од регионалне и националне важности. У том смислу, ове одлуке одређеним делом су и условљене пресеком остварених резултата, али и пропуста које је неопходно отклонити са циљем превазилажења међународних (спољних) и домаћих (унутрашњих) изазова.⁴²⁰ Пратећи логику, ове одлуке се могу посматрати и као оквир за усаглашавање појединачних националних са међусобним интересима земаља чланица. У хијерархијској структури, испод Савета шефова држава чланица, налази се Савет шефова влада (премијера) држава чланица. Шефови влада, као и шефови држава чланица, заседају на годишњем нивоу, осим уколико неки догађај не изискује хитно, тј. ванредно заседање. Савет шефова влада држава чланица одлучује о приоритетним и стратешким стварима, као што је одобравање буџета за наредну годину.⁴²¹ Ове одлуке бивају конкретизоване кроз годишње састанке министара спољних послова, економије, културе, одбране, јавне безбедности, правде, као и шефова одсека за ванредне ситуације и јавних тужилаца. Континуираном раду Организације кључно доприноси

<https://baike.baidu.com/item/%E4%B8%8A%E6%B5%B7%E5%90%88%E4%BD%9C%E7%BB%84%E7%BB%87%E7%A7%98%E4%B9%A6%E5%A4%84>. Приступљено: 4. 1. 2020.

⁴¹⁴ Систем квота одређују министри спољних послова држава чланица ШОС-а.

⁴¹⁵ У том контексту одређени аутори истичу да је деловање регионалних механизма и/или организација одређено тј. лимитирано интересима руководеће државе. Mariam Akhtar et al, "Shanghai Cooperation Organization and Conflict Resolution: A Comparative Study of Pakistan and India Bilateral Relations", *NDU Journal*, 2018, pp. 89-97. Доступно на: <https://ndu.edu.pk/ndu-journal/2018/08-Shanghai-Coop-Org.pdf>. Приступљено: 1. 4. 2020.

⁴¹⁶ Генералног секретара ШОС Секретеријата именује Савет министара спољних послова ШОС-а, а потврђује Савет шефова држава ШОС-а. Трајање мандата Генералног секретара ШОС-а је три године. Пет заменика номинује Савет националних координатора, а одобрава Савет министара спољних послова. Тренутни Генерални секретар је Владимир Норов (Vladimir Norov), а заменици су, Нурлан Акошкарров (Nurlan Akkoshkarov), Сје Сјаојунг (Xie Xiaoyung), Ајада Субакозоева (Aizada Subakozhoeva), Владимир Потапенко (Vladimir Potapenko), Серли Шајдамир Џонон (Serli Shaidamir Jonon). *SCO Secretariat*, SCO. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/secretariat/>. Приступљено: 04. 01. 2020.

⁴¹⁷ Државе дијалог партнери су Азербејџан, Јерменија, Камбоџа, Непал, Турска и Шри Ланка. Статус државе посматрача имају Авганистан, Белорусија, Иран и Монголија. *About SCO*, SCO. Доступно на: http://eng.sectsc.org/about_sco/. Приступљено: 4. 1. 2020.

⁴¹⁸ Ибид.

⁴¹⁹ Ибид.

⁴²⁰ *Tashkent Declaration by Heads of the Member States of the SCO, 2004*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 9. 1. 2020.

⁴²¹ *About SCO*. Доступно на: http://eng.sectsc.org/about_sco/. Приступљено: 24. 2. 2020.

Савет националних координатора држава чланица, који се састаје три пута годишње.⁴²² Поред тога, у оквиру ШОС-а постоје и ШОС Енергетски клуб створен на предлог Владимира Путина, ШОС Пословни клуб и ШОС Конзорцијум банака. ШОС Пословни клуб и ШОС Конзорцијум банака су 2006. године постали део институционалне структуре ШОС-а. Међу бројним надлежностима ШОС Пословног клуба и ШОС Конзорцијум банака, издваја се олакшавање процедура ради стимулације инвестирања пројеката од виталног националног, регионалног и глобалног значаја, као и пројеката који доприносе реализацији Иницијативе појас и пут.⁴²³ Буџет Организације се одређује за наредну годину, а то је први пут учињено 23. септембра 2003. године на заседању председника влада ШОС земаља чланица у Пекингу.⁴²⁴

Први самит у шесточланом саставу одржан је 7. јуна 2002. године у Санкт Петербургу. У Декларацији потписаној на овом самиту шефови држава наглашавају да ће на већ утврђеним начелима ШОС-а, уз поштовање централне улоге ОУН у међународним односима, постепено надограђивати заједнички приступ у спољној и безбедносној политици Организације и радити на стварању мултиполарног, фер и демократског међународног поретка.⁴²⁵ Наглашавањем да ће се Организација придржавати начела ОУН у свом раду указује на чињеницу да се регионална и глобална безбедност не могу обезбеђивати једнострано, већ само кроз призму заједништва. Већ и на самом почетку свог постојања, Организација показује да ће деловати као целина у односу на изазове, али и развојне могућности које доноси регионални и глобални распоред снага. У том смислу, сарадња неће бити условљена економским и политичким системима држава, као ни капацитетима моћи којима располажу, већ само жељом држава, организација и институција да се придржавају принципа Организације и ОУН.⁴²⁶ Остваривање сарадње, заједничко напредовање и међусобно учење без политичког и економског условљавања и наметања униформности дефинисано је кроз призму „шангајског духа“. „Шангајски дух“ као идејни оквир деловања Организације и одраз кинеских спољнополитичких принципа као што су неусловљавање и прилагођавање датим условима остваривања сарадње, може бити интерпретиран и као један од начина ширења кинеске политичке културе и праксе. Наиме, на овај начин НР Кина подржава земље са сличним политичким системима, док у исто време охрабрује оне са другачијим да крену њеним путем.⁴²⁷ Одређени део својих напора у обезбеђивању регионалне и глобалне безбедности Организација фокусира и на борбу против ширења нуклеарног оружја. Тако анализом

⁴²² Рад Савета дефинисан је у Правилнику о раду Савета националних координатора (*Rules of Procedure of the Council of National Coordinators*) и ШОС Оснивачкој декларацији.

Charter of the Shanghai Cooperation Organization, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/news/20171013/336152.html>. Приступљено: 8. 1. 2020. Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 219-242. Драгана Митровић, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 125-142. *Joint Statement by the Heads of the Member States, 2001*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 4. 1. 2020.

⁴²³ *SCO Interbank Consortium: Towards Renewal and Broader Cooperation*, SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/news/20170608/288646.html>. Приступљено: 4. 1. 2020. Darya Shulyakova, “Participants of the “SCO Moscow Business Club” Summed up the Forum”, *Infoshos*. Доступно на: <http://infoshos.ru/en/?idn=20925>. Приступљено: 4. 1. 2020.

⁴²⁴ *Joint Communiqué Meeting of the Council of Heads of Government of the SCO, 2003*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 9. 1. 2020. Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 219-242.

⁴²⁵ *St. Petersburg Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2002*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 8. 1. 2020.

⁴²⁶ *Moscow Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2003*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 9. 1. 2020.

⁴²⁷ Драгана Митровић, „Од ‘социјалистичке модернизације’ до ‘Кинеског сна’ - 40 година политике реформе и отварања НР Кине“, предавање одржано на Српској академији науке и уметности, Београд, 14. децембар 2018. године.

докумената потписаних или донетих у оквиру ШОС-а увиђа се велика подршка Споразуму о неширењу нуклеарног оружја (*Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*) и иницијативи Узбекистана да се у простору централноазијског региона не развија и не стационира нуклеарно оружје других држава.⁴²⁸ Иницијатива Узбекистана која је имала и ШОС подршку, резултирала је потписивањем Уговора о зони без нуклеарног оружја у Централној Азији (*Treaty on Nuclear-Weapon-Free Zone in Central Asia*), који је ступио на снагу 21. марта 2009. године.⁴²⁹ Спречавање ширења нуклеарног оружја, како на глобалном нивоу, тако и на нивоу кинеског суседства, има вишеструки утицај по кинеску спољну политику и националну безбедност. Најпре, у условима коришћења нуклеарне енергије у цивилне, а не ратне сврхе, ствара се окружење реалних могућности за реализацију кинеског мирољубивог развоја, као једне од кинеских спољнополитичких стратегија. Са друге стране, када НР Кина наступа са позиције нуклеарне силе, њени капацитети моћи у (пре)обликовању не само регионалне, већ и глобалне безбедносне архитектуре су далеко снажнији од државе која не располаже арсеналом овог наоружања. Поред тога, ШОС се намеће и као формат сарадње који има капацитете да спречава ширење нуклеарног оружја, што може у даљој перспективи да утиче на његов институционални развој и усмерења кинеске спољне политике, будући да је званични Пекинг већ активно учествовао у решавању корејског нуклеарног питања, као иницијатор Механизма за шестостране преговоре (*Six-party Talks Mechanism*).

Будући да Русија и НР Кина географски припадају и Пацифичком региону, ШОС је фокусиран и на питање безбедности у овом делу света.⁴³⁰ Наиме, кроз документа који чине ШОС систем, наглашава се да ће земље чланице како на нивоу Организације, тако и кроз међународну сарадњу, радити на уобличавању Пацифичког региона, као геополитичког, геоекономског и геостратешког чиниоца спољне политике ШОС-а.⁴³¹ Здружени, односно, ШОС наступ у редизајнирању Пацифичког региона даје додатни подстицај акцијама Пекинга у процесу реализације маритимних геополитичких амбиција, нарочито у Јужном кинеском и Источном кинеском мору. У показивању одбрамбене, као и нападачке снаге ШОС-а, велику улогу имају билатералне и здружене војне и антитерористичке вежбе које не „покривају“ само географске јединице – ваздух, копно и море – већ и сајбер простор. Одржавање ових вежби отворило је питање ШОС милитаризације и његовог прерастања у војни савез.⁴³²

Економија представља други носећи стуб Организације. У том смислу државе чланице ШОС-а ће стварати погодну климу ради интензивирања трговинске и инвестиционе сарадње као оквира за конкретизацију планова и успешног спровођења Програма мултилатералне

⁴²⁸ *St. Petersburg Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2002*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 8. 1. 2020.

⁴²⁹ *Yekaterinburg Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2009*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 14. 1. 2020.

⁴³⁰ Још за време постојања Шангајске петорке, безбедност Пацифичког региона је била високо рангирана. У том контексту, у Декларацији самита председника држава Петорке, одржаном 2000. године у Душанбеу, наглашено је противљене Механизма америчким амбицијама рапсоређивања ракетног система у земљама Пацифичког региона, чиме се подстиче трка у наоружању. Juotsna Bakshi, “Shanghai Cooperation Organization (SCO) before and after September 11”, *Strategic Analyses*, Vol. 26, No. 2, Apr-Jun, 2002, pp. 265-276. Такође, то је веома значајно и са аспекта кинеске геополитике и свеукупне безбедности, јер управо у овом простору НР Кина има највећи број територијалних сукоба.

⁴³¹ *St. Petersburg Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2002*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 8. 1. 2020.

⁴³² *Major PLA – Related Joint Anti-Terror Military Exercises and Trainings*, CCTV. Доступно на: <http://www.cctv.com/english/20071221/107164.shtml>. Приступљено: 9. 1. 2020. *Competent Authorities of SCO Member States Holds “Xiamen 2015” Joint – Command – Post Exercise on Countering the Use of Internet for Terrorism, Separatism and Extremism Activities*, The Regional Anti-Terrorist Organization. Доступно на: <http://ecrats.org/en/media/video/5138>. Приступљено: 20. 1. 2020.

трговине и економске сарадње (*Program of Multilateral Trade and Economic Cooperation*).⁴³³ Имплементација овог Програма се врши кроз акционе планове који се доносе за одређени временски период. Један од корака у убрзавању економске интеграције земаља ШОС региона, представљају састанци министара за међународне економске односе и трговину и састанци министара транспорта.⁴³⁴ Поред предвиђених буџетских издвајања за инфраструктурну модернизацију „ШОС простора“, НР Кина је финансирањем кроз инвестиције, кредите и зајмове дала подстрек реализацији ових циљева.⁴³⁵ Премијери су у саопштењу издатом након редовног самита одржаног 2003. године изјавили да ће у паралелним и међусобно допуњајућим процесима економске глобализације и регионализације, државе чланице радити на остваривању ШОС мултилатералне сарадње како би се поспешило међурегионално повезивање земаља ШОС региона (чланица и учесница),⁴³⁶ будући да оне географски припадају различитим регионима. Као главне задатке они су издвојили стварање повољних услова за развој трговине, е-трговине повећање обима инвестиција и инфраструктурно умрежавање у области саобраћаја, телекомуникација и енергетике.⁴³⁷ Према кинеском схватању „е-трговина олакшава интеграцију дигиталне и реалне економије, чиме се даје подстицај оптимизацији алокације ресурса, побољшању продуктивности, развоју иновација и стварању одрживог економског развоја.“⁴³⁸ Велики изазов по институционално-историјски развој Организације поставила је Светска економска криза из 2008. године.⁴³⁹ Чланице Организације су активно радиле на изналажењу решења изазова наметнутих овом кризом. У Декларацији коју су председници земаља чланица потписали у Јекатеринбургу 16. јуна 2009. године, подвлачи се важност сарадње у финансијском сектору и стварању различитих механизма и облика сарадње како би се превазишле последице Светске финансијске кризе и створила погодна клима за даљи развој држава и нормално функционисање глобалних економских и финансијских ланаца. Ово је нарочито било значајно за НР Кину, јер се њена економија до тада највећим делом базирала на извозној развојној стратегији.⁴⁴⁰ Исте године, премијери су донели неколико стратешких одлука са циљем економског оснаживања „ШОС региона“ услед драстичног пада глобалног развоја. Најпре, премијери су потписали Заједничку иницијативу о убрзању мултилатералне економске сарадње ради превазилажења последица глобалне економске и финансијске кризе (*Joint Initiative on Accelerated Multilateral Economic*

⁴³³ Значајну улогу у томе има и Меморандуму шефова влада држава ШОС-а потписан 14. септембра 2001. године. *St. Petersburg Declaration by the Heads of the Member States of the SCO*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 8. 1. 2020.

⁴³⁴ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 225.

⁴³⁵ *Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of Government of the SCO, 2006*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 11. 1. 2020. Одабир пројеката се врши у складу са Правилником о сарадњи банака чланица ШОС Конзорцијума банака приликом селекције и имплементације пројеката (*The Rules of Interaction of Banks – Members of the SCO Interbank Association in Selection, Expertise and Implementation of Projects*). *Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of Government of the SCO, 2007*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 11. 1. 2020.

⁴³⁶ Овде правимо разлику између ШОС земаља чланица и учесница по критеријуму права гласања и одлучивања у раду Организације. Наиме, једино сталне ШОС чланице имају право гласа, док земаље дијалог партнери и посматрачи немају ово право, али могу на друге начине активно учествовати у процесу одлучивања.

⁴³⁷ *Joint Communiqué Meeting of the Council of Heads of Government of the SCO, 2003*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 10. 2. 2020.

⁴³⁸ *International Strategy of Cooperation on Cyberspace*, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. Доступно на: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/jks_665232/kjlc_665236/qtwt_665250/t1442390.shtml. Приступљено: 3. 3. 2020.

⁴³⁹ Dragana Mitrovic, "China's Response to the World Economic Crises and Her Rise", *Proceedings of the 7th Annual Conference of the Asian Studies Association*, The Contemporary China Research Center, Hong Kong, 2012, pp. 59-71.

⁴⁴⁰ *Yekaterinburg Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2009*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 14. 1. 2020. Dragana Mitrovic, "China's Response to the World Economic Crises and Her Rise", *Proceedings of the 7th Annual Conference of the Asian Studies Association*, The Contemporary China Research Center, Hong Kong, 2012, p. 59-77.

Cooperation to Overcome Global Financial and Economic Impacts) као и Главне принципе о формирању и управљању ШОС Специјалним рачуном (*Main Principles of Formation and Management of the SCO Special Account*). Потом, један од корака представља и препорука ШОС Конзорцијуму банака и ШОС Пословном клубу да интензивирају међународну сарадњу, док је сарадња унутар Организације ојачана увођењем редовног одржавања састанака између министара финансија и гувернера народних банака ШОС-а.⁴⁴¹ Превазилажење економских последица изазваних Светском економском кризом и убрзавање економске интеграције „ШОС региона“ паралелно са процесом обезбеђивања безбедности постају приоритетни задаци Организације. Тако на самиту Савета председника држава ШОС-а, одржаном у Астани 15. јуна 2011. године, Ху Ђинтао је одржао говор под називом „Продубљивање прагматичне сарадње и одржање мира и стабилности“ (*Deepening Pragmatic Cooperation and Maintaining Peace and Stability*). У овом говору, Ху Ђинтао је истакао шест приоритета којих би се Организација требало придржавати како би наставила да има позитиван утицај на економско оснаживање и стабилизацију региона Централне Азије.⁴⁴² Као први приоритет истакнуто је да се државе чланице и Организација као целина придржавају „шангајског духа“ и политичког дијалога као главних метода у превазилажењу изазова и усаглашавању интереса. Други приоритет подразумева развој превентивних мера у борби против тероризма. Трећи приоритет се односи на инфраструктурну модернизацију како би се олакшала сарадња у областима попут енергетике и пољоприведе. Следећи приоритет претпоставља изградњу ШОС идентитета кроз развој сарадње у области културе и *people-to-people* дипломатије. Као пети приоритет, тадашњи кинески председник Ху Ђинтао, истакао је важност даљег развијања, тј. прецизирање правног оквира Организације, док се последњи односи на транспарентност и међународну сарадњу Организације.⁴⁴³ Ово уједно можемо разумети и као пласирање стратешких и спољнополитичких идеја НР Кине, што је пак сасвим легитимно, будући да је она главни носилац и највећи финансијер Организације. Чланице су кроз сарадњу у оквиру ШОС-а наставиле да релаксирају ситуацију изазвану урушавањем постојећег глобалног економског модела, успостављеног после Другог светског рата од стране САД и других земаља Запада. Руководећи се тим циљем, председници влада чланица Организације на самиту одржаном 7. новембра 2011. године у Санкт Петербургу, потписују Заједничку изјаву о економској ситуацији у свету и у ШОС региону (*Joint Statement by the Heads of Government of the Member States of the SCO on the Economic Situation in the World and in the SCO Region*). У овом документу премијери су подвукли важност промене одређених сегмената контроле глобалног финансијског и монетарног поретка како би и државе у развоју могле да реше питање буџетског дефицита и имале користи од економске глобализације.⁴⁴⁴ Ово је такође веома значајно и за НР Кину, која иако је друга економија света, себе, по потреби, представља и као економију у развоју и заштитницу интереса земаља у развоју.

⁴⁴¹ *Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of Government of the SCO, 2009*. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 14. 1. 2020.

⁴⁴² *Astana Declaration on the 10th Anniversary of the SCO, 2011*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>; *SCO Summit is Held in Tashkent Hu Jintao Attends and Delivers an Important Speech to the Summit*, Embassy of the People's Republic of China in the United States of America. Доступно на: <http://www.china-embassy.org/eng/zgyw/t708530.htm>; *Press Release Meeting of the Council of SCO Member States Commemorating the Tenth Anniversary of the SCO, 2011*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 15. 1. 2020.

⁴⁴³ *SCO Summit is Held in Tashkent Hu Jintao Attends and Delivers an Important Speech to the Summit*, Embassy of the People's Republic of China in the United States of America. Доступно на: <http://www.china-embassy.org/eng/zgyw/t708530.htm>; *Press Release Meeting of the Council of SCO Member States Commemorating the Tenth Anniversary of the SCO, 2011*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 15. 1. 2020.

⁴⁴⁴ *Joint Statement by the Heads of Government of the Member States of the SCO and Economic Situation in the World and in the SCO Region, 2011*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 13. 2. 2020.

Даљи рад Организације, председници су предочили у документу под називом Основне смернице развојне стратегије ШОС-а на средњи рок (*Basic Directions of the Mid-Term Development Strategy of the Shanghai Cooperation Organization*). Ове основне смернице ће постати платформа за писање, а потом и усвајање ШОС Развојне стратегије до 2025. године.⁴⁴⁵ На агенди састанка премијера одржаног у Бишкеку 4. и 5. децембра 2012. године, поново је високо било позиционирано питање ШОС Развојне банке, која би додатно стимулисала економско оснаживање региона. На свом састанку, поред усвајања буџета за 2013. годину, премијери су усвојили и Листу пројектних активности ШОС-а за период од 2012-2016. године (*List of Measures for Further Development of the Project Activities within the Organization in 2012-2016*).⁴⁴⁶ Будући да је инфраструктурно умрежавање неодвојиви део економског напретка, а економски напредак један од предуслова сузбијања сиромаштва и отупљивања оштрице „три зла“, премијери земаља чланица ШОС-а 2013. године потписују Заједничку изјаву о ШОС развоју сарадње у области транспорта (*Joint Statement by the Heads of Governments of the Member States of the SCO on Future Development of Cooperation in Transport*).⁴⁴⁷ Ова изјава је касније прерасла у Међувладин споразум држава чланица ШОС-а о стварању повољних услова међународног путног транспорта (*Agreement between the Governments of SCO Member States on Favorable Conditions for International Road Transport*).⁴⁴⁸ Земље чланице ШОС-а су се обавазеле да економско оснаживање „ШОС региона“ буде у сагласности са највишим еколошким стандардима.⁴⁴⁹ Изградња нове и модернизација постојеће инфраструктуре отвара бројне могућности НР Кини да пласира вишкове у индустрији челика, цемента, стакла, као и да отвара нова радна места за стално нарастајућу кинеску радну снагу.⁴⁵⁰ Кроз овакво спољнополитичко деловање, НР Кина ствара окружење које ће бити саобразно њеним развојним циљевима и спољнобезбедносним амбицијама. Дакле, будући да у спољној политици НР Кине реализација геоекономских циљева увек претходи остваривању геополитичког утицаја, можемо закључити да Пекинг кроз (гео)економску контролу протока роба, људи, капитала и услуга себе намеће као једног од главних актера у креирању Евроазијског геополитичког поретка, а самим тим и Евроазијске безбедносне архитектуре.

⁴⁴⁵ *Press Release Meeting of the Council of Member States of the SCO, 2012*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 15. 1. 2020.

⁴⁴⁶ *Joint Communiqué Meeting of the Council of Heads of Government of the SCO, 2012*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 15. 1. 2020. Тренутно важећа листа пројектних активности је за период од 2017-2021. године. *Joint Communiqué Following the 16th Meeting of the SCO Heads of Government Council, 2017*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 20. 1. 2020.

⁴⁴⁷ *Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of Government of the SCO, 2013*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 16. 1. 2020.

⁴⁴⁸ Овај Споразум и анекси који га прате писани су у сарадњи са Азијском развојном банком и Економском и социјалном комисијом ОУН за Азију и Пацифик (*United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific – UN ESCAP/ УНЕСКАП*), чиме ШОС потврђује своју отвореност за сарадњу, као и спремност да учи од страна које имају далеко више искуства у реализацији оваквих пројеката. Потписивање овог Споразума, које је условило и међусобно усклађивање законских оквира земаља чланица који регулишу питање транспорта, одређеним делом представља и жељу земаља чланица да се икористи транзитни потенцијал овог дела света, и самим тим створи инвестициона клима која ће уживати виши ниво поверења. *Joint Communiqué of Meeting of the Council of Heads of Government of the SCO, 2014*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 16. 1. 2020.

⁴⁴⁹ Ово је потврђено и потписивањем следећег документа: *Memorandum on the exchange of information on transboundary movements of ozone-depleting substances and hazardous waste*), као и ШОС Концепта о заштити животне средине (*SCO Concept on Environmental Protection Qingdao Declaration of the Council of Heads of State of Shanghai Cooperation Organization, 2018*). Доступно на: http://www.jukkarannila.fi/docs/SCO_Qingdao_Declaration_2018.pdf. Приступљено: 24. 1. 2020.

⁴⁵⁰ Dragana Mitrovic, “The Belt and Road: China’s Ambitious Initiative”, *China International Studies*, July/August, 2006, Beijing, pp. 76-95. Dragana Mitrovic, “‘16+1’ Framework of Cooperation: Main Lessons from Six Years Experience”, in, Gerd Kaminiski (eds.), *Chinese Strategies in Politics, Foreign Policy, Security Policy, Economy and Law*, Vienna School of International Relations, Vienna, 2019, pp. 141-165.

Самит Савета шефова држава чланица ШОС-а одржан у Астани 9. јуна 2017. године, донео је низ важних промена у раду Организације са становишта кадровског и логистичког проширења, усложњавања интереса и умножавања очекивања држава чланица од саме Организације. Наиме, на овом самиту председници шест земаља једногласно су донели одлуку да Индија и Пакистан испуњавају услове да постану пуноправне чланице ШОС-а, и поред нерешених територијалних питања.⁴⁵¹ Индија и Пакистан, као пуноправне чланице, уживају сва права, али и на себе преузимају обавезе чланства Организације. Географским проширењем Организације и на Јужну Азију, узимајући у обзир и географске позиције држава посматрача и дијалог партнера, ШОС се протеже на простору од Северног океана, преко Источне Европе⁴⁵² и Западне Азије,⁴⁵³ Персијског залива и Индијског океана, па све до обала Пацифика.⁴⁵⁴ Као што можемо уочити, географско простирање ШОС-а се поклапа са неким од кључних тачака САД у одржавању позиције глобалног хегемона. Такође, укључивањем Индије и Пакистана, односна и структурна моћ ШОС-а додатно је оснажена, јер у свом чланству Организација броји две сталне чланице Савета безбедности ОУН: НР Кина и Русија, и четири нуклеарне силе: НР Кина, Русија, Индија и Пакистан (непризната), што изазива додатно подозрење држава које неблагонаклоно гледају не само на развој геополитичког утицаја ШОС, већ и на јачање позиције НР Кине у глобалном управљању. Стратешка реконфигурација равнотеже снага у оквиру ШОС, доноси бројне и опречне дебате о будућности Организације и њених капацитета у погледу стварања синергије различитих интереса, решавања безбедносних изазова и подстицања економског развоја региона. Неизоставно, ове опречне дебате у себе укључују и питање како ће ово проширење ШОС-а утицати на кинеску спољну политику, нарочито са становишта Иницијативе појас и пут. Са једне стране, примање Индије и Пакистана као пуноправних чланица ШОС-а, интерпретира се као сведочанство међународној заједници да ова Организација представља платформу за сарадњу која се у обезбеђивању регионалне и глобалне безбедности руководи принципима једнакости и отворености, а не методама карактеристичним за војне блокове и савезе, као што је ШОС и био представљан од стране одређених делова академских и политичких кругова са Запада.⁴⁵⁵ Као допуну оваквом тумачењу ширења чланства ШОС-а, поједини теоретичари наглашавају да ће кроз бројније чланство „ШОС бити у далеко бољој позицији да постане водећи регионални безбедносни актер,⁴⁵⁶ а НР Кина себе наметнути као стожер безбедности Азије. Са друге стране, сусрећемо се са анализама и запажањима, да се прикључењем ове две државе, а превасходно Индије, тежи балансирању кинеског утицаја у региону Централне Азије. Поред тога, истичу се једногласност у доношењу одлука и немогућност, односно непостојање довољно развијених институционалних капацитета и (суб)механизма у ШОС-у као оквира да се одговори на изазове постављене споровима Индије и Пакистана, те Индије и НР Кине, и да ће самим тим Организација запасти у ћорскокак.⁴⁵⁷ У том контексту Ху Шанг (Hu Shisheng),

⁴⁵¹ *The Astana Declaration of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization, 2017*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 18. 1. 2020. Индија и Пакистан имале статус посматрача у Организацији од 2005. године. *Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of Government of the SCO, 2005*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 10. 1. 2020.

⁴⁵² Белорусија је од 2009. године имала статус дијалог партнера при Организацији, док је 2015. године добила статус државе посматрача у раду ШОС-а. *Ufa Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2015*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 14. 1. 2020.

⁴⁵³ Турска је постала дијалог партнер 2012. године. *Yekaterinburg Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2009*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 14. 1. 2020.

⁴⁵⁴ Шри Ланка је постала дијалог партнер 2009. године. Приступљено: *Yekaterinburg Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2009*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 14. 1. 2020.

⁴⁵⁵ Joshua Kucera, "What Does Adding India and Pakistan Mean for SCO", *Eurasianet*. Доступно на: <https://eurasianet.org/what-does-adding-india-and-pakistan-mean-for-the-sco>. Приступљено: 17. 1. 2020.

⁴⁵⁶ Shannon Tiezzi, "The New, Improved Shanghai Cooperation Organization", *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2014/09/the-new-improved-shanghai-cooperation-organization/>. Приступљено: 18. 01. 2020.

⁴⁵⁷ Derek Grossman, "China Will Regret India's Entry Into the Shanghai Cooperation Organization", *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2017/07/china-will-regret-indias-entry-into-the-shanghai-cooperation->

директор Кинеског института за савремене међународне односе (*China Institutes of Contemporary International Relations*), мишљења је да уколико „старе“ чланице ШОС-а дозволе Индији и Пакистану да у рад Организације унесу непремостиве билатералне разлике, ШОС ће постати дисфункционалан. Тачније, њихове пословне праксе, вредносни и политички системи би требало да дају нове и прошире постојеће развојне капацитете Организације, како би ШОС одржао улогу медијатора у приближавању и усаглашавању интереса држава чланица.⁴⁵⁸

Постоје тумачења да приступање Индије ШОС-у, доприноси демократском ојачавању Организације и ублажавању њене слике као антизападног блока. Наиме, Индија је најмногољуднија демократска држава на свету, веома близак савезник САД, бивша британска колонија и чланица Четворочланог безбедносног дијалога, иницираног од стране Јапана, а недавно оснаженог од САД (*Quadrilateral Security Dialogue*).⁴⁵⁹ Приступање Индије и Пакистана Организацији, у исто време значи и почетак активирања њеног маритимног потенцијала и почетак усложњавања геополитичке структуре и стратешке алгебре у Индијском океану.⁴⁶⁰ Међутим, иако НР Кина у својим стратешким документима наглашава важност мора и океана са становишта геополитике, (гео)економије и безбедности, из институционалне структуре ШОС-а још увек изостаје механизам којим би се ШОС маритимни потенцијал претворио у геополитичку и геоекономску предност Организације.

У 2017. години, додаје се и феминистичка перспектива ШОС-а, јер је 16. маја у Пекингу одржан први ШОС Форум жена. На овом Форуму дискутовано је о положају жена у политици, економији, посебно на руководећим менаџерским местима, као и начинима на које положај жена може бити побољшан.⁴⁶¹ Такође, феминистичка перспектива ШОС-а ствара нове могућности за међународну сарадњу Организације. У том контексту, у Новосибирску од 2. до 4. јула 2017. одржан је Међународни конгрес жена држава ШОС и БРИКС групације земаља.⁴⁶² Поред побољшања положаја жена, дат је подстицај и оснаживању слободе медија у државама чланицама ШОС-а, одржавањем првог ШОС Форума новинара у Пекингу 01. јуна.⁴⁶³ Оснаживање слободе медија у ШОС региону, праћено је и подизањем нивоа транспарентности у раду Организације. То је резултирало отварањем ШОС Центра за јавну дипломатију у Ташекнту. Међутим, Центар је званично отпочео са радом у јануару месецу наредне, тј. 2018. године. Транспарентност рада се постиже организовањем округлих столова отворених за јавност, на којима се дискутује не само о спољној и безбедносној политици Организације и

organization/. Приступљено: 18. 1. 2020. Nabila Jaffer, "The First Enlargement of the Shanghai Cooperation Organization and Its Implications", *Focus on Regional Issue*, Vol. XXX, No. 1, 2016, Institute for Regional Studies, Islamabad, pp. 1-39.

⁴⁵⁸ K. Iqbal, "SCO Comes of Age", *The Nation*. Доступно на: <https://nation.com.pk/13-Jul-2015/sco-comes-of-age>. Приступљено: 18. 1. 2020.

⁴⁵⁹ Поред Индије и Јапана, чланице су САД и Аустралија. Dragana Mitrovic, "USA President Trump's First Asian Tour - From 'America First to Indo-Pacific'", *Asian Issues*, Vol. 3, No. 1, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2017, pp. 7- 24. .

⁴⁶⁰ О маритимном потенцијалу Организације видети у Драгана Митровић, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 125-142. He Jian, Wang Lu, "Maritime Security: A New Field of Cooperation for the Shanghai Cooperation Organization", *China International Studies*, July, 2018, China Institute of International Studies, Beijing, pp. 25-39.

⁴⁶¹ Дводневни Форум био је организован у три панела: „Жене и иновативни развој“ (*Women and Innovative Development*), „Жене и прелепи свет“ (*Women and Wonderful World*), „Жене и међусобно корисна сарадња“ (*Women and Mutually Beneficial Cooperation*). Међутим, као што можемо видети, називи панела, те самим тим и сарадња међу женама ШОС региона одређена је економским, политичким и безбедносним циљевима Организације. Rashid Alimov: "The SCO Has also a Female Face. We also Need a Female Perspective on Our Common Future". *Beijing Hosts the First SCO Women's Forum*, SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/news/20180516/427452.html>. Приступљено: 22. 1. 2020.

⁴⁶² BRICS Business Women Alliance. Доступно на: <http://bricswomen.com/>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁴⁶³ SCO Secretary-General: "A Word Can Set Heaven in Motion". *The First Media Forum of the SCO Family Countries Has Opened in Beijing*, SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/news/20180601/437927.html>. Приступљено: 22. 1. 2020.

њених држава чланица, држава посматрача и дијалог партнера, већ и питањима везаним за економску, сарадњу у области културе, спорта, здравства и инфраструктурног умрежавања ШОС региона.⁴⁶⁴ Међутим, оно што представља проблем јесте недоступност података о раду овог Центра, те остаје нејасно на који начин Центар упознаје међународну заједницу са деловањем саме Организације.

4.2. Интеррегионализам и мултилатерализам ШОС-а

Оснивање Шангајске организације за сарадњу из уговора и споразума о смањењу војних снага у пограничним регијама и подизању нивоа поверења међу земљама суседима, као одговора на прекрајање граница и стварања нове безбедносне архитектуре у региону Централне Азије, представља нову димензију у спољној политици НР Кине. Наиме, ово је прва мултилатерална организација која је створена на иницијативу НР Кине. Самим тим, на рад Организације су снажно пренесена начела којима се НР Кина руководи у спољној политици. У том смислу, Организација инсистира на поштовању територијалног суверенитета, немешању у унутрашње ствари друге државе, превазилажењу изазова и неспоразума међу државама путем дијалога, уз уважавање норми међународног права и принципа ОУН и формалне једнакости држава приликом доношења одлука.⁴⁶⁵ Министри спољних послова држава чланица ШОС-а су на састанку одржаном 2018. године истакли да су наведене карактеристике ШОС приступа међународним односима у служби превазилажења хладноратовског менталитета и традиционалног концепта политике моћи. Превазилажење хладноратовског менталитета део је реформе глобалног управљања, како би међународни поредак, по кинеском мишљењу, функционисао као синергија и/или усаглашавање различитих интереса по принципу једнакости свих актера, првенствено држава.⁴⁶⁶ Дакле, барем на нивоу заговараних принципа, постаје јасно да унилатерализам и хегемонизам нису уткани у одлуке, циљеве и начин рада Организације.⁴⁶⁷ Као и што примећује професорка Драгана Митровић, „највише у прилог будућности Организације говори концепт мултилатерализма и новог модела односа у Азији и глобално, али и окренутост ШОС развоју и решавању горућих проблема, које ни једна од чланица појединачно не може да реши сама, па ни оне највеће. Најпре, кроз креирање модела односа у коме се све иницијативе реализују након консултација и постигнуте једногласне сагласности је модел у коме сви добијају и у коме се свако осећа довољно комотно, иако су остали партнери највећа и најмногољуднија држава света,⁴⁶⁸ а сада и Индија, као „најмогољуднија демократска држава на свету“. У том смислу, чланице ШОС-а велику пажњу посвећују развоју мреже партнерстава како на државном, тако и на нивоу недржавних актера, чиме се избегава персонификација Организације, али и умањује идејни, стратешки и безбедносни утицај САД. Тим путем, НР Кина кроз оквир ШОС-а приказује да лабави мултилатерални механизми који нису уређени по принципу војних савезништава и хладноратовских блокова могу представљати замајак глобалном развоју и обезбеђивању

⁴⁶⁴ “SCO’s Public Diplomacy Center Holds Round Table on International Relations”, *Xinhua*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/english/2019-05/01/c_138027552.htm. Приступљено: 24. 1. 2020.

⁴⁶⁵ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 219-242. Драгана Митровић, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 125-142.

⁴⁶⁶ *Moscow Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2003*, SCO, Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 30. 01. 2020. *Press Release on the Shanghai Cooperation Organization’s Council of Foreign Ministers Meeting, 2018*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 06. 2. 2020

⁴⁶⁷ *Press Release on the Shanghai Cooperation Organization’s Council of Foreign Ministers Meeting, 2018*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 29. 1. 2020.

⁴⁶⁸ Драгана Митровић, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 141.

међународне безбедности у динамичном међународном поретку.⁴⁶⁹ То је један од разлога због којих ШОС постаје привлачна организација за државе које желе, али и имају капацитете да дају допринос стварању мултиполарног међународног поретка, те и да у институционалном оквиру ове Организације са другим државама учесницама кроз стратешке кораке синтетичу своје интересе у целину, ради превазилажења препрека у демократизацији система глобалног управљања.⁴⁷⁰ Са друге стране, пак, ова решења искључују, или показују као погрешне, предлоге који се не уклапају у кинеску визију стратешког деловања Организације или које она перцепира као демонстрацију политике моћи или хегемонизма.

Изучавајући глобалну равнотежу снага и трендове у међународним односима, представници Организације заступају став да један од кључних елемената у превазилажењу глобалних изазова представља и интеррегионализам. Интеррегионализам, као све важнија аналитичка јединица у политичким наукама, представља процес институционализовања политичких, економских, безбедносних и друштвених веза међу регионима.⁴⁷¹ Имајући ово на уму, представници ШОС Секретеријата су на састанку одржаном 17. и 18. јануара 2019. године у Киргизији, дискутовали о нацрту споразума или проширивања институционалног оквира Организације са циљем ојачавања интеррегионалног аспекта ШОС-а.⁴⁷² Дакле, приликом стварања међуповезаности држава чланица, заједничког идентитета и полицентричног међународног поретка, са концептом мултилатерализма нераскидиво је повезан и концепт интеррегионализма. За ову нераскидиву везу, професорка Јелица Стефановић-Штамбук каже следеће: „мултилатерализам, у одређеним облицима успостављене расправне демократије, и интеррегионализам, као образац вишестрано умрежавајућих укрштених односа региона, проналазе се као могући ослоњци поправљања архитектуре данашње глобалне владавине.“⁴⁷³ Руководећи се том чињеницом, одређени аутори интеррегионализам одређују као стратешки одговор, офанзивне или дефанзивне природе, држава на безбедносне и економске изазове како на оне ван региона, тако и на изазове који настају унутар граница региона.⁴⁷⁴ Такође, сусрећемо се и са мишљењем да, иако је интеррегионализам у својој поставци још увек „магловит“, он оповргава, односно чини застарелим теорије по којима региони и интеррегионални односи не могу бити „чворишта“ прављења светске политике.⁴⁷⁵

Остваривање интеррегионалних веза, међу којима ШОС није изузетак, претпоставља пет основних функција: „1. балансирање, 2. развој институција, 3. усаглашавање одлука донетих у различитим међународним форумима (*rationalizing the decision-making in global multilateral forums*), 4. одлучивање о приоритетима за међународну заједницу (*agenda-setting*), 5. творбу заједничког идентитета.“⁴⁷⁶ Балансирање можемо одредити као начин „контроле и кочнице“, тако да ниједан од региона или од држава учесница регионалног механизма не успостави доминантну, тј. позицију „први међу једнакима.“ Балансирање као стратегија, барем за сада, веома је успешно примењивана у оквиру ШОС-а, како на нивоу заговараних принципа, тако и на оперативној равни. Када је реч о балансирању на оперативном нивоу, као чињеницу

⁴⁶⁹ *Development Strategy of the SCO until 2025*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 30. 1. 2020.

⁴⁷⁰ Nabila Jaffer, “The First Enlargement of the Shanghai Cooperation Organization and Its Implications”, *Focus on Regional Issue*, Vol. XXX, No. 1, Institute for Regional Studies, Islamabad, 2016, pp. 1-39.

⁴⁷¹ Heiner Hänggi et al., “Interregionalism, a New Phenomenon in International Relations”, in Heiner Hänggi et al.(eds.), *Interregionalism and International Relations*, Routledge, New York, 2006.

⁴⁷² *SCO Secretariat Discusses Draft Programme of Developing Interregional Cooperation between SCO Member States*, SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/news/20190118/505074.html>. Приступљено: 11. 2. 2020.

⁴⁷³ Jelica Stefanović-Štambuk, „Multilateralizam i interregionalizam za novu arhitekturu globalne vladavine“, *Godišnjak FPN 2009*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2009, str. 418.

⁴⁷⁴ Julie Gilson, *Asia Meets Europe: Inter-regionalism and Asia-Europe Meeting*, Cheltenham, UK, 2002.

⁴⁷⁵ Jelica Stefanović-Štambuk, „Multilateralizam i interregionalizam za novu arhitekturu globalne vladavine“, *Godišnjak FPN 2009*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2009, str. 417-436.

⁴⁷⁶ Heiner Hänggi et al.(eds.), *Interregionalism and International Relations*, Routledge, New York, 2006, p. 11.

издвајамо укључивање Индије и Пакистана као пуноправних чланица. Када се сагледа географско простирање ШОС-а, не само са становишта његових држава чланица, већ и са становишта држава посматрача и дијалог партнера увиђамо веома сложену структуру. У тој структури многи региони су оптерећени не само унутрашњим изазовима, већ су и односи међу регионима оптерећени геополитичким и геоекономским несугласицама. У том контексту, ШОС кроз призму интеррегионализма ствара подстицајну атмосферу „сарадничке конкуренције“ (*cooperative competition*), а не „међурегионалног ривалства“ (*rival regionalism*).⁴⁷⁷ Развој институционалног оквира интеррегионалне организације можемо дефинисати као обогаћивање и демократизацију глобалног управљања. Ово је веома значајно са становишта ШОС-а из разлога што државе чланице Организације сматарају да је већина међународних институција у служби заштите и реализације виталних националних интереса САД. Кроз призму институционалног развоја, државе чланице ШОС-а исказују амбиције да на (не)посредан начин и у складу са сопственим могућностима утичу на уравнотеживање политик-економских односа Север–Југ.⁴⁷⁸ Интеррегионализам, као облик сталног подстицања комуникације међу актерима, има сврху проналажења одрживих решења о усаглашавању интереса и очекивања укључених страна када се одлучује о правцима деловања, институционалном развоју или другим сложеним и важним питањима даљег рада одређене мултилатералне организације.⁴⁷⁹ Ову карактеристику интеррегионализма ШОС у значајној мери остварује кроз разгранату мрежу међународних партнерстава, о чему ће касније више бити речи. Међутим, одређене врсте изазова у комуникацији се могу јавити приликом одређивања не само безбедносних и економских, већ и бројних других врста приоритета за међународну заједницу. Изазови се могу представити низом питања. Прво се тиче усаглашавања метода, услова и оквира реализације постављених циљева, узимајући у обзир да, поред држава, и саме институције и организације не располажу подједнако развијеним преговарачким и институционалним капацитетима. Друго питање се односи на проблем једнакости и приоритизације приоритета. Треће питање, које произлази из ова два, претпоставља одговор на недоумицу коме и чијим потребама су приоритети подређени? Да ли су приоритети подређени потребама глобалног развоја, амбицијама регионалних организација или националним интересима држава чланица? Додатно, имајући на уму да ШОС представља облик лабавог институционализма, поставља се питање на ком нивоу је ШОС успео да успостави јасну поделу институционалних надлежности његових (суб)механизама. Што се тиче изградње заједничког идентитета, државе чланице, а првенствено НР Кина, теже да улагањем ресурса кроз бројне механизме и субмеханизме ШОС-а, представе Организацију као платформу која је у служби стабилизације и развоја не само држава чланица, већ и шире на глобалном нивоу.⁴⁸⁰ Поред тога, изградња заједничког идентитета би била у служби истоветног, тј. једногласног разумевања међународног окружења, али и кинеских иницијатива, приоритета и амбиција. О развоју кохезивности и заједничког идентитета Организације, указују и теоретичари који су проучавали гласање држава чланица ШОС-а од 2014-2016. године у Генералној скупштини ОУН. Наиме, аутори истраживања су дошли до закључка да су државе чланице у овом телу у преко осамдесет посто случајева гласале исто.⁴⁸¹ Са друге

⁴⁷⁷ Link, W. (1989) "Reflections on the Paradigmatic Complementarity in the Study of International Relations," наведено према, Heiner Hänggi et al.(eds.), *Interregionalism and International Relations*, Routledge, New York, 2006.

⁴⁷⁸ Драгана Митровић, *Међународна политичка економија*, Чигоја штампа, Београд, 2012, стр. 224-239.

⁴⁷⁹ Jurgen Ruland, "ASEAN and the European Union: A Blumpy Inter-regional Relationship", *Occasional Paper*, С 95, Center for European Integration Studies, Bohn, 2001, pp. 1-43.

⁴⁸⁰ Heiner Hänggi et al, "Interregionalism, a New Phenomenon in International Relations", in, Heiner Hänggi et al.(eds.), *Interregionalism and International Relations*, Routledge, New York, 2006.

⁴⁸¹ Mikko Huotari et al. "China's Emergence as a Global Security Actor – Strategies for Europe", *MERICs Papers on China*, No. 4, July, 2017, Mercator Institute for China Studies, Berlin. Међутим, улога Организације у стварању јединственог разумевања трендова у међународном окружењу, такође била је уочена и од стране самих представника држава чланица. Тако су министри спољних послова држава чланица ШОС-а на редовном састанку одржаном 2008. године приметили да о бројним питањима безбедности, стабилности и напретка региона заговарају или идентичан или веома сличан приступ за њихово решавање или унапређење. *Press Release Meeting*

стране, одређени теоретичари указују и на замку пренапрегнутости у коју може упасти интеррегионално умрежавање региона и држава, што може довести до политичке, економске и институционалне парализе не само регионалних организација и региона, већ и самих држава које улазе у њихов састав.⁴⁸² Мултилатерализам и интеррегионализам ШОС-а јасно су уочљиви на безбедносном и геополитичком, (гео)економском и инфраструктурном и религијско-културолошком плану.

Организација, руковођена „шангајским духом“ и начелима новог концепта безбедности, кроз колективистички/здружени приступ превазилази безбедносне изазове који угрожавају друштвену стабилност, територијални суверенитет и економски развој држава чланица. Дакле, наместо унилатералног приступа, Организација дела кроз призму заједништва у обезбеђивању безбедности. Овај приступ безбедности у бројним аспектима се поклапа са кинеским поимањем дискурса одговорности у међународном поретку, као дела кинеских стратегија усаглашавања националних и глобалних интереса. Наиме, званични Пекинг је често на мети критика из разлога што кинески политички систем и начин баштињења људских права нису укалупљени у западни модел (индивидуалистичке) демократије. Међутим, теоретичари, али и доносиоци политичких одлука, углавном на Западу, веома често, случајно или намерно, испуштају из вида да је кинеско виђење појма одговорности и људских права базирано на сложеном колективизму и заједништву различитости. Из кинеског угла сагледавања ствари, стално упућивање критика истоветно је са покушајем умањивања кинеског доприноса у подели одговорности у предузимању правних, политичких, моралних и других акција у обезбеђивању глобалне безбедности.⁴⁸³

Приступ координације интереса у обезбеђивању безбедности, најпре по питању државних граница и територијалног суверенитета, као и безбедности у сферама за које су преговарачке стране сматрале да би могле бити изазване америчком реализацијом циљева дефинисаних у документу Манифест судбине (*Manifest Destiny*),⁴⁸⁴ представља почетни/приступни корак настанка и развоја ШОС-а. Са стабилним и непорозним државним границама и створеним амбијентом сарадње као оквиром заштите националних интереса и безбедности, земље своје ресурсе могу усмерити ка економском оснаживању. Кроз економско оснаживање, држава мења трендове прерасподеле богатства на глобалном нивоу, чиме доприноси стварању мултиполарне конфигурације међународног поретка. Равнотежом снага која је успостављена на међусобном балансирању више полова, креира се систем односа међу државама који ће, према схватању ШОС земаља чланица, бити најподеснији за превазилажење савремених изазова, који по својој глобалистичкој форми и карактеру одбацују унилатерализам као одржива решења. У складу са тим, у Декларацији из Бишкека председника држава чланица ШОС-а из 2007. године, можемо прочитати да ће безбедносни интеррегионализам Организације представљати полазну тачку у процесу стварања безбедносне архитектуре засноване на нормама међународног права, једнакости држава, а не нормама „двоструких стандарда“.⁴⁸⁵ Овакво размишљање у оквиру ШОС, у својим анализама професорка Драгана Митровић оцењује као настојање ове Организације да пронађе нов и неконфротирајући модел међународних односа, заснован на начелима ОУН, а не на војном

of the Council of Ministers of Foreign Affairs of the SCO, 2008, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 6. 2. 2020.

⁴⁸² Heiner Hänggi et al, “Interregionalism, a New Phenomenon in International Relations”, in, Heiner Hänggi et al.(eds.), *Interregionalism and International Relations*, Routledge, New York, 2006.

⁴⁸³ Lu Jing, “International Responsibility and Chinese Diplomacy”, *China International Studies*, November/December 2019, China Institute of International Studies, Beijing, pp. 93-116.

⁴⁸⁴ Доминика Мојси, *Геополитика емоција*, Клио, Београд, 2012.

⁴⁸⁵ *Bishkek Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2007*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 5. 2. 2020.

извозу демократије и Западних вредности.⁴⁸⁶ Слично поимање ствари проналазимо и у ШОС Развојној стратегији до 2025. године. Наиме, у овом документу наглашено је да интеррегионално умрежавање уз употребу савремених технологија постаје све утицајнији феномен у глобалном управљању и ребалансирању глобалне равнотеже снага у корист земаља у развоју. У том процесу ШОС ће продубљивати интеррегионализам не само у свом географском простору, већ и са организацијама и државама које су лоциране у другим деловима света, а са којима би на практичним основама остварена сарадња допринела реализацији циљева дефинисаних као дискурс глобалног напретка.⁴⁸⁷ Са друге стране, пак, поједини теоретичари истичу да овакав приступ ШОС-а у грађењу регионалне, са амбицијама учествовања у изградњи глобалне безбедносне архитектуре, веома је искључив по својој природи. Наиме, земље чланице употребљавају дуалну функцију (*dual function*) ШОС идејних принципа, не само ради интензивирања сарадње међу земљама чланицама и учесницама (*inward-looking*), већ и са циљем негирања легитимности деловања сваке државе које није у складу са стратешким интересима ШОС-а (*outward-looking*).⁴⁸⁸ Према овом тумачењу, ШОС је отворен и инклузиван за безбедносне и економске идеје, решења и деловања других актера само онда када су у служби реализације стратешких амбиција Организације и националних интереса њених појединачних чланица. Са аспекта кинеске спољне политике, ово представља велики изазов за Пекинг да упадне у замку наметања вредности и модела развоја, коју је вешто избегавао током четири деценије спровођења политике „реформи и отварања“.⁴⁸⁹ Будући да је унилатерални војно-безбедносни приступ САД, подржан њеним савезницама, довео до продубљивања већ постојећих проблема, попут севернокорејског и иранског нуклеарног наоружања и стварање и одржавање нестабилне ситуације у Авганистану, Сирији и Либији, ШОС и његове земље чланице се опредељују за интеррегионални, тј. шири мултилатерални приступ. ШОС земље наглашавају да би се приликом решавања или умиривања ових жаришта требало руководити принципима ОУН, нормама међународног права и потребама држава домаћина, а не геополитичким и геоекономским интересима великих сила, који доводе до подстицања трке у наоружању размештањем војних трупа и ракетних система. Важност мултилатералне и интеррегионалне сарадње се наглашава и у области спречавања прања новца, илегалне трговине оружјем, наркотицима и људима, као допунских, али не мање важних елемената превазилажења „три зла“. На пример, када је реч о прању новца, ШОС је интензивирао сарадњу и основао заједничке механизме са ФАТФ Управом за спречавање прања новца (*Financial Action Task Force on Money Laundering*) и Евроазијском групом за борбу против прања новца и финансирања тероризма (*Eurasian Group on Combating Money Laundering and Financing of Terrorism*).⁴⁹⁰ Државе чланице истичу важност размене информација и унапређење капацитета механизма за експедитивне одговоре на безбедносне изазове. У том смислу истиче се важност Прописа о политичким и дипломатским мерама и механизма као ШОС одговора на ситуације које представљају претњу по регионални мир, безбедност и стабилност (*Regulation on Political and Diplomatic Measures and Mechanisms of SCO Response to Situations Threatening Peace, Security and Stability in the Region*). Суштина Прописа је да се непрекидном разменом информација о могућим претњама по безбедност

⁴⁸⁶ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 219-242. Драгана Митровић, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 125-142.

⁴⁸⁷ *Development Strategy of the SCO until 2025*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectesco.org/documents/>. Приступљено: 4. 2. 2020.

⁴⁸⁸ Alyson J. K. Bailes et al., “The Shanghai Cooperation Organization”, *SIPRI Policy Paper*, No. 17, 2007, p. 6.

⁴⁸⁹ Mitrovic Dragana, “China’s Belt and Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative”, in, Yu Cheng et al. (eds.), *The Belt and Road Initiative in Global Arena*, Palgrave Macmillan, Singapore, 2017, pp. 17-35

⁴⁹⁰ Резултат ове сарадње се читава у чињеници да је од 2016. године, блокирано преко две хиљаде рачуна, за које се сумњало да су намењени за финансирање „три зла“. Xu Wenhong, “Expanding Financial Cooperation for More SCO Development Momentum”, *China Pictorial*. Доступно на: <http://china-pictorial.com.cn/expanding-financial-cooperation-for-more-sco-development-momentum>. Приступљено: 27. 2. 2020.

региона и држава појачају капацитети за превенцију, рано реаговање и заштиту.⁴⁹¹ Са друге стране, поставља се питање да ли ШОС заиста располаже реалним капацитетима и могућностима, поред размене информација, исказивања забринутости на високом политичком нивоу, којима може да допринесе стабилизацији региона. Највећи део упитности проистиче из идејних принципа функционисања Организације и њеног инсистирања на немешање у унутрашње ствари држава, без званичног позива како државе домаћина, тако и ОУН. Истовремено, ово је још један од показатеља да се деловање Организације не заснива на интервенционизму, већ на развоју политичког дијалога и других мирнодопских дипломатских средстава у превазилажењу проблема. Саобразно томе, истраживачи који поистовећују ефективност деловања са употребом војне силе, издвајају и чињеницу да у институционалном оквиру Организације не постоји механизам који може да понуди конструктивно, у оквирима војног решавања безбедносних изазова. По њиховом схватању ствари, то је још један од фактора који ограничава ШОС у његовим амбицијама да се наметне или буде препознат као Организација која има капацитета да понуди трајно решење у превазилажењу регионалних политичких и безбедносних нестабилности. Као показатеље њихових тврдњи они наводе Андиђански инцидент у Узбекистану, потом немире у граду Ош у јужном делу Киргизије, који су избили 2010. године, а за које ћемо касније и видети да су одложили реализацију, за кинеске економске циљеве, значајних инфраструктурних пројеката.⁴⁹²

Безбедносни интеррегионализам ШОС-а не претпоставља једнодимензионално разумевање безбедности засновано на традиционалистичким упориштима, већ у себе сабира и сајбер безбедност, која је од великог значаја за економски развој и друштвену стабилност земаља. Концепт сајбер безбедности државе чланице су дефинисале у Споразуму о сарадњи између држава чланица ШОС-а у обезбеђивању међународне информатичке безбедности (*Agreement on Cooperation in Ensuring International Information Security between the Member States of the Shanghai Cooperation Organization*), који су потписали председници држава чланица на маргинама редовног самита одржаног 16. јуна 2009. године у Јекатеринбургу. Наиме у овом Споразуму, сајбер безбедност је одређена као „заштита безбедности и интереса појединаца, друштва и државе у односу на претње и изазове који постоје у сајбер простору.“⁴⁹³ Ова врста простора дефинисана је као „поље у којем се одигравају активности везане за формирање, генерисање, трансформацију, употребу и складиштење информација, које су важне за индивидуалну, колективну и безбедност телекомуникационе инфраструктуре.“⁴⁹⁴ У складу са тим, премијери су у више наврата подвукли важност отпочињања разних акција и примену пилот пројеката који би били у служби обезбеђивања сајбер безбедности, не само држављана „ШОС региона“, већ и целокупног човечанства. Наиме, премијери су на митингу одржаном 2008. године дали сагласност за успостављање заједничке платформе електронског дигиталног потписа као облика прекограничне сарадње земаља ШОС региона (*Cross-border Cooperation of the SCO Member States Based on Electronic Digital Signature*) и ШОС

⁴⁹¹ Mehmood Ul-Hassan Khan, *SCO: Regional Security Dynamics and World Power Politics*. Доступно на: <https://www.opfblog.com/12984/sco-regional-security-dynamics-and-world-power-politics/>. Приступљено: 6. 2. 2020.

⁴⁹² Zhao Huasheng, "China's View of and Expectations from the Shanghai Cooperation Organization", *Asia Survey*, Vol. 53, No. 3, May/June 2013, pp. 436-460.

⁴⁹³ *Agreement on Cooperation in Ensuring International Information Security between the Member States of the Shanghai Cooperation Organization, 2009*. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 6. 2. 2020. Овај уговор представља наставак сардање у области сајбер безбедности која је започета 2006. године кроз Заједнику изјаву председника држава чланица ШОС-а о међународној информатичкој безбедности (*Statement by the Heads of the Member States of the SCO on International Information Security, 2006*, SCO/Documents). Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 5. 2. 2020.

⁴⁹⁴ *Agreement on Cooperation in Ensuring International Information Security between the Member States of the Shanghai Cooperation Organization, 2009*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 6. 2. 2020.

информационог ауто-пута (*SCO Information Superhighway*).⁴⁹⁵ Пошто је кинеско схватање ствари о нераскидивој повезаности економије и безбедности пренесено и уткано у сам рад Организације, председници су на самиту одржаном 2012. године дефинисали економски модел сарадње на ШОС информационом ауто-путу.⁴⁹⁶ Са тог аспекта, обезбеђивање сајбер безбедности и сајбер суверенитета једне државе је од великог значаја за њен економски развој, будући да сајбер простор даје сасвим нову димензију људском животу, отвара нове хоризонте националној влади, али и нове облике остваривања економске и културне сарадње међу државама.⁴⁹⁷ Поред тога, анализирајући акте Организације који се односе на питање сајбер безбедности и економски развој, увиђамо да се ШОС противи понашању држава које користе поседовање савремених технологија као оквира за условљавање и контролисање економског и друштвеног развоја држава које се налазе у подређеном положају, са становишта технолошке развијености. Овај став ШОС-а се може анализирати и из угла спољне политике НР Кине. Наиме, имајући на уму Две стогодишњице и Кинески сан које Пекинг жели реализовати, приступ и неоматан увоз савремених технологија и патената представља високо рангирану безбедносну и економску циљ за НР Кину. Са друге стране, анализирајући документа којима се регулише питање сајбер безбедности, уочавамо да Организација негује државно-центрични приступ у обезбеђивању ове врсте безбедности. Кроз ова документа, заступа се и брани мишљење да сајбер напади увек имају за циљ дестабилизацију држава. У складу са тим, поштовање сајбер суверенитета сваке од држава чланица, па и шире, високо је рангирано на безбедносној агенди Организације. Тај приступ је у складу са кинеском Стратегијом међународне сарадње у сајбер простору (*International Strategy of Cooperation on Cyberspace*). У овом истом документу, НР Кина истиче да ће давати све значајнију „улогу војсци у очувању државног суверенитета, безбедности и развојних интереса у сајбер простору.“⁴⁹⁸

Када је реч о обезбеђивању сајбер безбедности подједнако и у регионалном и у глобалном сајбер простору, Организација то чини и кроз интензивну сарадњу са ОУН. Поштујући принцип блиске сарадње са ОУН, у Декларацији из 2008. године коју су председници држава чланица ШОС-а потписали у Душанбеу, истиче се спремност Организације да ради на промоцији и примењивању мера и препорука дефинисаних у резолуцији 62/17 Генералне скупштине ОУН под називом Трендови у сфери информација и телекомуникација у контексту међународне безбедности (*Developments in the Field of Information and Telecommunications in the Context of International Security*).⁴⁹⁹ Са друге стране, вредност ШОС приступа у обезбеђивању сајбер безбедности препозната је од стране ОУН. Наиме, Генерална скупштина ОУН је 2015. године резолуцијом А/69/723 усвојила Међународни кодекс о понашању у сајбер безбедности (*International Code of Conduct for Information Security*), који је настао као продукт интензивног рада Организације у проналажењу начина обезбеђивања овог типа безбедности.⁵⁰⁰

Посматрајући ШОС рад и функционисање са становишта безбедносног интеррегионализма и мултилатерализма, увиђамо да државе чланице теже креирању атмосфере у којој ће безбедносни поредак бити заснован на оперативним и идејним

⁴⁹⁵ *Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of Government of the SCO, 2008*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 5. 2. 2020.

⁴⁹⁶ *Beijing Declaration by the Heads of Member States of the SCO on Building Region of Lasting Peace and Common Prosperity, 2012*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 5. 2. 2020.

⁴⁹⁷ *International Strategy of Cooperation on Cyberspace*, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. Доступно на: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/jks_665232/kjlc_665236/qttw_665250/t1442390.shtml. Приступљено: 8. 4. 2020.

⁴⁹⁸ Ибид.

⁴⁹⁹ *Dushanbe Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2008*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 13. 1. 2020.

⁵⁰⁰ Sarah McKune, "An Analyses of the International Code of Conduct for Information Security", *The Citizen Lab*. Доступно на: <https://citizenlab.ca/2015/09/international-code-of-conduct/>. Приступљено: 5. 2. 2020.

принципима дефинисаних радом укључених страна, развојем ШОС-а и проналажењем, из перспективе Организације, одрживих решења за превазилажење безбедносних изазова као својеврсне гаранције у обезбеђивању економског оснаживања држава чланица. На тај начин, Организација тежи стварању услова предвидивог понашања укључених страна у региону у коме се преклапају интереси не само партнера, већ и геополитичких ривала. Међутим, овакав приступ захтева улагање велике количине ресурса не само Организације као целине, већ и њених чланица у стварању синергије и хармоназиције некада веома опречних безбедносних ставова, безбедносних очекивања од Организације, али и метода како би се безбедност ШОС-а и њених држава чланица требало обезбедити.

Други носећи стуб ШОС-а, поред безбедности, представља (гео)економија и инфраструктурно умрежавање земаља, како би се убрзао проток роба, људи и капитала, а уједно и економска интеграција земаља чланица. Према политици рада ШОС-а, а уједно и начелима спољне и безбедносне политике НР Кине, економско оснаживање и искорењивање сиромаштва има благотворан утицај на борбу против „три зла“. Са једне стране, ШОС (гео)економски интеррегионализам био је условљен или пак олакшан „изгубљеним поверењем у америчку лозу капитализма, успоравањем глобалног раста, скоком незапослености, повећањем сиромаштва, гомилањем јавних дугова и протекционизмом Запада.“⁵⁰¹ Са друге стране, ШОС (гео)економско и инфраструктурно умрежавање подржава бројним актима и механизмима, као и иницијативама држава чланица, а нарочито кинеских. У одређеној мери, то представља и резултат увиђања економског потенцијала ШОС, као и користи коју може имати реализација стратегије „три скока.“⁵⁰² Овај облик интеррегионализма Организације је у служби превазилажења изазова, који се јављају у форми неуједначених нивоа економске развијености држава чланица, различитих економских система, али неретко и противречних (гео)економских интереса. Тако на пример, Русија је била веома скептична у погледу кинеског присуства у области инфраструктурног умрежавања централноазијског региона, јер је сматрала да ће НР Кина својим економским продором угрозити позицију Русије и Евроазијске економске уније. Поводом кинеског продора у Централну Азију, Русија је променила свој став и прикључила се Иницијативи појас и пут онда када је била сигурна да кинеске инвестиције, кредити и зајмови не изазивају руску економску, политичку, безбедносну и енергетску руководећу позицију у овом делу света, и нарочито стратешке интересе Евроазијске економске уније.⁵⁰³

Као што је приказано, у организационој структури ШОС-а постоје механизми, чије је институционализовање у служби продубљивања економске сарадње, побољшања инвестиционе климе и осавремењивање инфраструктурне мреже међу државама чланицама, па и шире. Тако у оквиру Организације постоје ШОС Конзорцијум банака и ШОС Пословни клуб, али и бројни други форуми предузетника, којима се додатно врши координација економских интереса не само ШОС земаља чланица, већ и држава посматрача и дијалог

⁵⁰¹ Јелица Стефановић-Штамбук, „Предвиђања тежишних праваца међународних односа после глобалне кризе“, *Српска политичка мисао*, бр. 2/2010, Институт за политичке студије, Београд, 2010, стр. 299.

⁵⁰² „Први скок“ је стварање бољих услова за трговину и инвестиције, „други“ – продубљивање економске сарадње и „трећи“ – слободан проток роба, капитала, услуга и технологије. Драгана Митровић, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 137.

⁵⁰³ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 219-242. Драгана Митровић, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 125-142. Sayed Husein, “Russia Emerges; An Indispensible Partner to Belt & Road Initiative”, *Belt & Road News*. Доступно на: <https://www.beltandroad.news/2020/05/05/russia-emerges-an-indispensible-partner-to-belt-road-initiative/>. Saibal Dasgupta, “Putin Demands a Role in Eurasian Part of Belt and Road”, *VOA News*. Доступно на: <https://www.voanews.com/europe/putin-demands-role-eurasian-part-belt-and-road>. Приступљено: 10. 7. 2020.

партнера.⁵⁰⁴ Овакав тренд је настављен и у наредном периоду, па су председници држава чланица ШОС-а у Декларацији из 2006. године потврдили да ће Организација наставити са имплементирањем сто двадесет и седам пројеката (претходно начелно усвојених 2004. године на самиту премијера држава чланица ШОС-а). У ту сврху, ШОС систему управљања придодато је седам професионалних радних група, „које имају за задатак да нађу решења за унапређење мултилатералне сарадње у области инспекције квалитета производа, за царинске процедуре које ограничавају и успоравају транснационални транспорт и трговину,⁵⁰⁵ е-трговину, унапређење инвестирања, енергетике и телекомуникација.“⁵⁰⁶ За реализацију ових циљева, кинеска страна је обезбедила преференцијалне кредите у вредности од девет стотина милиона америчких долара, што говори у прилог томе колико је НР Кини, са становишта њене економске одрживости, важно да се економска сарадња Организације подигне на још виши ниво, а самим тим и реализују циљеви прокламовани у Програму мултилатералне трговине и економске сарадње.⁵⁰⁷ Иако се економска сарадња подстиче и на нормативној и оперативној равни Организације, она још увек није достигла ниво који је могућ имајући у виду географску позицију, природна и друге врсте богатстава којим чланице располажу.⁵⁰⁸ Уочавамо да неизоставни део економског оснаживања региона представља и конструкција бројних пројеката у области друмске, железничке, авио и телекомуникационе саобраћајне инфраструктуре. У том светлу, премијери су на самиту одржаном 2007. године, истакли нужност изградње мреже бројних путева као дела трансконтиненталне саобраћајнице Е40, која се простире од крајњег запада Француске, преко Источне Европе и Централне Азије, све до западне границе са НР Кином. На основу анализе рељефног облика и састава терена који би требало премрежити на начин који ће стимулисати економски развој, шефови влада држава су одобрили маршруту Волгогар–Астрахан–Атирау–Бејнеу–Кунград (*Volgograd-Astrakhan-Atyrau-Beuneu-Kungrad*), која би требало да се повеже са ауто-путем Актау–Бејнеу–Кунград. Поред тога, премијери су нагласили важност изградње моста преко реке Кигач (*Kigach*), као и изградњу вишенаменског транспортног чвора у Кашгару, у НР Кини.⁵⁰⁹ Као и што примећује професорка Драгана Митровић „изградња саобраћајне инфраструктуре којом би се повезале земље чланице, а затим оне са окружењем, битан је део настојања Организације да створи услове за економски развој привреда чланица, као и да олакша прекограничну и другу комуникацију међу грађанима. Добра саобраћајна инфраструктура, пре свега друмски саобраћај, би омогућио процват трговинске сарадње кроз јачање пограничних трговинских и других веза међу чланицама и истовремено подигао тамошњи низак животни стандард, у исто

⁵⁰⁴ У складу са тим, најављено је стварање ШОС Развојног фонда и Форума индустријалаца и предузетника, уз подршку ШОС Секретеријату да се у НР Кини отпочне са организовањем Евроазијског економског форума *Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of Government of the SCO, 2005*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 10. 1. 2020.

⁵⁰⁵ На пример 2008. године премијери су потписали Протокол између царинских служби о размени информација приликом надзора енергетских трансфера. Такође, премијери су 2017. године усвојили ШОС Програм царинске сарадње (*SCO Customs Cooperation Programme*). *Joint Communiqué Following the 16th Meeting of the SCO Heads of Government Council, 2017*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 11. 2. 2020.

⁵⁰⁶ Драгана Митровић, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 136.

⁵⁰⁷ Chien-peng Chung, “The Shanghai Cooperation Organization: China’s Changing Influence in Central Asia”, *China Quarterly*, No. 180, Cambridge University Press, December 2004, pp. 989-1009.

⁵⁰⁸ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и домети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 219-242. Драгана Митровић, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 125-142. Nabila Jaffer, “The First Enlargement of the Shanghai Cooperation Organization and Its Implications”, *Focus on Regional Issue*, Vol. XXX, No. 1, 2016, Institute for Regional Studies, Islamabad, pp. 1-39.

⁵⁰⁹ *Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of the Member States of the SCO, 2007*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 10. 02. 2020.

време чинећи ове земље и тржишта доступним.“⁵¹⁰ Премрежавање Евроазије је нарочито важно и са аспекта кинеског економског развоја, у смислу оснаживања постојећих и стварања нових тржишта и ланаца дистрибуција робе и капитала. НР Кина је веома заинтересована за изградњу ових путева и успешно спровођење пројеката, јер би се на тај начин још боље повезала са Европом, Русијом, Централном Азијом и Блиским Истоком. Са циљем стварања ове повезаности, НР Кина је подржала градњу ауто-путева Кина–Киргизија–Узбекистан и Кина–Таџикистан. Своју заинтересованост, НР Кина је демонстрирала понудом веома повољних кредита, уз бесповратну помоћ од преко седам милиона америчких долара.⁵¹¹ Кинеско финансирање пројеката постепено постаје форма устаљеног понашања. Наиме, Си Ђинпинг је у говору на самиту ШОС-а одржаном у кинеском граду Ђиндао 2018. године најавио стварање новог финансијског пакета за финансирање пројеката од тридесет милијарди јуана, и његова средства су, већ, највећим делом, доступна кроз механизме ШОС Конзорцијум банака.⁵¹² Када је реч о инвестирању у ШОС формату, ШОС Радна група за промоцију инвестиција радиће на отклањању инвестиционих баријера, али и спуштању стандарда инвестирања,⁵¹³ што може изазвати неодобравање појединих земаља и организација. Кинеска подршка не изостаје и у области конструкције железничке инфраструктуре. У прилог томе говори и Меморандум о разумевању и Споразум о стратешком партнерству који су НР Кина и Казахстан потписали 2005. године. Према слову овог Меморандума, НР Кина је кредитима помогла Казахстану да финансира свој део железничке саобраћајнице између ове две земље. Транзитна тачка железнице је стационирана у Синђангу и комплетирана је 2011. године.⁵¹⁴ Међутим, друга железница која је требало да додатно повеже НР Кину са земљама Централне Азије, а касније преко Туркменистана са Турском, Ираном и Авганистаном, представља железница Кина–Киргизија–Узбекистан. Том железницом, са становишта географије, али и геоекономије и геополитике, НР Кина би додатно ојачала своју позицију у енергентима и плодним земљиштем богатом Каспијском региону и понудила сасвим нову геополитичку перспективу у разумевању Евроазијске копнене масе.⁵¹⁵ Међутим због Андиђанског

⁵¹⁰ Драгана Митровић, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 133.

⁵¹¹ Dragana Mitrovic, “Aims and Scope of New Eur-Asian Security and Economic Structures – Shanghai Cooperation Organisation”, in, Dragana Mitrovic (eds.), *From Socialist Modernization to Chinese Dream*, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 87-96.

⁵¹² “Full Text of President Xi’s Speech at the 18th SCO Qingdao Summit”, *China SCIO*. Доступно на: http://english.scio.gov.cn/m/featured/xigovernance/2018-06/11/content_51986400.htm. Приступљено: 11. 2. 2020. Такође, према подацима Министарства трговине НР Кине, друга економија света, тј. НР Кина је у земље ШОС у 2017. години инвестирала преко осамдесет милијарди америчких долара. Тако је НР Кина постала највећи страни инвеститор у Узбекистану, Киргизији и Таџикистану, а четврти највећи инвеститор у Казахстану и Русији. Поред тога, уговори између НР Кине и осталих земаља чланица ШОС-а у области грађевинарства и инжењерства достигли су вредност од две стотине и седамнаест милијарди америчких долара. Han Lu, “Deepening Economic Cooperation in Shanghai Cooperation Organization: Opportunities, Barriers and Approaches”, *China International Studies*, July-August, 2018, China Institute for International Studies, Beijing, p. 42

⁵¹³ Први састанак представника железничког саобраћаја држава чланица ШОС-а збио се тек 2018. године. *Joint Communiqué on the Result of the Seventeenth Meeting of the Council of Heads of Government (Prime Ministers) of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization, 2018*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 23. 1. 2020.

⁵¹⁴ *Joint Statement between the People’s Republic of China and the Republic of Kazakhstan*. Доступно на: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t559688.shtml. Приступљено: 11. 2. 2020. Ова пруга је део сарадње коју су ове две земље оствариле потписивањем педесет и пет пројеката, чија је вредност виша од тридесет милијарди америчких долара. Oyuna Baldakova, “China’s Central Asian Connection”, *MERICs*. Доступно на: <https://www.merics.org/en/blog/chinas-central-asian-connection>. Приступљено: 12. 2. 2020.

⁵¹⁵ НР Кина инфраструктурним премрежавањем не само да остварује предвиђања Халфорда Макиндера (Halford Mackinder) која је изнео у делу „Географски стожер историје“ (*The Geographical Pivot of History*), већ и повезује два геополитичка концепта - Хартленд и Римланд – која су по виђењу Запада кључна у успостављању светске доминације. Наиме, Макиндер је овом делу нагласио да је само питање времена када ће простор Евроазије (Хартленд) бити премрежен железницама и омогућити много бржи пренос робе, људи, капитала и идеја него поморским путем. Међутим још значаније за њега, јесте и његов постулат да је контролисање Евроазије кључни елемент за стварање глобалне безбедносне архитектуре. Halford J. Mackinder, “The Geographical Pivot of History”,

инцидента и немира у граду Ош, градња железнице је одложена, иако је њена реализација била један од најважнијих приоритета једанаестог Петогодишњег плана НР Кине.⁵¹⁶ Као и друге кинеске иницијативе, и ова је изазвала опречне ставове. Прва се односи на кинеске намере које она жели реализовати конструкцијом ове железнице, док се друга односи како ће то утицати на економску позицију укључених држава. Са једне стране, познаваоци прилика су убеђења да би се овом железницом побољшао индекс логистичке перформансе који одређује Светска банка (*World Bank Logistics Performance Index*). Према подацима за 2018. годину, од сто шездесет земаља, мерено параметрима као што су инфраструктурни развој, царинска политика и олакшице и логистичка подршка, Узбекистан је заузео 99. место, док је Киргизија била стављена на 108.⁵¹⁷ Такође, одређени теоретичари су мишљења да би финализација ове железнице допринела побољшању имиџа и атрактивности централноазијског региона и инвестиционог амбијента.⁵¹⁸ Иако је НР Кина оснивањем Азијске банке за инвестиције у инфраструктури потврдила да је инфраструктурно умрежавање земаља један од најважнијих циљева њене спољне политике, поставља се питање да ли ове кинеске амбиције, пак, доприносе економској интеграцији региона на принципу обостране добити? Теоретичари истичу да ће финализација овог пројекта увести централноазијске земаље у „дужничко ропство“ према НР Кини, те да би оне требало да укључе и друге земље и финансијске институције у финансирање и изградњу пројеката. На пример, теоретичари кажу да је трећина спољног дуга Киргизије везана за НР Кину, што ову земљу ставља у веома незавидну позицију, јер уколико не буде могла да исплати дугове, она ће, можда, бити приморана да НР Кини уступи своја богата налазишта ретких метала и злата.⁵¹⁹ Поред тога, истиче се и проблем корупције, нетранспарентности склапања послова, одсуство тендера и непоштовање еколошких стандарда. Када је реч о укључивању других страна, постоје и инфраструктурни пројекти које НР Кина на билатералној основи развија на територијама других држава у сарадњи са кључним међународним финансијским институцијама. Као један од примера издвајамо сарадњу НР Кине и Узбекистана уз учешће Светске банке. Си Ђинпинг и Ислам Каримов 2016. године уговорили су заједничко финансирање железничке пруге од Ферганске долине до Ташкента, на територији Узбекистана. Због непроходности терена, ова железница захтевала је конструкцију 19,2 километара дугог тунела (*Qamchiq Tunnel*), који је уједно и најдужи тунел у региону. Тунел је изградио одсек кинеске националне железнице који се бави градњом и обновом тунела (*China Railway Tunnel Group*) што указује на искуство и поверење

in, Gearoid O Tuathail et al. (eds.), *The Geopolitics Reader*, Routledge, London, 1998, pp. 27-31. Са друге стране, за теоретичара Николаса Спајкмана кључни простор за владање светом представља Римланд. У овај геополитички појам се убрајају и земље Блиског Истока, Индија, Пакистан и Авганистан, између осталих, а све су оне било чланством или преко пројеката повезане са НР Кином и ШОС-ом. Детљаније о концепту Римланда, видети у, Небојша Вуковић, *Логика империје – Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, Београд, Нација прес, 2007. Дакле, веома лако можемо уочити размере геополитичког изазова који ШОС намеће САД и њеним савезницама у креирању безбедносног поретка, контролисања развоја ових земаља и остваривања контроле над изворима и рутама допремања енергената. Званични став САД јесте да ШОС предствља геополитички изазов по интересе интересе САД у региону Централне Азије, из разлога очигледне војне, економске и дипломатске моћи и снаге Организације. *The Shanghai Cooperation Organization – Is It Undermining U.S. Interests in Central Asia*, Commission on Security and Cooperation in Europe, One Hundred Ninth Congress, September 26, 2006. Доступно на: <https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/The%20Shanghai%20Cooperation%20Organization%20Is%20it%20Undermining%20U.S.%20Interests%20in%20Central%20Asia.pdf>. Приступљено: 18. 2. 2020.

⁵¹⁶ “From China to Iran via Kyrgyzstan: Is the Faster Rail Link Real”, *Rail Freight*. Доступно на: <https://www.railfreight.com/beltandroad/2019/11/04/from-china-to-iran-via-kyrgyzstan-is-faster-rail-link-real/?gclid=accpt>. Приступљено: 11. 2. 2020.

⁵¹⁷ *International LPI – World Bank*. Доступно на: <https://lpi.worldbank.org/international/global/2018>. Приступљено: 12. 2. 2020.

⁵¹⁸ Maria Levina, “China-Kyrgyzstan-Uzbekistan Railway to Improve Attractiveness of Central Asia”, *Stratfor*. Доступно на: <https://worldview.stratfor.com/article/china-kyrgyzstan-uzbekistan-railway-improve-attractiveness-central-asia>. Приступљено: 12. 2. 2020.

⁵¹⁹ Harry Roberts, “The China-Kyrgyzstan-Uzbekistan Railway Project: How Much Does Kyrgyzstan Stand Benefit?”, *Central Asian Bureau for Analytical Reporting*. Доступно на: https://cabar.asia/en/the-china-kyrgyzstan-uzbekistan-railway-project-how-much-does-kyrgyzstan-stand-to-benefit/#_ftn5. Приступљено: 12. 2. 2020.

у пословање кинеских државних компанија. Кинеска страна је конструкцију железнице финансирао са три стотине и педесет милиона америчких долара, док је Светска банка уложила стотину деведесет и пет милиона америчких долара.⁵²⁰ Стога, кинеско упућивање позива другим државама и међународним институцијама да здруженим снагама „отварају“ географски затворене земље Централне Азије доприноси побољшању кинеског имиџа, али и стицању оперативног искуства. На тај начин, НР Кина жели да покаже да је њено позиционирање у централноазијском региону, у служби стварања отвореног (интер)регионализма.

Један од приоритета чијем остварењу се тежи јесте и повећање обима трговине између НР Кине и централноазијских земаља чланица. Велики изазов у томе представља низак ниво конкурентности тржишта централноазијског региона и њихов слаб, скоро непостојећи институционални оквир, као и затвореност кинеског тржишта и државно субвенционисање кинеских компанија уз нефер услове пословања на кинеском тржишту. Иако НР Кина бележи трговински раст са овим државама, он је, ипак, још увек скроман. Године 2018. обим трговинске сарадње НР Кине и земаља ШОС-а достигао је вредност од преко три стотине милијарде америчких долара, што представља раст од четрдесет и седам милијарди долара у односу на 2013. годину.⁵²¹ Са циљем проширења трговинског обима на платформи обостране користи, државе чланице ШОС-а усвајају низ аката. У том контексту, 2018. године председници држава чланица су потписали Заједничко саопштење о поједностављивању трговинских процедура (*Joint Communiqué of the Heads of State on Simplifying Trade Procedures*), у коме су председници нагласили да ће мултилатералним приступом и у складу са правилима Светске трговинске организације тежити да подигну ниво економске сарадње, као и да искористе транзитни положај „ШОС региона“.⁵²² На самиту премијера одржаном 2009. године, тадашњи кинески премијер Вен Ђабао изнео је седам тачака за продубљивање сарадње унутар ШОС. Шест од седам тачака се односило на питања сарадње у области економије, финансија и инвестиција. Такође, тачка пет представља кинеско обећање о преференцијалним кредитима у вредности од десет милијарди америчких долара.⁵²³ Да би се реализовали прокламовани економски циљеви Организације, државе чланице су подржале отварање Павлодар СЕЗ у Казахстану.⁵²⁴ Иако земље учеснице не заговарају протекционистичке мере, још увек изостаје стварање ШОС Зоне слободне трговине. Истраживачи сматрају да неуспостављање ШОС Зоне слободне трговине произлази из жеље да се контролишу кинеске економске амбиције и страха да ће, најпре централноазијска тржишта бити преплављена кинеском робом.⁵²⁵

Са становишта безбедности и економије, односно продубљивања сарадње међу државама од великог значаја је развијање и сарадње у области културе, као и оснаживање верске толеранције у ШОС региону. Велики помак Организација је учинила када је Регулативу

⁵²⁰ “Central Asia’s Silk Road Rivalries”, *International Crisis Group*, Report No. 245, 2007. Доступно на: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/central-asia/245-central-asias-silk-road-rivalries>. Приступљено: 15. 2. 2020.

⁵²¹ Abhishek G Bhaya, “Russia, India enhance China’s Trade Within SCO Amid Tariff War”, *CGTN*. Доступно на: <https://news.cgtn.com/news/2019-06-15/Russia-India-enhance-China-s-trade-within-SCO-amid-tariff-war-HxJMxlgSRy/index.html>. Приступљено: 12. 2. 2020.

⁵²² “SCO: Joint Communiqué of the Heads of State on Simplifying Trade Procedures”, *GBC*. Доступно на: <http://globalbusinesscoalition.org/global-governance-news/sco-joint-communicue-of-the-heads-of-state-on-simplifying-trade-procedures/>. Приступљено: 12. 2. 2020.

⁵²³ *The Eighth Prime Ministers’ Meeting is Held in Beijing Wen Jiabao Chairs the Meeting*, Permanent Mission of the PRC to the United Nations Office at Geneva and other International Organizations in Switzerland. Доступно на: <http://www.china-un.ch/eng/xwdt/t620813.htm>. Приступљено: 14. 2. 2020.

⁵²⁴ *Special Economic Zone “Pavlodar”*. Доступно на: <http://sezpv.com/1855/>. Приступљено: 13. 2. 2020.

⁵²⁵ Dispanjan Roy Chaudhury, “India Likely to Join China-Russia Call for New Trading System on SCO Sideline”, *The Economic Times*. Доступно на: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/india-likely-to-join-china-russia-call-for-new-trading-system-on-sco-sidelines/articleshow/69719295.cms>; “Why the Shanghai Cooperation Organization Fails”, *National Interests*. Доступно на: <https://nationalinterest.org/blog/buzz/why-shanghai-cooperation-organization-fails-30197>. Приступљено: 13. 2. 2020.

о употреби симбола ШОС-а (*Regulation on the Symbols of the SCO*), која је била одобрена још 29. маја 2003. године, учинила делом ШОС система.⁵²⁶ У том смислу, приближавање културолошких разлика и разлика у вредносним системима ће допринети бољем разумевању пословних пракси држава чланица насталих услед државног економског система и нивоа економског развоја ШОС земаља. Пратећи ову логику, створена симбиоза културолошких разлика биће у служби превазилажења препрека, које је Самјуел Хантингтон дефинисао као „сукоб цивилизација“.⁵²⁷ Формулисање заједничког, тј. ШОС културолошког приступа, у великој мери олакшава НР Кини стварање заједничког, тј. ШОС идентитета. Имајући у виду да је НР Кина носећи стуб ове Организације, јединствени ШОС идентитет ће имати позитиван утицај на остварење њених геополитичких и геоекономских иницијатива, као и идеје о заједничкој међународној одговорности, дефинисане у дискурсу „заједничке судбине човечанства“. Међутим, одрживост кинеског дискурса „заједничке судбине човечанства“ се константно доводи у питање деловањем Организације и кинеском спољном политиком тамо где се оспоравају вредносни системи и међународни, тј. западни поредак будући да је НР Кина у значајној мери успела да реализује развојне економске циљеве управо захваљујући либералном међународном економском поретку. У том смислу, када их накнадно оспорава, то дискредитује и кинеску спољну политику са становишта поштовања већ утврђених међународних норми и начела пословања,

Неговање сарадње у области културе и верске толеранције у оквиру Организације, спроводи се кроз низ различитих активности у форми манифестација, форума, семинара, као и потписивањем докумената који се директно односе на ово питање. Тако је у Казахстану у јулу 2005. године одржан први фестивал културе ШОС-а, као дела Плана културне сарадње држава чланица ШОС-а за 2005/2006. годину који је донет на састанку министара културе држава чланица ШОС-а.⁵²⁸ У наредним годинама ови фестивали културе су постали неодвојиви део комуникације држава чланица ШОС-а, развоја политичког дијалога, али и приближавања некада противречних интереса држава учесница. У циљу продубљивања сарадње у области културе, градње заједничког (културног) идентитета, али и очувања традиционалних културних образаца у оквиру Организације, државе чланице 2007. године, потписују Споразум о културној сарадњи међу владама држава чланица ШОС-а (*Agreement on Cooperation in Culture between the Governments of the Member States of the SCO*). Овим Уговором државе чланице су дефинисале правни оквир сарадње у области културе, побројале и дефинисале секторе у којима ће се сарадња одвијати, те методе реализације сарадње. Такође, државе потписнице су се обавезале да ће се међусобно подржавати у баштињењу аутентичних културних образаца држава чланица.⁵²⁹ Интеркултурална сарадња великим делом је потпомогнута повезивањем земаља у области образовања. У складу са тим, 2010. године створена је ШОС мрежа универзитета. Наредне тј. 2011. године државе чланице ШОС-а су потписале и Повељу ШОС Универзитета. Према слову Повеље, ШОС Универзитет представља партнерску мрежу од преко седамдесет универзитета лоцираних на територијама држава чланица, као и на територијама држава посматрача и држава дијалог партнера.⁵³⁰

⁵²⁶ *Dushanbe Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2014*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>; *Press Release Meeting of the Council of Heads of Member States of the SCO, 2014*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>. Приступљено: 16. 1. 2020.

⁵²⁷ *Moscow Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2003*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>. Приступљено: 17. 2. 2020. Самјуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998.

⁵²⁸ *Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of Government of the SCO, 2005*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>. Приступљено: 17. 2. 2020.

⁵²⁹ *Agreement on Cooperation in Culture between the Governments of the Member States of the SCO, 2007*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>. Приступљено: 17. 2. 2020.

⁵³⁰ Zhao Mingwen, “Shanghai Cooperation Organization: A New Stage, New Challenges, and a New Journey”, *China International Studies*, China Institute for International Studies, 2018.

У складу са духом отворености на ком почива рад Организације, али и веома сложенем религијском мапом овог дела света, неговање религијске толеранције и толеранције етничких идентитета се намеће као безбедносна нужност. Овај простор представља место сусрета ислама, конфуцијанизма, будизма, таоизма, Православља и хиндуизма.⁵³¹ Дакле, усвајање модела понашања које ће претпостављати прихватања свих религија као једнаких, у служби је стратешког слабљења утицаја идејне матрице талибанског режима, Ал Каиде, Исламске државе, али и других бројних покрета који делују на територијама ШОС држава чланица, као што је Исламски покрет Узбекистана. Такође, подржавање религијских слобода у оквиру Организације је од кључног значаја са становишта кинеске безбедности, економије и међународног угледа, будући да је званични Пекинг оптуживан да исповедање вероисповести Ујгурске муслиманске националне мањине поистовећују са позивом на тероризам и нарушавање кинеског територијалног суверенитета. Тако се у званичним документима САД може прочитати да НР Кина „примењује далеко ригорозније религијске стратегије према Ујгурима, у поређењу са другим муслиманима, нарочито Хуи муслиманима. Антитерористичке кампање су веома репресивне безбедносне мере које имају за циљ да контролишу верска права и неговање етничког идентитета, нарочито ујгурског.“⁵³² О значају поштовања религијских слобода и развоја верске толеранције у овом делу света, говори и чињеница да су председници држава чланица донели одлуку да подрже настојања Узбекистана да своје искуство у стварању мирног суживота у условима веома оштрих религијских подела, које веома лако могу изазвати и војне сукобе и/или терористичке акције, пренесе и на друге актере који се суочавају са истом или сличном врстом безбедносног изазова.⁵³³ Резултат тога је резолуција број А/73/L.52, под називом „Просветљење и религијска толеранција“ (*Enlightenment and Religious Tolerance*) коју је усвојила Генерална скупштина ОУН на иницијативу Узбекистана, уз подршку ШОС-а.⁵³⁴

Као што можемо видети, Пекинг мултикултурализам представља као једно од најважнијих оруђа кинеске спољне политике и кинеских настојања да кроз оквир ШОС-а створи подстицајно и безбедносно окружење које ће бити у служби реализовања националних интереса земаља чланица, а самим тим и у служби прихватања кинеских идеја о уређењу регионалног поретка као исправних и легитимних. У том контексту, ШОС представља један од канала за јачање кинеске меке моћи, односно представљања кинеског вредносног система као обрасца за уређење односа у „ШОС региону“ који ће погодновати реализацији националних интереса других земаља.

4.3. Међународна сарадња ШОС-а у контексту регионализације и глобализације

Регионализација и глобализација су два паралелна и међусобно надопуњујућа процеса, у оквиру којих долази до умножавања броја (интер)регионалних механизма. Због велике умрежености света која представља уједно и узрок и последицу сложености безбедносних и економских изазова, ови механизми успостављају различите врсте и облике односа и сарадње

⁵³¹ *CIA World Book of Facts*. Доступно на: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/>. Приступљено: 17. 2. 2020. Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 219-242.

⁵³² *Human Rights in Xinjiang, Recent Developments*, U.S. Government Publishing Office. Доступно на: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-111hrg48222/html/CHRG-111hrg48222.htm>. Приступљено: 17. 2. 2020.

⁵³³ *General Assembly Adopts Four Resolutions Promoting Culture of Peace, Multiculturalism, Fills Vacancies in Subsidiary Bodies*, United Nations. Доступно на: <https://www.un.org/press/en/2018/ga12104.doc.htm>. Приступљено: 17. 2. 2020.

⁵³⁴ *Qingdao Declaration of the Council of Heads of State of Shanghai Cooperation Organization, 2018*. Доступно на: http://www.jukkarannila.fi/docs/SCO_Qingdao_Declaration_2018.pdf. Приступљено: 17. 2. 2020.

међу њима.⁵³⁵ У тако настајајућој структури међународног поретка, ШОС, такође, развија веома разгранату регионалну и глобалну мрежу сарадње и партнерских односа. Истовремено, прихватање, а потом продубљивање и оснаживање сарадње са ШОС-ом, указује на немали утицај и престиж ове Организације у систему глобалног управљања. Мрежа партнерских односа коју ШОС успоставља, није ограничена само на организације и форуме чији је носилац НР Кина, већ претпоставља и подједнаку сарадњу и са механизмима и институцијама насталим пројекцијом и демонстрацијом моћи и капацитета других држава. Међународна сарадња ШОС-а, претпоставља и сарадњу коју ова Организација остварује и са државама посматрачима,⁵³⁶ државама дијалог партнерима,⁵³⁷ али и другим земљама широм света. У широј перспективи овој сарадњи доприноси и партиципација држава чланица ШОС-а у другим организацијама. Међународну сарадњу ШОС успоставља потписивањем Меморандума о разумевању.⁵³⁸

Међународна сарадња ШОС-а представља значајан замајак кинеској спољној политици, јер је корисно оруђе у стратегијама званичног Пекинга да добије ширу подршку међународне заједнице за реализацију бројних спољнополитичких иницијатива. Са друге стране, међународна сарадња ШОС-а, може се посматрати и као велики изазов за спољну политику НР Кине, јер представља тест зрелости, флексибилности и адаптивности кинеске спољне политике у односу на динамично међународно окружење. Паралелно са тим, кроз међународну сарадњу ШОС-а као дела кинеске спољне политике, можемо увидети и у којим сегментима НР Кина постаје иноватор глобалних трендова и облика понашања. Такође, тестира се и кинеска спољна политика са становишта одступања између прокламованих и остварених резултата, као дела кинеских настојања да буде прихваћена као легитимна супер сила. Потписивање меморандума, али и остваривање сарадње на другачијим основама претпоставља заштиту интереса Организације, чији је носилац НР Кина. Међутим, због „шангајског духа“ и приступа заједништва у обезбеђивању безбедности, заштита интереса Организације, а посредно и интереса држава чланица, подразумева и усаглашавање тих истих интереса са интересима друге преговарачке стране, подједнако унутар и ван ШОС-а. На следећем нивоу, разграната мрежа партнерстава, коју ШОС посвећено и пажљиво успоставља и негује, у служби је кинеских амбиција реформе система глобалног управљања. Реформа се састоји у креирању подстицајног мултиполарног окружења у складу са кинеским разумевањем појма и структуре међународног поретка. Из угла спољне политике појединих земаља, кинеске реформаторске амбиције се интерпретирају као изазивачке делатности по међународну стабилност и безбедност, првенствено имајући на уму кинеско агресивно понашање у Јужном кинеском и Источном кинеском мору.

Међународна сарадња ШОС-а се на сајту ове Организације налази у делу под називом „Спољна комуникација“ (*External Communication*). Према Декларацији председника држава чланица ШОС-а из 2002. године, међународна сарадња Организације, заснована на уважавању различитости и интереса других страна, представља неизоставни елемент у превазилажењу и

⁵³⁵ Jelica Stefanović-Štambuk, „Multilateralizam i interregionalizam za novu arhitekturu globalne vladavine“, *Godišnjak FPN 2009*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2009, str. 417-436.

⁵³⁶ Сарадња са државом посматрачем је прецизирана Регулацивом о статусу посматрача при ШОС-у (*Regulation on the Observer Status to the SCO*). *Regulation on the Observer Status to the SCO, 2004*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>. Приступљено: 10. 1. 2020.

⁵³⁷ Сарадња са државом дијалог партнером је прецизирана Регулацивом о статусу ШОС дијалог партнера (*Regulation on the Dialogue Partner of the SCO*). *Regulation on the Dialogue Partner of the SCO, 2008*. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>. Приступљено: 13. 1. 2020.

⁵³⁸ Меморандум о разумевању „не представља међународни споразум, већ само доказну исправу о тачности текста (садржини) усмено постигнутог споразума.“ Борис Кривокапић, *Енциклопедијски речник међународног права и међународних односа*, Службени гласник. Београд, 2010, стр. 575.

неутрализацији изазова које намеће неумитан процес глобализације и на вештачким основама одржавана хладноратовска политика моћи.⁵³⁹

Веома успешну сарадњу ШОС успоставља са ОУН у различитим сферама. Као што је поменуто, ШОС и ОУН остварују веома плодносно сарадњу у области сајбер безбедности и у глобалној борби против тероризма. У складу са тим, представници ШОС-а су на основу ШОС Привремене шеме о сарадњи са другим државама и организацијама (*Interim Scheme for the Shanghai Cooperation Organization Relations with other International Organizations and States*) усвојене 23. новембра 2002. године, учествовали 6. марта наредне године у заседању Комитета за борбу против тероризма Савета безбедности ОУН (*Counter-Terrorism UN Security Council Committee*).⁵⁴⁰ Такође, ОУН је резолуцијом *A/RES/59/48* усвојеном 16. децембра 2004. године доделио статус посматрача ШОС-у при Генералној скупштини ОУН.⁵⁴¹ Након тога, уследиле су и друге резолуције ОУН као својеврсна потврда и воља ове кровне међународне организације да развије конструктивнију и разноврснију сарадњу са ШОС-ом.⁵⁴² Ове резолуције дају оквире у којима се сарадња остварује. У складу са наведеним, „на позив (тадашњег) генералног секретара УН Кофи Анана, делегација ШОС-а, на челу са (тадашњим) Генералним секретаром, амбасадором Џангом, учествовала је у раду 60. заседања Генералне скупштине Уједињених нација у статусу посматрача, чиме је додатно ојачан њен међународни положај и пружена могућност за проширивање мреже контаката на маргинама сусрета, који су по својој природи један од најширих.“⁵⁴³ Позив за учествовање у раду је двосмеран, тако да, на редовном нивоу, високи представници ОУН учествују у раду и заседањима председничких и премијерских савета ШОС.⁵⁴⁴ Сарадња између ШОС и ОУН, додатно је стимулисана и потписивањем бројних меморандума о разумевању. У том контексту, ШОС Секретеријат и Канцеларија Уједињених нација за дрогу и криминал потписале су Меморандум о разумевању 2011. године у Астани. На основу овог Меморандума ШОС и Канцеларија ОУН за дрогу и криминал у Бечу су 2017, 2018 и 2019. године организовале традиционалну конференцију под називом „ОУН и ШОС у борби против дроге: заједнички интереси и здружене акције“ (*The UN and the SCO in the Fight Against Drugs: Common Threats, Joint Actions*). Конференција из 2017. године била је праћена и кампањом „За свет без дроге“ (*For a World Without Drugs*) чији се центар руковођења налазио у Астани.⁵⁴⁵ Значај борбе ШОС-а против наркотика је утолико већи уколико имамо на уму географску близину земаља „златног полумесеца“ и „златног троугла“.⁵⁴⁶ Потом је 2012. године потписан и Меморандум о разумевању са Економском и социјалном комисијом ОУН за Азију и Пацифик, који има за циљ побољшање транспортне инфраструктуре у „ШОС региону“.⁵⁴⁷ На основу овог Меморандума, ШОС Секретеријат и Економска комисија ОУН за Азију и Пацифик у Бангкоку 23. новембра 2017. године

⁵³⁹ *St. Petersburg Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2002*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁴⁰ *Join Communiqué Extraordinary Meeting of the Council of the Ministers of Foreign Affairs of the SCO, 2003*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁴¹ *Resolution A/RES/59/48*, OUN. Доступно на: <https://undocs.org/en/A/RES/59/48>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁴² У том смислу, Генерална скупштина ОУН усвојила је следећи низ резолуција о сарадњи са ШОС-ом: *Resolution A/RES/64/183* (18. децембар 2009.), *Resolution A/RES/65/124* (13. децембар 2010.), *Resolution A/RES/67/15* (19. новембар 2012). SCO External Communication/United Nations. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/cooperation/#2>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁴³ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 225.

⁵⁴⁴ SCO External Communication/United Nations. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/cooperation/#2>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁴⁵ *The Astana Declaration of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization, 2017*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁴⁶ *Bishkek Declaration of the Shanghai Cooperation Organization's Heads of State Council, 2019*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁴⁷ SCO External Communication/United Nations. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/cooperation/#2>. Приступљено: 19. 2. 2020.

организовали су скуп на високом политичком нивоу под називом “*Towards Regional Transport Connectivity*“.⁵⁴⁸ Поред тога, две стране (ШОС и ОУН) 5. априла 2010. године у Ташкенту потписују и Меморандум о сарадњи ШОС Секретеријата и Секретеријата ОУН. Према овом Меморандуму, ОУН наглашава важност Организације у безбедној стабилизацији и економском оснаживању Евроазије, са посебним освртом на постигнуте резултате ШОС-а у спречавању ширења нуклеарног и оружја за масовно уништење. Такође, овим Меморандумом предвиђа се интензивирање сарадње између ОУН и ШОС, нарочито између Регионалног центра за превентивну дипломатију ОУН (*United Nations Regional Centre for Preventive Diplomacy*) и ШОС Секретеријата, као једног од корака у имплементацији Глобалне стратегије ОУН у борби против тероризма (*United Nations Global Counter-terrorism Strategy*).⁵⁴⁹ Декларација коју су председници држава чланица ШОС-а потписали 2019. године у Бишкеку, истиче корисност ове сарадње у стабиловању веома осетљивог и „трусног“ централноазијског региона. У том смислу, одређени део ове Декларације посвећен је подршци реализовања циљева дефинисаних резолуцијом „Ојачавање регионалне и међународне сарадње у обезбеђивању мира, стабилности и одрживог развоја региона Централне Азије“ (*Strengthening Regional and International Cooperation to Ensure Peace, Stability and Sustainable Development in the Central Asian Region*), коју је Генерална скупштина ОУН усвојила 22. јуна 2018. године.⁵⁵⁰ Такође, због важности образовања младих, инсистирања на принципу да би развој држава и друштва требало да буде базиран на техничким и научним достигнућима и услед улагања огромне количине средстава земаља чланица ШОС-а ради очувања културног наслеђа, сарадња између ове Организације и ОУН се последично развија и у области образовања, науке и културе. Резултат сарадње у овим областима представља потписивање Меморандума о разумевању између ШОС Секретеријата и УНЕСКО за период од 2018. до 2020. године, којим су утврђене области сарадње у заштити културних и споменика природе и начини на које ће њихова презервација бити обављена. Такође, и овим Меморандумом предвиђено је оснаживање економске сарадње Југ-Југ и Запад-Исток.⁵⁵¹

Сарадња ШОС и ОУН се шири и на област заштите животне средине, чиме се даје подршка реализацији циљева дефинисаних у Агенди одрживог развоја 2030 и Париској конвенцији о климатским променама.⁵⁵² Ово је веома значајно за НР Кину, којој је питање заштите животне средине и цене негативних последица њеног економског развоја по животну средину акутно. Као што смо могли да увидимо, питање образовања, културе и људских права веома је значајно у институционализацији и самом раду Организације. Настојања ШОС да поправи стање људских права у овом делу света, препознато је и од стране ОУН, што је 2019. године резултирало потписивањем Меморандума о разумевању између ШОС Секретеријата и

⁵⁴⁸ *Joint Communiqué Following the 16th Meeting of the SCO Heads of Government Council, 2017*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁴⁹ *Cooperation between UN, Shanghai Cooperation Organization Dynamically Expanding, in Shared Quest for Peace, Prosperity, Says Secretary-General, in Message, OUN*. Доступно на: <https://www.un.org/press/en/2010/sgsm12953.doc.htm>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁵⁰ *Bishkek Declaration of the Shanghai Cooperation Organization's Heads of State Council, 2019*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁵¹ *Memorandum of Understanding on Cooperation between UNSECO and SCO*, UNESCO Digital Library. Доступно на: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261624>. Приступљено: 19. 2. 2020. Концепт Запад-Исток сарадње који се спомиње у овом Меморандуму, са становишта кинеске спољне политике, можемо разумети као један од кинеских начина ублажавања забринутости међународне заједнице, услед чињенице да НР Кина као земља која је извршила економске, али не и од стране Запада очекиване политичке реформе постаје један од најактивнијих и најутицајнијих актера у систему глобалног управљања. У том контексту, сарадњу Запад-Исток можемо разумети и као начин приближавања вредности које су се кроз историју поларизовале у виду поделе приступа на индивидуалистички (Западни) и колективистички (Источни). Поред тога, ово можемо разумети и као облик кинеских амбиција да се прихвати као легитимна нова равнотежа снага, а чије су главне карактеристике нарастајућа моћ НР Кине и опадајућа моћ Запада.

⁵⁵² *General Assembly Adopts Text on Strengthening Environmental Protection, Cooperation with Shanghai Cooperation Organization*, UN. Доступно на: <https://www.un.org/press/en/2019/ga12170.doc.htm>- Приступљено: 19. 2. 2020.

Канцеларије ОУН за координацију хуманитарних послова (*Memorandum of Understanding between the SCO Secretariat and the United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*).⁵⁵³ Још једна од чињеница која говори у прилог томе да ће се ШОС придржавати међународних начела у пружању помоћи или обезбеђивању безбедности представља и Меморандум о разумевању који је ШОС Секретеријат потписао са Црвеним крстом на маргинама председничког самита одржаном у Астани 2017.⁵⁵⁴ Организација подржава и своје чланице које желе да развију са сарадњу са ОУН у областима које су за њих од великог значаја. У том контексту ШОС је подржао напоре Таџикистана да, у сарадњи са ОУН на највишем политичком нивоу, успешно одржи конференцију „Вода за одрживи развој, 2018-2028.“ (*Water for Sustainable Development, 2018-2028*).⁵⁵⁵

Имајући на уму да ШОС велику пажњу посвећује безбедности у Пацифичком региону, можда и није изненађујуће потписивање Меморандума о разумевању између ШОС и АСЕАН групе земаља у Џакарти 21. априла 2005. године. Фокус овог Меморандума је на питању безбедности, али са истовременим неговањем сарадње у области заштите животне средине, туризма и економије.⁵⁵⁶ Безбедносни интеррегионализам ШОС-а додатно је оснажен и потписивањем Меморандума о разумевању са Извршним комитетом Конференције о повезивању и мерама изградње поверења у Азији (20. мај 2014. године, Шангај), ОДКБ (5. октобар 2007. године, Душанбе)⁵⁵⁷ и ИНТЕРПОЛ-ом у 2014. години.⁵⁵⁸ Представници ШОС-а и ИНТЕРПОЛ-а од 2015. године организују Лијенјуанганг форум (*Lianyuangang Forum*) у Ђангсу провинцији (Jiangsu). Форум има за циљ да обезбеди безбедност Новог Евроазијског копненог моста, али и поспешити енергетску сарадњу међу државама чланицама ШОС-а. Форум је постао део институционалне сарадње ШОС-а и ИНТЕРПОЛ-а са истовременим укључивањем и других организација. Тако су на Форуму одржаном 2016. године учествовали представници из тридесет и једне земље и три међународне организације. Овај Форум, НР Кина је искористила и да развије полицијску сарадњу са земљама учесницима. Си Ђинпинг је као представник овог Форума одржао говор на 86. заседању Генералне скупштине ИНТЕРПОЛ-а.⁵⁵⁹ У говору Си Ђинпинг је нагласио важност ШОС-а и Лијенјуанганг форума и њихове сарадње са ИНТЕРПОЛ-ом у обезбеђивању глобалне безбедности, али и обећао да ће НР Кина још активније учествовати у раду ИНТЕРПОЛ-а са циљем стварања подстицајног и безбедног међународног окружења.⁵⁶⁰ Такође, у области безбедности веома плодносну сарадњу ШОС остварује и са Организацијом за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС). На другом састанку ОЕБС о превенцији и борби против терористичких акција, одржаном 3. и 4. септембра 2003. године у Лисабону, ШОС је по први пут представљен као међународни ентитет у раду друге организације. Том приликом, „кинески амбасадор у Португалији је у име ШОС-а известио учеснике скупа о принципима и конкретним активностима чланица које су у

⁵⁵³ *List of Documents for Signing at the Meeting of the Heads of State Council of the Shanghai Cooperation Organization, 2019*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁵⁴ SCO External Communication/International Committee of the Red Cross. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/cooperation/#2>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁵⁵ *The Astana Declaration of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization, 2017*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁵⁶ *SCO Secretary-General Meets with ASEAN and SCO Ambassadors*, SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/news/20190329/521758.html>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁵⁷ SCO External Communication. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/cooperation/#2>. Приступљено: 19.2. 2020.

⁵⁵⁸ *The Shanghai Cooperation Organization*, European Parliament, Briefing, June, 2015. Доступно на: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/564368/EPRS_BRI\(2015\)564368_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/564368/EPRS_BRI(2015)564368_EN.pdf). Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁵⁹ *NIDS China Security Report 2020 – China Goes to Eurasia*, National Institute for Defense Studies, Japan, 2020.

⁵⁶⁰ *Xi Jinping Attends Opening Ceremony of the 86th Interpol General Assembly and Deliveres a Keynote Speech*, Embassy of the People's Republic of China in Australia. Доступно на: <http://au.china-embassy.org/eng/xw/t1497779.htm>. Приступљено: 28. 2. 2020.

вези за питањима борбе против тероризма.⁵⁶¹ Сарадња ШОС-а и ОЕБС-а се наставила, па су 2019. године представници ШОС-а учествовали на конференцији високог нивоа у организацији ОЕБС-а. Циљ конференције је био да се у сарадњи са организацијама које улажу значајна средства, материјална и нематеријална, и које дају велики допринос у борби против тероризма, нађу решења о спречавању финансирања терористичких организација.⁵⁶²

Међународну сарадњу ШОС остварује и у области економије. У вези са међународном економском сарадњом, ШОС Секретеријат потписао је меморандуме о разумевању са Организацијом за економску сарадњу 11. децембра 2007. године у Ашгабату⁵⁶³ и Евроазијском економском унијом.⁵⁶⁴ Велики подстицај Организацији за развој међународне економске сарадње дат је и потписивањем Меморандума о разумевању између ШОС Конзорцијума банака и Фонда пута свиле 2014. године,⁵⁶⁵ као и Меморандума о разумевању са Астана финансијским центром 2019.⁵⁶⁶ Државе чланице такође проналазе разне механизме за успостављање сарадње између ШОС Конзорцијума банака и Азијске банке за инвестиције у инфраструктури, Нове развојне банке и других финансијских институција, као дела развојне стратегије ШОС Конзорцијум банака за период од 2017-2021. године.⁵⁶⁷

Када је реч о међународној економској сарадњи, државе чланице, такође, подржавају и интеррегионално и глобално умрежавање малих и средњих предузећа, која добијају све значајнију улогу у процесу реструктурирања кинеске економије. Та стратегија има за циљ економско оснаживање држава чланица и побољшање квалитета живота људи кроз отварање нових радних места. У том контексту, почевши од 2015. године, на годишњем нивоу се одржава Форум малих предузећа ШОС и БРИКС региона. Пети форум је одржан у Уфи 26. и 27. септембра 2019. године са темом инвестиција и иновација као моторима развоја ШОС и БРИКС региона, економском оснаживању жена и утицају сајбер безбедности на економски бољитак држава чланица и једне и друге групације земаља.⁵⁶⁸ Такође, 2015. године у Уфи, представници ШОС-а, БРИКС-а и ЕЕУ су одржали заједнички састанак са циљем успостављања мултилатералне сарадње која ће бити у служби стварања фер и демократског међународног поретка и глобалног одрживог економског развоја.⁵⁶⁹

Поред ових начина успостављања међународне сарадње, ШОС развија сарадњу са другим државама тако што у својој организационој структури има и механизме за надгледање и утврђивање регуларности избора и референдума. На Западу, ово је перципирано као велика промена у раду ШОС-а и као метод НР Кине да се на посредан начин меша у унутрашње ствари других држава. У том смислу, ОЕБС издваја парламентарне изборе у Киргизији 2005. године, које је ШОС одобрио, а да није уважио или је уважио на формалном нивоу препоруке о

⁵⁶¹ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 226.

⁵⁶² *SCO RATS Takes Part in the OSCE Regional Conference*, SCO RATS. Доступно на: <http://ecrats.org/en/news/7407>. Приступљено: 20. 2. 2020.

⁵⁶³ SCO External Communication/Economic Cooperation Organization. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/cooperation/#2>. Приступљено: 19. 02. 2020.

⁵⁶⁴ *Dushanbe Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2014*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁶⁵ *Silk Road Fund and Interbank Consortium of the SCO signed the MoU on the Basis of Partnership*, Silk Road Fund. Доступно на: <http://www.silkroadfund.com.cn/enweb/23809/23812/35424/index.html>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁶⁶ *List of Documents for Signing at the Meeting of the Heads of State Council of the Shanghai Cooperation Organization, 2019*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁶⁷ *Bishkek Declaration of the Shanghai Cooperation Organization's Heads of State Council, 2019*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 19. 2. 2020.

⁵⁶⁸ *The Fifth Small and Medium-Sized Business Forum of the SCO and BRICS Regions*. Доступно на: <https://en.sco-brics.ru/program/>. Приступљено: 20. 2. 2020.

⁵⁶⁹ *VII BRICS Summit: 2015 Ufa Declaration*, BRICS Information Centre. Доступно на: http://www.brics.utoronto.ca/docs/150709-ufa-declaration_en.html. Приступљено: 12. 5. 2020.

отклањању недостатака избора. ОЕБС, иако има веома развијену сарадњу са ШОС-ом, сматра да је једна од главних функција Организације спречавање ширења демократско-либералног разумевања и неговања људских права, будући да ШОС одбија било какву врсту критике по овим питањима.⁵⁷⁰

Велики изазов за геополитичке интересе Запада представља веома блиска сарадња ШОС-а и Турске. Као упечатљиви пример ове сарадње издвајамо и чињеницу да је Турска (дијалог партнер ШОС-а и НАТО чланица) председавала ШОС Енергетским клубом 2017. године. Турска, због географске позиције, има стратешку и транзитну улогу у америчким амбицијама да постане један од важнијих актера у контроли извора нафте и гаса и рута допремања у каспијском басену. У прилог томе говоре нафтовод Баку-Тбилиси-Ђејхан и Баку-Тбилиси-Ерзурум гасовод.⁵⁷¹ Потенцијал ШОС Енергетског клуба се мери и чињеницом да се у његовом саставу налазе највећи произвођачи и извозници нафте и гаса Русија, Иран, Казахстан, Узбекистан, као и највећи потрошачи - Индија и НР Кина.

Међународну сарадњу са другим државама, ШОС остварује најпре са дијалог партнерима и државама посматрачима,⁵⁷² тако што ове државе активно учествују на самитима земаља чланица и бивају укључене у бројне пројекте. Као илустрација тога, издваја се повезивање монголског Грасленд пута са Економским појасом пута свиле. Конекција ће се остварити преко Кина-Русија-Монголија економског коридора и низа различитих пројеката у области пољопривреде, туризма,⁵⁷³ енергетске, транспортне и комуникационе инфраструктуре. Прва два пилот пројекта „повезују Еренхот (Erenhot) и Манџули (Manzhouli), лоцираних у кинеској аутономној регији Унутрашња Монголија са источном Русијом, док други подразумева изградњу економске зоне на кинеско-монголској граници (Erenhot-Zamiin Uud Mongolia border).”⁵⁷⁴ Потом, за време одржавања самита председника држава чланица ШОС-а 2018. године у Ђиндау, одржан је и четврти трилатерални састанак између представника Монголије, НР Кине и Русије, када су стране дискутовале о реализацији економског коридора који повезује ове три земље, као дела Иницијативе појас и пут. Том приликом, председник Монголије иницирао је Меморандум о разумевању о стварању заједничких механизма за унапређење сарадње на економском коридору (*Memorandum of Understanding on the Establishment of a Joint Mechanism to Advance the Development of the Economic Corridor*). Такође, наглашена је и нужност повезивања овог коридора са Трансазијском мрежом ауто-путева, за шта су припремљена три пројекта. Поред тога, стране су усвојиле и Међувладин споразум о међународном друмском саобраћају дуж азијске мреже ауто-путева (*Intergovernmental*

⁵⁷⁰ *The Shanghai Cooperation Organization – Is It Undermining U.S. Interests in Central Asia*, Commission on Security and Cooperation in Europe, One Hundred Ninth Congress, September 26, 2006. Доступно на: <https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/The%20Shanghai%20Cooperation%20Organization%20Is%20it%20Undermining%20U.S.%20Interests%20in%20Central%20Asia.pdf>. Приступљено: 18. 2. 2020.

⁵⁷¹ “Great Potential Exists for Energy Cooperation between Turkey and US”, *Daily Sabah*. Доступно на: <https://www.dailysabah.com/energy/2019/04/17/great-potential-exists-for-energy-cooperation-between-turkey-us>. Приступљено: 20. 2. 2020.

⁵⁷² Наше размишљање да ово потпада у део ШОС међународне сарадње базирамо на ставу изнетом у Декларацији потписаној 2017. године у Астани. Наиме, у овој Декларацији представници држава чланица заступају став да кроз ојачавање сарадње са земљама посматрачима и дијалог партнерима, ШОС ојачава свој потенцијал и позицију у међународном поретку. *Astana Declaration of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization 2017*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 9. 7. 2020.

⁵⁷³ У области туризма у 2015. години три стране су потписале десет уговора у вредности од две стотине и двадесет милиона америчких долара. Bochen Han, “The China-Russia-Mongolia Trilateral Gains Steam”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2015/11/the-china-russia-mongolia-trilateral-gains-steam/>. Приступљено: 20. 2. 2020.

⁵⁷⁴ Dragana Mitrovic, “The “Belt and Road”: China’s Ambitious Initiative”, *China International Studies*, July, August, 2016, in, Dragana Mitrovic (eds.), *From Socialist Modernization to Chinese Dream*, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, p. 159.

Agreement on International Road Transport along the Asian Highway Network).⁵⁷⁵ У Члану 1 Анекса овог Споразума одређене су руте и гранични прелази преко којих ће се саобраћај одвијати. Поред тога, предвиђено је стварање Заједничког комитета и прецизирање правног оквира којим ће се олакшати, а самим тим и убрзати трговина на овом економском коридору.⁵⁷⁶

На примеру Монголије можемо уочити како НР Кина користи ШОС да продуби сарадњу са другим државама, реализује националне интересе, али и да за себе чвршће веже државе и компаније које желе да буду део кинеских амбициозних планова. Као део ове сарадње, Монголија ће добити приступ кинеским лукама стационираним на њеном северу и североистоку. Званичници Монголије очекују да ће овим маневрима успети да модернизују инфраструктуру и побољшају инвестициони амбијент чиме би дали додатни стимуланс економском расту.⁵⁷⁷ Дакле, ова сарадња доприноси и реализацији националних интереса Монголије као значајног партнера у америчкој Индо-Пацифичкој стратегији.⁵⁷⁸ Такође, на примеру Монголије уочавамо како НР Кина преко ШОС-а, на посредан начин, постепено и стратешки промишљено изазива и безбедносни поредак који САД твори у Индо-Пацифику мрежом војних савезништава.

⁵⁷⁵ *Heads of State of Mongolia, Russia and China Hold 4th Tripartite Meeting*, Office of the President of Mongolia. Доступно на: <https://president.mn/en/2018/06/09/heads-of-state-of-mongolia-russia-and-china-hold-4th-tripartite-meeting/>. Приступљено: 20. 2. 2020.

⁵⁷⁶ *Intergovernmental Agreement on International Road Transport along the Asian Highway Network*. Доступно на: <https://www.unescap.org/sites/default/files/Intergovernmental-Agreement-on-International-Road-Transport-along-the-Asian-Highway-Network-English-language.pdf>. Приступљено: 20. 2. 2020.

⁵⁷⁷ "Mongolia's 'Rebalance' towards Russia and China", *DW*. Доступно на: <https://www.dw.com/en/mongolias-rebalance-towards-russia-and-china/a-17892498>. Приступљено: 20. 2. 2020.

⁵⁷⁸ У извештају о Индо-Пацифичкој стратегији поднетом 1. јуна 2019. године Министарству одбране САД, Монголија је дефинисана као демократска држава и поуздан партнер САД, који такође има визију отвореног и демократског Индо-Пацифичког региона. *Indo-Pacific Strategy Report, Preparedness, Partnerships, and Promoting a Networked Region*, Ministry of Defense of the USA, June 1, 2019. Доступно на: <https://media.defense.gov/2019/Jul/01/2002152311/-1/-1/1/DEPARTMENT-OF-DEFENSE-INDO-PACIFIC-STRATEGY-REPORT-2019.PDF>. Приступљено: 20. 2. 2020.

V ПОГЛАВЉЕ

Улога ШОС-а у обезбеђивању унутрашње и спољне безбедности НР Кине

5.1. ШОС – Оквирни механизам у борби против тероризма, сепаратизма и религијског екстремизма

Датум оснивања ШОС 15. јуни 2001. године, када је потписана и ШОС Конвенција о борби против тероризма, сепаратизма и екстремизма,⁵⁷⁹ оповргава тврдње да надградња механизма Шангајске петорке у ШОС представља последицу, тј. стратешки одговор држава учесница на 11. септембар и америчко распоређивање војних снага у Централној Азији. Са друге стране, пак, не можемо да искључимо из анализе какав је утицај ова нова геополитичка једначина имала на развој Организације и њену борбу против „три зла“, као и на међусобне односе тадашњих држава чланица и њихово, појединачно и заједничко, перципирање коалиционе борбе. Интереси Русије и НР Кине, у одређеним сегментима, поклопили су се са амбицијама САД у обрачуна са последицама политика израслих на екстремистичким и девијантним тумачењима ислама. У тренутку када САД отпочињу глобални рат против тероризма, Русија и НР Кина далеко војно и економски слабије земље, напуштају парадигму геополитичког надметања са САД.⁵⁸⁰ Руковођене геополитичким и стратешким интересима, САД су искористиле овакву позицију НР Кине и Русије, тако што су разместили своје војне трупе у централноазијском региону уз могућност коришћења различитих инфраструктурних и других објеката као облика логистичке подршке за интервенцију у Авганистану. Професорка Драгана Митровић истиче да „у моменту када је подршка Коалицији у „рату против тероризма“ била једини могући одговор земаља чланица ШОС, САД су издејствовале коришћење авио база у Киргизији и Узбекистану за помоћ војним операцијама против талибанског режима и касније за допремање хуманитарне помоћи током планиране обнове“⁵⁸¹ Авганистана. За поједине истраживаче, САД су овим војним стационирањем у централноазијском региону додатно изазвале не само амбиције НР Кине да изађе из оквира регионалне државе, већ и њену стратегију обезбеђивања енергетске безбедности.⁵⁸² Са друге стране, сусрећемо се са интерпретирањем кинеског реаговања као облика стратешке стрпљивости у односима са Америком, уз паралелно и постепено позиционирање Организације и њених чланица у творби централноазијске безбедносне архитектуре.⁵⁸³ Како би се спречило копирање безбедносног поретка Пацифика који је базиран и уоквирен мрежом војних савезништава САД, министри спољних послова тадашње ШОС шесторке одржали су 7. јануара 2002. године ванредни састанак.⁵⁸⁴ На овом састанку министри су се консултовали о облику партнерства које би ШОС требало развити са САД и самосталне позиције ШОС као

⁵⁷⁹ У овој конвенцији ШОС земље учеснице дефинишу појмове као што су тероризам, екстремизам и сепаратизам. Тероризам се односи на било коју организовану акцију која има за циљ нарушавање безбедности грађана. Сепаратизам представља било коју врсту акције која има за циљ реализацију сепаратистичких намера, док екстремизам претпоставља било коју врсту организовања паравојних организација које могу наштети уставном поретку неке државе. *The Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism, 2001*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 10. 3. 2020. Ова конвенција је била извор бројних критика да НР Кина кроз ШОС нарушава људска права под изговором да штити свој државни суверенитет и обезбеђује регионалну и глобалну безбедност.

⁵⁸⁰ Bobo Lo, *Axis of Convenience – Moscow, Beijing and the New Geopolitics*, Chatham House, London, 2008.

⁵⁸¹ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 230.

⁵⁸² “Q&A: U.S. Military Bases in Central Asia”, *New York Times*. Доступно на: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/cfr/international/slot2_072605.html. Приступљено: 10. 3. 2020.

⁵⁸³ Yang Xiaoping, “When India’s Strategic Backyard Meets China’s Periphery: The View From Beijing”, *Texas National Security Review*. Доступно на: <https://warontherocks.com/2018/04/when-indias-strategic-backyard-meets-chinas-strategic-periphery-the-view-from-beijing/>. Приступљено: 23. 3. 2020.

⁵⁸⁴ *Joint Statement by the Ministers of Foreign Affairs of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization, 2002*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 10. 3. 2020.

организације у процесу борбе против тероризма у Авганистану и Централној Азији. Том приликом, министри су нагласили да ће се у овој борби, уз поштовање ОУН начела, Организација руководити принципима ШОС Конвенције о борби против тероризма, сепаратизма и екстремизма потписане на дан оснивања ШОС-а, 15. јуна 2001. године. Такође, на овом састанку државе чланице ШОС-а нагласиле су важност Бонског споразума (*Bonn Agreement*), а посредно и Чикашке конвенције (*Chicago Convention*) о борби против тероризма⁵⁸⁵ као дела правног оквира у процесу изналагања одрживог решења у процесу стабилизације Авганистана. Представници НР Кине су нагласили да је један од приоритетних задатака Организације јасно дефинисање временског оквира када ће Регионална антитерористичка структура (РАТС) отпочети са радом. Уколико не дође до успостављања РАТС-а, борба против тероризма, као једна од основних циљева и мисија ШОС је угрожена, а самосталност његовог деловања доведена у питање.⁵⁸⁶ У том смислу, успостављање РАТС-а, наметнула се као стратешка нужност за земље чланице како би Организација у потребном капацитету могла да учествује у борби против тероризма. Тим путем ШОС би нагнао Запад да промисли о идејама и реалним могућностима НАТО ширења на исток. Пратећи логику настојања држава чланица да обезбеде континуитет рада ШОС-а, али и чињеницу да је НР Кина највећи финансијер Организације, земље чланице 2002. године потписују ШОС Споразум о РАТС-у (*Agreement on Regional Anti-Terrorist Structure between the Member States of the Shanghai Cooperation Organization*). У овом Споразуму државе чланице износе мишљење да борба против тероризма и њено институционализовање, ојачава пријатељске и друге облике веза и сарадње не само међу земљама чланицама ШОС-а, већ и Организације са другим државама и организацијама широм света.⁵⁸⁷ Имајући у виду да ШОС није створен на премисама војног савеза, за разлику од НАТО, мреже и структуре односа које ШОС, а посредно и Кина, гради у борби против тероризма нису примарно и једино засноване на демонстрацији и збирном деловању војне силе, већ и на елементима партнерског стварања осећаја заједништва и припадности кроз уважавање разлика, не само међу земљама чланицама, већ и шире. Стога, кроз добровољно усаглашавање постојећих и отварање нових поља интереса и сарадње успоставља се оквир истоветног и уједињеног мишљења и јединственог наступа и деловања у борби против тероризма. На овакав начин институционализован приступ ће деловати и као оквир у коме проток (осетљивих) информација неће само бити много бржи, већ и знатно сигурнији и од спољних и од интерних ометања, па и прекида. Додатно, кроз остварено јединство у борби против тероризма умањују се и могућности проистицања последица условљених историјским неповерењем земаља чланица, као и њиховим различитим интерпретацијама циљева постојања и начина деловања ШОС-а. Самим тим, кроз интегрисану борбу против тероризма, ШОС јача сопствени престиж и атрактивност у међународним односима, чиме додатно „бразда“ и шири већ успостављену мрежу међународне сарадње. Паралелно са ширењем и оснаживањем утицаја Организације ојачава се и позиција моћи земаља чланица.

Будно пратећи логику одвијања ствари на терену, ШОС као организација, као и његове државе чланице, прагматично, флексибилно и у складу са њиховим националним интересима је искористила овај покушај „пробоја“ САД у Централној Азији.⁵⁸⁸ Организација је ово

⁵⁸⁵ James J. Busuttill, “The Bonn Declaration on International Terrorism: A Non-Binding International Agreement on Aircraft Hijacking”, *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 31, No. 3, July, 1982, pp. 474-487.

⁵⁸⁶ Наиме, на ванредном састанку министара спољних послова, тадашњи кинески председник Ђанг Цемин, је изјавио да је један од најургентнијих приоритета Организације успостављање ШОС регионалног механизма у борби против тероризма као платформе за очување заједничких интереса држава чланица. *Jiang Zemin Calls for Regional Anti-Terrorism Mechanism between SCO*. Доступно на: <http://bg.chineseembassy.org/eng/dtxw/t131731.htm>. Приступљено: 10. 3. 2020.

⁵⁸⁷ *Agreement on Regional Anti-Terrorist Structure of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization, 2002, SCO/Documents*. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 10. 3. 2020.

⁵⁸⁸ Узбекистан је 2002. године са САД потписао Стратешко партнерство и оквир сарадње (*Strategic Partnership and Framework of Cooperation*). Са друге стране, НР Кина је глобални рат против тероризма предвођен САД

искористила на два начина и самим тим побољшала своју дипломатску позицију у међународним односима. Са једне стране, ШОС и његове државе чланице су дали логистичку, инфраструктурну и обавештајну подршку америчком „рату против тероризма“. Са друге стране, задржана је ШОС парадигма у борби против тероризма. У том контексту, Александар Лукин (Alexander Lukin) је мишљења да је овом веома добро избалансираном политиком Организације, створен двоструки приступ борбе против тероризма. Један је амерички, који је заснован на бруталним кампањама бомбардовања уз бројне цивилне жртве, порушене објекте и економско уназађивање земаља.⁵⁸⁹ Други приступ је заснован на амбицијама и начелним принципима Организације, који подразумева економско оснаживање и стабилизацију политичких институција Авганистана.⁵⁹⁰ Са циљем што активнијег учествовања у политичкој, економској и безбедносној стабилизацији и реконструкцији Авганистана, уз поштовање његових националних интереса и главне улоге ОУН у овом процесу, Авганистан 2012. године добија статус посматрача при Организацији.⁵⁹¹ Економско оснаживање, размена података, политичка стабилизација и синергија интереса и у наредном периоду чинили су осе ШОС координационог система у борби против тероризма.⁵⁹² Међутим, како је улога ШОС-а у борби против тероризма бивала све значајнија и „одскакала“ од америчких геополитичких и геоекономских амбиција, ова, тада још млада, Организација се суочила са новим изазовима. Као што је већ било показано, САД су покушале да кроз опробан модел војног ширења и наметања демократије у руху обојених револуција ојачајају своју позицију у евроазијском простору. Ово је представљало и директан геополитички изазов за Евроазијство у спољној политици и НР Кине и Руске Федерације. Будући да САД задржавају свој хладноратовски менталитет политике моћи, државе чланице ШОС-а почињу да америчко присуство у њиховом простору перципирају више као „део проблема, а не његово решење.“⁵⁹³ За ову врсту геополитичког изазова по ШОС, професорка Драгана Митровић запажа „да су сви ови догађаји представљали озбиљан изазов за Шангајску организацију за сарадњу, али и за младе и крхке новопостале независне азијске државе. Но, управо где је лежао највећи изазов, налазио се и простор за јачање улоге Организације – у стварању стабилног и мирног окружења за сазревање, стабилизовање и развој централноазијских република, уз помоћ два суседна цина, са чијим интересима се овакав ток догађаја у потпуности поклапа.“⁵⁹⁴ Сведочанство да ови изазови нису успели да поремете рад Организације и њену позицију моћи у борби против тероризма, представља и Декларација председника земаља чланица потписана у Астани 2005. године. По слову Декларације, америчким трупима прецизиран је рок за напуштање војних база у Киргизији и Узбекистану и других инфраструктурних објеката и командних центара које су САД користиле у борби против тероризма, Талибана и логистичку подршку у обезбеђивању

искористила да обаца оптужбе међународне заједнице да она подржава, економски и војно, Ал-Каиду и да њене акције против одређених покрета у Синђангу представљају нарушавање људских права. Dragana Mitrović, *Strategijsko-bezbednosna pozicija Kine posle 11. septembra 2001. godine*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Mart, 2005. Доступно на: http://www.bezbednost.org/upload/document/mitrovi_2005_strategijsko-bezbednosna_pozicija_kin.pdf. Приступљено: 10. 3. 2020.

⁵⁸⁹ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и домети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 219-242.

⁵⁹⁰ Alexander Lukin, “The Shanghai Cooperation Organization: What Next”, *Russia in Global Affairs*. Доступно на: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-shanghai-cooperation-organization-what-next/>. Приступљено: 19. 3. 2020.

⁵⁹¹ *Beijing Declaration by the Heads of Member States of the SCO on Building Region of Lasting Peace and Common Prosperity, 2012*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>; *Press Release Meeting of the Council of Member States of the SCO, 2012*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 15. 1. 2020.

⁵⁹² Wang Jin, Kong Dehang, “Counter-Terrorism Cooperation between China and Central Asian States in the Shanghai Cooperation Organization”, *China Quarterly on China Strategic Studies*, Vol. 5, No. 1, Shanghai Institute for International Studies, 2019, pp. 65-79.

⁵⁹³ Bobo Lo, *Axis of Convenience – Moscow, Beijing and the New Geopolitics*, Chatham House, London, 2008, p. 94.

⁵⁹⁴ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и домети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 229.

Северне руте достављања помоћи Авганистану. То је било праћено и интензивнијим радом на креирању ШОС-Авганистан контакт групе (*SCO - Afghanistan Liaison Group*).⁵⁹⁵ На тај начин, ШОС је успео да истисне САД из свог безбедносног простора и тиме постави „црвену линију“ америчким амбицијама ширења НАТО на исток. Да би се у Декларацији прокламовани циљеви реализовали, тадашњи председника Киргизије, Курманбек Бакијев (Kurmanbek Bakiev), стотруко повећава ренту за коришћење базе коју су изнајмили САД на коришћење.⁵⁹⁶ Ова једногласна, тј. ШОС одлука, дефинисала је позицију моћи Организације тако да спољни фактори и актери не могу више унилатерално и без укључивања интереса других, а најпре централноазијских држава, да одлучују о безбедности у централноазијском региону. Иако су многи очекивали да ће НР Кина ово искористити како би војно ојачала своју позицију у овом делу света и променила одређена начела и принципе не само своје спољне политике, већ и заједничке безбедносне политике ШОС-а, то се није десило. Напротив, НР Кина је пратећи ШОС Смернице сарадње у борби против тероризма, екстремизма и сецесионизма за период од 2007-2009. године (*Cooperation Guideline of Counter-Terrorism, Counter-Extremism and Counter-Secessionism, 2007–2009*), кроз доступне механизме ШОС-а убризгала у економију Авганистана преко стотину и педесет милиона јуана бесповратне помоћи.⁵⁹⁷ Ове смернице су у даљем раду Организације преименоване у ШОС Програме у борби против тероризма, сепаратизма и екстремизма. Тренутно важећи Програм је за период од 2019-2021. године. Програм је подељен у шест целина, где свака од целина представља јединствени систем уређеног низа активности и стратешких корака. Према слову тренутно важећег Програма, свака земља чланица је у обавези да на државном или нивоу РАТС-а допринесе реализацији циљева у сузбијању тероризма и развоја радикализације међу становништвом. Прва целина се односи на организационо-практичне активности, које су усмерене на спречавање, ометање и надгледање комуникација међу припадницима терористичких организација и група. На тај начин откривају се локације и канали кроз које се нови кандидати регрутују за будућу припадност и активност у терористичким организацијама. Ометање комуникације је важно и са становишта спречавања илегалне трговине оружјем, наркотика и сличних супстанци. То је важно како би се спречило да се оружје нађе у власништву терориста, што сасвим разумљиво представља безбедносни, па и економски изазов не само по „ШОС регион“, већ и шире. У том смислу, велика пажња држава чланица кроз сарадњу Извршног комитета РАТС-а посвећена је контроли размене информација у сајбер простору. Друга целина тренутно важећег Програма односи се на домаћу и међународну правну подршку ШОС-у у борби против тероризма. Ова целина је фокусирана на усаглашавање законодавних система држава чланица у борби против тероризма, као и на

⁵⁹⁵ *Astana Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2005*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 10. 01. 2020. Lionel Behneer, “Asia: U.S. Military Bases in Central Asia”, *Council on Foreign Relations*. Доступно на: <https://www.cfr.org/background/asia-us-military-bases-central-asia>. Приступљено: 10. 01. 2020. ШОС-Авганистан контакт групе, сада има значајну улогу у пакистанској спољној политици и очувању државне стабилности. Наиме, преко две хиљаде километара дугачка граница између Пакистана и Авганистана, познатија као Дуранд линија (*Durand Line*), кроз историју била је извор тензија између ове две земље. Њена порозност је олакшавала прелазак милитаната и илегалну трговину оружјем. Nabila Jaffer, “The First Enlargement of the Shanghai Cooperation Organization and Its Implications”, *Focus on Regional Issue*, Vol. XXX, No. 1, 2016, Institute for Regional Studies, Islamabad, pp. 1-39.

⁵⁹⁶ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и дometri нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 221.

⁵⁹⁷ Joseph Y. S. Cheng, “The Afghanistan Situation and China’s New Approach to the SCO”, *Asian Survey*, Vol. 55, No. 2, 2015, pp. 346-370. Са друге стране, пак, ШОС је наставио да развија сарадњу са НАТО у процесу стабилизације Авганистана. Наиме, РАТС је 2009. године организовао састанак високог политичког и војног нивоа, на коме су учествовали и НАТО представници и војни изасланици САД. На овом састанку потписано је неколико докумената о заједничкој сарадњи. Gudrun Wacker, “China and its Central Asian Neighbours”, у, Yufan Hao, Bill K.P. Chou, *China’s Policies on its Borderlands and the International Implications*, World Scientific, University of Macao, China, 2011, pp. 69-92. Wang Jin, Kong Dehang, “Counter-Terrorism Cooperation between China and Central Asian States in the Shanghai Cooperation Organization”, *China Quarterly on China Strategic Studies*, Vol. 5, No. 1, Shanghai Institute for International Studies, 2019, pp. 65-79.

развој међународног правног оквира у овој борби. У том контексту, Хуа Чунјинг (Hua Chungying), гласноговорник Министарства спољних послова НР Кине је изјавио да ће НР Кина кроз ШОС радити на даљем развоју и дограђивању већ постојећег међународног оквира за борбу против тероризма и обезбеђивање регионалне и глобалне безбедности.⁵⁹⁸ Потом, следећа целина се односи на информационо-аналитичке јединице ШОС-а у борби против „три зла“. Ова целина претпоставља низ правних докумената којима се одређују правила о заштити података, као и правила медијског извештавања. Дефинисана правила су саобразна ШОС систему борбе против „три зла“. Четврта целина се односи на научни аспект, што претпоставља укључивање експерата који проучавају тероризам. Наредна целина претпоставља скуп активности које имају за циљ материјално и кадровско оснаживање ШОС-а у борби против тероризма. На послетку, тј. шеста целина Програма се односи на механизме контроле рада РАТС-а и држава чланица кроз форму подношења извештаја.⁵⁹⁹

Потписивање Конвенције 2001. године, а потом и дефинисање Смерница и Програма, представља правно утемељење ШОС борбе против „три зла“. Правно оснаживање Организације са овим циљем је настављено и у наредном периоду, што је резултирало и потписивањем ШОС Конвенције о борби против тероризма у Јекатеринбургу 16. јуна 2009. године. Наиме, дефиниције тероризма, терористичке групе и организације не разликују се од дефиниција ових појмова које су дате у Конвенцији из 2001.⁶⁰⁰ У том смислу, ми увиђамо да Организација истрајава на начелима која су и темељ њеног постојања. Са друге стране, пак, ово можемо посматрати и као одређену врсту крутости Организације, која може наштетити њеном међународном имиџу, али и гипкости и прилагодљивости задатим условима, и измењеним начинима деловања терористичких организација. Будући да је међународна компонента ШОС-а у обезбеђивању безбедности веома развијена, није изненађујућа чињеница да су председници земаља учесница ШОС-а 2017. године потписали и Заједничку изјаву о здруженим акцијама у борби против међународног тероризма (*Statement by the Heads of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization on Joint Counteraction to International Terrorism*).⁶⁰¹

Међународна сарадња ШОС-а је надопуњујућа компонента у његовој борби против тероризма, будући да је Организација преваходно била креирана ради решавања питања тероризма на територијама држава чланица. Наиме, по стабилност НР Кине велики изазов представљају, као што је већ познато, одређене терористичке и сепаратистичке групе које делују у Синђангу, а које имају инострану подршку не само недржавних, већ и државних актера. Наиме, економским развојем који је укључивао и бројне развојне планове као што је „кампања отварање запада“ (*西部大开发 – xibu da kaifa*),⁶⁰² КП Кине још увек није успела, барем на нивоу који она жели, да реши проблем ујгурског сепаратизма и радикализма. Овај проблем представља велики изазов не само по кинеску стабилности и остварење „Кинеског сна“, већ и легитимитет КП Кине. Ниво виолентности ових покрета за независност Синђанга, тј. успостављања правно независне и суверене такозване државе „Источни Туркестан“ у периоду од оснивања НР Кине, 1949. године, па све до деведесетих година прошлог века, био

⁵⁹⁸ Joseph Y. S. Cheng, “The Afghanistan Situation and China’s New Approach to the SCO”, *Asian Survey*, Vol. 55, No. 2, 2015, pp. 346-370.

⁵⁹⁹ *Program of Cooperation of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization in Combating Terrorism, Separatism and Extremism from 2019-2021*. Доступно на: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/73/833>. Приступљено: 10. 3. 2020.

⁶⁰⁰ *Convention of the Shanghai Cooperation Organization on Fighting Terrorism, 2009*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 11. 3. 2020.

⁶⁰¹ *Statement by the Heads of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization on Joint Counteraction to International Terrorism, 2017*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 11. 3. 2020.

⁶⁰² David S. G. Goodman, “The Campaign “Open the West”: National, Provincial-Level and Local Perspectives”, *The China Quarterly*, No. 178, June, 2004, pp. 317-334.

је променљивог интензитета.⁶⁰³ За време руковођења НР Кином од стране Мао Цедунга, нарочито у периодима кинеске историје који се дефинишу као „левичарска застрањивања“ и период Велике пролетерске културне револуције, нису поништавана само права и привилегије етничких мањина, већ и припадника Хан популације.⁶⁰⁴ Након доласка на власт Денг Сјаопинга и реформатора, ујгурска етничка мањина, углавном је уживала виша права неголи већинска популација, што је одређеним делом био „купљени мир“. На пример, они су за исту функцију добијали вишу плату и разне бенефиције како би могли да купују јагњетину, јер из верских разлога не једу свињетину.⁶⁰⁵ Ова одлука тадашњег руководства указује на неопходан ниво поштовања религијских слобода како би Пекинг реализовао стратегију успостављања „плуралистичког јединства кинеске нације.“⁶⁰⁶ Иако су линије расцепа између Ујгура и Хан популације историјске и на много нивоа јасно уочљиве,⁶⁰⁷ радикализација одређених група Ујгура на интензитету добија у другој половини последње деценије двадесетог века. Наиме, 25. фебруара 1997. године, тероризмом инспирисани припадници Покрета Источног Туркестана извршили су нападе на три аутобуса узрокујући погибију девет особа и ранивши седамдесет и четири.⁶⁰⁸ Противправно и насилно изражавање ујгурских амбиција за стварање независне државе и испољавање незадовољства политиком кинеских власти према етничким мањинама, настављено је и у 21. веку, о чему нам сведочи и терористички акт од 5. јула 2009. године у Урумђију. Након тога, 28. октобра 2013. године, на тргу Тјенанмен у Пекингу десио се терористички напад, за који су одговорност преузели Исламски покрет Источног Туркестана и Исламска партија Туркестана, за које се верује да имају веома блиску сарадњу са Ал-Каидом.⁶⁰⁹ Овај терористички акт у коме је страдало пет, а рањено неколико десетина особа, био је праћен и нападима екстремиста ножевима на цивиле, као и самоубилачким

⁶⁰³ Према анализама Драгана Траиловића, „први озбиљнији инцидент после оснивања НР Кине је устанак у Котану у Синђангу 1954. године, који је предводила пантурска организација позната као „Амин група“, чији је политички циљ било оснивање муслиманске државе на простору Синђанга. Други инцидент догодио се 1962. године када долази до сукоба у Илију и чија последица је био талас избеглица, углавном Казака и Ујгура, у Совјетски Савез. Од јуна до августа 1969. године поново избијају оружани сукоби у Синђангу.“ Драган Траиловић, *Утицај међународних чинилаца на етничке сукобе у Народној Републици Кини*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2019, стр. 100.

⁶⁰⁴ Драгана Митровић, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995, стр. 19-30.

⁶⁰⁵ Giovanni Nicotera, “Development and Fate of Muslim Radicalism in China”, *Asian Issues*, Vol. 5, No. 1, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 29-38.

⁶⁰⁶ Драган Траиловић, *Утицај међународних чинилаца на етничке сукобе у Народној Републици Кини*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2019, стр. 80.

⁶⁰⁷ Линије расцепа се јављају на више нивоа. Са становишта територијалног интегритета линија поделе кристалише заговорнике територијалне целовитости НР Кине (Хан Кинези) и заговорнике „цепања“ кинеске територије (Ујгури). На нивоу бројности, Хан Кинези су већина, док су Ујгури етничка мањина. Са становишта идентитета, линија поделе се заснива по принципу модернисти (Хан Кинези), традиционалисти (Ујгури). Са становишта религије, линија поделе издваја секуларисте (Хан Кинези) наспрам религијских фанатика (Ујгури). Dragan Trailovic, “Economic Development and Ethnic Conflicts: Evidence from Xinjiang, PR China”, *Asian Issues*, Vol. 4, No. 1, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 63-71.

⁶⁰⁸ Giovanni Nicotera, “Development and Fate of Muslim Radicalism in China”, *Asian Issues*, Vol. 5, No. 1, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 29-38.

⁶⁰⁹ “Islamist Group Claims Responsibility for Attack on China’s Tiananmen Square”, *The Guardian*. Доступно на: <https://www.theguardian.com/world/2013/nov/25/islamist-china-tiananmen-beijing-attack>. Приступљено: 12. 3. 2020. Поред Ал-каиде, велики изазов за интензивирање терористичких напада на територијама ШОС држава, представљао је и успон Исламске државе, тј. Даеша. Сталном разменом података о кретањима теориста, организовања њихових напада, НР Кина је 2014. године, у Индонезији ухапсила своје држављане за које имала доказа да су били на обуци у камповима за радикализацију под покровитељством ИСИС-а. “Chinese Militants Get Islamic State ‘Terrorist Training’: Media”, *Reuters*. Доступно на: <https://www.reuters.com/article/us-china-xinjiang/chinese-militants-get-islamic-state-terrorist-training-media-idUSKCN0HH10J20140922>. Приступљено: 18. 3. 2020. Велику бојазан међу кинеским руководиоцима створила је изјава бившег првог човека ИСИС-а, Абу Бакра ал-Багдадија из 2014. године, да су права Муслимана у Кини, Индији и Палестини на веома ниском нивоу, и да ће их њихова браћа и саборци избавити. Joseph Y. S. Cheng, “The Afghanistan Situation and China’s New Approach to the SCO”, *Asian Survey*, Vol. 55, No. 2, 2015, pp. 346-370.

нападом на кинеску амбасаду у Киргизији 2016. године.⁶¹⁰ Ђовани Никотера (Giovanni Nicotera) разлоге за радикализацију проналази у поразу Совјетског Савеза у Авганистану који се десио 1989. године. Као једну од бројних последица совјетског пораза по ширење тероризма, овај истраживач издваја да је Авганистан након тога постао место радикализације младих, али и место на коме су они стицали знања о употреби и прављењу експлозивних направа.⁶¹¹ По нашем виђењу ствари, успону ујгурског етнонационализма и сепаратизма, такође, доприноси и настанак нових држава на тлу бившег Совјетског Савеза. Културолошка, идентитетска и лингвистичка блискост централноазијских држава које су након завршетка Хладног рата постале нови независни суверени актери у међународним односима, давала је додатни импулс ујгурским сепаратистичким амбицијама. Успостављена сарадња са централноазијским државама која би обезбедила идејну подршку и материјалну помоћ реализацији ујгурских сепаратистичких амбиција, дала би подстрек ујгурској међународној сарадњи и „отворила врата“ за продор стратешких замисли других актера (држава и организација) у чијем интересу је нарушавање територијалног интегритета НР Кине и стварања пацифичког модела „уоквиравања“ кинеских геополитичких и геоекономских амбиција. За поједине теоретичаре, извор радикализације ујгурског етнонационализма управо лежи у врло интензивним економским кампањама уз миграцију Хан популације ка Синђангу, које је КП Кине спроводила као два паралелна и међусобно неодвојива процеса.⁶¹² Наиме, према тврдњама Џесике Кох (Jessica Koch), ујгурска етничка мањина као главни циљ економских реформи не види економско оснаживање Синђанга, већ ојачавање директне контроле централне власти КП Кине над Синђангом и животом Ујгура.⁶¹³ Додатна упозоравајућа чињеница, која је утицала на кинеска настојања да спречи реализацију сепаратистичких идеја појединих ујгурских организација, произилази и из чињеница да су на кратки рок постојале Прва и Друга Република Туркестан.⁶¹⁴ У том контексту, борба против „три зла“ високо је позиционирана у кинеским настојањима да „помири два принципа, принцип јединства различитих етничких група са принципом прихватања и поштовања различитости етничких група, под јединственом кинеском влашћу.“⁶¹⁵ Пацификација ситуације у пограничним регијама је од стратешке важности за НР Кину, будући да по кинеском разумевању ствари, тероризам као феномен прети да се од граница шири ка унутрашњости земље и да од појединачног случаја добије форму структуралног феномена.⁶¹⁶ Имајући предочене ствари на уму, постаје јасно због чега је борба против „три зла“ високо позиционирана на агендама безбедносне, унутрашње и спољне политике НР Кине, а самим и у кинеским геополитичким и геоекономским промишљањима међународних односа, и у остваривању партнерстава широм света. Тероризам као феномен је временом еволуирао, његове последице нису само материјалног, већ и великим делом духовног и душевног карактера. У том смислу, једна од последица терористичких акција представља и осећај збуњености и несигурности не само међу кинеским живљем, већ и на нивоу међународног друштва.⁶¹⁷ Борба НР Кине против „три зла“ се интензивира након 2014. године, када је Си Ђинпинг током посете Синђангу нагласио да ће кинеска борба против

⁶¹⁰ Драган Траиловић, *Утицај међународних чинилаца на етничке сукобе у Народној Републици Кини*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2019.

⁶¹¹ Giovanni Nicotera, “Development and Fate of Muslim Radicalism in China”, *Asian Issues*, Vol. 5, No. 1, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 29-38.

⁶¹² Радикализација представља потпуну замену постојећег вредносног система оним који је базиран на насиљу. Марија Ђорић, *Привућник за препознавање, превенцију и сузбијање радикализације и насилног екстремизма код ученика*, Биро за оперативну координацију, Подгорica, 2020.

⁶¹³ Jessica Koch, “Economic Development and Ethnic Separatism in Western China: A New Model of Peripheral Nationalism”, *Working Paper No. 134*, Amsterdam University, pp. 1-26.

⁶¹⁴ “Uyghurs Commemorate East Turkestan Anniversary”, *Radio Free Asia*. Доступно на: <https://www.rfa.org/english/news/uyghur/anniversary-11132013180240.html>. Приступљено: 12. 3. 2020.

⁶¹⁵ Драган Траиловић, *Утицај међународних чинилаца на етничке сукобе у Народној Републици Кини*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2019, стр. 80.

⁶¹⁶ 郭永良, *论反恐人民战争* (Guo Yongliang, *Lun fan kongbu renmin zhanzheng*), “On People’s War on Terror”, *China’s Military Science*, 2016, pp. 60-67.

⁶¹⁷ Ибид.

тероризма, религијског екстремизма и сепаратизма бити народна борба.⁶¹⁸ Промена модела, односно ширење линије одбране са војних и политичких елита на учешће грађана, за НР Кину је од стратешке важности на неколико нивоа. Најпре, иако је кинеска борба против теороризма, заснована на постулатима одлучности, флексибилности, прилагодљивости и међународне сарадње, са друге стране пак, она се сусреће са бројним препрекама које веома тешко, или у неким случајевима чак и неуспешно отклања, јер бројне терористичке ћелије делују по принципу „усамљеног вука и породичног домаћинства (独狼或家庭恐怖分子组织 – *du lang huo jiating kongbu fen zi zuzhi*).“⁶¹⁹ Са овог становишта, учествовање обичних људи из народа је велики замајац, јер терористи, екстремисти и сепаратисти теже да се уклопе у шаблоне свакодневног живота цивилног света. Стварајући утисак да свако може бити терориста, непредвидљивост терористичких напада условљава појачавање осећаја страха и несигурности међу грађанима. Променом модела борбе са елитистичког на друштвено-партиципативни, „око надгледања“ кинеских апарата безбедности постаје још изоштреније (监视的眼睛 – *jianshi de yanjing*).⁶²⁰ Интензивнијим укључивањем грађана у борбу против тероризма, уз отклањање дилеме „колективне акције“ (集体行动的困境- *jiti xindong de kunjing*), уједно се отвара и простор за промену позиције цивилног друштва у веома специфичном политичком систему НР Кине. Дефинисањем борбе против тероризма као облика народне борбе алокација ресурса у заштити виталних националних интереса у односу на „три зла“ постаје ефективнија и ефикаснија. Поред тога, интензивнијим учествовањем друштва, створиће се још чвршћа веза између КП Кине и њених грађана, што ће омогућити лакшу мобилизацију маса ка заједничким циљевима и вредностима, али и оснажити легитимитет комунистичких вођа и Партије.⁶²¹ Током поменуте посете Синђангу 2014. године, Си Ђинпинг је нагласио да обезбеђивање безбедности Синђанга, и спречавање деловања терористичких група⁶²² има национални значај, и утемељена је у историјском контексту.⁶²³ Базирањем борбе на овим премисама, отвара и проблем још интензивније и централизоване контроле над кинеским грађанима. Платформа кинеске борбе против тероризма је “тродимензионална (立体战争– *li ti zhan zheng*),” односно заснована је на синергији економије, политике и безбедности, и културе и образовања.⁶²⁴ На синергији истих принципа почива и ШОС свеобухватна борба против „три зла“. Као један од показатеља повезаности представља и чињеница да је НР Кина као део свог законодавног система усвојила и ШОС Конвенцију о борби против тероризма из 2009. године.⁶²⁵ Борба НР Кине против тероризма, у великој мери је заснована и на оснивању тзв. логора за

⁶¹⁸ Ово је касније преточено у Члан 5 Закона о антитероризму НР Кине из 2015. године у коме се каже да се борба против тероризма заснива на сарадњи специјалних јединица са линијом маса. Ипак, по истом теоретичару, овај Закон у многим аспектима ограничава учешће људи у борби против тероризма. 郭永良, 论我国反恐模式的转型, (*Lun woguo fankong moshi de zhuangxing*), “On the Transformation of China’s Anti-Terrorism Model”. Доступно на: <https://www.iolaw.org.cn/showNews.aspx?id=51371>. Приступљено: 16. 3. 2020.

⁶¹⁹ 郭永良, 论反恐人民战争 (Guo Yongliang, Lun fan kongbu renmin zhanzheng), “On People’s War on Terror”, *China’s Military Science*, 2016, p. 61.

⁶²⁰ Ибид.

⁶²¹ Ибид.

⁶²² Са становишта безбедности, економије, територијалне целовитости и силине и последице напада, кинеска влада је 2003. године препознала следеће четири терористичке групе као најопасније: 1. Исламски покрет Источног Туркестана; 2. Покрет ослобођења Источног Туркестана; 3. Светски ујгурски конгрес младих (世界维吾尔青年代表大会 – *Shijie weiwu'er qingnian daibiao dahui*); 4. Информативни центар Источног Туркестана (东突厥斯坦新闻信息中 – *Dong tujue sitan xinwen xinxi zhong*). 郭永良, 论反恐人民战争 (Guo Yongliang, Lun fan kongbu renmin zhanzheng), “On People’s War on Terror”, *China’s Military Science*, 2016, p. 61.

⁶²³ 把祖国的新疆建设得越来越美好 - 习近平总书记新疆考察纪实 (Ba zuguo de Xinjiang jianshi de yue lai yue meihao – *Xi Jinping zong shuji Xinjiang kaocha jishi*), “Make Xinjiang more Prosperous – Xi Jinping’s Talks and Analyses”, *CPC News*. Доступно на: <http://cpc.people.com.cn/n/2014/0504/c64094-24968577.html>. Приступљено: 12. 3. 2020.

⁶²⁴ 郭永良, 论反恐人民战争 (Guo Yongliang, Lun fan kongbu renmin zhanzheng), “On People’s War on Terror”, *China’s Military Science*, 2016, p. 64.

⁶²⁵ “China Ratifies SCO Convention on Countering Extremism”, *China Daily*. Доступно на: <https://www.chinadailyhk.com/articles/173/169/72/1546073176233.html>. Приступљено: 16. 3. 2020.

професионалну обуку, којих за сада има близу четири стотине. Представници власти НР Кине оспоравају тврдње међународне заједнице да логори представљају центре у којима се Ујгурима крше међународним конвенцијама загарантована људска права, које је НР Кина потписала⁶²⁶. У истом светлу, кинеска страна заступа став да ови објекти представљају кампове за професионалну обуку, као облика стратешког корака у реализацији циљева и стратегија искорењивања сиромаштва и економског оснаживања Синђанга. Кроз економско оснаживање, посредно се даје и импулс у борби против „три зла“.⁶²⁷ По кинеском разумевању ствари, разлози и узроци тероризма, сепаратизма и религијског екстремизма не произлазе из нарушавања људских права, већ из незадовољства које настаје као последица сиромаштва и економске неразвијености.

Борба ШОС против тероризма подразумева и билатералне и здружене антитерористичке и војне вежбе. У оквиру ШОС Програма сарадње држава чланица у борби против тероризма, сепаратизма и екстремизма за период од 2019-2021. године, ове вежбе потпадају под први део, односно део који се тиче логистичких, организационих и практичних питања у борби против „три зла“. Одржавање ових билатералних и здружених војних вежби регулисано је низом докумената која су донесена једногласном одлуком свих земаља чланица ШОС-а. Најпре, државе чланице 2004. године дефинишу Концепт ШОС сарадње у борби против „три зла“, као платформе развоја заједничког приступа, здружених стратегија и тактика, а који је надопуњен и измењен 2005. године након Астанске декларације, а потом и 2006. године.⁶²⁸ У изменама из 2006. године, ШОС чланице су утврдиле правила о испорукама ухапшених лица која су повезана са тероризмом. Наиме, уколико се хапшење овог лица деси на територији некој од чланица, та особа се испоручује држави чланици чији је он држављанин. Међутим, по одређеним ауторима, то не представља значајну новину у међународној сарадњи НР Кине у области тероризма, јер она такве уговоре и одлуке већ има и са Авганистаном и Непалом.⁶²⁹ Поред тога, 2007. године, ШОС земље чланице су у Бишкеку потписале Споразум о војним вежбама, да би 2008. године у Душанбеу уследило потписивање Споразума о организовању и спровођењу заједничких антитерористичких вежби држава ШОС-а (*Agreement on Arranging and Conducting Joint Antiterrorist Exercises by Member States of Shanghai Cooperation Organization*). Систем ШОС борбе против тероризма претпоставља и превентивно деловање, што је резултирало потписивањем Споразума о спречавању илегалне трговине оружјем, експлозивом и муницијом (*Agreement on Cooperation in Combating Illicit Trafficking in Arms, Ammunition and Explosives between the Governments of the Member States of the SCO*).⁶³⁰ У наредном периоду, правни оквир регулисања војних и антитерористичких вежби постаје још прецизнији. Тако 2009. године земље чланице ШОС-а у Ташкенту потписују Споразум о антитерористичкој обуци, Споразум о процедурама антитерористичких вежби, као и ШОС Конвенцију о борби против тероризма (*Convention of the SCO Against Terrorism*).⁶³¹ Са циљем што интензивнијег укључивања Авганистана у рад ШОС-а, али и ојачавања геополитичке

⁶²⁶ НР Кина је 5. октобра 1998. године потписала, али још увек није ратификовала Међународну конвенцију о цивилним и политичким правима. Margaret K. Lewis, “Why China Should Unsign the International Covenant on Civil and Political Rights”, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol. 53, No. 1, August, 2019, pp. 1-70.

⁶²⁷ Emma Gragam-Harrison, “China Has Built 380 Internment Camps in Xinjiang, Study Finds”, *The Guardian*. Доступно на: <https://www.theguardian.com/world/2020/sep/24/china-has-built-380-internment-camps-in-xinjiang-study-finds>. Приступљено: 6. 11. 2020.

⁶²⁸ “Concept of Cooperation between SCO Member States in Combating Terrorism, Separatism and Extremism”, *Key Normative Documents of the SCO*. Доступно на: <https://www.hrichina.org/sites/default/files/PDFs/Reports/SCO/2011-HRIC-SCO-Whitepaper-AppendixA-SCO-Docs.pdf>. Приступљено: 17. 3. 2020.

⁶²⁹ David Kerr, “Central Asia and Russian Perspectives on China’s Strategic Emergence”, *International Affairs*, Vol. 86, No. 1, 2010, pp. 127-152.

⁶³⁰ *Agreement on Combating the Illicit Trafficking in Arms, Ammunition and Explosives between the Governments of the Member States of the SCO, 2008*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 13. 01. 2020.

⁶³¹ *Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of the Member States of the SCO, 2009*. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 14. 01. 2020.

позиције Организације у стабилизацији безбедносне ситуације и економског оснаживања Авганистана на реалним основама, ШОС и Авганистан шире своју сарадњу потписавши Споразум о спречавању илегалне трговине оружјем, експлозивом и муницијом.⁶³² Према званичним подацима које износи НР Кина, у периоду од 2001. године до 2018. године, одржане су двадесет и четири антитерористичке и војне вежбе, од којих су осам биле одржане у морима, као и две сајбер антитерористичке вежбе.⁶³³ Током 2019. године одржавање антитерористичких вежби је настављено извођењем заједничке вежбе под називом „Солидарност 2019-2021“. Ове војне вежбе за фокус имају заштиту граница држава суседа, што је од изузетне важности имајући у виду дужину, порозност, али и још увек нерешена територијална питања међу суседима чланицама ШОС-а.⁶³⁴ Ова нерешена територијална питања још увек попримају форму отворених сукоба, као што је био случај Индије и НР Кине 2017. године, што ћемо касније анализирати. Поред ових, у 2019. години одржане су и „Сјамен 2019“ сајбер антитерористичке вежбе, тј. вежбе које штите безбедност грађана и државни суверенитет у сајбер простору. У највећем броју случајева ШОС антитерористичке и војне вежбе се одржавају по фазама, на територијама више држава чланица у што реалнијим условима борбе, за шта ћемо касније видети да је веома значајно са аспекта кинеске војне модернизације и националне одбране. Са друге стране, земље чланице ШОС-а као представнице Организације учествују у војним вежбама организованим од стране државе посматрача или дијалог партнера. У том контексту, на позив Ирана 2019. године Русија и НР Кина као представнице ШОС-а учествовале су у војним вежбама организованим у Оманском заливу. Ове заједничке вежбе су уследиле након геополитичких потреса који су се десили у овом простору. Наиме, Вашингтон је без икаквих доказа оптужио Техеран да су његове снаге, наводно, нападе два танкера која су превозила нафту. Вашингтон је ове војне вежбе доживео као провокацију и директно нарушавање америчких националних интереса, као и права слободне пловидбе загарантована ОУН Конвенцијом о праву мора.⁶³⁵ Оваква интерпретација одржавања ових војних вежби је била сасвим очекивана, будући да су односи Техерана и Вашингтона у дугом временском периоду на ивици војне ескалације и да се међусобно дефинишу као претња по глобали мир и безбедност. Поред тога, интерпретација ових војних вежби, додатно је подстакнута и чињеницом да САД међународне односе посматрају кроз призму водеће силе и глобалног полицајца. НР Кина и Русија су у партнерству са Ираном, у његовим територијалним водама, сасвим легитимно одржали војне вежбе, као дела ојачавања сарадње између ове блискоисточне државе и Шангајске организације за сарадњу.

Поред спровођења здружених и билатералних војних и антитерористичких вежби, ШОС борба против „три зла“ подразумева и изградњу система вредности, као платформе која ће предупредити рађање ксенофобије, религијског екстремизма, сепаратизма и тероризма. На тај начин се не ојачава само верска толеранција и поштовање различитости, већ и ШОС идентитет и перципирање „три зла“ као заједничког изазова. Перципирање тероризма на овакав начин, доприноси кинеским амбицијма стварања осећаја заједништва у суседству. Грађење елемената заједничког система вредности, одређеним делом се ослања на успостављање сарадње међу омладином у оквиру ШОС региона. Тако у Декларацији председника држава чланица ШОС-а, из 2017. године, стоји да ће се Организација удруженим напорима успротивити ширењу терористичких идеологија и радикализацији млађе популације,

⁶³² Wang Jin, Kong Dehang, “Counter-Terrorism Cooperation between China and Central Asian States in the Shanghai Cooperation Organization”, *China Quarterly of International Strategic Studies*, 2019, Vol. 5, No. 1, p. 71.

⁶³³ *A Quick Guide to SCO and Its Military Cooperation*, The State Council Information Office The People’s Republic of China. Доступно на: http://english.scio.gov.cn/infographics/2018-06/05/content_51673238.htm. Приступљено: 17. 3. 2020.

⁶³⁴ *Interagency Meeting between the Border Control Experts of the Competent Authorities of the SCO Member States and SCO RATS Executive Committee*, RATS. Доступно на: <http://ecrats.org/en/news/7442>. Приступљено: 18. 3. 2020.

⁶³⁵ Ben Westcott, Hamdi Alkhshali, “China, Russia and Iran Hold Joint Naval Drills in Gulf of Oman”, *CNN Business*. Доступно на: <https://edition.cnn.com/2019/12/27/asia/china-russia-iran-military-drills-intl-hnk/index.html>. Приступљено: 18. 3. 2020.

нарочито на интернету.⁶³⁶ Улогу у томе неће имати само образовне установе, већ и правне институције, религијске организације и друге институционалне јединице друштва које могу допринети реализацији ШОС циљева.⁶³⁷ Један од корака у спречавању ширења идеолошке матрице терористичких идеологија учињен је формирањем, а потом и континуираним радом ШОС Форума младих. Буђење свести о опасностима које са собом доносе „три зла“ међу младима се види као на дуги рок корисно оруђе.⁶³⁸ Будући да борба Организације против тероризма није географски везана само за „ШОС регион“, међународна сарадња подразумева и учешће ШОС представника на међународним конференцијама у организацији других институција.⁶³⁹

Поставља се питање да ли ШОС заиста постаје неизоставни елемент глобалног управљања у делу који се тиче борбе против тероризма као нетрадиционалног безбедносног изазова? Са једне стране, наилазимо на ставове који нас упућују на потврдан одговор. Наиме, Генерални секретар ОУН Антонио Гутереш (Antonio Guterres), истакао је да је примена ОУН Акционог плана о спровођењу Глобалне стратегије у борби против тероризма у Централној Азији (*United Nations Joint Plan of Action for the Implementation of the Global Counter-Terrorism Strategy in Central Asia*) великим делом олакшана, управо, због веома успешног деловања ШОС-а. Поред веома успешне самосталне борбе ове Организације, он је нагласио да је имплементација ове Стратегије у великој мери олакшана и солидном сарадњом коју ШОС и ОУН успостављају кроз заједничке напоре у борби против тероризма.⁶⁴⁰ Свој закључак Гутереш је изнео на основу оперативних података који се налазе у базама ОУН. Ови подаци уједно и оспоравају тврдње одређених теоретичара да су земље чланице ШОС-а невољне да деле безбедносне информације, и да сама Организација представља „клуб за дружење“ (*talking shop*).⁶⁴¹ Према подацима ОУН, у периоду од 2011. до 2015. године, ШОС је успео да осујети двадесет терористичких напада. Поред тога, Организација је спречила шест стотина и педесет криминалних активности, које су посредно или непосредно биле у спрези са тероризмом и сепаратизмом. Државе чланице ШОС-а су сталном разменом информација⁶⁴² лоцирале преко четири стотине кампова за обуку, терориста. Откривањем ових кампова ухапшено је преко две стотине припадника различитих терористичких група. У истом периоду у акцијама које су спровеле заједничким снагама земље чланице ШОС-а, заплењено је више од три хиљаде експлозивних направа, десет хиљада комада оружја, скоро пола милиона различитих типова

⁶³⁶ Такође, на четрнаестом самиту Безбедносног савета ШОС Секретеријата наглашено је да би земље чланице ШОС-а требало да своје ресурсе усмере ка спречавању ширења терористичких идеологија и радикалних вредности на интернету. *Information Report Following the 14th Meeting of Security Council Secretaries of the Shanghai Cooperation Organization Member States*, SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/news/20190515/538722.html>. Приступљено: 18. 3. 2020. *Joint Address of the Heads of the Shanghai Cooperation Organization for Youth, 2018*. Доступно на: [file:///C:/Users/Slobodan%20Popovic/Downloads/shos_100608_youth_address_\(1\)%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Slobodan%20Popovic/Downloads/shos_100608_youth_address_(1)%20(2).pdf). Приступљено: 18. 3. 2020.

⁶³⁷ *The Astana Declaration of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization, 2017*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>. Приступљено: 18. 3. 2020.

⁶³⁸ Abhishek G. Bhaya, “SCO Youth Campaign against Terrorism, Separatism Ahead of Hainan Assembly”, *CGTN*. Доступно на: https://news.cgtn.com/news/3d3d414d7755444e30457a6333566d54/share_p.html. Приступљено: 18. 3. 2020.

⁶³⁹ *SCO RATS Representative Takes Part in the International Conference on the Role of Youth in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism*, RATS SCO. Доступно на: http://ecrats.org/en/cooperation/conferences/7215?sphrase_id=3625. Приступљено: 18. 3. 2020.

⁶⁴⁰ “UN Chief Spotlights Partnership with SCO in Fighting Terrorism, Organized Crime”, *Xinhuanet*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/english/2019-11/20/c_138568584.htm. Приступљено: 19. 3. 2020.

⁶⁴¹ Roy Allison, “Regionalism, Regional Structures and Security Management in Central Asia”, *International Affairs*, Vol. 80, No. 3, May, 2004, pp. 463-483.

⁶⁴² Размена информација међу државама чланицама ШОС-а уређена је Споразумом о противтерористичкој бази података (*Agreement on Counter Terrorism Database*). Wang Jin, Kong Dehang, “Counter-Terrorism Cooperation between China and Central Asian States in the Shanghai Cooperation Organization”, *China Quarterly on China Strategic Studies*, Vol. 5, No. 1, Shanghai Institute for International Studies, 2019, pp. 65-79.

метака и педесет две тоне експлозива.⁶⁴³ Борба је настављена истим интензитетом, па је тако у периоду од 2015-2017., ШОС успео да спречи преко пет стотина криминалних активности које су подржавале реализацију терористичких циљева. Поред тога, ухапшено је преко хиљаду особа које су својим деловањем подстрекивале, или на други начин пружале помоћ у реализацији терористичких активности. Са фокусом на заштиту људи, а превасходно омладине, у сајбер простору, државе чланице су забраниле деловање преко сто хиљада сајтова који су слали јасно уочљиве или сублимиране поруке величања и оправдања тероризма, екстремизма и сепаратизма.⁶⁴⁴ Међутим, и поред активног деловања РАТС-а, сталне размене информација, одржавања антитерористичких вежби није спречен терористички напад који су у фебруару 2019. године спровели у дело припадници пакистанске терористичке организације Џаиш-е-Мохамад (*Jaish-e-Mohammad*). Терористички акт се одиграо у области Кашмира, на који и Индија и Пакистан полажу суверена права.⁶⁴⁵

Са друге стране, поједини аутори, не само остварене, већ и на глобалном нивоу признате резултате ШОС-а у борби против тероризма, посматрају из хегемонске перспективе Западних геополитичких и геоекономских интереса. По њиховом мишљењу, ШОС као анти-западни блок, само маском борбе против тероризма, заправо тежи запречавању стратешко-демократског утицаја САД у Централној Азији, што су и доказали 2005. године, на самиту у Астани.⁶⁴⁶ Овакав став САД, одређеним делом је и разумљив, будући да НР Кина успоставља односе, а самим тим и начине деловања који нису саобразни Западном поимању војног обезбеђивања међународне безбедности. Дакле, израстањем у глобалну силу, НР Кина не ствара само паралелне структуре и мреже односа, већ и економским деловањем и принципима *people-to-people* дипломатије, покушава да унесе елементе кинеског разумевања у Западне војно-демократске процедуре и системе обезбеђивања међународне безбедности. На тај начин, а и кроз призму сталног инсистирања да демократски универзализам није одржив, а самим тим и стратешка деловања Америке, Пекинг ствара осећај разумевања кинеског виђења међународне безбедности, што истовремено олакшава и убрзва реализацију кинеских националних интереса, а самим тим умањује простор деловања САД. Са друге стране, пак, САД, као победница Хладног рата и најмоћнија и водећа економска и војна глобална сила, не желе да заузму став пуког прилагођавања кинеским амбицијама у прекрајању, на америчким премисама, већ успостављене међународне равнотеже снага и безбедносне архитектуре.

5.2. Улога ШОС-а у решавању пограничних спорова НР Кине и њених суседа

Међу бројним претњама са којима се НР Кина суочавала у новијој историји, издвајају се оне које су за последицу имале директно нарушавање кинеског суверенитета. Суочавање са овим последицама, уз паралелно предупређивање њиховог поновног јављања, свакако је у великој мери трасирало маршруту кинеске спољне и безбедносне политике. Поред тога, ове последице су утицале и на одабир и приоритизацију геополитичких и геоекономских елемената у процесу кинеског позиционирања у међународној заједници. Као и што истиче професорка Драгана Митровић, питање територијалних граница и територијалних спорова

⁶⁴³ *The Role of the Shanghai Cooperation Organization in Countering Threats to Peace and Security*, OUN. Доступно на: <https://www.un.org/en/chronicle/article/role-shanghai-cooperation-organization-counteracting-threats-peace-and-security>. Приступљено: 19. 3. 2020.

⁶⁴⁴ "SCO Members Thwart More Than 550 Terrorist Attacks over 3-year period", *TASS*. Доступно на: <https://tass.com/world/972509>. Приступљено: 19. 3. 2020.

⁶⁴⁵ Phunchok Stobdan, "China-India Tensions Put New Delhi at the Margins of the SCO", *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2020/09/china-india-tensions-put-new-delhi-at-the-margins-of-the-sco/>. Приступљено: 9. 11. 2020.

⁶⁴⁶ Stephen Aris, "The Shanghai Cooperation Organization: 'Tackling Three Evils'. A Regional Response to Non-traditional Security Challenges or an Anti-Western Bloc? ", *Europe-Asia Studies*, Vol. 61, No. 3, May 2009, pp. 457-482.

утиче и обликује свакодневни живот људи. Наиме, ова питања су једна од најважнијих питања унутрашње политике савремених држава и међународних односа, као и један од фактора у променама геополитичких поредака.⁶⁴⁷

Почетак колонијализације тадашњег кинеског царства представља пораз у Опијумском рату. Наиме, владајућа Ћинг династија, спроводила је одлучне акције како би спречила дистрибуцију опијума на кинеској територији, чиме је директно угрозила експанзионистичко-економске циљеве британске империје. Сасвим разумљиво, британска реакција која је имала за циљ ломљење кинеског отпора била је отпочињање првог Опијумског рата (1839-1842). У овом рату, НР Кина је претрпела пораз, „будући да је као невојничка држава била потпуно неспремна (инфериорна по наоружању, обучености и дисциплини) да га води. Осим тога, кинеска је страна показала потпуно неразумевање историјског момента, односно важних интереса свог моћног противника.“⁶⁴⁸ Како је кинеска страна била поражена, морала је да по слову Уговора из Нанкинга, потписаног 1842. године, британској империји уступи Хонг Конг, легализује продају опијума и ограничи увозне царине на робу из иностранства на највише пет одсто.⁶⁴⁹ Очигледну политичку, војну и економску ослабљеност Ћинг династије искористиле су и друге тадашње силе како би реализовале националне интересе и стратешки се позиционирале у Пацифичком региону. Дакле, екстериторијалност на тлу кинеске територије није успоставила само британска империја, већ су то учиниле и Француска, Русија, САД и Јапан, као државе које су имале капацитете, војне и економске, да спољну политику базирају на експанзионистичким методама и циљевима. Екстериторијалност је била потврђена системом „неједнаких уговора“, који су кинеској страни били наметнути.⁶⁵⁰ На име ових уговора, кинеска страна као поражена, не само да је била суочена са распарчавањем своје територије, већ је морала да плаћа и ратну одштету, што је додатно уназидило не само њену економију, већ и целокупну друштвену стабилност и безбедност. Наиме, „лианг од тридесет осам грама сребра, који је 1887. године вредео 1,20 америчких долара, губи вредност и петнаест година касније, 1902. године пада на свега 0,62 америчких долара. Ово опадање вредности кинеског новца погоршано је дефицитом трговинског баланса и исплатама ратне одштете.“⁶⁵¹ Политичко и економско слабљење кинеске царевине, показало је да синоцентрично разумевање међународних односа више није одрживо и да је позиција и (не)моћ кинеске царевине у међународним односима огољена кроз акције и амбиције експанзионистичких сила.

Имајући ове податке на уму, очување јединства кинеске територије, које је потврђено оснивањем НР Кине 1. октобра 1949. године, препознаје се као један од најважнијих стратешких задатака чија је реализација условила и бројне, некада несврсисходне државне акције, као што је био и Пројекат трећи фронт. Оснивање НР Кине није нужно значило и промену амбиција у спољној политици одређених држава, које су имале територијалне претензије према Кини. Према мишљењу Тејлора Фравела (Taylor Fravel) америчка творба безбедносног поретка Пацифика уз амбиције земаља кинеског суседства, допринела је да НР Кина након завршетка Другог светског рата има највећи број сукоба који су се тicali питања очувања територијалног суверенитета.⁶⁵² Пекинг се суочавао са питањем Тајвана, будући да су након завршетка грађанског рата и оснивања НР Кине под КП Кине, националистичке снаге

⁶⁴⁷ Dragana Mitrovic, "Geopolitics of Energy Border Issue", in, Dusko Dimitrijevic, Dragana Mitrovic, Ivona Ladjevac, (eds.), *The Meaning of Borders and Border Issues in the Age of Globalization: Europe and Asia*, IPE, Belgrade, 2012, pp. 139-146.

⁶⁴⁸ Драгана Митровић, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995, стр. 12.

⁶⁴⁹ Ибид, стр. 12.

⁶⁵⁰ Ибид.

⁶⁵¹ Колико је отплаћивање ратне штете било погубно по кинеску економију видети у Жак Жерне, *Кинески свет*, Клио, Београд, 2003, стр. 590-615.

⁶⁵² Taylor Fravel, "International Relations Theory and China's Rise: Assessing China's Potential for Territorial Expansion", *International Studies Review*, Vol. 12, 2010, pp. 505-532.

на челу са Чанг Каишеком пребегле на Тајван где су и основале Републику Кину. Све до 1971. године Република Кина је била стална чланица Савета безбедности ОУН и самим тим призната представница кинеског народа. Питање Тајвана, додатно је било подгрevano и америчком продајом оружја, као и размештањем америчких војних трупа и Седме флоте у Тајванском мореузу.⁶⁵³ На западу и северозападу, Совјетски Савез је био перцепиран као потенцијални изазивач кинеског територијалног суверенитета, док се на југу и југозападу НР Кина суочавала са захтевима Вијетнама и Индије.⁶⁵⁴

Са аспекта објективних географских чињеница, територија НР Кине заузима простор од преко девет милиона квадратних километара. Њене копнене границе су готово двадесет и три хиљаде километара, а поморске које се протежу на Жутом, Источном кинеском и Јужном кинеском мору премашују дужину од шест хиљада километара.⁶⁵⁵ Урушавање Совјетског Савеза представљало је промену облика изазова по кинеску стабилност, економски развој и територијални суверенитет. Са једне стране, нестао је Совјетски Савез, који је кроз историју НР Кине представљао и подршку у стварању Комунистичке партије Кине и касније социјалистичке државе, али и извор војне претње, после њиховог сукоба. Са друге стране, пак, настајање нових централноазијских држава услед наслеђених питања разграничења још из периода „неједнаких уговора“, створило је нове могућности, али и изазове по кинески развој, позиционирање у Евроазији, као и решавање питања западних и северних граница.⁶⁵⁶ У почетку преговора који су се тицали решавања питања територијалних разграничења, а пре оснивања механзима Шангајска петорка, који прераста у Шангајску организацију за сарадњу, према налазима одређених теоретичара, НР Кина је захтевала доста велика пространства територије Централне Азије. Наиме, Себастијан Пејроуз (Sebastien Peyrouse) истиче да је након урушавања СССР-а, НР Кина „захтевала двадесет и два одсто укупне територије Централне Азије. Кина је полагала право на територијални простор од Семирачија до Балхашког језера у Казахстану, готово целокупна Киргизија, као и двадесет осам хиљада квадратних километара од укупне територије Памирског региона у Таџикистану.“⁶⁵⁷ Наместо да решавање питања територијалног разграничења решава на билатералној основи са сваком од држава, НР Кина је као далеко моћнији преговарач одабрала да ово питање од националног интереса решава у мултилатералном оквиру. Дакле, само отпочињање преговора кроз комитете, у којима је учешћа узела и Русија на захтев централноазијских држава, а уз одобрење НР Кине, означава промену, тј. „омекшавање“ кинеских ставова у решавању овог стратешки важног питања. Наместо одмеравање снага и додатне дестабилизације региона, за решавање

⁶⁵³ Тајван има веома значајну улогу у амбицијама САД да створи „обрнути кинески зид“ (*Great Wall in Reverse*), односно Пацифички „зид на мору“ (*防波堤 - fangbodi*). Стварањем овог „зида“, Америка креира атмосферу контроле кинеског поморског пута, а самим тим изазива кинеске поморске амбиције и остварење Кинеског сна` Robert Kaplan, “China’s Two Ocean Strategy”, in, Abraham Denmark, Nirav Patel (eds.), *China’s Arrival: A Strategic Framework for a Global Relationship*, Center for a New American Security, September, 2009, p. 50. Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific, China’s Rise and Challenges to U.S. Maritime Strategy*, Naval Institute Press, Maryland, p. 92.

⁶⁵⁴ Yufan Hao, Bill K.P. Chou, “China’s Borderlands and Their International Implications”, у, Yufan Hao, Bill K.P. Chou, *China’s Policies on its Borderlands and the International Implications*, World Scientific, University of Macao, China, 2011, pp. 1-18.

⁶⁵⁵ Dragana Mitrovic, “PR China Border Issues within the Framework of Modernization and Opening-Up”, *LiCCOSEC*, Vol. 17, On Borders: Comparative Analyses from Southeastern Europe and East Asia, March, 2001, Osaka University, Japan, pp. 76-89.

⁶⁵⁶ Ибид.

⁶⁵⁷ Sebastien Peyrouse, “Discussing China: Sinophilia and Sinophobia in Central Asia”, *Journal of Eurasian Studies*, 7, 2016, p. 21. Доступно на: https://ac.els-cdn.com/S1879366515000251/1-s2.0-S1879366515000251-main.pdf?_tid=a2445d3a-e882-11e7-958f-00000aabb0f27&acdnat=1514103522_8d7df46c9d575c433f9b187a9037b021. Приступљено: 25.03.2020.

питања „хоризонталне и вертикалне уставности“, ⁶⁵⁸ НР Кина је одабрала приступ добросуседске дипломатије и заједничког изналагања компромисног и одрживог решења. ⁶⁵⁹ У истом контексту, на „омекшаваће“ кинеских ставова и захтева према централноазијским суседима у великој мери је утицало и ујгурско питање, односно стратешка улога новопосталих држава у централноазијском региону за одржавање централне кинеске контроле над њеном западном аутономном регијом Синђанг. Стварање подстицајног, стабилног и окружења заједништва као платформе за реализацију (гео)економских и (гео)политичких циљева, представљало је један од приоритета, константно истицаних како у говорима званичника КП Кине, тако и у Петогодишњим плановима. ⁶⁶⁰ Истовремено, то је условљавало промену политике централне власти не само према кинеским граничним регијама, већ и према државама са којима се те регије граниче. ⁶⁶¹ Стога, један од стратешких корака у стварању интеррегионалне економске и безбедносне сарадње представља и обезбеђивање стабилних односа са суседима. Тако Тејлор Фравел, истиче да је НР Кина отпочињањем преговора о смањењу војних трупа у пограничним регијама, што је касније резултирало и стварањем Шангајске петорке, а потом и ШОС-а, успела да осигура границе и да умањи број држава које ће бити домаћини ујгурским центрима деловања и моћи. Тим путем, НР Кина умањује изворе испоручивања међународне помоћи – војне, дипломатске, економске – ујгурским сепаратистима и терористима, што је и значило да лидери нових независних централноазијских држава неће стати на страну Ујгура у њиховим амбицијама поновног стварања тзв. државе „Источни Туркестан“. ⁶⁶² По мишљењу одређених аутора, смештањем преговора у комитете, а потом и њихово прерастање у механизам Шангајска петорка, за НР Кину, има значајану стратешку важност. Наиме, неговањем и придржавањем оваквог приступа, НР Кина реализује одбрамбену стратегију, познату као „синдром Кинеског зида“ (*'Great Wall syndrome'*). ⁶⁶³ Ова стратегија се огледа у томе, што Пекинг развијањем безбедносне сарадње са својим суседством, не ојачава само централну контролу над својом периферијом, већ остварује и утицај над безбедносном и спољном политиком централноазијских држава. Дакле, остваривањем контроле над Синђангом уз партнерство са новопосталим централноазијским државама, реализација кинеских интереса постаје један од делова система евроазијске безбедности. ⁶⁶⁴ Са друге стране, одређени теоретичари ово интерпретирају као парадоксалност кинеске спољне и унутрашње политике, будући да је Пекинг морао да успостави међународну сарадњу како би ојачао централну власт над Синђангом и очувао територијални суверенитет. ⁶⁶⁵ У овом контексту поставља се питање о томе да ли ово

⁶⁵⁸ Weiqing Song, “Peaceful Rise from the Border: Chinese Practice of Diplomatic Leadership in the Shanghai Cooperation Organization”, у Yufan Hao, Bill K.P. Chou, *China's Policies on its Borderlands and the International Implications*, World Scientific, University of Macao, China, 2011, pp. 47-68.

⁶⁵⁹ Поред стратегије компромиса, поједини аутори издвајају и стратегију одлагања уз исказивање територијалних захтева у званичним документима, као и стратегију ескалације уз претњу или конкретну употребу војне силе. Све ове три стратегије су присутне у кинеској спољној политици решавања територијалних питања. Taylor Fravel, “Regime Insecurity and International Cooperation - Explaining China's Compromises in Territorial Disputes”, *International security*, Vol. 30, No. 20, Spring, 2005, pp. 46-83.

⁶⁶⁰ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и домети нове безбедносне-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 219-242.

⁶⁶¹ Yufan Hao, Bill K.P. Chou, “China's Borderlands and Their International Implications”, у Yufan Hao, Bill K.P. Chou, *China's Policies on its Borderlands and the International Implications*, World Scientific, University of Macao, China, 2011, pp. 1-18.

⁶⁶² Taylor Fravel, “Regime Insecurity and International Cooperation - Explaining China's Compromises in Territorial Disputes”, *International security*, Vol. 30, No. 20, Spring, 2005, pp. 46-83.

⁶⁶³ Детаљније о овој стратегији видети у, David Kerr, “Central Asia and Russian Perspectives on China's Strategic Emergence”, *International Affairs*, Vol. 86, No. 1, 2010, pp. 127-152.

⁶⁶⁴ David Kerr, “Central Asia and Russian Perspectives on China's Strategic Emergence”, *International Affairs*, Vol. 86, No. 1, 2010, pp. 127-152.

⁶⁶⁵ Taylor Fravel, *Strong Border, Secure Nation: Cooperation and Conflict in China's Territorial Disputes*, Princeton University Press, United Kingdom, 2008.

партнерство подразумева потенцијално и до ког нивоа мешање у унутрашње ствари и безбедносну политику НР Кине?

Први корак остваривања партнерских односа у решавању демаркационих питања између НР Кине, Русије и три централноазијска суседа, као што је наглашено, учињен је потписивањем Споразума о продубљивању војног поверења у пограничним регијама 1996. године у Шангају, а потом и потписивањем Споразума о узајамном смањењу војних снага у пограничним регијама 24. априла 1997. године у Москви. Овим споразумима, дефинисана је и обезбеђена је стратешка дубина сваке државе чланице, уколико узимамо у обзир правило о сто километара и правила о извођењу војних вежби.⁶⁶⁶ Дакле, Русија, НР Кина и три централноазијске државе, сигнализирају међународној заједници да се дефинисање територијалног простирања сваке од њих неће вршити кроз равн одмеравања војних снага, већ политичким дијалогом и усаглашавањем интереса. Истовремено, земље учеснице шаљу поруку међународној заједници о успостављању новог облика безбедносних односа на тлу Евроазије. На овакава начин, НР Кина избегава стварање безбедносне дилеме и подстицање трке у наоружању, што јој омогућава да у евроазијском геополитичком курсу, ресурсе усмери ка реализацији економских развојних циљева и дипломатских иницијатива. Као и што истиче професорка Драгана Митровић, очување државних граница војском нарочито у случају границе НР Кине са Русијом и централноазијским државама, због саме дужине границе је веома скупо. Дужина границе НР Кине са Казахстаном, Таџикистаном и Киргизијом износи седам хиљада и шест стотина километара, док дужина границе НР Кине и Русије подељена у источни и западни сектор износи четири хиљаде пет стотина седамдесет и четири километара. Дакле, укључене стране су кроз мултилатерални аранжман покренут од стране НР Кине, желеле да од својих међусобних граница створе чворишта трговине, а не попришта борби. На тај начин државна политика би више могла да буде фокусирана на побољшање квалитета живота грађана и државне позиције у међународном поретку.⁶⁶⁷ Као што можемо видети, настанак ШОС-а био је омогућен веома успешним решавањем питања територијалних граница међу земљама суседима. Са стабилним међусуседским односима, борба против „три зла“ је далеко политички и економски учинковитија. Стога, можемо закључити да је питање утврђивања територијалних граница средствима политичког дијалога и одлукама заснованим на економском прагматизму, а не војним одмеравањем снага, највећим делом и изнедрило ШОС.

Правни оквир за решавање територијалних спорова и исцртавање стабилних граница међу државама чланицама уобличавано је кроз институционално ојачавање ШОС-а. Кроз анализу докумената који чине ШОС правни оквир, учачамо да јачање мера поверења, пријатељских односа и односа сарадње међу земљама чланицама Организације, чине платформу која ће спречити ревидирање већ успостављених заједничких државних граница. Поред тога, примећујемо да је поштовање територијалног суверенитета као једног од

⁶⁶⁶ У Споразуму о продубљивању војног поверења у пограничним регијама предвиђа се успостављање демилитаризованих зона у пограничним регијама држава суседа и ШОС чланица. Демилитаризована зона ће се према слову Споразума простирати дуж заједничких граница држава суседа са дужином од сто километара унутар сваке државе потписнице. Чланом 6 Уговора, предвиђено је да уколико једна од држава у овој демилитаризованој зони изводи војну вежбу са више од двадесет пет хиљада војника дужна је да о томе обавести државу са којом дели границу. Уколико војна вежба укључује више од тридесет и пет хиљада војника, војној вежби морају да присуствују и представници друге државе у својству посматрача. Како би се олакшало спровођење замисли дефинисаних кроз Споразум и са циљем стварања поверења и заједничких вредности, предвиђа се и успостављање и одржавање контаката на свим војним нивоима. *Agreement between the Russian Federation, the Republic of Kazakhstan, the Kyrgyz Republic, the Republic of Tajikistan and the People's Republic of China on the Confidence Building Measures in the Military Field in the Border Area*, United Nations. Доступно на: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/960426_AgreementConfidenceBuildingMilitaryFieldinBorderArea.pdf. Приступљено: 6. 11. 2020.

⁶⁶⁷ Dragana Mitrovic, ““PR China’s Border Issue within the Framework of Modernization and Opening up”, in, Dragana Mitrovic (eds.), *From Socialist Modernization to Chinese Dream*, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 52-67.

руководећих принципа Вестфалског система међународних односа, високо рангирано у удруженој борби земаља чланица против тероризма, сепаратизма и религијског екстремизма. У том контексту, ШОС земље чланице 16. августа 2007. године потписују Уговор о дуготрајним добросуседским, пријатељским и односима сарадње држава чланица Шангајске организације за сарадњу, а затим 2015. године Споразум о сарадњи и повезивању држава чланица ШОС-а о питањима граница (*Agreement on Cooperation and Interaction of the Member States of the SCO on Border Issues*). Према слову првог Уговора, одржавање стабилних граница представља неодвојиви део у настојањима Организације да створи безбедносни поредак заснован на поштовању територијалног суверенитета, једнакости и међусобног поверења. У тако створеним међудржавним односима, границе ће представљати међудржавне „спојнице“ за проток робе, људи и капитала, а не оружја и припадника терористичких организација и група. Према Члану 4 овог Уговора, државе потписнице на себе преузимају обавезу поштовања територијалног суверенитета сваке од државе чланице. Наиме, ни једна држава чланица не сме самостално или у сарадњи са било којом другом државом да покреће акције које имају за циљ нарушавање суверенитета друге државе чланице ШОС-а. Поред тога, према Члану 5 овог Уговора, државе потписнице се обавезују да ће поштовати принцип неповредивости државних граница уз паралелно јачање војне сарадње и мера изградње поверења.⁶⁶⁸ Професорка Драгана Митровић је сумирала да овај Уговор представља одређену „врсту подстрека за продубљивање сарадње и заветовања које би требало да обавеже и будуће генерације на образац односа међу потписницама, државама чланицама ШОС-а.“⁶⁶⁹ Споразум из 2015. године настао је из Споразума о сарадњи у идентификацији и блокирању канала уласка особа повезаних са тероризмом, сепаратизмом и екстремизмом на територије држава чланица ШОС-а (*Agreement on Cooperation in Identifying and Blocking the Channels of Entry into the Territory of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization of the Persons Involved in Terrorist, Separatist and Extremist Activities*). У Споразуму из 2015. године, земље потписнице су дефинисале концепт пограничних активности (*border activities*) и концепт пограничних регија (*border regions*). По слову овог Споразума предвиђена је двострука заштита државног суверенитета земаља чланица Организације. Са једне стране, предвиђа се заштита државног суверенитета од противправних акција самих земаља чланица. Са друге стране регулисан је заједнички приступ у заштити државног суверенитета ШОС држава чланица од напада треће државе или неке терористичке или паравојне формације, који пак не подразумева заједничку војну одбрану.⁶⁷⁰

Разумљиво је очекивати да споразуми и уговори који чине део ШОС система, морају бити у сагласности или надопуњавати, тј. прецизирати, принципе дефинисане у ШОС Оснивачкој повељи. По слову Повеље државе чланице немају права да заштиту територијалног суверенитета искористе као оруђе за ометање рада Организације или за мешање у унутрашње послове друге државе чланице.⁶⁷¹ Међутим, на оперативном нивоу овај став Организације, још увек, је оптерећен бројним нелогичностима и противуречностима.

⁶⁶⁸ *Treaty on Long-Term Good-Neighborliness, Friendship and Cooperation between the Member States of the Shanghai Cooperation Organization, Key Normative Documents of the SCO*. Доступно на: <https://www.hrichina.org/sites/default/files/PDFs/Reports/SCO/2011-HRIC-SCO-Whitepaper-AppendixA-SCO-Docs.pdf>. Приступљено: 01. 4. 2020.

⁶⁶⁹ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 242.

⁶⁷⁰ Активности у пограничним регијама су дефинисане као активности земаља учесница спроведене у складу са националним законодавством и међународним правом, а са циљем заштите националних граница и контроле протока робе, људи и капитала. Према овом Споразуму, погранична регија се налази на територији државе уз саму границу (копнену или водену) са другом државом. *Agreement on Cooperation and Interaction of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization on Border Issue*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 01. 4. 2020.

⁶⁷¹ *Charter of the Shanghai Cooperation Organization*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/news/20171013/336152.html>. Приступљено: 8. 1. 2020.

Преговарачке комитете које је покренула НР Кина ради решавања територијалних спорова са централноазијским суседима који су и довели до стварања Шангајске петорке, у каснијем институционално-организационом развоју ШОС-а нису прерасли у стална тела Организације. У том смислу, сама Организација не нуди земљама чланицама, дијалог партнерима и државама посматрачима механизме који би им омогућили да територијалне спорове на правно обавезујући начин реше у оквиру ШОС-а. У светлу неразвијености ШОС механизма за решавање територијалних спорова, нова непознаница по „ободну дипломатију“⁶⁷² НР Кине и капацитете ШОС-а да буде „неутрални преговарач“ и медијатор у решавању територијалних спорова међу државама суседима, условљена је једногласном одлуком тадашњих шест држава чланица Организације да Индија и Пакистан постану пуноправне чланице ШОС-а, што је нарочито важно за НР Кину, са аспекта њених нерешених територијалних питања са Индијом. Приступање ове две државе отворило је питање о подређености ШОС принципа геополитичким интересима. У прилог овоме, говори и чињеница да су НР Кина и Индија имале оружани сукоб у тренутку када је Индија приступала Организацији. Наиме, Индија и НР Кина још увек се споре око територијалног суверенитета над Докламом/Аксаи Чином (Aksai Chin). Кинески војници су, у складу са кинеским ставом да је то део кинеске територије, 2017. године отпочели са изградњом пута којим би се повезао Сицанг (*Xizang*) са Синђангом.⁶⁷³ Међутим, из Њу Делхија је ово виђено као безбедносни изазов и директно угрожавање индијског територијалног суверенитета. У овом сукобу, кинеска страна је заузела оштар став, изражен и кроз изјаве званичника. Гласноговорник Министарства одбране НР Кине пуковник Жен Гуоћиен (Ren Guoqiang) је изјавио да „Индија мора разбити илузије да ће доћи до промене кинеског става.“⁶⁷⁴ Такође, изјаве званичника Индије биле су у истом маниру. Наиме, индијски званичници су истицали да су међународне околности сада другачије и да је Индија савремена војничка сила, што се неће либити и да демонстрира.⁶⁷⁵ Сукобљене стране су се међусобно оптуживале за нелегално распоређивање војника и тиме, додатно продубљивање неповерења у односима. Будћи да је дошло до размене ватре између Индије и НР Кине, показало се да се ниједна страна не придржава начела дефинисаних споразумима из 1996. и 1997. године, а која се тичу стварања демилитаризованих зона у дубини од стотину километара. Потом, видимо да и једна и друга страна због нерешеног територијалног спора крше и обесмишљавају начела о поштовању територијалног суверенитета и неповредивости државних граница јасно назначених у ШОС Оснивачкој повељи. Последично, приступање Индије Организацији одређеним делом се косило и са условима о пријему нових чланица дефинисаних у Регулативи о пријему нових чланица (*Regulation on Admission of New Members to the Shanghai Cooperation Organization*) усвојеној 2010. године и Меморандуму о обавезивању (*Memorandum of*

⁶⁷² Према мишљењу Вјачеслава Авијуцког, „ободна дипломатија“ има за циљ ојачавање позиције НР Кине у непосредном суседству. Стварањем стратешких тачака ослонца, НР Кина би могла да себе постави као силу „помиритељку“. Остваривањем ових циљева, НР Кина би била доживљена као одговорна глобална сила. Вјачеслав Авијуцки, *Континенталне геополитике*, Клио, Београд, 2009, стр. 508.

⁶⁷³ “India-China Border Dispute”, *Global Security*. Доступно на: https://www.globalsecurity.org/military/world/war/india-china_conflicts.htm. Приступљено: 2. 4. 2020.

⁶⁷⁴ Chris Buckley, Ellen Barry, “China Tells India that It Won’t Back Down in Border Dispute”, *New York Times*. Доступно на: <https://www.nytimes.com/2017/08/04/world/asia/china-india-border-tensions.html>. Приступљено: 2. 4. 2020.

⁶⁷⁵ Cristin Cappelletti, “India e Cina: Mai Così’ Lontane, Pronti ad uno Scontro Militare”, *L’Indro*. Доступно на: <https://www.lindro.it/india-e-cina-mai-cosi-lontane-pronti-ad-uno-scontro-militare/>. Приступљено: 2. 4. 2020.

Commitment).⁶⁷⁶ Међутим, ШОС овде не представља никакав изузетак уколико узмемо у обзир процес хрватског приступања Европској унији.⁶⁷⁷

Дакле, поставља се питање на који начин се ШОС може развити у оквирни механизам за решавање територијалних спорова, уколико имамо на уму још увек нерешена територијална питања Индије и НР Кине, чијем коначном решењу нису допринели и међусобни војни окршаји, чак и у тренутку када је Индија приступала ШОС-у као пуноправна чланица? Да ли ШОС располаже капацитетима да реши територијалне спорове својих чланица поштујући начела међународног права и једнаког уважавања интереса и позицију сваке од држава? Будући да је потекао из преговарачких комитета који су имали за циљ исцртавање демаркационих, па граничних линија између НР Кине и централноазијских суседа, а посредно и између НР Кине и Русије, закључује се да Организација већ има доста успешног искуства у превазилажењу овог проблема. Такође, исцртавањем и уоквиравањем државних граница, земље Шангајске петорке су сигнализирале међународној заједници да је решавање територијалних питања далеко корисније остварити политичким дијалогом, него војним сукобом. На тај начин, ове државе су успоставиле оквир за остваривање економске, политичке, културне и војне сарадње. Безбедно уоквиравање државних граница, постало је неизоставни део ШОС здруженог приступа у борби против „три зла“. Градећи заједнички, тј. ШОС идентитет и усаглашено виђење међународног поретка, где се поштује принцип немешања у унутрашње ствари других држава, ШОС је створио оквир који је омогућио промене, смањење тензија и обогаћивање билатералних веза међу државама чланицама.⁶⁷⁸ Управо на тај начин, односно кроз процес постепене, али и константне изградње међусобног поверења, остваривањем интеррегионалне и регионалне сарадње, ШОС је у првој фази свога постојања постао „неутрални оквир“ за решавање питања територијалних спорова.⁶⁷⁹

Успешно превазилажење историјски условљених и геополитички створених проблема територијалног разграничења, утицало је на развој Организације, њен глобални имиџ. Будући да је НР Кина носилац Организације, историјско питање територијалног разграничења са Индијом, које не оптерећује само њихове међусобне односе, већ и одређеним делом и сам рад ШОС-а, представља велики задатак по кинеску дипломатију и њено инсистирање на поштовању већ утврђених правила. Са друге стране, то представља велики изазов и за очување кинеских националних интереса, који се сада све већим делом базирају на кинеском национализму. Дакле, са становишта угледа и успешности кинеске спољне политике,

⁶⁷⁶ Меморандум о обавезивању је усвојен 2014. године у Душанбеу, када су председници земаља чланица ШОС-а одржали свој редовни састанак. *Dushanbe Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2014*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>; *Press Release Meeting of the Council of Heads of Member States of the SCO, 2014*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 16. 1. 2020. За пријем нових чланица наводе се следећи услови: 1. Припадност Евроазијском региону; 2. Успостављени дипломатски односи са свим чланицама; 3. Да је држава претходно имала статус посматрача или дијалог партнера; 4. Активни трговински и финансијски односи са свим чланицама ШОС-а; 5. Да поштује норме међународног права, начела Повеље ОУН-а и дух отворености Организације; 6. Да није у било каквој врсти ратног конфликта или спора са неком од сталних чланица ШОС-а; 7. Да није под санкцијама ОУН. *Regulation on Admission of New Members to the SCO, 2010*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 16. 1. 2020.

⁶⁷⁷ Vladimir Čolović, „Teritorialni sporovi u zemljama Evropske unije”, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka*, Godina, 4, br. 4, Vanja Luka, 2014, pp. 44-45.

⁶⁷⁸ Међутим, ту се поставља питање о унапређењу односа и решавања територијалних спорова који још увек постоје као могући фактор дестабилизације централноазијског региона. Наиме, односи Узбекистана, Таџикистана и Киргизије су оптерећени сукобима у Ферганској долини. “Central Asia: Border Disputes and Conflict Potential”, *Europe and Central Asia*, Report 33, April, 2002, International Crises Group. Доступно на: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/central-asia/tajikistan/central-asia-border-disputes-and-conflict-potential>. Приступљено: 2. 4. 2020.

⁶⁷⁹ Mariam Akhtar et al, “Shanghai Cooperation Organization and Conflict Resolution: A Comparative Study of Pakistan and India Bilateral Relations”, *NDU Journal*, 2018, pp. 89-9.7 Доступно на: <https://ndu.edu.pk/ndu-journal/2018/08-Shanghai-Coop-Org.pdf>. Приступљено: 1. 4. 2020.

интензивирање територијалних спорова земаља чланица ШОС-а, јесте веома проблематично, посматрано са неколико аспеката. Најпре, неизбежно се намеће закључак о селективности кинеског постављања када је у питању прихватање и поштовање правила у чијем креирању је и сама учествовала или чак била њихов иницијатор. Потом, интензивирање спорова и непроналажење одговарајућег одговора од стране ШОС-а, може довести у питање кинеске амбиције да се представи као велика држава која даје непрекидни и највећи допринос глобалном развоју и миру. Потом, интензивирање спорова може довести до њихове интернационализације и самим тим отворити додатни простор за америчку стратегију војног и дипломатског опкољавања НР Кине и мешање у „интер-шос“ односе. За поједине теоретичаре, ШОС своје капацитете за решавање територијалних питања управо црпи из жеља чланица да не дође до њихове интернационализације. Управо у тој чињеници ствара се могућност Организације да се питање територијалних разграничења међу земљама суседима решава на регионалном, односно на нивоу ШОС-а. Решавање питање територијалних проблема међу народима који географски, а не геополитички и безбедносно припадају азијском континенту даје велики подстицај спољнополитичким амбицијама Организације у успостављању међудржавних односа на принципима Новог концепта безбедности.⁶⁸⁰

5.3. Позиција ШОС-а у војној модернизацији и националној одбрани НР Кине

Модернизација индустрије, пољопривреде, науке и националне одбране у кинеској политичкој историји је позната као концепт „четири модернизације“ (*四个现代化 - si ge xiandaihua*). Концепт „четири модернизације“ Чоу Енлај је (Chou En-Lai) 1964. године дефинисао као основу, тј. полазну тачку у процесу реализације кинеских националних циљева. Идејна матрица Чоу Енлаја је представљала и основну поруку пленума одржаног 1978. године, када је и започета политика модернизације и отварања кинеске економије према свету. Постепеном реализацијом циљева кроз ове четири модернизације и умрежавањем НР Кине са глобалним трендовима, руководство КП Кине је желело да изврши демаоизацију размишљања о економском развоју, схватања међународних односа и позиције НР Кине у међународној заједници држава.⁶⁸¹ Промена разумевања позиције НР Кине у међународним односима, заправо представља напуштање концепта самодовољности у условима динамичне светске међузависности и међуповезаности.⁶⁸²

Демаоизација је, сасвим очекивано дотакла и питање војне модернизације, као и стратешко промишљање обезбеђивања националне безбедности. Најпре, као и што је показала професорка Драгана Митровић, напуштена је „премиса о „људском фактору“, односно моралу, као најважнијој компоненти у корист професионалности.“⁶⁸³ Стога, књига Маових цитата замењена је системом образовања и тренинга војних кадрова како би кинеска војска могла да одговори на савремене облике и начине вођења ратова. Пажљивим проучавањем извора претње по кинеску безбедност и равнотежу снага у међународним односима, напушта се доктрина „општеномодног рата“, а уводи се принцип „активне одбране“. Овај принцип, представља резултат кинеских анализа да је Совјетски Савез највећи извор претње по кинеску безбедност и стабилност. Наравно, овај принцип деловања НОА, није важио само у односу на Совјетски Савез, већ и према другим земљама. Принцип „активне одбране“ је и данас један од руководећих принципа деловања кинеске војске.⁶⁸⁴ Дакле, напуштањем Маовог концепта

⁶⁸⁰ Joel Wuthnow, “Asian Security without the United States? Examining China’s Security Strategy in Maritime and Continental Asia”, *Asian Security*, Vol. 14, No.3, September, 2017, pp. 230-245.

⁶⁸¹ Драгана Митровић, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995.

⁶⁸² Dragana Mitrovic, “The People’s Republic of China at the Threshold of the New Century”, *From Socialist Modernization to Chinese Dream*, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 9 – 18.

⁶⁸³ Драгана Митровић, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995, стр. 138.

⁶⁸⁴ Taylor Fravel, *China’s Military Strategy since 1949 – Active Defense*, Princeton University Press, USA, 2019.

општенародног рата, кинеско реформистичко руководство је своје стратешке анализе и одбрамбене капацитете фокусирао на добијање локалних ратова и ратова ниског интензитета. Овакав начин размишљања био је уткан у стратегију националне одбране из 1988. године, која је временом еволуирала и прилагођавала се просторним и технолошким условима вођења борби.⁶⁸⁵ Наиме, прва промена стратегије из 1988. године је уследила, већ 1993. године. Ђанг Цемин, који је био председавајући Централне војне комисије, у сарадњи са Џанг Ценом (Zhang Zhen), Џанг Ванњеном (Zhang Wannian) и Сју Хуејцијем (Xiu Huizi), износи званични став по коме национална војна стратегија има за циљ добијање локалних ратова у условима високе технологије. Према стратешкој замисли овог документа, „поседовање, а потом и могућност коришћења нових технологија ће пресудно утицати да ли ће војска једне државе имати преимућство на борбеном пољу.“⁶⁸⁶ Будући да међународни односи, претње и институције нису статичке већ веома динамичне категорије, 2004. године долази до поновне промене кинеског стратешког промишљања у обезбеђивању националне безбедности. Према овој стратегији, фокусираност НР Кине се усмерава ка добијању локалних ратова у информатичким условима. Према мишљењу Тејлора Фравела, управо је ова стратегија националне одбране почела да наглашава важност информације у остваривању здруженог деловања сва три рода војске. Поред тога, информација има велику важност у *C4ISR* систему.⁶⁸⁷ Стратегија из 2004. године, преименована је десет година касније у стратегију добијања локалних информатичких ратова.⁶⁸⁸ У даљем раду, биће приказано како су ове промене утицале на улогу ШОС-а у националној одбрани и војној модернизацији НР Кине. Паралелно са тим, биће истражено и на који начин је сам развој ШОС-а утицао на измене у кинеској националној одбрани и војној реформи и модернизацији. Све ове промене у стратешком размишљању НР Кине са једне стране су условиле, а са друге стране су биле подржане и много већим буџетским одвајањима за развој војске. Ово представља велику промену у односу на почетак кинеског отварања, када су буџетска улагања у војску континуирано снижавана како би се ресурси усмерили ка модернизацији привреде и побољшању квалитета живота грађана. Ипак, НР Кина је различитим мерама стварала услове да „кинеска војна моћ расте споро, али непрекидно“, ⁶⁸⁹ што је и доказала. Континуирана професионализација војске је један од високо ранжираних безбедносних и развојних циљева НР Кине, будући да је безбедносна структура регионалног и глобалног окружења веома сложена, што уједно Си Ђинпинг истиче у својим говорима.⁶⁹⁰ У таквим околностима, цивилним лидерима су све потребнији савети и подробне анализе представника војске, који су уједно и подршка за реализацију геополитичких амбиција. У даљој модернизацији кинеске војске, професионализам и строга партијска контрола над НОА Кине, остала је непромењена, штавише она је и дефинисана Уставом НР Кине.⁶⁹¹

⁶⁸⁵ Ministry of National Defense of the People's Republic of China, *White Paper on National Defense 2015 – China's Military Strategy*. Доступно на: http://eng.mod.gov.cn/publications/2016-07/13/content_4768294.htm. Приступљено: 10. 4. 2020.

⁶⁸⁶ Taylor Fravel, *China's Military Strategy since 1949 – Active Defense*, Princeton University Press, USA, 2019, p. 184.

⁶⁸⁷ Овај систем подразумева командовање, контролу, комуникацију, употребу компјутера, размену обвештајних података, надгледање и извиђање. (*command, control, communications, computers, intelligence, surveillance, and reconnaissance*). Taylor Fravel, *China's Military Strategy since 1949 – Active Defense*, Princeton University Press, USA, 2019, p. 184.

⁶⁸⁸ Taylor Fravel, *China's Military Strategy since 1949 – Active Defense*, Princeton University Press, USA, 2019.

⁶⁸⁹ Драгана Митровић, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995, стр. 139.

⁶⁹⁰ “Building Stronger National Defence a Crucial Goal, Says Chinese President Xi Jinping”, *The Strait Times*. Доступно на: <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/building-stronger-national-defence-a-crucial-goal-says-chinese-president-xi-jinping>. Приступљено: 6. 11. 2020.

⁶⁹¹ Када је на чело НР Кине дошла генерација власти предвођена Си Ђинпингом, додатно је појачана контрола Партије над војском. Наиме, Си Ђинпинг је контролу ојачао руководећи се са четири недостатка који су указивали на системску неадекватност односа између Партије и војске. Та четири недостатка су следећи: „1) неадекватан надзор највишег партијског руководства над војним члановима Централне војне комисије, што је отворило врата корупције на највишем нивоу; 2) политички рад партијских органа унутар НОА био је неодговарајући, што је довело до идеолошких и моралних скретања; 3) високи војни званичници у Централној војној комисији, Генералним управама и војним областима акумулирали су превише моћи, тако да нису слушали

По политичком систему НР Кине, радом војске управљају и командују Централна војна комисија НР Кине (државна) и Централна војна комисија ЦК КП Кине (Партијска војна комисија). Државна Централна војна комисија је државни орган који руководи оружаним снагама НР Кине. Државна војна комисија у сарадњи са Комитетом за мобилизацију народне одбране, дефинише стратегије националне одбране, као и теоретску и идеолошку подршку овим стратегијама. Она је подељена у петнаест секција, има седам одељења, три комисије и пет директно повезаних тела. Ова комисија дела по наређењима и директивима које долазе од стране Генералштаба, Министарства одбране НР Кине и по инструкцијама других елемената веома специфичног политичког система НР Кине.⁶⁹² Са друге стране, Централна војна комисија ЦК КП Кине, је партијски орган који додатно потврђује партијску контролу над оружаним снагама НР Кине.⁶⁹³ Према подацима доступним на сајту Министарства одбране НР Кине, кинеска војска се састоји од копнених трупа, морнарице, ваздухопловства, снага стратешке подршке (*战略支援部队 - zhanlue zhiyuan budui*), војне полиције и резервиста.⁶⁹⁴ Снаге стратешке подршке су настале из војне реформе коју је Си Ђинпинг спровео у 2015. и 2016. години, ослањајући се на аналитичке замисли претходних стратегија националне одбране. Наиме, снаге стратешке подршке према речима гласноговорника Министарства одбране НР Кине, старијег пуковника Јанг Јуђуна (Yang Yujun), представља додатни оквир функционалне војно-цивилне интеграције. Војно-цивилна интеграција је у служби што свестранијег и делотворнијег обезбеђивања кинеске националне безбедности и економског развоја.⁶⁹⁵ Увођење стратешких снага подршке представља кључни део у стварању „новог типа борбених снага“ (*新型作战力量 - xinxing zuozhan lilian*). Јуан Венџен (Yuan Wenxian), нови тип борбених снага, дефинише као део свеобухватности кинеских амбиција у већ отпочетом процесу стварања здруженог наступа кинеских снага не само на мору, копну, ваздуху, већ и у сајбер простору и свемиру.⁶⁹⁶ Дакле, на овакав начин НР Кина напушта традиционално схватање о тродимензионалности засновано на копну, мору и ваздуху и своје разумевање базира на мултидимензионалности, тј. поред копна, мора и ваздуха, она уводи и поље сајбер простора, електромагнетизма и свемира. Остваривање заједничког наступа у свим овим сферама, може се разумети као кинеска амбициозност да њена војска буде информатички супериорна, као и да логистичка подршка и командна координација између трупа, оружја, војника и центара буде још бржа и прецизнија. На тај начин, ојачава се међуповезаност, непропустивост и делотворност кинеских војних снага. Великим делом НР Кина своје амбиције објашњава са аспекта измењености извора и крајње мете напада.⁶⁹⁷ У том контексту, НР Кина је била принуђена да превазиђе просторне лимите одбране националне безбедности. Према запажањима одређених теоретичара, директно препознавање сајбер стратешких граница и њихово концептуално увођење у националну одбрану, не представља само

центар и радили су на сопствену руку и 4) институционални механизми надзора над НОА су постали неефикасни или су се изродили у сопствену супротност, што се манифестовало у корупцији и непотизму.“ Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, Факултет политичких наука, докторска дисертација, Универзитет у Београду, Београд, 2018, стр. 196.

⁶⁹² *Central Military Commission*, Global Security Org. Доступно на: <https://www.globalsecurity.org/military/world/china/cmcc.htm>. Приступљено: 22. 4. 2020.

⁶⁹³ Драгана Митровић, „Опште одлике политичког система Народне Републике Кине“, Факултет политичких наука, Београд, 2013, стр. 1-15. Тескт је писан као литература за спремање испита Политички системи земаља Азије, на Мастер програму Регионалне студије Азије.

⁶⁹⁴ *Military Services*, Ministry of Defense of the People's Republic of China. Доступно на: <http://eng.mod.gov.cn/services/index.htm>. Приступљено: 8. 4. 2020.

⁶⁹⁵ Adam Ni, Bates Gill, “The People’s Liberation Army Strategic Support Force: Update 2019”, *China Brief*, Vol. 19, No. 10, Global Research and Analyses. Доступно на: <https://jamestown.org/program/the-peoples-liberation-army-strategic-support-force-update-2019/>. Приступљено: 8. 4. 2020.

⁶⁹⁶ 袁文先, *新型作战力量发展与指挥创新 (Yuan Wenxia, Xinxing zuozhan lilian fazhan yu zhuhui chuangxin)*, Yuan Wenxia, “Development of New Combat Forces and Command Innovation”, *China Military Online*. Доступно на: http://www.81.cn/jfjbmap/content/2015-06/10/content_113519.htm. Приступљено: 8. 4. 2020.

⁶⁹⁷ Ибид.

територијално и секторско проширење стратешких интереса, већ и умножавање капацитета кинеске тврде моћи.⁶⁹⁸ Дакле, снаге стратешке подршке као део новог типа борбених снага у оквиру НОА Кине има неколико основних функција. Прва функција јесте да се путем комуникације, надгледања и извиђања прикупе и заштите стратешке информације. Ова функција представља један од предуслова кинеских амбиција у ојачавању капацитета раног и превентивног деловања. Превентивно деловање, пак, далеко више умањује интензитет последица потенцијалних претњи. Као друга функција, издваја се да су ове снаге у служби извођења информатичких, електромагнетних и психолошких операција. Потом, ове снаге са фокусом на питање информатике и брзе размене информација обезбеђују брзу мобилност, а самим тим и здружено дејство свих родова кинеске војске у одбрани националне безбедности.⁶⁹⁹ Допуна географским категоријама у обезбеђивању одбране кинеске националне безбедности принципом сајбер простора, указује на чињеницу да сајбер суверенитет постаје веома важан део укупног кинеског суверенитета. Будући да живимо у информатичком добу, а суверенитет подразумева свеукупност међудржавних односа, у кинеским званичним документима истиче се да се суверенитет не везује више само за физичке границе државне територије, већ претпоставља и сајбер суверенитет, у чијој заштити ће војска имати значајну улогу. Заштита сајбер суверенитета по кинеском ставу представља један од предуслова реализације развојних планова, нарочито ако се узму у обзир кинеске стратегије спајања реалне трговине са е-трговином. Као и што је већ било објашњено, спајање реалне и интернет трговине је један од аспеката ШОС економске интеграције и ШОС економског интеррегионализма.⁷⁰⁰ Стога, заштита кинеске државе са аспекта „неопипљивих“, тј. информатичких и сајбер изазова, паралелно са реформом војске захтевала је и одређене промене у стратегији, нарочито са становишта даље обуке војника и методолошких измена у организовању и вођењу војних тренинга. Као што је већ и истакнуто, у званичним документима попут Белих књига о националној одбрани, наглашава се важност обуке кинеске војске са циљем добијања информатичких ратова (*信息化战争 – xinxin hua zhanzheng*). По кинеској страни овај облик ратова се заснива на низу следећих и међусобно повезаних карактеристика: 1) захтевају употребу информатичког типа оружја и система одбране; 2) неопходна је обука кадрова који ће знати да користе овај тип оружја и системе одбране и напада; 3) информације су од стратешке важности, стога остваривање контроле над извором и протоком информација представља најважнији циљ који се реализује овом врстом ратовања; 4) информатички центри су главни центри оперативне подршке и логистичке координације; 5) имплементира се информатичка теорија вођења рата.⁷⁰¹ Позиција ШОС-а у овом аспекту модернизације кинеске војске је од велике важности, нарочито од 2015. године, када и почиње одржавање сајбер антитерористичких вежби познатијих као Сјамен. Циљ ових вежби је да се стварањем услова превентивног деловања и лоцирања извора претњи и њихових мета заштити сајбер суверенитет, безбедност грађана у сајбер простору, информациониона инфраструктура и да се самим тим обезбеди неометани економски развој. Методолошку основу спровођења ових антитерористичких вежби представља стална размена информација, информатичка координација активности и тестирање оружја и система којима се управља информатичким

⁶⁹⁸ Adam Ni, Bates Gill, “The People’s Liberation Army Strategic Support Force: Update 2019”, *China Brief*, Vol. 19, No. 10, Global Research and Analyses. Доступно на: <https://jamestown.org/program/the-peoples-liberation-army-strategic-support-force-update-2019/>. Приступљено: 9. 4. 2020.

⁶⁹⁹ Ибид.

⁷⁰⁰ *International Strategy of Cooperation on Cyberspace*, Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China. Доступно на: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/jks_665232/kjlc_665236/qtwt_665250/t1442390.shtml. Приступљено: 8. 4. 2020.

⁷⁰¹ *信息化战争*, (*xinxin hua zhanzheng*). Information war. Доступно на: <https://baike.baidu.com/item/%E4%BF%A1%E6%81%AF%E5%8C%96%E6%88%98%E4%BA%89>. Приступљено: 9. 4. 2020.

технолозијама.⁷⁰² Приликом ових антитерористичких и војних вежби, одређују се зоне борбе, које заправо представљају приоритетне сфере не само Организације, већ и држава чланица које је потребно заштити и међу којима је продубљивање сарадње високо рангирано.⁷⁰³ Према запажањима одређених теоретичара, НР Кина увођењем сајбер облика дипломатије, као дела свог новог дипломатско-проактивног приступа, већ успоставља глобални оквир сарадње ради поспешивања међудржавне комуникације и оснаживања мере изградње (сајбер) поверења приликом превазилажења (сајбер) безбедносних изазова.⁷⁰⁴ То је и било потврђено када је Генерална скупштина ОУН резолуцијом А/69/723 усвојила ШОС Међународни кодекс о понашању у сајбер безбедности. Поред тога, Сјамен здружене антитерористичке вежбе обезбеђују НР Кини да на терену, тј. у реалним условима провери информатичку подршку у обезбеђивњу здруженог наступа свих родова војске. Са друге стране, ресурсе које НР Кина улаже како самостално тако и у сарадњи са другим државама и институцијама ради заштите националне сајбер безбедности, интерпретирано је и као оснаживање кинеске, те и глобалне сајбер ауторитарности. Наиме, према одређеним запажањима, НР Кина остваривањем сарадње са државама у оквиру ШОС-а, али и шире, покушава да недемократске лидере снабде савременим технологијама за надгледање понашања грађана и праћења њиховог кретања. Парадокс или нелогичност у тим запажањима представља чињеница да седамдесет и пет посто опреме на глобалном нивоу, која се користи за активности надгледања и шпијунаже, потиче из земаља НАТО савезница или земаља блиских овом војном савезу.⁷⁰⁵ Званичан став САД изнет у Националној сајбер стратегији САД јесте да НР Кина у сарадњи са Русијом, али и у партнерству са другим, преваходно, недемократским државама користи сајбер простор за подривање америчке стабилности. Наиме, деловањем у овом домену уз употребу одговарајућих техника и технологија, НР Кина заправо покушава да наруши америчку демократију, економски развој, а да тиме уједно обезбеди своју – кинеску - унутрашњу и спољну безбедност.⁷⁰⁶

Будући да НР Кина није чланица ниједног војног блока, као и да од војног окршаја са Вијетнамом 1979. године⁷⁰⁷ није учествовала ни у једном рату, одржавање здружених, као и билатералних војних вежби има вишеструки утицај на дефинисање стратегија националне одбране и војну модернизацију НР Кине. Најпре, ове здружене и билатералне вежбе представљају платформу за проверу успешности функционисања сваког појединачног елемента – „организационог, материјалног и интелектуално-доктринарног“⁷⁰⁸ као и целине коју граде у процесу обезбеђивања националне безбедности. Поред тога, одржавањем ових вежби земље учеснице могу да увиде недостатке у сарадњи и пронађу начине како да их отклоне. Такође, симулацијом реалних услова борбе, кинески војници, те и други представници војске стичу психолошки утисак учествовања у реалној борби на непознатом терену. У том смислу, истиче се да ове војне вежбе представљају прилику да се побољшају и

⁷⁰² “SCO Countries Hold Drill Targeting Cyber Terrorism”, *Xinhua*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/english/2017-12/06/c_136806108.htm. Приступљено: 9. 4. 2020.

⁷⁰³ Liu Xuanzun, “SCO Carries-out Online Anti-terrorism Drill”, *Global Times*. Доступно на: <https://www.globaltimes.cn/content/1173369.shtml>. Приступљено: 9. 4. 2020.

⁷⁰⁴ Alex Grigsby, “Overview of Cyber Diplomatic Initiatives”, у, *Briefings from the Research Advisory Group*, Global Commission on the Stability of Cyber Space, New Delhi, November, 2017, pp. 6-39.

⁷⁰⁵ Steven Feldstein, “When It Comes to Digital Authoritarianism, China is a Challenge – But Not the Only Challenge”, *Carnegie Endowment for International Peace*. Доступно на: <https://carnegieendowment.org/2020/02/12/when-it-comes-to-digital-authoritarianism-china-is-challenge-but-not-only-challenge-pub-81075>. Приступљено: 9. 4. 2020.

⁷⁰⁶ *National Cyber Strategy of the United States of America*, The White House, Washington DC, September 2018. Доступно на: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2018/09/National-Cyber-Strategy.pdf>. Приступљено: 9. 4. 2020.

⁷⁰⁷ У тренутку рата против Вијетнама кинеска војска је бројала око шест милиона војника. Сада кинеска војска броји око два милиона активних војника и пола милиона резервиста. Taylor Fravel, *China's Military Strategy since 1949 – Active Defense*, Princeton University Press, USA, 2019.

⁷⁰⁸ Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2018, стр. 195.

прошире кинески војни капацитети, а уједно и убрза и учини одрживијом кинеска војна реформа и модернизација.⁷⁰⁹ На пример, „Мировна мисија 2018“ у којој је учествовало свих осам земаља чланица⁷¹⁰ била је организована у три фазе: 1) стратешке консултације; 2) припрема борбе и 3) симулирање борбе на руралном и урбаном терену. Према сценарију за ове антитерористичке и војне вежбе, терористи су окупирали целокупно село или одређени део града. Наиме, војне снаге организоване у борбене кластере кроз шест корака (надгледање, блокада и контрола, спуштање падобраном, отпор, сузбијање и отпочињање напада) требало би да успоставе контролу над окупираним територијама и да самим тим прикажу своју способност у обезбеђивању националне, као и регионалне безбедности, уз пружање војне помоћи другој земљи чланици. Учествовали су сви родови војске укључених страна уз употребу најсавременијег наоружања.⁷¹¹ Поједини аутори истичу мишљење да на одабир сценарија и начина симулације борбе ШОС антитерористичких мисија пресудно утичу геополитички изазови са којима се суочавају земље чланице.⁷¹² Поред тога, сусрећемо се са запажањима да се бирају задаци који се могу успешно решити како се кинеска војска услед све нарастајућег национализма не би суочавала са неуспехом, што би могло да „пољуља“ њихово уверење да кинески војници имају све важнију улогу у одржавању глобалног мира и безбедности.⁷¹³

Веома сложена геополитичка структура ШОС региона, различито интерпретирање разлога постојања ШОС-а и како би требало усмерити безбедносно деловање Организације некада успорава процес мере изградње поверења међу земљама чланицама. Организовање војне вежбе „Мировна мисија 2007“, била је праћена бројним изазовима, али које је Организација кроз синергију интереса и налажење компромисних решења успела да превазиђе и додатно ојача своју позицију у веома турсном и нестабилном подручју ШОС региона.⁷¹⁴ Један од изазова који се јавио био је језичке природе. Међутим, укључене стране, а првенствено Русија и НР Кина, на уму су имале различите тактике деловања у борби против упада наоружане групе на територији неке од држава чланица. Такође, истиче се и да су кинески пилоти више припремљени за пустињски и терен широке прегледности, а не за

⁷⁰⁹ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 219-242. Драгана Митровић, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 125-142.

⁷¹⁰ У овој војној вежби учествовало је преко три хиљаде трупа. Русија је послала око хиљаду и седам стотина учесника, укључујући и оклопне одреде. НР Кина је послала преко седам стотина својих учесника, укључујући и ваздухопловне оклопне одреде и специјалне оперативне групе. Вежба је бројала две стотине индијских и стотину и десет учесника из Пакистана. Мањи број учесника су послали Киргизија и Таџикистан, док су представници Узбекистана учествовали као посматрачке јединице. Daniel Urchick, “What We Learned from Peace Mission 2018”, *Small Wars Journal*. Доступно на: <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/what-we-learned-peace-mission-2018>. Приступљено: 10. 4. 2020.

⁷¹¹ Daniel Urchick, “What We Learned from Peace Mission 2018”, *Small Wars Journal*. Доступно на: <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/what-we-learned-peace-mission-2018>. Приступљено: 10. 4. 2020.

⁷¹² У овом конкретном случају за Русију, али и не мање важно за остале чланице, као геополитички и безбедносни изазов је препознат рат у Сирији. Потом, као геополитички изазов је препозната и Исламска држава као нови замајак ширења тероризма у Евроазији. Daniel Urchick, “What We Learned from Peace Mission 2018”, *Small Wars Journal*. Доступно на: <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/what-we-learned-peace-mission-2018>. Приступљено: 10. 4. 2020.

⁷¹³ Daniel Urchick, “What We Learned from Peace Mission 2018”, *Small Wars Journal*. Доступно на: <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/what-we-learned-peace-mission-2018>. Приступљено: 10. 4. 2020.

⁷¹⁴ Пре ових здружених вежби, државе чланице у пуном саставу су одржале антитерористичке вежбе „Антитероризам Истока 2006“ (*East-Anti-Terror 2006/Vostok Anti-Terror 2006*) у Узбекистану и „Исик-Кул Антитерор 2007“ (*Issyk-Kul Anti-Terror 2007*) у Киргизији. Alejandro Sanchez, “A Central Asian Security Paradigm: Russia and Uzbekistan”, *Small Wars and Insurgencies*, Vol. 18, No. 1, March, 2007, pp. 113-133. У својству посматрача су били представници из Индије, Пакситана, Ирана и Монголије.

планински и терен ограничене видљивости.⁷¹⁵ Поред тога, одређени аутори као изазов наводе и чињеницу да је НР Кина блокирала захтев Русије, да вежбе „Мировна мисија 2007“ буду спроведене у билатералној сарадњи са ОДКБ. Наиме, кинеска страна из разлога неподдржавања војних савезништава или блокова и из разлога грађења имиџа ШОС-а као полит-економске и безбедносне, а не војне организације, није била вољна да ШОС развија сарадњу са ОДКБ на овим основама. Међутим, компромис је нађен тако што су представници ОДКБ присуствовали вежбама у својству посматрача. И на овим вежбама, кинески војници су били далеко бројнији него руски или војници других земаља учесница.⁷¹⁶

ШОС војно-безбедносно позиционирање у борби против „три зла“, иницирало је увођење новина у кинеским војним редовима и организационој структури кинеске војске. Наиме, кинеско политичко и војно руководство покренуло је кампању стварања антитерористичких војних јединица (反恐军事力量 - *fankong junshi lilian*). Наиме, према кинеским теоретичарима, успостављање ових јединица унутар војске, представља одговор на „три главне опасности“ (三个重大危险 – *san ge zhongda weixian*) у међународном окружењу.⁷¹⁷ Успостављање ових војних јединица, не представља само веома динамичан и захтеван процес, већ и задатак од круцијалне важности за кинеску националну безбедност и економски развој. Наиме, реализација овог задатка није само у служби кинеске борбе против тероризма, већ је и у служби заштите државног суверенитета, економског развоја, као и јавне безбедности грађана. Дакле, поред јасног економског и безбедносног аспекта, ове војне јединице, имају и политичку димензију у друштвеном животу.⁷¹⁸ Легитимитет КП Кине у великој мери зависи од могућности лидера да обезбеде безбедност, економски развој, као и друштвену стабилност кинеских грађана. Стога, стварање мобилне, модерне и јаке војске је Си Ђинпинг одредио као један од приоритета кинеске политике.⁷¹⁹ Будући да НР Кина има веома разгранату мрежу сарадње у борби против тероризма, а нарочито након 11. септембра 2001. године, ове војне јединице, дакле, неће бити саобразне само кинеским, већ и интересима целокупне међународне заједнице. Истовремено, међународна димензија антитерористичких војних јединица, представља и додатно допуно заштите кинеских националних интереса, будући да је њихова линија простирања глобална. Са друге стране, оваква димензија антитерористичких војних јединица према кинеском ставу је неопходна будући да САД борбу против тероризма базирају на двоструким стандардима и стратешким интересима које желе реализовати кроз сарадњу са савезницама или нападањем противника.⁷²⁰ Са институционалног становишта, оснивање ових јединица представљало би и реализацију кинеских амбиција да се успостави „интегрисани ланац“ одговора (条块结合 – *tiao kuai jiehe*) на безбедносне изазове у виду тероризма. НР Кина у својим институционалним механизмима има јединице које са баве питањем тероризма, али на овакав начин Пекинг би створио јединствени центар командовања. Стварањем центра под јединственом командом из кога ће се управљати стратегијом,

⁷¹⁵ Marcel de Haas, “The ‘Peace Mission 2007’ Exercise: The Shanghai Cooperation Organization Advances”, *Central Asian Series*, 7/28, Advanced Research and Assessment Group. Доступно на: https://www.files.ethz.ch/isn/92599/07_Sept_Peace.pdf. Приступљено: 17. 3. 2020.

⁷¹⁶ Marcel de Haas, *Russian-Chinese Security Relations, Moscow Threat from the East?* Clingendael, Netherlands Institute of International Relations, 2008, Netherland.

⁷¹⁷ 坚定不移走中国特色国家安全道路 (*jianding bu yi zou zhongguo tese guojia anquan daolu*), “Unconditionally Follow the Road of National Security with Chinese Characteristics”, *QSTheory*. Доступно на: http://www.qstheory.cn/dukan/qs/2015-02/28/c_1114428331.htm. Приступљено: 13. 4. 2020.

⁷¹⁸ 秦天, 21 世纪前期反恐形势与中国反恐军事力量建设, (Qin Tian, 21 shijie qianqi fankong xingshi yu zhongguo fankong junshi lilian jianshe), Qin Tian, “Counter-Terrorism Situation in the Early 21st Century and China’s Counter-Terrorism Military Force Building”, *China Academic Journal*, January, 2017, pp. 50-59.

⁷¹⁹ David Lague, Benjamin Kang Lim, “How China is Replacing America as Asia’s Military Titan”, *Reuters*. Доступно на: <https://www.reuters.com/investigates/special-report/china-army-xi/>. Приступљено: 23. 4. 2020.

⁷²⁰ 秦天, 21 世纪前期反恐形势与中国反恐军事力量建设, (Qin Tian, 21 shijie qianqi fankong xingshi yu zhongguo fankong junshi lilian jianshe), Qin Tian, “Counter-Terrorism Situation in the Early 21st Century and China’s Counter-Terrorism Military Force Building”, *China Academic Journal*, January, 2017, pp. 50-59.

кампањом, ресурсима и тактиком, спречиће се будуће непотребно расипање ресурса и информација, док ће се стратегије учинити одрживијим у реалним условима. Уједно, допринеће се и хоризонталном, међупровинцијском, повезивању и вертикалном, тј. повезивању од локалног до републичког нивоа.⁷²¹ Дакле, НР Кина би са јединствене позиције моћи могла деловати у процесу спречавања ситуације да „напољу дува ветар, а у земљи пада киша“ (境外一场风、境内一场雨 – *jingwai yi chang feng, jingnei yi chang yu*).⁷²² Кинеска страна препознаје да ће велики допринос функционисању ових војних јединца дати ШОС, као међународна организација чији је носилац она сама, а која у свом оснивачком циљу има и борбу против тероризма. У састав ових јединица улазиће представници војске, војне полиције, полиције, те и представници других институција које су надлежне за јавну безбедност.⁷²³ Према речима Си Ђинпинга, главне одлике ових јединица ће бити професионализам, континуирана размена информација, брзо и превентивно деловање (体魄最强、智力最高、反应最快、专业最精 – *tipo zui qiang, zhuli zuigao, fanyung zui kuai, zhuanye zui jing*) уз поштовање основних партијских и политичких начела.⁷²⁴

Реорганизовањем војних јединица, уз сталну професионализацију и специјализацију рада, поред ојачавања своје позиције моћи, НР Кина ће имати много више капацитета за изградњу војне дипломатије.⁷²⁵ Наиме, кад постоји јасна подела послова, учествовање кинеске армије у здруженим и билатералним војним вежбама, додатно олакшава званичном Пекингу да разгранавља своје дрво војне дипломатије. Кроз војну дипломатију, НР Кина постепено, опрезно, али ипак смело реализује замисао Си Ђинпинга, да би безбедност азијског континента требало да обезбеђују народи Азије. Дакле, ове војне вежбе су у служби додатног продубљивања војног поверења и утврђивања (нових и другачијих) правила понашања, а самим тим и очекивања у веома динамичном, а некада и тешко предвидивом међународном окружењу. Поред одржавања билатералних и здружених војних и антитерористичких вежби, овај сегмент међудржавних односа додатно је ојачан и посетама на високом војном нивоу, као међусобном војно-техничком подршком међу земљама чланицама Организације. У периоду од 2004. до 2015. године, седамнаест високих представника Централне војне комисије је посетило централноазијске државе.⁷²⁶ Војна дипломатија је од велике важности у кинеским жељама стратешког приближавања са Русијом. Будући, да је стварањем ШОС-а, НР Кина директно ушла у руско „геополитичко двориште“, а самим тим и унела одређене измене у Новој великој игри, изградња војног поверења, као платформе за одржавањем срдачних и практичних веза, од великог је значаја за кинеску националну безбедност. Поред тога, стратешко приближавање са Русијом је значајно, будући да је Русија земља са много више војног искуства и искуства у глобалном управљању. Такође, Русија располаже арсеналом најсавременијег оружја, које је неопходно НР Кини у спровођењу војне модернизације. Одређени истраживачи, пак, подвлаче да сарадња НР Кине и Русије у централноазијском региону није одржива, из више разлога. Најпре, аутори истичу променљивост односа, будући

⁷²¹ Ибид.

⁷²² Ибид.

⁷²³ Ибид.

⁷²⁴ Ибид.

⁷²⁵ Војна дипломатија је постала веома битан део кинеске дипломатије, и веома битно оруђе у обезбеђивању кинеских националних интереса. У прилог томе говори и податак из Беле књиге о националној одбрани из 2019. године. Према овом документу, НР Кина има преко сто тридесет дипломатских војних представника у иностранству. Редовне војне размене и посете на високом војном нивоу има са преко сто педесет земаља. Такође, у НР Кини се налазе сто шеснаест војних аташеа из различитих земаља. Поред тога, НР Кина је чланица у педесет и четири војна и безбедносна дијалога. *China's National Defense in the New Era*, Ministry of the National Defense of the People's Republic of China. Доступно на: http://eng.mod.gov.cn/news/2019-07/24/content_4846443.htm. Приступљено: 14. 4. 2020.

⁷²⁶ Andrew Scobell et al., *At the Dawn of the Belt and Road – China in the Developing World*, RAND Corporation, USA, 2018.

да су две државе током историје бележиле и међусобне ратне окршаје.⁷²⁷ Поред тога, истичу се културолошке и цивилизацијске разлике, као и разлике у економским и безбедносним циљевима које НР Кина и Русија желе да реализују у овом делу света.⁷²⁸ Кинеско-руска размимоилажења у перципирању безбедности и одабиру безбедносних деловања пренета су и на ШОС раван. У истом контексту, истиче се да је Меморандум о разумевању који су потписали ШОС и ОДКБ 2007. године у служби руских амбиција претварања ШОС у одређени облик војног блока и самим тим усмеравања кинеских безбедносних иницијатива у овом делу света.⁷²⁹ Стога, нераздељивост између НР Кине и Русије се може јавити зато што Пекинг не подржава војне блокове и војна савезништва, будући да по мишљењу кинеских руководиоца они представљају заоставштину Хладног рата. Са друге стране, сусрећемо се са другачијим разумевањем ствари о кинеско-руским односима у централноазијском простору и шире. Професорка Драгана Митровић истиче да Русија и НР Кина увиђајући користи које ће им донети дугорочна сарадња, те стрпљивим понашањем и давањем гаранција међусобног уважавања безбедносних интереса, граде стабилне геополитичке и геоекономске везе.⁷³⁰ У простору у коме се кинеско-руски интереси међусобно надопуњују, а не искључују, могућности САД да усмерава безбедносне и економске трендове и ствара зоне интересних сфера су знатно умањене.⁷³¹ Детаљну анализу ових односа су урадиле САД, будући да војно приближавање НР Кине и Русије представља велики геополитички и геостратешки изазов за предводницу Западног света, нарочито у области Пацифика.⁷³² У годишњем извештају из 2017. године поднетом Конгресу САД од стране Комисије за безбедносне и економске односе САД и Кине, проналасмо да војна сарадња и сарадња у области безбедности добијају све већи примат у односима између НР Кине и Русије. Русија је прва земљу коју је Си Ђинпинг посетио након преузимања кормила у КП Кине. Том приликом Си Ђинпинг је посетио руске војне командне центре, као и центре у којима се врше истраживања ради усавршавања и појачања делотворности руског наоружања. Садржина ове посете нам указује да две стране надограђују Партнерство стратешке координације о војним и безбедносним питањима потписано 1996. године.⁷³³ Кинеско-руска војна сарадња није одређена само овим Партнерством већ и другим бројним споразумима и уговорима. У том контексту, две стране су у 2016. години потписале седам уговора која се односе на даље продубљивање војне и безбедносне сарадње. Министар одбране Руске Федерације Сергеј Шојгу је током своје посете Пекингу 2015. године нагласио да војне вежбе које НР Кина и Русија одржавају било на билатералном било на

⁷²⁷ Dragana Mitrovic, "PR China Border Issues within the Framework of Modernization and Opening-Up", *LiCCOSEC*, Vol. 17, On Borders: Comparative Analyses from Southeastern Europe and East Asia, March, 2001, Osaka University, Japan, pp. 76-89.

⁷²⁸ Artyom Lukin, "Eurasian Great Power Triangle", in, Aharon Klieman (eds.), *Great Power and Geopolitics, International Affairs in a Rebalancing World*, Springer, New York, 2015, pp. 183-206. Као један од извора неспоразума аутори истичу и Кина–Киргизија–Узбекистан железнице. За конструкцију ове железнице, НР Кина и њени централноазијски партнери су одабрали стандардну, тј. међународну величину колосека, а не ону коју користи Русија у изградњи железничке инфраструктуре. Ово је Москва разумела као центрифугалну силу у односима Русије и централноазијских земаља. Shi Ze, "Empowering the Belt and Road with Energy and Resource Cooperation", *China International Studies*, July, 2018, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 58-76.

⁷²⁹ Fabio Indeo, "Russia and China in Central Asia: Growing Geopolitical Competition", *ISPI Policy Brief*, No. 199, October, 2010, Istituto per gli Studi di Politica Internazionale. Доступно на: https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/pb_199_20101.pdf. Приступљено: 14. 4. 2020.

⁷³⁰ Драгана Митровић, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 125-142.

⁷³¹ "U.S. Faces Tough 'Great Game' against China in Central Asia and Beyond", *New York Times*. Доступно на: <https://www.nytimes.com/2020/02/13/world/asia/china-great-game-central-asia-trump.html>. Приступљено: 14. 4. 2020.

⁷³² Од 2012. године НР Кина и Русија редовно одржавају војне вежбе у Пацифичком региону. Olga Alexeeva, Frederic Lasserre, "The Evolution of Sino-Russian Relations as Seen from Moscow: The Limits of Strategic Rapprochement", *China Perpective*, Vol. 3, 2018, pp. 69-77.

⁷³³ Ethan Meick, *China-Russia Military-to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation*, U.S.-China Economic and Security Review Commission, United States of America, March 20, 2017. Доступно на: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China-Russia%20Mil-Mil%20Relations%20Moving%20Toward%20Higher%20Level%20of%20Cooperation.pdf>. Приступљено: 15. 4. 2020.

мултилатералном плану дају значајан допринос у војној сарадњи, продубљивању војног поверења, као и у војној припремљености и модернизацији две земље. Такође, том приликом, он је истакао да један од руских приоритета чланства у ШОС-у представља и изградња ШОС војних капацитета.⁷³⁴ Велики подстрек руско-кинеском војном приближавању даје упорно распоређивање америчких војних трупа у њиховом суседству. Дакле, пробијање америчке стратегије анаконде представља једну од спона у заједничким геополитичким и геоекономским интересима Руске Федерације и НР Кине. Као илустративан пример тога се узима распоређивање новог америчког ракетног система у Јужној Кореји (*Terminal High Altitude Area Defense*). Према речима Јуе Ганга (Yue Gang), пензионисаног пуковника НОА, будући да овај ракетни систем представља директни изазов по Русију и НР Кину, удружени, тј. руско-кинески одговор се намеће као стратешка и безбедносна логичност.⁷³⁵ Одговарајући на ову врсту претње, Русија и НР Кина су 2016. године одржале петодневне војне вежбе под називом „Безбедност ваздушног простора“. Вежбе су за циљ имале заштиту територије услед случајног или провокативног испаливања ракета.⁷³⁶ Велики удео у овој војној вежби су имале кинеске снаге стратешке подршке.⁷³⁷ Ове војне вежбе представљају сасвим нови ниво у кинеско-руском војном поверењу, будући да су подразумевале размену информација у осетљивим областима као што су лансирање ракета, систем раног реаговања и систем противваздушне заштите.⁷³⁸ Војно-техничка сарадња се односи на трговину оружјем, заједничка истраживања, трансфер технологије и знања, са циљем одржавања система одбране и напада.⁷³⁹ Када је реч о продаји оружја, односно о кинеској куповини руског наоружања уочавају се веома променљиви трендови.⁷⁴⁰ Наиме, према подацима Стокхолмског међународног института за истраживање мира (*Stockholm International Peace Research Institute - SIPRI*), од распада Совејстког Савеза па све до средине прве деценије двадесет и првог века, преко осамдесет посто кинеског увоза наоружања је потекло из Русије, док је четвртина целокупног руског извоза наоружања ишла ка НР Кини. То може бити схваћено као нормалан тренд, будући да је НР Кина била под санкцијама Запада због догађаја на Тјенанмену 1989. године. Међутим, од 2006. године, долази до захлађивања односа и пада извоза руског наоружања у НР Кини. Русија је оптужила НР Кину да она не поштује интелектуална права и права патената. Са друге стране, постоје и уверења да НР Кина није копирали руску технологију, већ да је могла да је користи по слову потписаних уговора, који су, пак, услед неразвијеног система мониторинга трансфера војних технологија наводно били веома

⁷³⁴ *Russian Defense Minister Had an Appointment with Vice Chairmain of the Central Military Commission of the People's Republic of China*, Ministry of Defence of Russian Federation. Доступно на: http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12054707@egNews. Приступљено: 15. 4. 2020.

⁷³⁵ Catherine Wong, “China, Russia to Hold Missile Defence Drills, Amid Opposition to US Plans to Deploy Missile Shield in South Korea”, *South China Morning Post*. Доступно на: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/1941117/china-russia-hold-missile-defence-drills-amid-opposition-us>. Приступљено: 23. 4. 2020.

⁷³⁶ Ethan Meick, *China-Russia Military-to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation*, U.S.-China Economic and Security Review Commission, United States of America, March 20, 2017. Доступно на: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China-Russia%20Mil-Mil%20Relations%20Moving%20Toward%20Higher%20Level%20of%20Cooperation.pdf>. Приступљено: 15. 4. 2020.

⁷³⁷ Catherine Wong, “China, Russia to Hold Missile Defence Drills, Amid Opposition to US Plans to Deploy Missile Shield in South Korea”, *South China Morning Post*. Доступно на: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/1941117/china-russia-hold-missile-defence-drills-amid-opposition-us>. Приступљено: 23. 4. 2020.

⁷³⁸ Charles Clover, “Russia and China Learn from each other as Military Ties Deepen”, *Financial Times*. Доступно на: <https://www.ft.com/content/a3e35348-2962-11e6-8b18-91555f2f4fde>. Приступљено: 23. 4. 2020.

⁷³⁹ Ethan Meick, *China-Russia Military-to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation*, U.S.-China Economic and Security Review Commission, United States of America, March 20, 2017. Доступно на: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China-Russia%20Mil-Mil%20Relations%20Moving%20Toward%20Higher%20Level%20of%20Cooperation.pdf>. Приступљено: 15. 4. 2020.

⁷⁴⁰ Ибид.

неповољни по заштиту руских националних интереса.⁷⁴¹ Године 2015. долази до побољшања односа на пољу руског извоза оружја у НР Кину. Те године, руска страна је потврдила да је са НР Кином потписала уговор од три милијарде америчких долара о извозу руског С-400 Тријумф земља-ваздух ракетног система, који ће јој бити достављен до краја 2018. године.⁷⁴² Такође, у новембру 2015. године, руски званичници су изјавили да су потписали уговор са кинеском страном у вредности од две милијарде америчких долара о извозу Сухоја Су-35 борбеног авиона, који ће користити *BeiDou* навигациони систем. Међутим, један од услова је био да се потпише и Уговор о забрани копирања технологије.⁷⁴³ Потписани споразуми су за руску страну били од изузетне важности, будући да је под Западним санкцијама раст руске економије у великој мери био ограничен. Поред извоза оружја, војно-техничка сарадња подразумева и заједничка истраживања нових војних технологија. Две стране су у мају 2015. године, потписале оквирни споразум о заједничкој производњи напредних тешких теретних хеликоптера. Овај хеликоптер ће проширити капацитете НОА приликом транспорта или евакуације својих грађана у екстремним теренским или временским условима. Истраживања су била финансирана кинеским капиталом, будући да ће кинеска страна бити крајњи и једини корисник ових хеликоптера. Очекује се да до 2040. године, НР Кина располаже са две стотине овог типа хеликоптера.⁷⁴⁴ Поред тога, постоје и подаци да је руска страна приликом производње ракетних система на течно гориво користила кинеске електронске компоненте.⁷⁴⁵

Када је реч о контактима на високом војно-дипломатском нивоу, они су веома чести и одржавају се и у билатералном и у мултилатералном формату. Ови састанци су свакако у служби приближавања ставова, планирања сарадње, планирања заједничких вежби, процене безбедносне ситуације, као и вршења геополитичке ретроспективе. Поред заједничких састанака у ШОС-у, Руска Федерација и НР Кина одржавају заједничке састанке у још неколико механизма створених на заједничку иницијативу. У том смислу, Русија и НР Кина су 1992. године оформиле Заједничку међувладину комисију о војно-техничкој сарадњи између НР Кине и Руске Федерације. Комисија се састаје једном годишње и њоме председавају руски министар одбране и заменик председника Централне војне комисије НР Кине. Састанци су фокусирани на сарадњу војне индустрије двеју земаља и продају оружја. Комисија није одржала састанке 2006. и 2007. године, будући да је руска страна протествовала због кинеског нелегалног преузимања руске војне технологије.⁷⁴⁶ Поред овога, две стране су 1997. године основале и Центар за стратешке консултације НР Кине и Руске Федерације (*China-Russia Staff Headquarters Strategic Consultation*). Укључене стране заседају на годишњем нивоу, а фокус рада је на координацији војних интереса у регионалној и глобалној безбедносној архитектури.⁷⁴⁷

⁷⁴¹ Alexander Gabuev, "Friends with Benefits?: Russian-Chinese Relations after the Ukraine Crises", *Brief*, June, 2016, Carnegie Moscow Center. Доступно на: https://carnegieendowment.org/files/CEIP_CP278_Gabuev_revised_FINAL.pdf. Приступљено: 15. 4. 2020.

⁷⁴² "China May Get S-400 Systems in 2018 – Rostech Head", *Russia Beyond*. Доступно на: https://www.rbth.com/news/2016/06/03/china-may-get-s-400-systems-in-2018-rostech-head_599873. Приступљено: 15. 4. 2020.

⁷⁴³ Ethan Meick, *China-Russia Military-to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation*, U.S.-China Economic and Security Review Commission, United States of America, March 20, 2017. Доступно на: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China-Russia%20Mil-Mil%20Relations%20Moving%20Toward%20Higher%20Level%20of%20Cooperation.pdf>. Приступљено: 15. 4. 2020.

⁷⁴⁴ Ибид.

⁷⁴⁵ Charles Clover, "Russia and China Learn from each other as Military Ties Deepen", *Financial Times*. Доступно на: <https://www.ft.com/content/a3e35348-2962-11e6-8b18-91555f2f4fde>. Приступљено: 23. 4. 2020.

⁷⁴⁶ Ethan Meick, *China-Russia Military-to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation*, U.S.-China Economic and Security Review Commission, United States of America, March 20, 2017. Доступно на: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China-Russia%20Mil-Mil%20Relations%20Moving%20Toward%20Higher%20Level%20of%20Cooperation.pdf>. Приступљено: 15. 4. 2020.

⁷⁴⁷ Ибид.

Као што можемо видети, улога ШОС-а у војној модернизацији и националној одбрани НР Кине је јасно видљиво на неколико нивоа. Прво, путем ове Организације кинески војници и остали кадрови НОА кроз билатералне и здружене војне вежбе стичу практично (симулирано) искуство вођења борбе на непознатом терену. Потом, Организација је у служби јачања војног поверења као једног од делова у кинеским стратегијама стварања стабилног и подстицајног окружења. Треће, Организација је важан део у стратешком и војном приближавању земаља чланица, чиме се успоставља једногласност у перципирању безбедносних изазова и начина њиховог превазилажења. Такође, спровођењем здружених и билатералних војних вежби у оквиру ШОС-а, НР Кина добија још један од начина провере успешности реформе и модернизације кинеске војске. На пример, здружене војне вежбе „Мировна мисија 2016“, представљале су деби за војнике из Синђанг војног региона, тј. из Западне команде.⁷⁴⁸ Пети, кроз војну сарадњу НР Кина увиђа које оружје и системе одбране или напада би могла да уврсти у систем заштите сопствене националне безбедности. Велика корист је и могућност да представници НР Кине имају увид у функционисање руског наоружања на терену. Као илустративни пример наводи се чињеница да је руска армија кинеским учесницима у „Мировној мисији 2005“ оставила одређене делове опреме којом располаже, како би их кинеска страна проучила и евентуално уврстила у свој војни арсенал. Између осталог, они су им оставили ТУ-22М бомбардер дугог домета, ТУ-95 стратешког бомбардера и Аљушин ИЛ–78 авиотанкер намењен за допуну горива борбених авиона. Ово је резултирало поруцбином авиотанкера у вредности од једне милијарде америчких долара од стране НР Кине.⁷⁴⁹

⁷⁴⁸ Ибид. Од 1. фебруара 2016. године, са становишта распореда војске, кинеска територија је подељена у пет командних центара: 1. Источни командни центар; 2) Западни командни центар; 3) Северни командни центар; 4) Јужни командни центар и 5) Командни центар централне Кине. “Military Regions/Military Area Command”, *Global Security*. Доступно на: <https://www.globalsecurity.org/military/world/china/mr.htm>. Приступљено: 8.11.2020.

⁷⁴⁹ Ethan Meick, *China-Russia Military-to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation*, U.S.-China Economic and Security Review Commission, United States of America, March 20, 2017. Доступно на: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China-Russia%20Mil-Mil%20Relations%20Moving%20Toward%20Higher%20Level%20of%20Cooperation.pdf>. Приступљено: 15. 4. 2020.

VI ПОГЛАВЉЕ

Геоекономски значај ШОС-а за НР Кину

6.1. Геоекономски значај ШОС-а за Иницијативу појас и пут

Економија је моћан чинилац међудржавних односа, што је НР Кина поново демонстрирала 2013. године, када је кинески председник Си Ђинпинг међународним партнерима понудио Иницијативу појас и пут, која се састоји од копненог појаса (Економски појас пута свиле) и поморског пута (Поморски пут свиле 21. века). Копнени део ове Иницијативе, Си Ђинпинг је представио у Казахстану приликом предавања на Универзитету Назарбајев, док је поморски део представио у Парламенту Индонезије.⁷⁵⁰ Ова Иницијатива глобалног домета не може се подвести у строго географски оквир, будући да више представља кинеску схему даље интеграције у међународне политичке, економске, безбедносне и културне токове. У том контексту, интересконтинентализам Иницијативе појас и пут је у служби активног и систематског реализовања неколико циљева. Ти циљеви су дефинисани као усаглашавање политичких интереса земаља које се налазе дуж Иницијативе, (при чему се онда стиче утисак да су земље ван Иницијативе маргинализоване) убрзање протока добара између Азије, Европе и Африке, непрекидна трговина, финансијско умрежавање земаља, као и јачање веза кроз *people-to-people* дипломатију.⁷⁵¹ Међутим, биће потребан одређени временски период како би НР Кина успела да бројне замишљене циљеве Иницијативе преточи у конкретне резултате. Са једне стране, налазе се тумачења да ће реализацијом Иницијативе Пекинг створити тржиште са којим, у погледу обима и вредности, неће моћи да се пореди ни један до тада релизовани план. Са друге стране, пак, одређени теоретичари износе аргументе да иако ова Иницијатива представља кинески покушај демонстрације геополитичке и геоекономске (пре)моћи, она ипак није одржива, јер није заснована на реалним капацитетима кинеске моћи. Истиче се да ова Иницијатива није ништа више него сан (*poco più che un sogno*), будући да НР Кина не располаже менаџерским и организационим капацитетима, као и да нема довољну количину финансијских средстава којима би могла да реализује ову „фатаморгану“ (*vascello fantasma*).⁷⁵² Поред тога, одређени аутори су мишљења, да бројне земље које се налазе дуж Иницијативе имају веома блиску и развијену сарадњу са САД, те да за сада нису вољне да преоријентишу спољну политику ка сарадњи са НР Кином.⁷⁵³ Такође, не можемо очекивати и да ће САД добровољно или без икаквих последице допустити овим земљама да своју спољну политику преоријентишу ка сарадњи са НР Кином, и тиме оне напусте америчку интересну сферу. Сасвим је очекивано, да ће Америка наступати са позиције моћи једине глобалне суперсиле. Дакле, Иницијатива се доживљава као кинеска амбиција „уграђивања“ кинеских политичких, безбедносних и економских циљева и стратегија у систем глобалног управљања. Тим путем, НР Кина креира структуре односа у којима ће њена улога и као одговорне велике државе и предводнице и заштитнице земаља у развоју бити прихваћена. Како би успела да успостави планиране структуре односа и предупреди преиспитивање већ потписаних уговора о сарадњи у оквиру Иницијативе појас и пут, као један од приоритета

⁷⁵⁰ Dragana Mitrovic, “The “Belt and Road” China’s Ambitious Initiative”, *China International Studies*, July/August, 2016, China Institute for International Studies, Beijing, p. 76.

⁷⁵¹ *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st Century Silk Road*, Embassy of the People’s Republic of China in the Socialist Republic Vietnam. Доступно на: <https://www.fmprc.gov.cn/ce/cevn/chn/sghkt/t1251121.htm>. Приступљено: 4. 5. 2020.

⁷⁵² Jacob Shapiro, “Gli Stati Uniti Controllano già le Vie della Seta”, *Limes*, 1/2017, Roma, pp. 93-103. О финансирању Иницијативе појас и пут видети у, Dragana Mitrovic, “China’s Belt and Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative”, in, Yu Cheng et al. (eds.), *The Belt and Road Initiative in Global Arena*, Palgrave Macmillan, Singapore, 2017, pp. 17-35. Dragana Mitrovic, “The “Belt and Road”: China’s Ambitious Initiative”, July/August 2018, China Institute for International Studies, Beijing, 2018, pp. 76-95

⁷⁵³ Jacob Shapiro, “Gli Stati Uniti già Controllano le Vie della Seta”, *Limes*, 1/2017, Roma, pp. 93-103.

одређује се транспарентност.⁷⁵⁴ Дакле, приступ реализацији Иницијативе појас и пут из кога друштвена заједница неће бити искључена, смањиће забринутост и отклонити сумње земаља које су вољне, али ипак још увек несигурне поводом развијања дубље сарадње са НР Кином. Уосталом, транспарентне и јавне расправе о Иницијативи појас и пут, у којима ће поред представника власти учествовати не само експерти за одређене области, већ и шира јавност, могу произвести вишеструку добробит по одрживост Иницијативе. Међутим, за сада, ни једна оваква расправа о Иницијативи није реализована. Имајући на уму чињеницу да Централна Азија представља једну од тачака ослонца за Иницијативу појас и пут и да Пакистан представља место укрштања поморске и копнене руте, увиђа се значај ШОС-а у коме је Пакистан, за реализацију Иницијативе. Стварање осећаја заједништва и тзв. јединственог/хармонизованог ШОС идентитета, у том смислу, представља један од кључних извора подршке реализацији кинеске Иницијативе појас и пут. НР Кина реализацијом безбедносних, политичких и економских замисли ствара атмосферу осећаја заједништва и припадања партнерском ШОС идентитету. Стога, успостављање ШОС заједничког идентитета, кроз „процес заједничког учења и уважавања различитости“, ⁷⁵⁵ у служби је кинеских амбиција представљања, а потом и понашања у складу са идејом да ШОС као целина и његове земље чланице и учеснице представљају природне политичке, економске и финансијске partnere Иницијативи појас и пут. Ово је великим делом подржано кроз деловање и организовање бројних фестивала, радионица и скупова од стране ресорних министарстава или агенција земаља чланица задужених за културу и туризам.⁷⁵⁶ Међутим, ШОС земље чланице и учеснице морају бити опрезне да се створени осећај заједништва, подржан кинеским кредитима и зајмовима, не претвори у „дужничку замку“ и претерану зависност од Пекинга.

На нивоу ШОС декларација, као и у другим програмским документима Организације, земље чланице почевши од 2015. године, исказују подршку сарадњи како би се реализовали пројекти Иницијативе. У истом контексту, у Декларацији председника ШОС земаља чланица из 2019. стоји да Казахстан, Киргизија, Пакистан, Русија, Тацикистан и Узбекистан потврђују намеру да своје капацитете упосле са циљем реализације Иницијативе појас и пут.⁷⁵⁷ Кинеска амбиција да Организација буде активнији чинилац у настајућем систему подршке Иницијативи, видљива је и у изјави кинеског министра спољних послова Ванг Јиа (Wang Yi), да ће НР Кина подстицањем економске и финансијске интеграције земаља чланица ШОС и учесница тежити стварању подстицајног окружења заједништва као платформе за реализацију Иницијативе појас и пут.⁷⁵⁸ Са друге стране, постаје све очигледно да је Индија једина земља чланица Организације која не подржава Иницијативу појас и пут. Ова стратешка одлука Индије, заснована на низу (гео)политичких и (гео)економских аргумената, представља велики изазов за спољну политику НР Кине. Најпре, Индија своје мишљење заснива на ставу да је целокупан процес реализације Иницијативе контроверзан и нетранспарентан, као и да није у

⁷⁵⁴ Dragana Mitrovic, “China’s Belt and Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative”, in, Yu Cheng et al. (eds.), *The Belt and Road Initiative in Global Arena*, Palgrave Macmillan, Singapore, 2017, pp. 17-35.

⁷⁵⁵ Концепт заједничког учења и уважавања разлика можемо објаснити из угла релационе школе међународних односа. По овој школи, спољна политика НР Кине није заснована на дијалектици искључивости или антиподава, већ на дијалектици међусобне комплементарности, односно дијалектике *zhongyong* (中庸). По *zhongyong* приступу, циљ није стварање хомогенизованих и егоистичних подела, већ неговање хармоније у различитости. Yaqing Qin, “A Relational Theory of World Politics”, *International Studies Review*, 2016 (18), pp. 33-47. Веома јасно, ова школа је у служби реализовања инструменталних циљева НР Кине.

⁷⁵⁶ Gong Rong, “SCO a Natural Partner to the Belt and Road Initiative”, *CGTN*. Доступно на: https://news.cgtn.com/news/3d3d414e3163544f77457a6333566d54/share_p.html. Приступљено: 8. 5. 2020.

⁷⁵⁷ Bishkek Declaration of the Shanghai Cooperation Organization’s Heads of State Council, 2019, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 4. 5. 2020.

⁷⁵⁸ 王义桅, “上合组织”+“一带一路”, (Wang Yiwei, *Shang he zuzhi + yi dai yi lu*), Wang Yiwei, “SCO + BRI”, *Xinhua*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/globe/2018-06/19/c_137264410.htm. Приступљено: 7. 5. 2020.

складу са међународним еколошким и стандардима пословања.⁷⁵⁹ Већина уговора и споразума потписана је на високом политичком нивоу, без укључивања локалне заједнице, организовања јавних и академских расправа и вршења анализа трошкова и добити које ће домаће становништво имати или морати да исплати на основу реализације пројеката Иницијативе појас и пут.⁷⁶⁰ Поред тога, изостајање индијске подршке Иницијативи појас и пут, засновано је на начелима територијалног суверенитета. Наиме, један од кључних пројеката Иницијативе представља и Кина–Пакистан економски коридор. Будући да Индија и Пакистан имају нерешена територијална питања, званични став Индије је да овај Коридор прелази преко „окупираних територија“ и самим тим додатно продубљује територијални спор између ње и Пакистана.⁷⁶¹ Потом, индијска страна износи мишљење да се Иницијативом ствара амбијент који ће бити у служби реализације кинеске стратегије познате као „ниска бисера“ (珍珠链战略 - *zhenzhu lian zhanlue*) чија се реализација схвата као директно кинеско противљење Индо-Пацифичкој безбедносној стратегији.⁷⁶² Уколико Кина буде успела у својим намерама у Индијском и Пацифичком региону, она ће под своју контролу ставити тачке на планети које су кључне за глобалну безбедност и развој, што јој даје основу да наступа са позиције моћи постојања „само једног појаса и једног пута“. Кина иритира САД, јер свој развој не базира на консултацијама са Западом у мери, начину и обиму на који је он навикнут или очекује. У таквој атмосфери, развијају се односи тако да свака страна ангажмане друге стране доживљава као директно изазивање националних безбедносних и економских интереса. Индија је у сарадњи са САД и ЕУ успела да дипломатском акцијом „истисне“ Иницијативу појас и пут из резолуција ОУН и тиме постави Квадрилетаралу, као практичног и оперативног ослонаца Индо-Пацифичке безбедности, на место једног од главних фактора политичке стабилизације и економског оснаживања Авганистана.⁷⁶³ Са друге стране, Индија базирајући спољну политику на принципу несврставања, заступа став да је Индо-Пацифичка стратегија и њена примена кроз деловање Квадрилатерале у служби економског балансирања, а не војног запречавања НР Кине,⁷⁶⁴ као да су економија и безбедност две одвојене категорије. Ипак, сви ови фактори нису спречили Индију да постане део Бангладеш–Кина–Индија–Мијанмар економског коридора. Према неким аналитичарима, Индија веома тешко прихвата настајући геополитички поредак у Јужној Азији, из разлога што она у овом простору не може више да одржава сферу утицаја, ако не уважи националне интересе и безбедносне и геоекономске

⁷⁵⁹ Bansari Kamdar, “What to Make of India’s Absence from the Second Belt and Road Forum?”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2019/05/what-to-make-of-indias-absence-from-the-second-belt-and-road-forum/>. Приступљено: 4. 5. 2020.

⁷⁶⁰ Dragana Mitrovic, “China’s Belt and Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative”, in, Yu Cheng et al. (eds.), *The Belt and Road Initiative in Global Arena*, Palgrave Macmillan, Singapore, 2017, pp. 17-35.

⁷⁶¹ Bansari Kamdar, “What to Make of India’s Absence from the Second Belt and Road Forum?”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2019/05/what-to-make-of-indias-absence-from-the-second-belt-and-road-forum/>. Приступљено: 4. 5. 2020.

⁷⁶² Поједини кинески званичници кажу да прихватају регионалне иницијативе, али да неће дозволити ни једној верзији Индо-Пацифичке безбедносне стратегије да угрожава Иницијативу појас и пут. Такође, из разлога што постоје индијска и јапанска верзија Индо-Пацифичке стратегије, они за америчку кажу да је попут таласа у Индијском и Пацифичком океану, који привлаче пажњу посматрача на кратки рок. Можемо рећи да је овај став великим делом базиран и на неуспешности *Asia Pivot* стратегије коју је покренула администрација Барака Обаме. 外交部长王毅就中国外交政策和对外关系回答中外记者提问 (*waijiao buzhang Wang Yi jiu Zhongguo waijiao zhengce he duiwai guanxi huida zhongwai jizhi tiwen*), “Foreign Minister Wang Yi’s Remarks at the Press Conference,” *National People’s Congress session*, 8 March 2018. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/politics/2018lh/2018-03/08/c_1122508612.htm. Приступљено: 16. 3. 2021. Weixing Hu, Weizhan Meng, “The US Indo-Pacific Strategy and China’s Response”, *The China Review*, Vol. 20, No. 3, August 2020, p. 148.

⁷⁶³ Seema Sirohi, “India-US-EU Combine Halts China’s Belt and Road Initiative at the UN”, *The Wire*. Доступно на: <https://thewire.in/diplomacy/india-china-belt-and-road-united-nations>. Приступљено: 4. 5. 2020.

⁷⁶⁴ Weixing Hu, Weizhan Meng, “The US Indo-Pacific Strategy and China’s Response”, *The China Review*, Vol. 20, No. 3, August 2020, p. 164.

амбиције НР Кине.⁷⁶⁵ Професорка Драгана Митровић, разлоге за индијску селективност у подржавању, односно неподржавању кинеске спољнополитичке амбиције, одређеним делом проналази и у чињеници да и сама Индија има стратешке замисли развоја и умрежавања земаља, попут Индијског пута зачина (*Spice Route of India*) и Маузам пројекта (*Mausam Project*). Од велике важности су и Север – Југ транспортни коридор, индијско приступање Уговору из Ашгабата 2018. године, као и Прстенasti пут у Авганистану, о чему је било речи у поглављу Централна Азија од Велике игре до ШОС-а.⁷⁶⁶ Индијско изостајање у оквиру ШОС подршке Иницијативи које отвара питање једногласности и једнообразности Организације, представља и подстицај да НР Кина преиспита да ли услови сарадње у ШОС формату заиста имају капацитете прилагођавања различитим и опречним локалним (политичким, економским, географским и безбедносним) условима и да ли до сада примењивани дипломатски приступ нуди довољно могућности за изналажење заједничких решења кроз „баштињење разлика“.

Једна од бројних спона између Иницијативе и ШОС представља идеја заједничког развоја као катализатора стварања хармоничног света (*和谐世界 – hexie shijie*), концепта који је кроз историју присутан у кинеској философији, а који је био и један од принципа Ху Ђинтаа у кинеском постављању у глобалном управљању. Наиме, руковођење и ослањање кинеске спољне политике на философске концепте као што су блискост (*亲 – qin*), корисност (*惠 – hui*), кредибилитет/врлине (*诚 – cheng*) и инклузивност (*容 – rong*),⁷⁶⁷ идеја заједничког развоја, може се одредити као: *успостављање међународне сарадње у којој ће све државе бити једнаке пред нормама међународног права, нарочито са аспекта заштите државног суверенитета и економског развоја. У том смислу кинеска страна заједнички развој одређује да су „национални интереси Кине заједнички са интересима човечанства, јер док развија себе, Кина настоји да оствари заједнички развој са другим земљама и никада не чини ништа на штету других.“*⁷⁶⁸ Међутим, остаје нејасно до које мере се НР Кина придржава ових концепата и замисли, када и сама не признаје деловање међународних институција када је реч о питањима које она подводи у категорију виталних националних интереса.

Као један од начина успостављања „заједничког развоја“, и Иницијатива појас и пут и Организација препознају инфраструктурно умрежавање земаља, на чему је НР Кина и инсистирала кроз обилато кредитирање изградње нових и модернизације већ постојећих ауто-путева, железница, аеродрома, дигиталне и телекомуникационе инфраструктуре гасовода, нафтовода, терминала за пренос природног течног гаса и шест економских коридора.⁷⁶⁹ У ШОС развојној стратегији до 2025. године, наводи се да један од најважнијих приоритета сарадње представља инфраструктурни развој „ШОС региона“. Поред планског финансирања ауто-путева и железница како самостално, тако и у сарадњи са државама „ШОС региона“ и Светском банком, као што је железница од Ферганске долине до Ташкента (поглавље IV), велики геоекономски подстицај НР Кина пружила је и финансирањем других инфраструктурних пројеката, међу којима можемо издвојити шест економских коридора: Нови евроазијски копнени мост, Кина–Монголија–Русија економски коридор, Кина–

⁷⁶⁵ Yang Xiaoping, “When India’s Strategic Backyard Meets China’s Periphery: The View from Beijing”, *Texas National Security Review*. Доступно на: <https://warontherocks.com/2018/04/when-indias-strategic-backyard-meets-chinas-strategic-periphery-the-view-from-beijing/>. Приступљено: 4. 5. 2020.

⁷⁶⁶ Talmiz Ahmad, “Silk Road to (Economic) Heaven”, *Herald*. Доступно на: <https://herald.dawn.com/news/1153432>. Приступљено: 8. 2. 2021.

⁷⁶⁷ Детаљније о овим философским концептима видети у, Yan Xuetong, *Leadership and the Rise of Great Powers*, Princeton University Press, USA, 2019, pp. 134-136.

⁷⁶⁸ Dai Binguo, „Istrajati na putu mirnog razvoja“, *Međunarodna politika*, God. LXII, br. 1142, april-jun 2011, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, стр. 20.

⁷⁶⁹ Међутим, Иницијатива појас и пут не може се поједноставити као изазивачки потез НР Кине у извозу свог модела развоја кроз гигантске инфраструктурне пројекте у интерконтиненталној арени. То, пак, не значи да ових елемената у спољној политици НР Кине нема. Dragana Mitrovic, “The “Belt and Road”: China’s Ambitious Initiative”, *China International Studies*, July/August, 2016, China Institute for International Studies, Beijing, p. 78.

Централна Азија-Западна Азија економски коридор, Кина-Индокинеско полуострво економски коридор, Кина-Пакистан економски коридор и Бангладеш–Кина–Индија-Мијанмар економски коридор. У контексту остваривања геоекономске кохезивности између ШОС и Иницијативе, издваја се и чињеница да пет од шест економских коридора Иницијативе појас и пут, као облика инфраструктурног, политичког, економског, безбедносног и друштвеног/културолошког повезивања, пролазе преко територија земаља чланица ШОС-а. Једини изузетак у томе је Кина-Индокинеско полуострво економски коридор.⁷⁷⁰ Кроз интензивније повезивање са земљама чланицама ШОС и учесницама које су почетне тачке, транзитне земље или крајње одреднице економских коридора, НР Кина плански уобличава структуре односа и (интер)регионални поредак, тако да његове унутрашње снаге и силе деловања, погодују реализацији Иницијативе појас и пут.

Модернизацијом инфраструктуре истовремено модернизује се и ствара нова мрежа логистичких, индустријских и научних центара, чиме се додатно убрзава проток робе, људи, капитала и услуга, и самим тим максимално се користи транзитни положај/капацитет „ШОС региона“.⁷⁷¹ Имајући на уму географско преклапање ШОС простора и Иницијативе појас и пут, реализација ових планова директно зависи од подршке ШОС Иницијативи појас и пут. Ови кластери су највећим делом финансирани кинеским капиталом, будући да је њихово отварање било високо рангирано у Тринаестом петогодишњем плану НР Кине. Наиме, према стратешким одредницама овог Плана, НР Кина је најавила инвестирање значајних средстава у развој ових центара/кластера, будући да представљају замајац за економску одрживост земаља „ШОС региона“. Економска одрживост земаља „ШОС региона“, за НР Кину представља стабилна тржишта на којима она може да пласира своју робу у ширем обиму и вишој вредности. У складу са тим, званични Пекинг је иницирао креирање Кина–Казахстан центра за развој логистичке сарадње.⁷⁷² Такође, у складу са стратегијом отварања логистичких, научних и индустријских центара/кластера, НР Кина је на својој територији, тачније у Урумђију, отворила високу технолошку индустријску зону, која је, већ, привукла више од три и по хиљаде различитих мултинационалних компанија, укључујући и Кока Колу и Карлсберг.⁷⁷³ Поред тога, НР Кина је 2015. године у партнерству са тадашњом ШОС шесторком, отворила Индустријски парк евроазијске економске и трговинске сарадње (*欧亚经贸合作产业园区 – Ou Ya jingmao hezuo chanye yuangu*). Развој овог регионалног центра, који је до сада привукао више од двадесет милијарди јуана кинеских инвестиција, за НР Кину значи успостављање снажније економске, трговинске, као и научно-технолошке везе између ШОС и Иницијативе појас и пут.⁷⁷⁴ Потом, свих осам ШОС држава чланица су 2019. године постигле договор о отварању Кина-ШОС Зоне за развој међусобне трговинске и економске сарадње. Ова зона ће бити део Ђијаоцоу економске и технолошке развојне зоне у Ђиндау. Циљеви Кина-ШОС зоне за развој међусобне трговинске и економске сарадње јесу стварање услова за развој нових малих и средњих предузећа, отварање нових области за међусобне инвестиције ШОС земаља чланица и изградња нових трговачких лука, као неопходних карика појединим земљама

⁷⁷⁰ Abdul Rab, He Zhilog, “China and Shanghai Cooperation Organization (SCO): Belt and Road Initiative (BRI) Perspective”, *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 9, No. 2, 2019, pp. 166-171.

⁷⁷¹ *Qingdao Declaration of the Council of Heads of State of Shanghai Cooperation Organization, 2018*. Доступно на: http://www.jukkarannila.fi/docs/SCO_Qingdao_Declaration_2018.pdf. Приступљено: 6. 5. 2020. Srđan Perišić, “The Geopolitics of China’s Project One Belt One Road”, in, Dragan Stanar, Miša Stojadinović (eds.), *Geopolitical and Security Challenges in Southeastern Europe*, Center for Strategic Forecast, Belgrade, 2019, pp. 255-276.

⁷⁷² *The 13th Five Year Plan*, NDRC. Доступно на: https://en.ndrc.gov.cn/policyrelease_8233/201612/P020191101482242850325.pdf. Приступљено: 7. 5. 2020.

⁷⁷³ Dragana Mitrovic, “The “Belt and Road”: China’s Ambitious Initiative”, *China International Studies*, July-August 2016, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 76-95.

⁷⁷⁴ 王义桅, “上合组织” + “一带一路”, (Wang Yiwei, *Shang he zuzhi + yi dai yi lu*), Wang Yiwei, “SCO + BRI”, *Xinhua*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/globe/2018-06/19/c_137264410.htm. Приступљено: 7. 5. 2020.

чланицама у физичком повезивању са тржиштима на Пацифику.⁷⁷⁵ Како би се економска интеграција убрзала, а координација економских интереса била још успешнија, земље чланице ШОС усвајају низ докумената којима се врши поједностављивање царинских процедура и даје подстицај стварању заједничког и јединственог инвестиционог оквира и пословне праксе. Као један од илустративних примера, издваја се и ШОС Споразум о међувладиној сарадњи и узајамној помоћи у царинским пословима држава чланица (*Agreement on Cooperation and Mutual Assistance in Customs Affairs between the Governments of the Member States of the SCO*) потписан 2007. године.⁷⁷⁶ Исте године, ШОС Пословни клуб и ШОС Конзорцијум банака потписали су Уговор о међусобној сарадњи, чиме се додатно убрзава реализација циљева горе поменутог Споразума из 2007., са посебним фокусом на економску и финансијску интеграцију земаља „ШОС региона“. Ова врста интеграције је веома значајна са аспекта кинеских амбиција стварања ШОС Зоне слободне трговине.⁷⁷⁷ Рад ШОС Конзорцијума банака и ШОС Пословног клуба уређује се стратегијама на временски период од пет година. По тренутно важећој стратегији рад ШОС Конзорцијума банака за период од 2017. до 2022. године, највећим делом је посвећен остваривању интензивније сарадње између ШОС Конзорцијума банака и ШОС пословног клуба са Фондом пута свиле. На тај начин ШОС потпомаже чланице не само инфраструктурно, већ и многим другим врстама повезивања земаља попут *people-to-people* дипломатије, као градивним деловима Иницијативе појас и пут.⁷⁷⁸ Према мишљењу Хан Луа (Han Lu) са међусобно усаглашеним стратегијама економског развоја и циљева реализације, ШОС и Иницијатива појас и пут отварају додатни простор за остваривање што функционалније међусобне економске и финансијске сарадње и подршке.⁷⁷⁹ Реализацијом међусобне економске и финансијске сарадње и подршке, међународни утицај Организације био би далеко снажнији, што вишеструко доприноси ојачавању стратешког кредибилитета Иницијативе појас и пут, а тиме и међународног ауторитета НР Кине. Дакле, паралелно са јачањем ШОС економског и финансијског престижа подизао би се и ниво прихватања Иницијативе, односно Кине, као мотора глобалног развоја. Одређеним делом, НР Кина ово подстиче и кроз билатералну сарадњу са ШОС земљама чланицама, у контексту Иницијативе појас и пут. На овом месту, можемо издвојити повезивање казахстанске нове економске иницијативе (*Bright Road*) са Иницијативом појас и пут. Сарадња између ове две иницијативе успостављена је 2016. године на самиту председника земаља чланица Организације.⁷⁸⁰ Један од пројеката као дела или начина усаглашавања интереса између ове две иницијативе представља модернизација казачке рафинерије Шимкент. Финансијер овог пројекта је кинеска страна, односно Извозно-увозна банка Кине, са учешћем од милијарду америчких долара и Кинеска национална нафтна корпорација (*CNPC*) са учешћем од шест стотина милиона америчких долара. Поред финансирања које је кинеска корпорација *Baiyin Non-Ferrous Metal Industry Group Ltd*, већ отпочела са циљем унапређења производње анодног бакра у Казахстану, постоји и најава исте кинеске компаније да ће у партнерству са казачком фирмом *KAZ Minerals*

⁷⁷⁵ Li Xia, “China-SCO Local Economic Cooperation Demonstration Zone To Be Built in Qingdao”, *Xinhua*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/english/2019-10/29/c_138510618.htm. Приступљено: 3. 2. 2021.

⁷⁷⁶ *Agreement on Cooperation and Mutual Assistance in Customs Affairs between the Governments of the Member states of the SCO, 2007*. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>. Приступљено: 5. 5. 2020.

⁷⁷⁷ *Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of the Member States of the SCO, 2007*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>. Приступљено: 5. 5. 2020.

⁷⁷⁸ *SCO Interbank Consortium: Towards Renewal and Broader Cooperation*, SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/news/20170608/288646.html>. Приступљено: 4. 1. 2020. Darya Shulyakova, “Participants of the “SCO Moscow Business Club” Summed up the Forum”, *Infoshos*. Доступно на: <http://infoshos.ru/en/?idn=20925>. Приступљено: 4. 1. 2020.

⁷⁷⁹ Han Lu, “Striving for Coordinated Development of SCO and BRI”, *China International Studies*, July-August, 2019, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 82-98. 孙壮志, “一带一路”与上合组织实现互动发展, (*Sun Zhuangzhi, “Yi Dai Yi Lu” yu shang he zuzhi shixian hudong fazhan*), Sun Zhuangzhi, “Achieving Interactive Development between the “One Belt One Road” and the SCO”, *QSTheory*. Доступно на: http://www.qstheory.cn/dukan/qs/2017-04/15/c_1120788691.htm. Приступљено: 8. 5. 2020.

⁷⁸⁰ Han Lu, “Striving for Coordinated Development of SCO and BRI”, *China International Studies*, July-August, 2019, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 82-98.

PLC финансирати развој других рудника бакра на територији ове централноазијске државе.⁷⁸¹ Потом, као пројекат са наменом усаглашавања интереса ове две иницијативе издваја се и изградња Тургун 3 хидроелектране, уз поштовање највиших еколошких стандарда. Вредност овог пројекта је две стотине педесет милиона америчких долара и финансиран је кинеским капиталом.⁷⁸² Геокономски значај ШОС за реализацију Иницијативе појас и пут види се и на пољу пољопривредне сарадње. Развој пољопривредне сарадње је од велике важности за НР Кину, будући да она спровођење „политике реформе и отварања“ није базирала на поштовању еколошких стандарда дефинисаних међународним конвенцијама. Једна од последица, види се и у умањеној површини пољопривредног, тј. обрадивог земљишта. Према мерењима из 2016. године, свега 12,6 одсто кинеске територије је пољопривредно земљиште.⁷⁸³ Поред тога, услед „левичарских застрањивања“ као што су Пројекат трећи фронт и Велика пролетерска културна револуција, кинеско становништво суочавало се са масовним умирањем, проузрокованим недостатком хране.⁷⁸⁴ Имајући у виду неискоришћене потенцијале пољопривредног сектора у централноазијском региону и руском Далеком истоку, као и пораст тражње за пољопривредним добрима у НР Кини, државе чланице ШОС потписују Споразум о међувладиној сарадњи у области пољопривреде, што је праћено и одржавањем првог самита министара пољопривреде у Пекингу у октобру 2010. године.⁷⁸⁵ Значај пољопривредне сарадње је важан део у даљем раду ШОС-а, па тако у Московској декларацији шефова земаља чланица из 2020. стоји да су се председници земаља чланица усагласили да прошире број партнера и поља сарадње коју већ од 2011. године реализује Јанлинг (Yangling) високо технолошка индустријска зона за развој савремене пољопривредне технологије.⁷⁸⁶ Лоцирана на седамдесет километара од Сијана, административног центра Шаанси провинције, ова индустријско-пољопривредна зона ће се након уговорене модернизације простирати на стотину тридесет и пет квадратних километара и међу њеним циљевима убрајају се повећање капацитета пољопривредне производње и побољшање квалитета пољопривредних производа на територијама земаља чланица. За сада, ова индустријска зона остварује билатералну сарадњу са Казахстаном кроз Кина-Казахстан иновативног парка савремене пољопривреде (*China-Kazakhstan Modern Agriculture Innovation Park*).⁷⁸⁷ ШОС земље чланице, а понајпре централноазијске државе, очекују да ће развој ове индустријске и пољопривредне зоне допринети извозу њихових пољопривредних добара у Кину, и тиме се искористити потенцијал и све већа потражња за пољопривредним добрима на кинеском тржишту. Поред заједничке жеље за развој пољопривредне сарадње, кинески увоз из централноазијског региона првенствено је базиран на увозу нафте, гаса, ретких метала и сировог и обрађеног памука. У прилог томе, говори и чињеница да је 2018. године НР Кина из Казахстана увезла робу у вредности од шест милијарди и четири стотине милиона америчких долара, од чега је увоз гаса износио шеснаест процената. Након тога, на листи робе којом Казахстан највише тргује са НР Кином налазе се нафта и сирове руде бакра са уделом од по тринаест посто. И поред заједничких улагања у садњу пшенице, Кина је из Казахстана у 2018. години, увезла пшеницу

⁷⁸¹ Farkhod Aminjonov et al., “BRI in Central Asia: Mineral and Petroleum Exploration, Extraction and Processing Projects”, *Central Asia Regional Data Review*, Vol. 23, 2019, стр. 1-13.

⁷⁸² Farkhod Aminjonov et al., “BRI in Central Asia: Energy Connectivity Projects”, *Central Asia Regional Data Review*, Vol. 23, 2019, p. 3.

⁷⁸³ *China Arable Land*, Trading Economics. Доступно на: <https://tradingeconomics.com/china/arable-land-percent-of-land-area-wb-data.html>. Приступљено: 28. 5. 2020.

⁷⁸⁴ Драгана Митровић, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995. стр. 31-34.

⁷⁸⁵ *Joint Communiqué Meeting of Heads of Government of the SCO, 2010*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 15. 1. 2020.

⁷⁸⁶ *The Moscow Declaration of the Council of Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization, 2020*, SCO Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 3. 2. 2021.

⁷⁸⁷ Yang Jing, “Ask China: Win-Win Cooperation in Agriculture along ‘Belt and Road’”, *CGTN*. Доступно на: https://news.cgtn.com/news/3d417a4d7a597a4d/share_p.html. Приступљено: 3. 2. 2021. Овај меморандум представља конкретизацију идеје која се јавила 2013. године на Евроазијском економском форуму. Zhou Lin, “China-Kazakhstan Apple Friendship Parks Flourish”, *China Today*. Доступно на: http://www.chinatoday.com.cn/english/report/2017-03/01/content_736352.htm. Приступљено: 11. 2. 2021.

у вредности од сто милиона америчких долара, док је увоз сунцокретовог семена достигао вредност од тридесет милиона америчких долара. Са друге стране, пак, кинески извоз ка Казахстану базиран је на извозу кућних апарата (компјутера, клима уређаја, фрижидера), аутомобила и телекомуникационе опреме. На листи робе коју НР Кина извози у Казахстан, такође, доминирају текстилни производи, обућа, воће и месо. У трговинској размени са НР Кином у 2018. години, Казахстан је забележио дефицит од готово две милијарде америчких долара. Битно је напоменути, да је Кина у 2018. години после Италије била друго највеће тржиште за казачки извоз, а после Русије прва дестинација из које је Казахстан највише увозио. Када је реч о кинеском увозу из Узбекистана, он је у 2018. години достигао вредност нешто више од две милијарде америчких долара. У узбечком извозу у Кину, током 2018. године доминирали су гас са педесет и седам посто и предиво са тринаест процената. У извозу воћа у Кину, грожђе је било најдоминантнија роба, будући да је у узбечку националну касу донело двадесет милиона америчких долара. Велики удео су имале и сушене махунарке са извозом од двадесет и четири милиона америчких долара, док је извозом свежег поврћа у Кину, Узбекистан инкасирао нешто више од милион и по америчких долара. Као и у случају Казахстана, кинески извоз у Узбекистан базиран је на машинама, кућним апаратима, производима од гвожђа међу којима се издвајају обложено равно ваљано гвожђе и контејнери за пренос гаса, као и производи од алуминијума намењених за прекривање и заштиту других металних производа (*aluminium plating*). Посматрано из угла и увоза и извоза, НР Кина је највећи трговински партнер Узбекистана. Тако је чак двадесет и два процената робе, од укупног узбечког извоза, било пласирано на кинеско тржиште, док је НР Кина учествовала са двадесет процената у укупном увозу Узбекистана. Ипак, Узбекистан је 2018. године, попут Казахстана, у трговинским односима са Кином забележио дефицит од готово две милијарде америчких долара. Када је реч о трговинским односима између Киргизије и Кине, ретки метали су роба коју је ова централноазијска држава највише извозила у Кину. Извоз Киргизије у Кину је у 2018. години достигао вредност од шездест и шест милиона америчких долара, где су ретки метали чинили чак тридесет процената, а нафтне прерађевине петнаест процената. У доста мањем обиму, ова централноазијска држава са Кином тргује и коњима, медом, сушеним воћем и поврћем, дуваном, као и сировим и обрађеним памуком. Са друге стране, на киргишко тржиште НР Кина највише извози текстилне производе, потом обућу и производе од пластике. Укупни извоз Таџикистана у НР Кину је у 2018. години достигао вредност од седамдесет и шест милиона долара, у чему су доминирале руде и злато са седамдесет и два процената, у вредности од педесет и пет милиона америчких долара. Потом, на листи робе коју је Таџикистан највише извозио у Кину налази се сирови памук и штављена кожа коња и говеда. Учествујући са скоро четрдесет процената у укупном увозу Таџикистана, Кина је у 2018. била највећи извозник на то тржиште. У таџикистанском увозу из Кине доминирају текстилни производи, производи од порцелана, обућа, обложено равно ваљано гвожђе, производи од пластике и кућни апарати. Туркменистан је једина држава Централне Азије која бележи суфицит у трговинским односима са НР Кином, иако на кинеско тржиште одлази чак осамдесет процената њеног извоза, у вредности од преко седам милијарди америчких долара. Деведесет осам процената туркменистанског извоза у Кину чини гас. Током 2018. године, Кина је после Турске, била земља из које је Туркменистан највише увозио и то првенствено робу као што су пољопривредне машине, цеви од гвожђа, аутомобилске гуме, фармацеутске производе и препарате, аутомобиле и кућне уређаје.⁷⁸⁸ Дакле, кинески увоз из централноазијских земаља, у највећој мери је базиран на увозу сировина или других производа намењених за непрекидни развој кинеске индустрије. У кинеском извозу ка овим државама, пак, доминирају готови производи, који конкуришу локалним произвођачима, што доводи у питање тезу да Кина представља мотор развоја овом делу света. Овако уређена трговинска

⁷⁸⁸ Сви подаци о трговинској сарадњи НР Кине и земаља Централне Азије доступни су на сајту *The Observatory of Economic Complexity*. Доступно на: <https://oec.world/en>. Приступљено: 4. 2. 2021.

сарадња, додатно подржана корупцијом, представља додатни извор зазора од кинеског експанзионизма и „нео-колонијализма“ међу централноазијским земљама.

Кинеске инвестиције у пољопривредни сектор централноазијског региона, за циљ имају побољшање пољопривредне производње, квалитета пољопривредних производа, изградњу логистичких објеката, модернизацију система наводњавања и одводњавања и ефикасније искоришћавања обрадивог земљишта. Ипак, НР Кина мора бити веома обазрива приликом инвестирања у централноазијски пољопривредни сектор, будући да је услед историјских разлога, питање безбедности хране и евентуално успостављање контроле над (пољопривредним) земљиштем за централноазијске државе веома осетљиво. Наиме, у Казахстану је у периоду од 1930-1933. године услед недостатка хране умрло око два милиона људи. НР Кина је са двадесет и осам милиона америчких долара инвестирала модернизацију казачког индустријског постројења *Assar Group LLP*, које сада располаже најсавременијим технологијама за обраду соје, што је од великог значаја за НР Кину, будући да соја представља веома тражену робу на њеном тржишту. Поред пољопривреде и енергетике (о чему ће касније бити речи), кинеске инвестиције у Казахстану видљиве су и у другим секторима као што су образовање и финансије.⁷⁸⁹ Са циљем поспешивања међусобне инвестиционе сарадње, две земље основале су и Кинеско-казахстански Фонд за сарадњу у области производних капацитета и покренуле Форум о индустријској и инвестиционој сарадњи.⁷⁹⁰

О бојазни да ће НР Кина реализацију пројеката искористити ради успостављања контроле над централноазијским земљиштем, говоре и протести у Киргизији који су стопирали отварање Ата Баши слободне економске зоне заједничких улагања Кине и Киргизије (*Kyrgyz-Chinese Ata-Bashi Free Economic Zone Joint Venture*) у Нарин регији. За отварање ове слободне зоне, НР Кина је наменила капитал у вредности од две стотине седамдесет и пет милиона америчких долара. Уговор о изградњи ове слободне зоне постигнут је 2019. године, као један од резултата политичке посете Си Ђинпинга Киргизији. По слову потписаног уговора, зона би се простирала на две стотине хектара и земља би на четрдесет и девет година била уступљена кинеској страни на коришћење. Међутим, потписивање овог уговора изазвало је револт међу становништвом Киргизије, што је резултирало масовним и континуираним анти-кинеским протестима и, на крају, отказивањем посла. Међутим, Киргизија је била принуђена да кинеској страни исплати пенале у вредности од скоро седам стотина милиона долара.⁷⁹¹ Такође, ова регија је 2019. године била место сукоба кинеских и локалних радника код Солтон-Сали рудника злата, који је НР Кина споразумно преузела 2012. године.⁷⁹² Сасвим разумљиво, НР Кина бележи и успешне инвестиције у економију Киргизије као што је модернизаација система за наводњавање ове централноазијске државе.⁷⁹³ У Таџикистану, кинеске инвестиције су највећим делом биле намењене за садњу и прераду памука,⁷⁹⁴ али не и на отварању фабрика у којима би се памук претворио у финални производ. Очигледно је да су кинеске инвестиције у региону Централне Азије највећим делом усмерене на примарни привредни сектор, односно на производе које Кина и купује од ових земаља како би задовољила потребе своје индустрије. Тиме, стиче се утисак да Пекинг не пружа директну помоћ побољшању конкурентности

⁷⁸⁹ Farkhod Aminjonov, “BRI in Central Asia: Agriculture and Food Projects”, *Central Asia Regional Data Review*, Vol. 26, 2019, pp. 4. Farkhod Aminjonov, “BRI in Central Asia: Finance and IT projects”, *Central Asia Regional Data Review*, Vol. 25, 2019, pp. 1-6.

⁷⁹⁰ Shen Shiwei, “China-Kazakhstan Industrial Capacity Cooperation Witnesses Fruitful Results”, *CGTN*. Доступно на: <https://news.cgtn.com/news/2020-12-02/China-Kazakhstan-industrial-capacity-cooperation-delivers-good-results-M6dTzRT6b6/index.html>. Приступљено: 6. 2. 2021.

⁷⁹¹ Catherine Putz, “Kyrgyz-Chinese Joint Venture Scrapped After Protests”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2020/02/kyrgyz-chinese-joint-venture-scrapped-after-protests/>. Приступљено: 4. 2. 2021.

⁷⁹² Umberto Vacchi, “Kyrgyzstan Halts Work at Chinese Gold Mine after Clashes”, *Reuters*. Доступно на: <https://www.reuters.com/article/us-kyrgyzstan-protests-mining-idUSKCN1UX200>. Приступљено: 4. 2. 2021.

⁷⁹³ Farkhod Aminjonov, “BRI in Central Asia: Agriculture and Food Projects”, *Central Asia Regional Data Review*, Vol. 26, 2019, стр. 6- 7.

⁷⁹⁴ Ибид.

централноазијских земаља на глобалном тржишту. Са друге стране, пак, ове и земље широм света морају саме штитити националне интересе и у складу са тим плански и секторски усмераваати прилив директних страних инвестиција.

Значајну пољопривредну сарадњу НР Кина остварује и са Русијом. Две стране су велики подстицај развоју пољопривредне сарадње дале потписивањем Плана пољопривредног развоја североисточне Кине и руског Далеког истока и Бајкалског региона за период од 2018. до 2024. године. По слову овог развојног Плана, две стране су уговориле и конструкцију Тунђиен железничког моста преко реке коју Кинези називају Хејлонђанг, а Руси Амур, и Хеи Х' друмског моста.⁷⁹⁵ Развојни план је потписан са циљем проширења постојеће пољопривредне сарадње коју НР Кина и Русија већ остварују кроз Хејлонђанг-Русија асоцијације за пољопривредну сарадњу. Изградња Тунђиен железничког моста, финансирана је капиталом Руско-кинеског инвестиционог фонда. Овај Фонд, две државе основале су 2012. године са почетним капиталом од две милијарде америчких долара, са подједнаким учешћем Фонда за директне инвестиције Русије и Кинеске инвестиционе корпорације. Битно је нагласити да је седамдесет процената капитала овог фонда намењен за реализацију пројеката на територијама земаља Заједнице независних држава,⁷⁹⁶ док је тридесет процената намењено за имплементацију пројеката на територији НР Кине. Поред заједничког финансирања изградње Тунђиен моста, капиталом Фонда финансирана је и модернизација *RFP Group*, друге највеће руске компаније за прераду дрва.⁷⁹⁷ Међутим, због променљивости кинеско-руских односа током историје, Русија је веома обазрива када је реч о кинеским инвестицијама на руском Далеком истоку. Кинеске инвестиције на руском Далеком истоку, поред пољопривреде усмерене су и на друге секторе, као што су риболов, дрвна грађа и енергетика. Своју обазривост према кинеским инвестицијама, Русија манифестује увођењем разних квота као метода за ограничавање даљег насељавање кинеских радника, јер се миграције кинеских радника на руском Далеком истоку доживљавају као кинески територијални експанзионизам и покушај повратка територија које су некада биле у њеном саставу.⁷⁹⁸ У својим образложењима, руска страна је навела да су кинески пољопривредници користили недозвољене пестициде и тиме нарушили квалитет чернозема, када су најавили интензивирање сарадње са Јапаном и Јужном Корејом.⁷⁹⁹

Према подацима које износе Александар Габуев и Вита Спивак, кинеске инвестиције у Русију су фокусиране на области које подржава руска влада или најужи круг Путинових сарадника. Као илустративни пример, издвајају се кинеске инвестиције у *Yamal LNG* пројекат, који је реализован на руском делу Арктика.⁸⁰⁰ Ове инвестиције, НР Кина је подвела под Иницијативу појас и пут, будући да је за финансирање овог пројекта користила капитал Фонда пута свиле и *CNPC*-а. Према подацима које износи *CNPC*, Фонд пута свиле располаже са двадесет посто, док *CNPC* располаже са 9,99 процената у власничкој структури *Yamal LNG*

⁷⁹⁵ Han Lu, "Striving for Coordinated Development of SCO and BRI", *China International Studies*, July-August, 2019, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 82-98.

⁷⁹⁶ Заједницу независних држава чине Белорусија, Јерменија, Азербејџан, Казахстан, Киргизија, Молдавија Русија, Таџикистан и Узбекистан.

⁷⁹⁷ *Russia-China Investemnt Fund*. Доступно на: <http://rcif.com/en/portfolio-companies.htm>. Приступљено: 7. 2. 2021.

⁷⁹⁸ Ivan Zuenko, "Russia's Far East Seeks Partners Beyond China", *Carnegie Moscow*. Доступно на: <https://carnegie.ru/commentary/81278>. Приступљено: 6. 2. 2021.

⁷⁹⁹ У кинеским документима, кинеска газдинства на руском Далеком истоку су дефинисана као породичне фарме/газдинства (家庭农场 – *jiating nongchang*). Међутим, она уопште не наликују овом облику газдинства, већ су у питању професионалне фарме и предузећа. Jiayi Zhou, "Chinese Agrarian Capitalism in the Russian Far East", *Conference Paper No.34*, The Regional Center for Social Sciences and Sustainable Development, Chang Mai University, May, 2015, pp. 3 и 16.

⁸⁰⁰ Alexander Gabuev, Vita Spivak, "The Assymetrical Russia-China Axis: An Overview", in, Aldo Ferrari, Eleonora Tafuro Ambrosetti (eds.), *Russia and China Anatomy of Partnership*, ISPI, Milano, 2019, p. 50.

пројекта.⁸⁰¹ НР Кина се овим путем укључила у веома комплексно геополитичко и геоекономско надметање, познато као „Поларна велика игра“. Такође, НР Кина је из капитала Фонда пута свиле инвестирала и у модернизацију највеће руске петрохемијске компаније, Сибур.⁸⁰² НР Кина, такође, покушава да руски финансијски сектор учини доступнијим за своје инвестиције, чиме би се пружила подршка широј секторској употреби јуана у електронским плаћањима у Русији, што НР Кина и разуме као један од циљева Споразума о трговини у домаћим валутама, који су две стране потписале 2014. године. Међутим, руска страна, за сада, није вољна да додатно развије сарадњу у финансијском сектору и убрзава интернационализацију јуана, иако је Сбербанк у своју понуда уврстила и плаћање у јуанима преко кинеске апликације ВиЧет (*WeChat*).⁸⁰³ Кинеске инвестиције у Русији присутне су и у сектору некретнина.⁸⁰⁴ Када је реч о трговинским односима двеју земаља, оне су 2018. године успеле да реализују циљ о постизању трговинске размене од стотину милијарди америчких долара.

Геоекономска подршка Организације Иницијативи појас и пут, може се анализирати и из угла сајбер безбедности, тј. сајбер простора, у оквиру кога се одвија е-трговина. НР Кина је глобални лидер у дигиталној трговини, односно у трговини преко интернета. У прилог томе говоре и подаци да је НР Кина у укупној е-трговини на глобалном нивоу учествовала са скоро два билиона америчких долара, што је готово три пута више од америчког учешћа.⁸⁰⁵ По кинеском виђењу, е-трговина ствара нове велике могућности за убрзани развој трговинске сарадње између НР Кине и земаља ШОС чланица. Наиме, у 2018. години, потрошачи из ових земаља су купили преко двадесет милиона кинеских производа на интернету, међу којима се Киргизија издваја као највеће растуће тржиште.⁸⁰⁶ Ови подаци одређеним делом представљају и успешну реализацију циљева Тринаестог петогодишњег плана НР Кине, у коме је било најављено да ће се НР Кина у економском и друштвеном развоју користити могућностима савремених информационих технологија.⁸⁰⁷ Пекинг је иницирао и Дигитални пут свиле,⁸⁰⁸ где је значај ШОС-а велики у области заштите сајбер суверенитета, уколико се сетимо (поглавље V) да се у оквиру ШОС организују Сјамен антитерористичке војне вежбе у сајбер простору. Такође, заштита сајбер суверенитета земаља чланица и учесница детаљно је прецизирана низом потписаних докумената који чине ШОС правни систем, чему Кина придаје велики значај зарад заштите инвестиција у технолошки развој и модернизацију. Наиме, НР Кина је, преко компаније Хуавеј (*Huawei*), део ресурса усмерила за развој 5Г инфраструктуре у централноазијском региону, нарочито у Узбекистану, Казахстану и Таџикистану. НР Кина у овим државама већ води пројекте развоја „паметних градова“ (*智慧城市 - zhihui chengshi*) и

⁸⁰¹ *Yamal LNG Project completed and Put into Operation*, CNPC. Доступно на: <https://www.cnpc.com.cn/en/csr/2014enhms/201807/771c0549950f4420ad6de3972fe27073/files/88c8e515fb734e6984ef3599ab2255c2.pdf>. Приступљено: 6. 2. 2021.

⁸⁰² Jonathan E. Hillman, “China and Russia: Economic Unequals”, *Center for Strategic and International Studies*. Доступно на: <https://www.csis.org/analysis/china-and-russia-economic-unequals>. Приступљено: 6. 2. 2021.

⁸⁰³ Ибид.

⁸⁰⁴ Alicia Garcia-Herrero, Jianwei Xu, “China’s Growing Presence on the Russian Market and What It Means for the European Union”, *Bruegel*. Доступно на: <https://www.bruegel.org/2019/11/chinas-growing-presence-on-the-russian-market-and-what-it-means-for-the-european-union/>. Приступљено: 6. 2. 2021.

⁸⁰⁵ Jing Wang, “China Is a World Leader in E-Commerce, New Retail Information: E-Marketer”, *News from Alibaba Group*. Доступно на: <https://www.alizila.com/china-is-world-leader-in-ecommerce-new-retail-innovation-emarketer/>. Приступљено: 6. 5. 2020.

⁸⁰⁶ He Wei, “E-Sales Boosts Vitality of SCO, Alibaba Says”, *China Daily*. Доступно на: <https://www.chinadaily.com.cn/a/201806/11/WS5b1dd9c2a31001b82571f415.html>. Приступљено: 27. 7. 2020.

⁸⁰⁷ *The 13th Five Year Plan, Part IV – Cyber Economy*, NDRC. Доступно на: https://en.ndrc.gov.cn/policyrelease_8233/201612/P020191101482242850325.pdf. Приступљено: 7. 5. 2020.

⁸⁰⁸ Clayton Cheney, “2019: China’s Digital Silk Road: Strategic Technological Competition and Exporting Political Illiberalism”, *Pacific Forum, Working Paper, Vol. 19, WP.8*. Доступно на: https://www.pacforum.org/sites/default/files/issuesinsights_Vol19%20WP8FINAL.pdf. Приступљено: 6. 5. 2020.

„дигиталне управе“ (数字治理 - *shuzi zhuli*).⁸⁰⁹ У развоју дигиталне инфраструктуре у Централној Азији, кинеске компаније се такмиче са компанијама других земаља. Као илустративни пример, узима се такмичење између Хуавеја и Нокие (*Nokia*) у Казахстану. Што се тиче Узбекистана, Хуавеј и *Uzmobile* настављају сарадњу успостављену 2011. године, па су две стране 2018. потписале Споразум о развоју дигиталних пројеката о безбедном туризму,⁸¹⁰ као дела „паметних градова“. Развој „паметних градова“ у Узбекистану подељен је у три фазе, и у последњој фази (2021-2023), очекује се да ће целокупна територија ове централноазијске државе бити премрежена Хуавеј 5Г технологијом.⁸¹¹ За реализацију ових циљева НР Кина је у Синђангу отворила истраживачки центар⁸¹² додајући тиме нову димензију улози Синђанга у Иницијативи појас и пут. Последично, Пекинг додатно ојачава безбедносну и економску позицију међу централноазијским државама, будући да кроз 5Г технологију он утиче на брзину и врсту протока информација у овом делу света. Остваривање овакве врсте утицаја од приоритетног је значаја за Пекинг, не само зато што је Централна Азија важан фактор у енергетској безбедности Кине и транзитни регион преко којег прелази највећи број ауто-путева и железница којима се Кина повезује са Европом, Блиским истоком и Западном Азијом, већ и због чињенице да поједине терористичке организације чије су ћелије на територијама централноазијских држава, пружање подршке ујгурском сепартизму могу манифестовати и сајбер нападом на кинеску инфраструктуру.

Међународна сарадња коју ШОС остварује у контексту регионализације и глобализације, представља једну од платформи на којој НР Кина обезбеђује подршку Иницијативи појас и пут. Будући да су све чланице Евроазијске економске уније (ЕЕУ) уједно повезане или чланством у или статусом посматрача или дијалог партнера ШОС, очекивало се да ће ШОС бити мост у геоекономском повезивању Иницијативе појас и пут и ЕЕУ. Остваривањем улоге моста између Иницијативе и ЕЕУ, ШОС би поред улоге оквира за додатно убрзање политичке, безбедносне и економске сарадње између Русије и НР Кине, према очекивањима Пекинга, указао међународној заједници на мањкавости економског система које су САД успоставиле након Другог светског рата. У том контексту, кинески теоретичари Ванг Ђапјеј (*Wang Jiawei*) и Ли Џ гуо (*Li Ziguo*) налашавају да је развој сарадње и до одређеног нивоа економске интеграције између ЕЕУ и Иницијативе појас и пут условљено међународним економским поретком у коме САД, као најмоћнија сила, успостављају структуре односа којима се онемогућава ширење руског и кинеског утицаја у глобалном развоју.⁸¹³ Иако је на самиту председника земаља чланица Организације одржаном у Уфи 2015. године било најављено да ће доћи до повезивање између Иницијативе појас и пут и Евроазијске економске уније, то се, ипак, није десило.⁸¹⁴ После низа рунди преговора и потписивања Заједничке изјаве о сарадњи у реализацији заједничких пројеката између ЕЕУ и Пута свиле (*Joint Statement on Cooperation on the Construction of Joint Eurasian Economic Union and the Silk Road Projects*), НР Кина је као самостална држава потписала уговор о остваривању

⁸⁰⁹ Umida Hashimova, “Before and Beyond 5G: Central Asia’s Huawei Connections”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2020/02/before-and-beyond-5g-central-asias-huawei-connections/>. Приступљено: 6. 5. 2020.

⁸¹⁰ Пројекте безбедног туризма, НР Кина је већ у великој мери развила у граду Дунхуан (*Dunhuang*) у Гансу провинцији.

⁸¹¹ Sergey Sukhankin, “Tracking the Digital Component of the BRI in Central Asia, Part One: Exporting Safe Cities to Uzbekistan”, *The Jamestown Foundation*. Доступно на: <https://jamestown.org/program/tracking-the-digital-component-of-the-bri-in-central-asia-part-one-exporting-safe-cities-to-uzbekistan/>. Приступљено: 15. 3. 2021.

⁸¹² Chan Jia Hao, “China’s Digital Silk Road: A Game Changer for Asian Economies”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2019/04/chinas-digital-silk-road-a-game-changer-for-asian-economies/>. Приступљено: 6. 5. 2020.

⁸¹³ Li Ziguo, Wang Jiawei, “Connecting the BRI with Eurasian Economic Union Is Strategic Choice of China, Russia”, *China International Studies*, China Institute of International Studies, Beijing. Доступно на: http://www.ciis.org.cn/english/2019-06/10/content_40780998.html. Приступљено: 6. 5. 2020.

⁸¹⁴ Mher Sahakyan, “Belt & Road Creates Increasing Cooperation Opportunities for Armenia and China”, *Belt & Road News*. Доступно на: <https://www.beltandroad.news/2019/05/02/belt-road-creates-increasing-cooperation-opportunities-for-armenia-and-china/>. Приступљено: 6. 5. 2020.

облика економске и трговинске сарадње са ЕЕУ, за коју су и једна и друга страна сматрале да је најпогоднија. Уговор је потписан 17. маја 2018. године и међу бројним сегментима уговорене сарадње, укључује и сарадњу у области е-трговине, трговине, инвестиција и заштиту интелектуалне својине.⁸¹⁵ Неки теоретичари тврде да би успостављање економске интеграције између ЕЕУ и Иницијативе појас и пут имало позитивне ефекте како по руску економију, тако и по економије осталих чланица овог (интер)регионалног економског блока. Наиме, кроз остваривање међународне сарадње, ЕЕУ би ојачала свој утицај ван територије земаља чланица. Потом, иако земље чланице ЕЕУ, творе одређену врсту хомогене целине, то представља и извор ограничења за успостављање дубље, шире и разноврсније сарадње, јер истоветност у индустријској производњи између земаља чланица делује као ограничавајући фактор који доводи до такмичења, а не до међусобне комплентарности.⁸¹⁶ Са друге стране, заступљени су и ставови да је на овакав начин Русија, притиснута санкцијама Запада услед кризе у Украјини, желела да заштити своју позицију економске предводнице ових земаља, а док су остале земље желеле да заштите своју крхку тржишну конкурентност од кинеског економског експанзионизма.⁸¹⁷ Поред тога, у литератури наилазимо и на мишљења којима се истиче да је одлагање повезивања ЕЕУ са Иницијативом појас и пут дошло услед кинеског вођења преговора на билатералној основи са сваком од држава чланица, уместо са ЕЕУ као засебном целином.⁸¹⁸ Међутим, финансијско и економско повезивање ЕЕУ и Иницијативе појас и пут остао је један од стратешких циљева у спољној политици НР Кине, што је Си Ђинпинг и потврдио у свом говору на самиту председника земаља чланица Организације одржаном у Бишкеку 2019. године, када је нагласио да ће НР Кина пронаћи начине како да створи синергију по систему обостране користи између Иницијативе појас и пут и других регионалних економских блокова, као што је ЕЕУ.⁸¹⁹

Посредни геоекономски значај ШОС за реализацију Иницијативе појас и пут огледа се и у чињеници да су све чланице Организације уједно и земље чланице Азијске банке за инвестиције у инфраструктури, као једног од главних извора у финансирању Иницијативе појас и пут. Циљ банке јесте инфраструктурно умрежавање земаља, што је један од руководећих циљева и принципа деловања Организације у процесу економског оснаживања ШОС простора. Подједнако и Банка и Организација заговарају став да је „међуповезаност пречица до економског просперитета“.⁸²⁰ Земље чланице Организације потписале су Међувладин споразум држава чланица ШОС о стварању повољних услова за међународни путни саобраћај. Према речима Рашида Алимова, Генералног секретара ШОС Секретеријата у периоду од 2016-2019. године, овај Споразум одређеним делом представља и зелено светло амбицијама НР Кине да се преко ШОС региона повеже са Европом и земљама АСЕАН-а.⁸²¹

⁸¹⁵ Han Lu, “Striving for Coordinated Development of SCO and BRI”, *China International Studies*, July-August, 2019, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 82-98.

⁸¹⁶ Li Ziguo, Wang Jiawei, “Connecting the BRI with Eurasian Economic Union Is Strategic Choice of China, Russia”, *China International Studies*, China Institute of International Studies, Beijing. Доступно на: http://www.ciis.org.cn/english/2019-06/10/content_40780998.html. Приступљено: 6. 5. 2020.

⁸¹⁷ Abdul Rab, He Zhilog, “China and Shanghai Cooperation Organization (SCO): Belt and Road Initiative (BRI) Perspective”, *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 9, No. 2, 2019, pp. 166-171.

⁸¹⁸ Alexander Gabuev, “Crouching Bear, Hidden Dragon: “One Belt One Road” and Chinese-Russian Jostling for Power in Central Asia”, *Journal of Contemporary East Asia Studies*, Vol. 5, No. 2, pp. 61-78.

⁸¹⁹ Xi Jinping Attends the 19th Meeting of the Council of the Heads of Member States of the Shanghai Cooperation Organization (SCO) and Delivers an Important Speech, Embassy of the People’s Republic of China in the United States of America. Доступно на: <http://www.china-embassy.org/eng/zgyw/t1673206.htm>. Приступљено: 6. 5. 2020.

⁸²⁰ Hong Yu, “Motivation behind China’s ‘One Belt, One Road’ Initiatives and Establishment of the Asian Infrastructure Investment Bank”, *Journal of Contemporary China*, Vol. 26, No. 105, 2017, p. 357.

⁸²¹ Rashid Alimov: *SCO Gives Green Light to China-Europe Road Transport*, SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/news/20170120/196820.html>. Приступљено: 8. 5. 2020.

Истовремено, Банка је финансирањем пројеката у „ШОС региону“, индиректно допринела реализацији циљева дефинисаних у овом Споразуму.⁸²²

Иако је НР Кина кроз Организацију успела да достигне одређени ниво економске интеграције „ШОС региона“, геоекономска подршка ШОС-а Иницијативи појас и пут суочава се са бројним изазовима. Изазови проистичу из институционалне организације самог ШОС-а, самосталних амбиција држава чланица Организације - о чему нам сведочи пример Индије, али из неједнаких нивоа економске развијености држава чланица. Када је реч о институционалним недостацима, који у великој мери отежавају и ограничавају геоекономску подршку ШОС-а Иницијативи појас и пут, у први план избија институционална „лабавост“ Организације. Наиме, иако у оквиру ШОС постоје Конзорцијум банака и Пословни клуб и одржавају се редовни састанци министара економије, финансија, транспорта, потом гувернера народних банака и Комитета индустријалаца, Организација, још увек, нема довољно развијене капацитете обезбеђивања финансијске и других облика подршке како самим чланицама, тако и Организацији као целини.⁸²³ Такође, иако ШОС формулише бројне стратегије којима се тежи успостављању што ближе (гео)економске сарадње између Организације и Иницијативе, још увек не постоји ШОС механизам који би се директно бавио финансијском, инвестиционом и другим обликом економске сарадње између ШОС-а и Иницијативе појас и пут.⁸²⁴ Са друге стране, то отвара додатни простор не само за даљи инситуционални развој и унапређење Организације, већ и за даље унапређење и кохезију заједничких циљева ШОС-а и Иницијативе појас и пут.⁸²⁵

Оптимизација заједничких интереса ШОС-а и Иницијативе, може се очекивати са становишта таласократске геополитичке и геоекономске димензије Организације, будући да је изградња поморских логистичких чворова дуж поморске руте Иницијативе појас и пут одређена као један од приоритетних циљева Тринаестог петогодишњег плана НР Кине. Међутим, иако је приступањем Индије и Пакистана активираан маритимни потенцијал Организације, из њене институционалне структуре изостају механизми, као облик логистичке и институционалне подршке развоју утицаја и позиције моћи ШОС-а у маритимном геополитичком и геоекономском простору. Са друге стране, развојем маритимног потенцијала Организације, централноазијске државе би добиле јужни крак у „откључавању“ *landlocked* географске позиције. Дакле, овим путем државе централноазијског региона не би биле само „чворишта“ инфраструктурног умрежавања, већ би им та иста инфраструктура обезбедила приступ Индијском океану, као још једној од рута за извоз нафте, гаса, злата и других ретких метала. Дакле, НР Кина, мењајући геополитички карактер Евроазије и спајајући Хартленд са Римландом кроз бројне железнице и ауто-путеве, уједно могућава централноазијским државама приступ обалама Индијског и Пацифичког океана и скраћује пут ка новим тржиштима, што додатно јача њихов положај и даје им додатне могућности у њиховој политици балансирања. Реализација ових планова би са становишта безбедности и економије имала значајан утицај на успешност реализације кинеских спољно-политичких стратегија, а уједно и националних циљева. Међутим, развој ШОС миритимног потенцијала, у великој мери је ограничен чињеницом да Индија подржава концепт Индо-Пацифичке безбедносне

⁸²² *Our Projects*, АИВ. Доступно на: <https://www.aiib.org/en/projects/list/index.html>. Приступљено: 8. 5. 2020.

⁸²³ Han Lu, “Striving for Coordinated Development of SCO and BRI”, *China International Studies*, July-August, 2019, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 82-98. 周浩, 探索上海合作组织区域金融合作的新路径 (*Zhou Hao, Tansuo shanghai hezuo zuzhi quyu jinrong hezuo de xin lujing*), “Exploring the New Path of Financial Cooperation in the Shanghai Cooperation Organization”, *Synthesis*. Доступно на: <http://images.mofcom.gov.cn/kjxh/201909/20190904104840577.pdf>. Приступљено: 12. 5. 2020.

⁸²⁴ Han Lu, “Striving for Coordinated Development of SCO and BRI”, *China International Studies*, July-August, 2019, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 82-98.

⁸²⁵ Ибид.

стратегije по којој се Кина дефинише као ревизионистичка држава, а Русија као ревитализована малигна сила⁸²⁶

Развој позиције моћи ШОС у Индијском океану даје значајан допринос одрживости кинеског економског развоја, јер „како се кинеска економија изузетно брзо развија и напредује, а држава истовремено има релативно недовољно сировина, море представља још важнији стратешки извор за обезбеђивање одрживог развоја као важно поприште за учешће нације у међународном надметању и главна артерија за спољну трговину.“⁸²⁷ Дакле, позиционирањем на обалама Индијског океана посредством ШОС и уз сагласност његових земаља чланица, а преваходно Индије, НР Кина би постепено градила своју позицију у стратешки важним водама Персијског залива и Хормушког пролаза. У развоју ШОС позиције у Индијском океану, Кина се може ослањати на чињеницу да ШОС није савезнички војни блок, већ Организација чији је главни циљ борба против тероризма и економско оснаживање земаља. Дакле, подвођењем развоја ШОС маритимног потенцијала у оквиру борбе против тероризма, Кина би била у далеко бољој позицији остваривања контроле над протоком робе која иде овим поморским линијама комуникације, док распоређивање и пловидба њене ратне морнарице глобалног домета не би у јавности била представљена као изазивач регионалне, па и глобалне безбедности. О улози мора као суштински битном елементу кинеског модела економског развоја преко извоза морима, говори и податак да је лука Шангај у 2018. години била највећа контејнерска извозна лука. Међу десет светских најфреквентнијих контејнерских лука у 2018. години, седам је лоцирано у НР Кини.⁸²⁸ Дакле, сама географска структура даје ШОС-у огромне и подједнаке геополитичке и геоекономске потенцијале, међутим, остаје да се види да ли ће Организација као целина, и НР Кина као њен носилац, имати довољно креативности за стварање синергије од противуречних маритимних интереса земаља чланица.

6.2. Улога Развојне банке ШОС-а у координацији економских интереса НР Кине и држава Централне Азије

Замисао о стварању ШОС Развојне банке, Вен Ђабао представио је 2010. године, на обележавању деветогодишњице постојања ШОС-а. Ова Банка би требало да буде додатни механизам у успостављању финансијске стабилизације земаља чланица Организације, оквир за убрзање и координацију трговинске сарадње земаља чланица и извор у финансирању инфраструктурних пројеката у простору „ШОС региона“.⁸²⁹ У ШОС званичним документима ова Банка се први пут спомиње у Заједничкој изјави о економској ситуацији у свету и у ШОС региону коју су премијери земаља чланица потписали у Санкт Петербургу 2011. године.⁸³⁰ Међутим, поред идејног помињања и у другим документима који се тичу питања економског оснаживања Организације, даљи напредак у њеном успостављању, за сада, још увек није

⁸²⁶ *Indo-Pacific Strategy Report*, The Department of Defense of USA. Доступно на: <https://media.defense.gov/2019/Jul/01/2002152311/-1/-1/1/DEPARTMENT-OF-DEFENSE-INDO-PACIFIC-STRATEGY-REPORT-2019.PDF>. Приступљено: 5. 2. 2021.

⁸²⁷ Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2018, стр. 20.

⁸²⁸ *Top 50 World Container Ports*, World Shipping Council., Доступно на: <http://www.worldshipping.org/about-the-industry/global-trade/top-50-world-container-ports>. Приступљено: 8. 5. 2020.

⁸²⁹ Glenn Diesen, *Russia's Geoeconomic Strategy for Greater Eurasia*, Routledge, London, 2018, p. 105

⁸³⁰ *Joint Statement by the Heads of Government of the Member States of the SCO and Economic Situation in the World and in the SCO Region, 2011*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 12. 5. 2020.

учињен. Стога, за сада ова Банка је само „концепт на папиру“ (中纸面上的概念 – *zhong zhi mian shang de gainian*).⁸³¹

Пекинг истиче да би се успостављањем ове Банке реализовало неколико циљева, који су уједно у служби укупног економског оснаживања и финансијске интеграције „ШОС региона“. Као први циљ истиче се промовисање регионалне економске сарадње и инфраструктурне модернизације (推进地区经济合作和基础设施建设 – *tujing diqu jingji hezuo he jichu sheshi jianshe*).⁸³² Имајући на уму да су државе централноазијског региона земље у развоју, ова регионална Банка би давала подстицај њиховом економском развоју, и прилагођавању изазовима које намеће економска глобализација. Ово се нарочито односи на модернизацију централноазијске путне инфраструктуре. Као што смо навели, развој инфраструктуре се у оквиру ШОС економске сарадње разуме као један од предуслова за реализацију економских развојних планова. Ово је нарочито важно за централноазијске државе које су богате енергентима, али чија инфраструктура није довољно развијена. Модернизацијом енерго и путне инфраструктуре обезбедила би се физичка повезаност са већим бројем тржишта за централноазијске енергенте и друга добра, као што су пољопривредна, што би подстицајно деловало на развој трговине и укупни развој. Стога, Банка би превазилажењем овог раскорака који постоји у жељама и инвестиционим могућностима централноазијских држава могла дати подстицај реализацији њихових економских стратегија и развојних планова. Поред тога, истиче се да је услед непостојања одговарајућих финансијских механизма у оквиру ШОС институционалне структуре, сама позиција Организације у координацији економских интереса земаља чланица/учесница ограничена. Будући да се постојећи ШОС Конзорцијум банака састоји од банака земаља чланица, финансирање обимних ШОС инфраструктурних пројеката је веома отежано, због конкуришућих интереса чланица. Успостављањем Банке као институције за заједничко финансирање пројеката, један је од приоритетних задатака земаља чланица како би Организација заиста постала један од потпорних стубова економског развоја земаља „ШОС региона“. ⁸³³ Као други циљ наглашава се јачање регионалне финансијске сарадње и побољшање ликвидности земаља чланица. Наиме, успостављањем Банке „утегла“ би се институционална лабавост Организације у погледу финансијске стабилизације земаља чланица и учесница. Иако у Организацији постоји Конзорцијум банака, као и механизми дељења ризика насталих као поледица глобалних финансијских поремећаја, они су се показали недовољно ефикасним у ублажавању последица Светске финансијске кризе 2008. године, иако је предвиђено да она делују управо тако у случају будућих финансијских криза.⁸³⁴ Наиме, након избијања Светске економске кризе 2008. године, поред ШОС недостатака у ублажавању последица, показале су се и очигледне слабости економија ШОС земаља чланица. Као пример се узима Русија, чија је реализација пројектованих економских циљева била доведена у питање, услед осетног пада цене нафте и гаса на глобалном тржишту.⁸³⁵ У овом смислу, Банка би функционисала и као антикризни фонд за докапитализацију економија земаља „ШОС

⁸³¹ 上合组织开发银行, (Shanghe zuzhi kaifa yinghang), *SCO Development Bank*, ICBC. Доступно на: <https://www.icbc.com.cn/SiteCollectionDocuments/ICBC/Resources/ICBC/fengmao/download/2014/shanghezuzhikaifa yinhang.pdf>. Приступљено: 13. 5. 2020.

⁸³² Ибид.

⁸³³ 俄官员和专家表示: 中国倡议将推动上合组织新一轮发展 (E gungyuan he zhuanjia biaooshi: Zhongguo changyi jiang tuidong shanghe zuzhi xin yi lun fazhan), *Russian Officials and Experts Say: China's Initiative Will Promote a New Round of the SCO Development*, GOV.CN. Доступно на: http://www.gov.cn/xinwen/2017-12/01/content_5243841.htm. Приступљено: 14. 5. 2020.

⁸³⁴ 上合组织开发银行, (Shanghe zuzhi kaifa yinghang), *SCO Development Bank*, ICBC. Доступно на: <https://www.icbc.com.cn/SiteCollectionDocuments/ICBC/Resources/ICBC/fengmao/download/2014/shanghezuzhikaifa yinhang.pdf>. Приступљено: 13. 5. 2020.

⁸³⁵ У 2008. години цена барела нафте је имала вредност од четрдесет долара по барелу. Carla P. Freeman, “New Strategies for an Old Rivalry? China-Russia Relations in Central Asia after the Energy Boom”, *Pacific Affairs*, Vo. 31, Issue, 5, 2018, pp. 635-654.

региона“.⁸³⁶ Иако, НР Кина нуди све ове развојне могућности, Русија и централноазијске државе ову кинеску иницијативу виде као облик јачања економског и финансијског експанзионизма НР Кине и начина умањења руског економског утицаја у централноазијском простору.⁸³⁷ Дакле, уколико би централноазијске државе дозволиле даљи продор НР Кине у њихов економски и финансијски сектор, то би по нашем разумевању ствари изазвало неколико последица. Прва је јачање кинеске моћи као кључног фактора и контролора централноазијског економског развоја. Уколико би НР Кина усмеравала економски развој ових земаља, она би имала и већи утицај на вођење њихове унутрашње и спољне политике балансирања. Будући да су након Светске финансијске кризе из 2008. године руски извори инвестирања и давања кредита централноазијским државама у великој мери били смањени, ове државе су морале да се директно обрате НР Кини за помоћ.⁸³⁸ Успостављање билатералне финансијске сарадње између НР Кине и централноазијских држава, подразумева и сужавање могућности да Русија има утицаја на процес финансирања развоја земаља централноазијског региона од стране Кине.⁸³⁹ Стога, Русија зазире да би НР Кина ШОС Развојну банку могла да претвори у нову потенцијалну полугу ојачавања кинеске финансијске моћи у региону, будући да она не може да се такмичи са Кином у овој сфери. Стога, разлоге за одлагање да се успостави ова Банка, поједини кинески теоретичари виде у чињеници да је Русија више фокусирана на питање безбедносне сарадње, док економску сарадњу оставља по страни.⁸⁴⁰ Паралелно са тим истиче се мишљење да функционисање ове Банке није неопходно будући да постоји довољан број извора за финансирање инфраструктурних пројеката и обезбеђивање финансијске подршке земљама у развоју, а које су уједно и чланице ШОС-а, па би, по њиховом закључку, успостављање ове Банке довело до преклапања институција које су већ креиране са истом наменом.⁸⁴¹ Овакав став изнет је и у извештају који је Индустријска и комерцијална банка Кине (*Industrial and Commercial Bank of China*), једна од четири велике кинеске банке,⁸⁴² поднела о успостављању ШОС Развојне банке, у коме се истиче да је један од изазова реализације ове кинеске иницијативе, управо, дуплирање институција и регулисање њихових међусобних односа и надлежности. Као пример они наводе Нову развојну банку БРИКС групације земаља.⁸⁴³ Поред тога, подвлачи се и чињеница да су земље чланице БРИКС-а на самиту одржаном у Уфи 2015. године потписале и Споразум о оснивању фонда за девизне резерве БРИКС-а (*The Agreement on setting BRICS Pool of Conventional Currency Reserves*) који ће располагати са сто милијарди америчких долара ради јачања девизних резерви чланица пред

⁸³⁶ 上合组织开发银行, (*Shanghe zuzhi kaifa yinghang*), *SCO Development Bank*, ICBC. Доступно на: <https://www.icbc.com.cn/SiteCollectionDocuments/ICBC/Resources/ICBC/fengmao/download/2014/shanghezuzhikaifa yinhang.pdf>. Приступљено: 13. 5. 2020.

⁸³⁷ Alexander Gabuev, “Taming the Dragon: How Can Russia Benefit from China’s Financial Ambitions in the SCO”, *Russia in the Global Affairs*. Доступно на: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/taming-the-dragon/>. Приступљено: 14. 5. 2020.

⁸³⁸ Ибид.

⁸³⁹ Ибид.

⁸⁴⁰ “SCO Development Bank: Prospects of the SCO Development Bank”, *CGTN*. Доступно на: https://news.cgtn.com/news/7a517a4d32454464776c6d636a4e6e62684a4856/share_p.html. Приступљено: 12. 5. 2020.

⁸⁴¹ Ибид. На нивоу Организације, Русија је неоснованост покретање Банке показала на посредан начин, када је на самиту шефова земаља чланица поднела нацрт документа Смернице за превазилажење последица Ковид-19 по ШОС економије (*Roadmap on Overcoming the Consequences of the Covid-19 Pandemic for the SCO Economies*). Циљеви овог документа, међу којима је и коришћење националних валута у међусобним плаћањима, биће реализовани у оквиру рада ШОС Конзорцијума банака. *The Moscow Declaration of the Council of Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization*, 2020, SCO Documents. Доступно на: <http://eng.sectesco.org/documents/>. Приступљено: 11. 2. 2021.

⁸⁴² Поред ове банке, у групацију „четири велика“ улазе и *Bank of China*, *China Construction Bank*, *Agriculture Bank of China*, детаљније о овоме видети у, Dragana Mitrovic, “China’s Belt and Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative”, in, Yu Cheng et al. (eds.), *The Belt and Road Initiative in Global Arena*, Palgrave Macmillan, Singapore, 2017, pp. 17-35.

⁸⁴³ 上合组织开发银行, (*Shanghe zuzhi kaifa yinghang*), *SCO Development Bank*, ICBC. Доступно на: <https://www.icbc.com.cn/SiteCollectionDocuments/ICBC/Resources/ICBC/fengmao/download/2014/shanghezuzhikaifa yinhang.pdf>. Приступљено: 13. 5. 2020.

могућим међународним финансијским потресима проузрокованих флукуацијом и ликвидношћу долара.⁸⁴⁴ Са аспекта решавања проблема преклапајућих функција, поставља се питање о успешности ШОС интеррегионализма, као и јасноће о подели надлежности институција које НР Кина креира као оквир за реализацију спољнополитичких иницијатива у циљу изградње мултиполарног међународног поретка, али и остварења националних циљева.

6.3. Улога ШОС-а у остваривању енергетске безбедности НР Кине

Још од времена отпочињања Индустрijske револуције, енергија паралелно са технологијом, постаје кључни елемент производње, а самим тим и економског напретка и безбедности сваке државе.⁸⁴⁵ У званичним документима НР Кине, у складу са претходно наведеним теоријским одређењем, енергија се одређује као материјална основа и предуслов за даље и успешно спровођење економских реформи, технолошке и војне модернизације и побољшање квалитета живота грађана, као параметара мерења и изражавања укупне националне моћи једне државе (*综合国力 - zonghe guoli*).⁸⁴⁶

Услед убрзаног економског развоја и раста НР Кине, питање енергетске безбедности постало је изузетно важно. Енергетска самодовољност НР Кине, бива угрожена по други пут у историји.⁸⁴⁷ НР Кина 1993. године је постала нето увозник нафте, а од 2013. године је и највећи светски увозник овог енергента.⁸⁴⁸ Стога, константно растућа потреба за енергентима условљава одређене промене понашања у спољној и унутрашњој политици НР Кине. Поред повећања увоза енергената и стварања стратешких резерви нафте, Кина предузима и низ других дугорочних, паралелних и међусобно повезаних акција које за циљ имају обезбеђивање енергетске безбедности.⁸⁴⁹ Додатно, спроводи реформе система домаће енерго индустрије, као што је модернизација постојеће и изградња нове домаће енерго-инфраструктуре и искоришћавање енергетских потенцијала из домаћих басена (Тарим, Џунгар, Турпан, Ђаидам, Ордос, Сунлијао, Бохаји, Ерлиан, Сечуан, северно-тибетски, јужно-хубејски и Ђианхан).⁸⁵⁰ Модернизација домаће енерго-индустрије праћена је и осавремењивањем технологија у другим гранама индустрије, тако што Кина уводи зелену технологију која има за циљ ефикаснију употребу енергената. Суочавајући се, између осталог, и са катастрофалним еколошким последицама „реформе и отварања“⁸⁵¹ НР Кина иницира и низ акција које имају за

⁸⁴⁴ Драгана Митровић, интервју за Н1 о Северној Кореји и састанку земаља БРИКС-а. Доступно на сајту Института за азијске студије: <https://www.ias.rs/>. “BRICS Nations Agree to Create \$100 Billion Forex Pool”, *The Economic Times*. Доступно на: <https://economictimes.indiatimes.com/news/economy/finance/brics-nations-agree-to-create-100-billion-forex-pool/articleshow/47978331.cms?from=mdr>. Приступљено: 13. 5. 2020.

⁸⁴⁵ Драгана Митровић, *Међународна политичка економија*, Чигоја штампа, Београд, 2012, стр. 281.

⁸⁴⁶ *China's Energy Policy 2012*, The State Council of the People's Republic of China. Доступно на: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284499.htm. Приступљено: 18. 5. 2020. Chi Zhang, *The Domestic Dynamics of China's Energy Diplomacy*, World Scientific Publishing, Co. Pte. Ltd, Singapore.

⁸⁴⁷ О првом нарушавању енергетске самодовољности НР Кине услед кинеско-совјестког сукоба погледати у, Zha Daojing, “China's Energy Security and Its International Relations”, *The China and Eurasia Forum Quarterly*, Vol. 3, No. 3, November, 2005, pp. 39-54. Драгана Митровић, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995.

⁸⁴⁸ Xuanli Liao, „Central Asia and China's Energy Security“, *China and Eurasia Forum Quarterly*, Volume 4, No. 4, 2006, Central Asia Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, pp. 61-69.

⁸⁴⁹ Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска Политичка мисао*, број 2/2014, год. 21, vol. 44, Институт за политичке студије, Београд, стр. 134.

⁸⁵⁰ *Ordos Basin*, CNPC. Доступно на: <http://www.cnpc.com.cn/en/xhtml/pdf/19-Ordos%20Basin.pdf>. Приступљено: 5. 2. 2021.

⁸⁵¹ Данас је у НР Кини седам од десет највише загађених градова на свету, а сви њени и онако оскудни водотокови су загађени, укључујући и морско приобаље.“ Драгана Митровић, „Кина, економска модернизација и њена одрживост“, у Митровић Драгана (ур.), *Развојна политика и развојни ресурси земаља Азије*, Факултет политичких наука, Београд, 2009, стр. 21. Такође, 2014. године загађеност ваздуха је у појединим деловима НР Кине била

циљ промене у структури енерганата и смањење нивоа емисије угљен-диоксида и других штетних гасова у атмосферу. Промена структуре енергената, најпре се огледа у повећању удела горива које се добија из обновљивих и нефосилних извора енергија. На нивоу спољне политике, НР Кина спроводи акције географске и структурне диверсификације у увозу енерганата, инвестира у повећање капацитета постојећих или у откривање нових нафтних и гасних поља и инвестира у изградњу хидроелектрана, ветро и соларних паркова. Кинески прекогранични маневри у обезбеђивању енергетске безбедности праћене су и преузимањем иностраних енерго фирми. Као једну од гаранција успешности реализације и координације ових акција, представља и реформа инситуционалног и законског оквира који је надлежан за питање енергетике и енергетске безбедности НР Кине. Дакле, обезбеђивање енергетске безбедности додатно је утицало на НР Кину да се у свету међузависности реализација националних циљева не може ослањати на затвореност и самодовољност, већ на стратешки начин снажења сопствене позиције у међународним односима. У том контексту, НР Кина улаже ресурсе, материјалне и нематеријалне како би створила повољно окружење за реализацију ових циљева.⁸⁵² Кинески истраживач Цао Хунту (Zhao Hongtu) издваја седам спољних претњи по кинеску енергетску безбедност. Као прву претњу издваја раскорак у понуди и потражњи за енергентима, док из ове претње произлази и претња базирана на веома оштрој конкуренцији не само у погледу куповине енергената, већ и у погледу контроле извора и рута допремања нафте и гаса, и других ретких метала. Имајући ово на уму, диверсификација извора и рута допремања нафте и гаса намеће се као један од стратешких приоритета у обезбеђивању енергетске безбедности. Како би се постигла географска диверсификованост извора и рута, поједини кинески теоретичари предлажу да Пекинг реализује „три стратегије од по једне трећине“. Наиме, по овој стратегији, једну трећину нафте НР Кина би требало да увози са Блиског истока и Африке, једну трећину из Азијско-Пацифичког региона, а једну трећину из Русије и централноазијских земаља.⁸⁵³ Трећа претња се јавља у форми флукуација цене нафте и гаса на глобалном тржишту.⁸⁵⁴ Повећање цене нафте и гаса ће директно утицати и на цену добара које НР Кина извози и то ће директно изазвати и њену извозно оријентисану стратегију као једног од мотора економског развоја. Са циљем предупређивања или превазилажења ове претње, НР Кина је поред субвенционисања и на друге начине подстицала реализацију стратегије глобалног присуства кинеских нафтних конгломерата: *China National Petroleum Corporation (CNPC)* и *PetroChina, China Petroleum and Chemical Corporation (Sinopec)*, *China National Offshore Oil Corporation (CNOOC)*, *Sinochem Corporation* и *CITIC Group*.⁸⁵⁵ Дакле, ове компаније су уз државну економску и политичку подршку и поштовање међународних, у неким сегментима флексибилних правила, успеле да постану важни актери на међународном тржишту енергентима. Међутим, са друге стране, НР Кина и као веома битан кредитор и инвеститор није увек успевала да реализује своје планове, као у случају одређених пројеката у Каспијском басену.⁸⁵⁶ Са становишта кинеског развоја, заштита кинеске економије од скокова цена нафте нарочито је значајна, ако имамо на уму не само економске и политичке последице два „нафтна шока“, ⁸⁵⁷ већ и чињеницу да је НР Кина у 2019. години

тридесет до четрдесет и пет пута већа од нивоа прописаног од стране Светске здравствене организације. Детаљније о овоме у, Michael Greenstone, Patrick Schwarz, *Is China Winning its War on Pollution*, Energy Policy Institute at the University of Chicago, Chicago, 2018.

⁸⁵² Chi Zhang, *The Domestic Dynamics of China's Energy Diplomacy*, World Scientific Publishing, Co. Pte. Ltd, Singapore, 2015.

⁸⁵³ Ибид, р. 293.

⁸⁵⁴ George Friedman, “The Geopolitics of China”, *Investors Insight*. Доступно на: http://www.investorsinsight.com/blogs/john_mauldins_outside_the_box/archive/2008/06/12/the-geopolitics-of-china.aspx. Приступљено: 28. 5. 2020.

⁸⁵⁵ Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска Политичка мисао*, број 2/2014, год. 21, vol. 44, Институт за политичке студије, Београд, стр. 133-155.

⁸⁵⁶ “China Oil Giant Dealt a Setback”, *New York Time*., Доступно на: <https://www.nytimes.com/2003/05/13/business/china-oil-giant-dealt-a-setback.html>. Приступљено: 18. 5. 2020.

⁸⁵⁷ Као и што истиче професорка Драгана Митровић, нафтни шокови су променили структуру међународне политичке економије, па самим тим и међудржавне политичке односе. У таквој ситуација, „богатство и моћ се

увозила око десет милиона барела нафте на дневном нивоу.⁸⁵⁸ Када је реч о спремности кинеске бирократије да на ефикасан начин одговори изазовима вртоглавог раста или пада цене нафте и гаса, Ерика Даунс (Erica Downs) истиче да, иако обезбеђивање енергетске безбедности представља један од кључних приоритета за кинеску националну безбедност, државна бирократија нема довољно развијене капацитете да ово питање ефикасно регулише. Она тврди да услед веома сложене бирократске апаратуре НР Кине, настаје мањкавост због преклапања функција великог броја агенција које се баве спровођењем државне енергетске стратегије.⁸⁵⁹ Истовремено, бројност и преклапање надлежности подразумевају спори пренос, а неретко и „губљење“ информација. Ова ситуација се мења од марта 2008. године, када је Свекинески народни конгрес одобрио реорганизацију, тј. спајање бројних група које су се бавиле питањем енергетике у оквиру Државне комисије за реформу и развој и Државне комисије за науку, технологију и индустрију националне одбране. Резултат ове реорганизације представља успостављање Државне администрације за енергетику.⁸⁶⁰ Међутим, оснивање овог тела још увек није решило проблем превеликог утицаја директора нафтних компанија, што је условљавало и даље постојање паралелних нивоа одлучивања и у неформалним и у формалним политичким сферама. Са циљем превазилажења овог изазова, кинеска влада 2010. године оснива и Државну комисију за енергију као кровну институцију, која ће бити надлежна за реализацију националне енергетске стратегије.⁸⁶¹ Потом, као претња по кинеску енергетску безбедност издваја се и понашање одређених западних земаља које кинески стратези разумеју као начин запречавања кинеског раста и развоја кроз директно изазивање кинеске националне безбедности. У том смислу, када је реч о потенцијалном прекиду дотока нафте и гаса као безбедносног и економског изазова по НР Кину, своју пажњу Пекинг, углавном, фокусира на Малајски теснац и Ломбоко мореуз и америчко војно присуство на стратешки важним тачкама. Међу кинеским аналитичарима прихваћено је мишљење да онај ко контролише Малајски теснац има директну контролу над кинеском енергетском безбедношћу.⁸⁶² Но, какав одговор би НР Кина требало да формулише на изазове евентуалног прекида дотока енергената, мишљења у кинеској академској заједници су подељена. Са једне стране, Џанг Венму заговара став да НР Кина мора да ангажује војску у обезбеђивању енергетске безбедности и заштити националних интереса. У том смислу, за НР Кину од кључног је значаја развој националне стратешке свести и ратне морнарице глобалног домета.⁸⁶³ Један од примарних одбрамбених циљева кинеске војске је да овакав тип блокаде учини немогућим или веома скупим по другу страну.⁸⁶⁴ Са друге стране, пак, међу припадницима кинеске академске заједнице запажамо и анализе које заговарају становиште да питање енергетске безбедности представља пре свега (гео)економски изазов, и да се у складу са тим мора реализовати кроз приступе који одговарају тржишној економији.⁸⁶⁵ Напослетку, као претња се издваја и промена енергетске структуре у

селе у руке оних који поседују енергију, у овом случају нафту, а одлива се из руке оних који је немају.“ Драгана Митровић, *Међународна политичка економија*, Чигоја штампа, Београд, 2012, стр. 284.

⁸⁵⁸ “China’s Crude Oil Imports Surpassed 10 million Barrels per Day in 2019”, *U.S. Energy Information Administration*. Доступно на: <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=43216>. Приступљено: 18. 5. 2020.

⁸⁵⁹ Erica Downs, “China’s New Energy Administration”, *China Business Review*, November-December, 2008. Доступно на: http://www.frankhaugwitz.eu/doks/policy/2008_11_China_NEA_Brookings.pdf. Приступљено: 19. 5. 2020.

⁸⁶⁰ Ибид.

⁸⁶¹ Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска Политичка мисао*, број 2/2014, год. 21, vol. 44, Институт за политичке студије, Београд, стр. 137.

⁸⁶² Ian Storey, “China’s Malacca Dilemma”, *China Brief*, Vol. 3, No. 3, Jamestown Foundation. Доступно на: <https://jamestown.org/program/chinas-malacca-dilemma/>. Приступљено: 18. 5. 2020.

⁸⁶³ Chi Zhang, *The Domestic Dynamics of China’s Energy Diplomacy*, World Scientific Publishing, Co. Pte. Ltd, Singapore, p. 299.

⁸⁶⁴ George Friedman, “The Geopolitics of China”, *Investors Insight*. Доступно на: http://www.investorsinsight.com/blogs/john_mauldins_outside_the_box/archive/2008/06/12/the-geopolitics-of-china.aspx. Приступљено: 28. 5. 2020.

⁸⁶⁵ Chi Zhang, *The Domestic Dynamics of China’s Energy Diplomacy*, World Scientific Publishing, Co. Pte. Ltd, Singapore, 2015, p 300.

кинеском економском развоју.⁸⁶⁶ Према подацима Државног статистичког бироа НР Кине за 2017. годину, угаљ је чинио око шездесет одсто у структури укупне потрошње енергената НР Кине. На другом месту је била нафта са око осаманест процената, потом обновљиви извори енергије са око тринаест посто, и на крају гас са око осам процената.⁸⁶⁷ Иако, угаљ и даље држи примат у енергетској структури његов удео постепено опада, што је у складу са кинеским амбицијама да смањи емисију штетних гасова и да „смањи потрошњу енергије по јединици новостворене вредности производа“⁸⁶⁸ чиме би се дао допринос глобалној борби против климатских промена.⁸⁶⁹

У стратешким документима која се тичу обезбеђивања енергетске безбедности, као питање које „далеко превазилази суверени или регионални значај“,⁸⁷⁰ Пекинг заговара став да би међународна заједница требало да се придржава приступа које је НР Кина дефинисала као нови концепт безбедности. НР Кина спољну (безбедносну) политику заснива на становишту хармонизације различитих интереса, а не на хомогенизованим безбедносним савезима. По кинеском разумевању ствари, безбедност па и читаво међународно друштво, представљају отворене и сложене процесе који су у сталном настајању, а не статичне категорије које односе између различитих актера дефинишу као непомирљиве, приликом чега победу односи само једна страна.⁸⁷¹ У том контексту, обезбеђивање енергетске безбедности би требало да буде базирано на следећих неколико премиса: 1. јачање дијалога и комуникације међу државама извозницама и увозницама енергије, и транзитним земљама; 2. технологију за уштеду енергије и остваривање енергетске ефикасности учинити што доступнијом земљама широм света; 3. ширењу мреже партнерстава за заједничко улагање у истраживање и екстракцију нафте и гаса; 4. сарадњи међународне заједнице у стабилизацији ситуације на Блиском истоку, као региона који пресудно утиче на цене енергената на глобалном тржишту, а тиме и на глобални економски развој и 5. сарадњи у обезбеђивању рута којима се нафта и гас допремају. Уколико се међународна заједница придржава новог концепта безбедности у обезбеђивању енергетске безбедности и, уопште, изградње међународног енергетског поретка, по кинеском разумевању ствари, избећи ће се геополитички сукоби и политизација овог питања.⁸⁷² Кроз продубљивање енергетске сарадње, Кина постаје кључни чинилац у економском оснаживању, а самим тим и стабилности, како земаља извозница, тако и земаља увозница енергената, што Кина види и као начин превазилажења неуједначеног развоја њених суседа, па и шире, а којима Пекинг покушава да умањи забринутост поводом кинеског геоекономског и геополитичког интересног понашања.⁸⁷³ Остваривање стабилне међународне сарадње са циљем обезбеђивања енергетске безбедности има позитиван утицај и на кинеску стратегију стварања стратешких резерви нафте. Наиме, Државни савет је одлуком из 2001. године утврдио политику стварања стратешких резерви сирове нафте. Ова политика се реализује у три фазе и након реализације финалне фазе НР Кина ће имати стратешке резерве сирове нафте од скоро

⁸⁶⁶ Ибид, р. 290.

⁸⁶⁷ “China Statistical Yearbook 2018”, *National Bureau of Statistics of China*. Доступно на: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/indexeh.htm>. Приступљено: 18. 5. 2020.

⁸⁶⁸ Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска политичка мисао*, број 2/2014, год. 21, vol. 44, Институт за политичке студије, Београд, стр. 139.

⁸⁶⁹ Jennifer Duggan, “China Pledges to Cut Emissions at UN Climate Summit”, *The Guardian*. Доступно на: <https://www.theguardian.com/environment/chinas-choice/2014/sep/24/china-pledges-to-cut-emissions-at-un-climate-summit>. Приступљено: 19. 5. 2020.

⁸⁷⁰ Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитичке последице кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, у, Миломир Степић (ур.), *Србија и евроазијски геополитички простор*, Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 179.

⁸⁷¹ Qin Yaqing, “International Society as a Process: Institutions, Identities, and China’s Peaceful Rise”, *The Chinese Journal of International Politics*, Vol. 3, 2010, pp. 129-153.

⁸⁷² *White Paper on Energy – China’s Energy Conditions and Policies*, China.org.cn. Доступно на: <http://www.china.org.cn/english/environment/236955.htm>. Приступљено: 18. 5. 2020.

⁸⁷³ Shi Ze, “Empowering the Belt and Road with Energy and Resource Cooperation”, *China International Studies*, July, 2018, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 58-76.

500 милиона барела, што ће јој омогућити, у случају евентуалног прекида увоза, одрживо снабдевање овим енергентом до сто дана.⁸⁷⁴

Развијање сарадње са централноазијским државама као дела стратегије обезбеђивања енергетске безбедности наметнуло се као логичан избор услед неколико међусобно повезаних разлога, од који први чини стратегија географске диверсификације извора и рута допремања нафте и гаса, будући да највећи део кинеског увоза нафте полази са Блиског истока која се допрема поморским линијама комуникације. Ови извори и руте не само да су изложене пиратским и терористичким нападима, већ се налазе и под доминантном војном контролом САД. Поред тога, изградњом нафтовода и гасовода којима би се НР Кина повезала са енергентима богатим суседством, тј. централноазијским регионом, Пекинг би успео да реализује још дубљу хоризонталну и вертикалну интеграцију Синђанга са кинеском централном влашћу. Паралелно са тим, енергетским умрежавањем са земљама централноазијског простора и Русијом, а потом и другим чланицама и учесницама ШОС, Пекинг би дао велики подстицај развојним плановима економског оснаживања неразвијених западних области.

Мултилатерална енергетска сарадња у оквиру Организације, одвија се кроз систем одржавања редовних састанака министара задужених за економију и трговину и специјализованих државних радних група задужених за ово питање, као и представника Пословног клуба и Енергетског клуба.⁸⁷⁵ Међутим, и поред овакве организационо-институционалне структуре ШОС-а и велике важности питања продубљивања сарадње у области енергетике,⁸⁷⁶ мултилатерални приступ енергетској сарадњи још увек није на нивоу који је могућ, не само доказаним резервама нафте и гаса којима располажу земље чланице и учеснице овог интеррегионалног механизма, већ и њиховом географском позицијом и аспорпционом снагом НР Кине и Индије. Стварање ШОС заједничког тржишта енергената, као дела ШОС Енергетске стратегије за Азију, још увек, остаје само идеја, којом би се такмичење претворило у синергију међусобних интереса.⁸⁷⁷ За сада, енергетска сарадња НР Кине са овим земљама одвија се на билатералном плану и подразумева изградњу нафтовода, гасовода, откривање нових или повећање екстракције из већ постојећих нафтних и гасних поља. Поред тога, НР Кина преузима или кроз докапитализацију узима учешће у приватним и националним нафтним компанијама које послују у овим земљама, уз инвестиције и кредитирње у развој (зеленог) енергетског сектора ових земаља.⁸⁷⁸ Будући да, енергетски сектор представља питање националне безбедности сваке земље чланице и учеснице, али другачије по карактеру у односу на борбу против тероризма, сасвим је разумљиво што се оне опредељују да буде под директном државном контролом.

⁸⁷⁴ Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска Политичка мисао*, број 2/2014, год. 21, vol. 44, Институт за политичке студије, Београд, стр. 136.

⁸⁷⁵ Maryna Shavialiova, “Energy Cooperation and Competition within the SCO”, in, Anatoliy A. Razanov (eds.), *The Shanghai Cooperation Organization and Central Asia’s Energy Security*, The Geneva Centre for Democratic Control and Armed Forces, Geneva, 2013, p. 51.

⁸⁷⁶ “Article by the Executive Director, Center for Global and Strategic Studies of Pakistan Khalid Taimur Akrm on the Economic Potential of the SCO”, *SCO/News*. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/news/20200428/644757.html>. Приступљено: 20. 5. 2020. Тако се у Декларацији председника потписаној у Бишкеку 2007. године истиче да ће се у складу са могућностима, захтевима, приликама и потенцијалима ШОС земаља чланица интензивирати политичка сарадња између земаља извозница, транзитних и земаља потрошача/увозница енергената. *Bishkek Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2007*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>. Приступљено: 21. 5. 2020.

⁸⁷⁷ Maryna Shavialiova, “Energy Cooperation and Competition within the SCO”, in, Anatoliy A. Razanov (eds.), *The Shanghai Cooperation Organization and Central Asia’s Energy Security*, The Geneva Centre for Democratic Control and Armed Forces, Geneva, 2013, p. 60.

⁸⁷⁸ Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитичке последице кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, у, Миломир Степић (ур.), *Србија и евроазијски геополитички простор*, Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 177-194.

Како наводе Митровић и Траиловић, кинеска страна је „агилна у подстицању интензивирања сарадње у области заједничког истраживања нафте и гаса, нудећи своје партнерске предности – савремену технологију, финансијску подршку за истраживање и експлоатацију, ангажовање минимум деведест одсто локалне радне снаге, поштовање домаћих прописа и еколошких стандарда.“⁸⁷⁹ Они истичу пример овакве билатералне кинеске сарадње са земљама централноазијског простора кроз Кина–Казахстан нафтовод, дужине од скоро три хиљаде километара, са капацитетима преноса сирове нафте од десет милиона тона годишње. Овај нафтовод који су обе стране равноправно финансирале, преноси нафту од западног Казахстана до рафинерије Душанци у Синђангу. Одатле, нафта се мрежом домаћих нафтовода преноси до истока земље, где је и лоцирана највећа потрошња.⁸⁸⁰ Овим нафтоводом од његовог почетка рада до краја 2019. године, НР Кина је увезла сто деветнаест милиона тона сирове нафте и за то је Казахстану платила преко шездесет милијарди америчких долара.⁸⁸¹ Такође, 2005. године, *CNPC* је споразумним преузимањем постао власник *Petro Kazakhstan Inc.* За ово преузимање, кинеска страна је уложила преко четири милијарде америчких долара, што је уједно до тада представљало највеће кинеско улагање у иностранству.⁸⁸² Посматрано са аспекта енергетске безбедности, реализација ових пројеката представља велики помак у кинеским амбицијама да диверсификује изворе и руте допремања нафте и тиме умањи своју зависност и рањивост коју намеће безбедносни проблем Малајског теснаца. Геоекономско јачање НР Кине у енергетском сектору Казахстана је настављено и у наредним годинама. Тако је приликом посете кинеског председника Си Ђинпинга Казахстану септембра 2013. *CNPC* од казачког *KazMunaiGas* за око пет милијарди америчких долара купио удео од 8,33% Кашаган офшор нафтног поља, лоцираног у Каспијском басену.⁸⁸³ Пример Кашаган офшор нафтног поља, представља наставак кинеског интересног преузимања, у целости или дела, власничке структуре нафтних и гасних поља у Казахстану. Наиме, крајем 2002. године, кинески конгломерат *CNPC*, постао је власник педесет процената казачког Салеђан поља а 2003. године иста кинеска корпорација је у две фазе постала власник гасног и нафтног поља Северни Бузачи. У 2004. години, *Sinopet* је за преко стотину и шездесет милиона америчких долара откупио америчку нафтну компанију (*American First International Oil Company*), чиме је добио лиценце да врши екстракцију нафте из Федоров, Мездуреченск, Сагиз, Бегајдар и Сазанкурак нафтних поља.⁸⁸⁴ Поред тога, Развојна банка Кине (*China Development Bank*) одобрила је кредит од три милијарде америчких долара, а Извозно-увозна банка Кине (*Exim Bank*) кредит од пет милијарди америчких долара за развој иновативне енерго индустрије у Казахстану.⁸⁸⁵ Успешна реализација кинеских стратешких геоекономских замисли пробудила је подозрење

⁸⁷⁹ Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска Политичка мисао*, број 2/2014, год. 21, vol. 44, Институт за политичке студије, Београд, стр. 142.

⁸⁸⁰ Ибид, стр. 143. “Kazakhstan-China Crude Oil Pipeline”, *Hydrocarbons Technology*. Доступно на: <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/kazakhstan-china-crude-oil-pipeline/>. Приступљено: 19. 5. 2020.

⁸⁸¹ “Nearly 120 mln Tonnes of Crude Oil Piped from Kazakhstan to China”, *Global Times*. Доступно на: <https://www.globaltimes.cn/content/1152532.shtml>. Приступљено: 20. 5. 2020.

⁸⁸² Такође, *China National Oil & Gas Exploration & Development Corp (CNODC)*, ћерка фирма *CNPC* је 2003. године од казачке владе купила 25 посто деоница *Aktobemunaigas Corp*. У власничкој структури ове компаније, кинески конгломерат је достигао удео од 85,42 одсто. На овај начин, *CNPC* је учврстио позицију главног доносиоца одлука, управљача и креатора развојних планова и стратегија *CNPC Aktobe*. Xuanli Liao, “A Silk Road for Oil: Sino-Kazakh Energy Diplomacy”, *Brown Journal of World Affairs*, Vol. XII, Issue. 2, Winter/Spring, 2006, p. 41. Поред тога, НР Кина, односно *CNPC* је са Узбекњевтгасом 2007. године потписала споразум вредан шест стотина милиона америчких долара, којим је купила двадесет и три мања нафтна поља у области Бухара (Bukhara). Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска Политичка мисао*, број 2/2014, год. 21, vol. 44, Институт за политичке студије, Београд, стр. 147.

⁸⁸³ Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска Политичка мисао*, број 2/2014, год. 21, vol. 44, Институт за политичке студије, Београд, стр.133-155.

⁸⁸⁴ Irina Ionela Pop, “China’s Energy Strategy in Central Asia: Interactions with Russia, India and Japan”, *UNISCI Discussion Papers*, No. 24, October 2010, стр. 217.

⁸⁸⁵ Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска Политичка мисао*, број 2/2014, год. 21, vol. 44, Институт за политичке студије, Београд, стр.133-155.

Запада, што је резултирало спречавањем реализовања других кинеских пројеката у енергетском сектору Казахстана.⁸⁸⁶ Тако 2005. године кинески конгломерати *CNPC* и *Sinopec* нису успели да преузму британске акције у *Agip KCO International Consortium*-у, услед оштрог противљења од стране *Shell*-а, *Exxon Mobil*-а, *TotalFinaElf*-а и *Conoco Phillips*-а и прикључе се истраживању, а потом и екстракцији нафте из Дархан нафтног поља (*Darkhan*) у Каспијском басену.⁸⁸⁷

Веома успешну енергетску сарадњу НР Кина је успоставила и са Русијом. Енергетска сарадња између ове две државе интензивира се од 2005. године, када је руска државна корпорација Росњeft железницом почела да извози нафту у НР Кину. Овим извозом, Русија је отплаћивала кредите које је узела од НР Кине како би Росњeft успео да преузме *Yuganskneftegaz*, кључни део друге руске нафтне компаније *Yukos*, која је била национализована након хапшења олигарха Михаила Ходоровског.⁸⁸⁸ Веома велики подстицај енергетској сарадњи између Русије и НР Кине дат је реализацијом гигантског руског нафтовода Источни Сибир–Тихи океан (*Eastern Siberia–Pacific Ocean – ESPO*), који руску нафту чини доступном купцима на Пацифику, тј. Јапану, Јужној Кореји, САД и НР Кини. Овај нафтовод дужине од четири хиљаде километара реализован је у две фазе. Прва фаза је започета 2005. године, а завршена је три године касније изградњом нафтовода дужине осам стотина километара, који се протеже од Тајшета до Скороводина. Капацитете овог нафтовода додатно проширује нафтовод Омск–Иркутск, будући да се са нафтоводом Источни Сибир–Тихи Океан спаја у његовој почетној тачки, тј. у Тајшету.⁸⁸⁹ Међутим, руска страна је најавила одлагање друге фазе која је требало да иде од Ангарска до Даћина, обавештавајући актере да се врше анализе које ће утврдити да ли је корисније, пре свега по руску страну, да се уместо крака Ангарск–Даћин, нафтовод завршава у Нахотки. Јапан је од саме најаве конструкције гасовода, покушавао да на разне начине приволи Москву да се овај инфраструктурни пројекат заврши на руском Далеком истоку, наместо у већ договореној рути Ангарск–Даћин. Наиме, тадашњи јапански премијер Јуничиро Коизуми је приликом своје званичне посете Русији 2003. године издејствовао потписивање Акционог плана од шест тачака (*six-points action plan*), као оквира за продубљивање економске, енергетске и дипломатске сарадње ове две државе. У оквиру овог Акционог плана, Јапан је Русији понудио финансијски пакет од седам милијарди америчких долара, односно пет милијарди инвестиција за конструкцију нафтовода и две милијарде кредита за развој сибирских нафтних поља.⁸⁹⁰ Ову јапанску понуду, професорка Драгана Митровић види као „школски пример преламања нових и старих поимања безбедности и сарадње – теорије сарадње на принципима обостране користи, те политике *containment* главног ривала.“⁸⁹¹ После вршења (гео)економских, (гео)политичких и безбедносних анализа, руска страна се определила за већ уговорену маршруту од Ангарска до Даћина, рафинерије

⁸⁸⁶ Xuanli Liao, “A Silk Road for Oil: Sino-Kazakh Energy Diplomacy”, *Brown Journal of World Affairs*, Vol. XII, Issue. 2, Winter/Spring, 2006, pp. 39-51.

⁸⁸⁷ Irina Ionela Pop, “China’s Energy Strategy in Central Asia: Interactions with Russia, India and Japan”, *UNISCI Discussion Papers*, No. 24, October 2010, pp. 217.

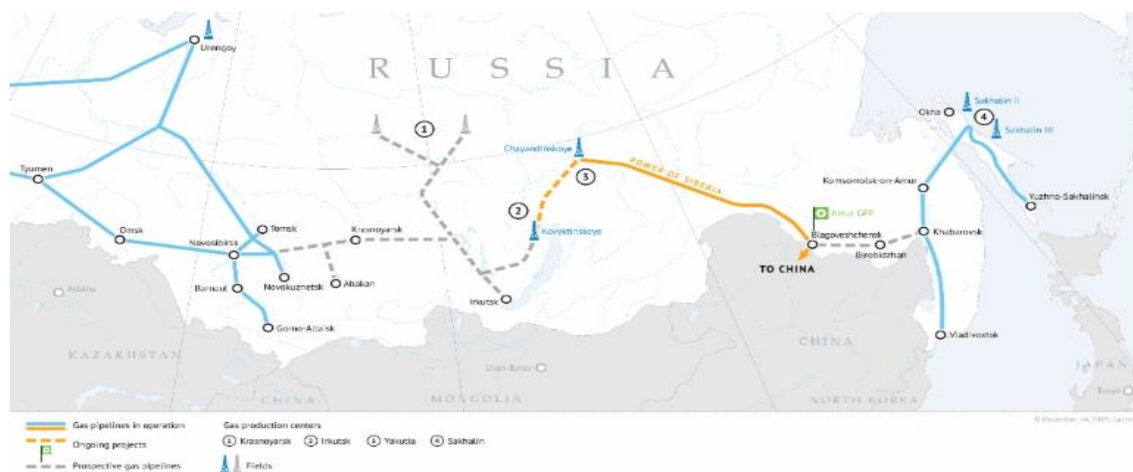
⁸⁸⁸ Alexander Gabuev, “Friends with Benefits: Russian-Chinese Relations after the Ukraine Crises”, *Carnegie Moscow Center*. Доступно на: <https://carnegie.ru/2016/06/29/friends-with-benefits-russian-chinese-relations-after-ukraine-crisis-pub-63953>. Приступљено: 20. 5. 2020. Када је реч о преузимању нафтних корпорација, руска Дума је 2002. године блокирала кинеско преузимање компаније Славњeft. Nicklas Norling, “Russia’s Energy Leverage over China and the Sinopec-Rosneft Deal”, *China and Eurasia Forum Quarterly*, Vol. 4, No. 4, 2006, pp. 31-38.

⁸⁸⁹ Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска Политичка мисао*, број 2/2014, год. 21, vol. 44, Институт за политичке студије, Београд, стр.145.

⁸⁹⁰ Xuanli Liao, „Central Asia and China’s Energy Security“, *China and Eurasia Forum Quarterly*, Volume 4, No. 4, 2006, Central Asia Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, pp. 61-69.

⁸⁹¹ Dragana Mitrović, *Strategijsko-bezbednosna pozicija Kine posle 11. Septembra 2001. godine*, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, 2005, стр. 5. Доступно на: http://www.bezbednost.org/upload/document/mitrovi_2005_strategijsko-bezbednosna_pozicija_kin.pdf. Приступљено: 20. 5. 2020.

лоциране на североистоку НР Кине.⁸⁹² Следећи велики пројекат у енергетској сарадњи Русије и НР Кине, представља гасовод Снага Сибира, чија је укупна вредност око четири стотине милијарди америчких долара. Уговор о конструкцији овог гасовода потписан је 2014. године. По слову овог Уговора, руска страна би у наредних тридесет година гасоводом требало да извози у НР Кину око тридесет осам милијарди кубних метара гаса на годишњем нивоу.⁸⁹³ Изградња гасовода планирана је у две фазе: првом фазом, односно источним краком гасовода Снага Сибира, у дужини од две хиљаде и две стотине километара, пумпа се гас од Јакутије (поље Чајандинскоје) до Благовешченска, на кинеско-руској граници. Пуштен је у рад 2. децембра 2019. године.⁸⁹⁴ Друга фаза, подразумева продуживање гасовода све до Иркутске области, одакле ће се од 2022. године из гасних поља Ковиктинскоје упумпавати гас у гасовод Снага Сибира.⁸⁹⁵ Реализација пројекта Снага Сибира, тј. његовог источног крака, била је оптерећена бројним изазовима, које су Русија и НР Кина превазишле и тиме још више учврстиле однос који кинеска страна назива „свеобухватним стратешким партнерством усаглашавања за нову еру“.⁸⁹⁶ За руску страну, такође, овај гасовод билатералну сарадњу подиже на виши ниво. Такође, пуштање гасовода у рад представља још један корак у реализацији циља да трговински обим између две стране достигне вредност од двеста милијарди америчких долара до краја 2024. године.⁸⁹⁷

Слика број 1: Графички приказ допремања нафте и гаса из Русије у НР Кину.

Извор: *Power of Siberia*, Gazprom. Доступно на: <https://www.gazprom.com/projects/power-of-siberia/>.

⁸⁹² Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска Политичка мисао*, број 2/2014, год. 21, vol. 44, Институт за политичке студије, Београд, стр.133-155. „Angarsk-Daqing Line Adopted for Priority Construction“, *China.org.cn*. Доступно на: <http://www.china.org.cn/english/2003/May/65322.htm>. Приступљено: 20. 5. 2020.

⁸⁹³ Alexander Gabuev, „Friends with Benefits: Russian-Chinese Relations after the Ukraine Crises“, *Carnegie Moscow Center*. Доступно на: <https://carnegie.ru/2016/06/29/friends-with-benefits-russian-chinese-relations-after-ukraine-crisis-pub-63953>. Приступљено: 20. 5. 2020.

⁸⁹⁴ *Power of Siberia*, Gazprom. Доступно на: <https://www.gazprom.com/projects/power-of-siberia/>. Приступљено: 20. 5. 2020.

⁸⁹⁵ Ибид.

⁸⁹⁶ „China, Russia Agree to Upgrade Relations for New Era“, *Xinhua*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/english/2019-06/06/c_138119879_2.htm. Liang Jun, Gao Yinan, „China, Russia Ink Long-Awaited Gas Deal“, *English. People. CN*. Доступно на: <http://en.people.cn/n/2014/0522/c90883-8730698.html>. Alexander Gabuev, „Friends with Benefits: Russian-Chinese Relations after the Ukraine Crises“, *Carnegie Moscow Center*. Доступно на: <https://carnegie.ru/2016/06/29/friends-with-benefits-russian-chinese-relations-after-ukraine-crisis-pub-63953>. Приступљено: 20. 5. 2020.

⁸⁹⁷ „Отворен гасовод Снага Сибира, вредност пројекта 400 милијарди долара“, *РТС*. Доступно на: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/13/ekonomija/3757539/otvoren-gasovod-snaga-sibira-vrednost-projekta-400-milijardi-dolara.html>. Приступљено: 25. 5. 2020.

Конструкција гасовода Снага Сибира 2, још увек је на нивоу преговарачке идеје између две стране. Русија је понудила да конструише гасовод преко Алтајских планина све до Синђанга, којим би се на годишњем нивоу испоручивало тридесет милијарди кубних метара гаса. Овај гасовод би заправо представљао модернизацију већ постојеће инфраструктуре, и Гаспром би у гасовод упумпавао гас из већ постојећих гасних поља лоцираних у западном Сибиру. Неслагање између Гаспрома и *CNPC*-а јавило се приликом уговарања цене гаса. Гаспром је инсистирао на цени гаса коју плаћа Немачка, док је НР Кина то одбила, рекавши да је за њу у том случају економски корисније да се ослања на гас који добија преко гасовода Централна Азија–Кина.⁸⁹⁸ Поводом немогућности постизања договора око цене гаса који би овим гасоводом Русија испоручивала НР Кини, и поред подизања нивоа сарадње на ниво свеобухватног стратешког партнерства, стиче се утисак да НР Кина одржаваће руског извоза нафте и гаса, претвара у алатку за искоришћавање позиције Русије коју Запад константно слаби санкцијама.

Уговор о конструкцији Централна Азија–Кина гасовода потписан је априла 2006. године. Овим гасоводом, потрошачи у кинеском индустријализованом истоку снабдевају се гасом из гасних поља лоцираних на територијама Туркменистана, Узбекистана и Казахстана. Укључене стране су изградњу гасовода отпочеле 2007. године.⁸⁹⁹ Компаније које су радиле на конструкцији овог гасовода су *CNPC*, *KazMunayGas*, *UzbekNefitGaz* и *TurkmenGas State Concern*.⁹⁰⁰ Гасовод се састоји од неколико крака. Крак А, дужине хиљаду осам стотина осамдесет и три километара, пуштен је 2009. године, док је крак Б, исте дужине, отпочео са радом октобра 2010. године. Изградња крака Ц, једнаке дужине као два претходна, завршен је 2013. године. Кроз крак Ц од 31. маја 2014. године почео је да се допрема гас до кинеских домаћинстава и других потрошача. Кроз Централна Азија–Кина гасовод, НР Кина увози око педесет и пет милијарди кубних метара гаса на годишњем нивоу, што је двадесет одсто од укупне кинеске годишње потрошње овог енергента. Према слову Уговора, Туркменистан се обавезује да ће НР Кини у наредних тридесет година испоручивати тридесет милијарди кубних метара гаса на годишњем нивоу. У испоруци ће учествовати *Amu Darya River Gas Co* у власништу *CNPC* са 10,7 милиона кубних метара гаса, а преосталих 19,3 милијарди кубних метара ће након екстракције у гасовод упумпавати туркменистански *Natural Gas Konzern*. Испоруке су почеле 14. децембра 2009. године, чиме је НР Кина постала највећи купац туркменског гаса.⁹⁰¹ Овим путем, НР Кина је поред Русије постала један од кључних актера у енергетском сектору Туркменистана. Овај гасовод мења употребу седамдесет и три милиона тона угља, чиме је званични Пекинг смањио емисију угљен-диоксида за око седамдесет и осам милиона тона и сумпор-диоксида за око милион тона на годишњем нивоу.⁹⁰² Гасовод Централна Азија–Кина се у Хоргошу, Синђанг, повезује на гасовод број 2 мреже Запад–исток гасовода којим НР Кина допрема гас индустријализованом истоку, тј. Шангају, Гуангџоу и Хонг Конгу.⁹⁰³

⁸⁹⁸ Alexander Gabuev, “Friends with Benefits: Russian-Chinese Relations after the Ukraine Crises”, *Carnegie Moscow Center*. Доступно на: <https://carnegie.ru/2016/06/29/friends-with-benefits-russian-chinese-relations-after-ukraine-crisis-pub-63953>. Приступљено: 20. 5. 2020.

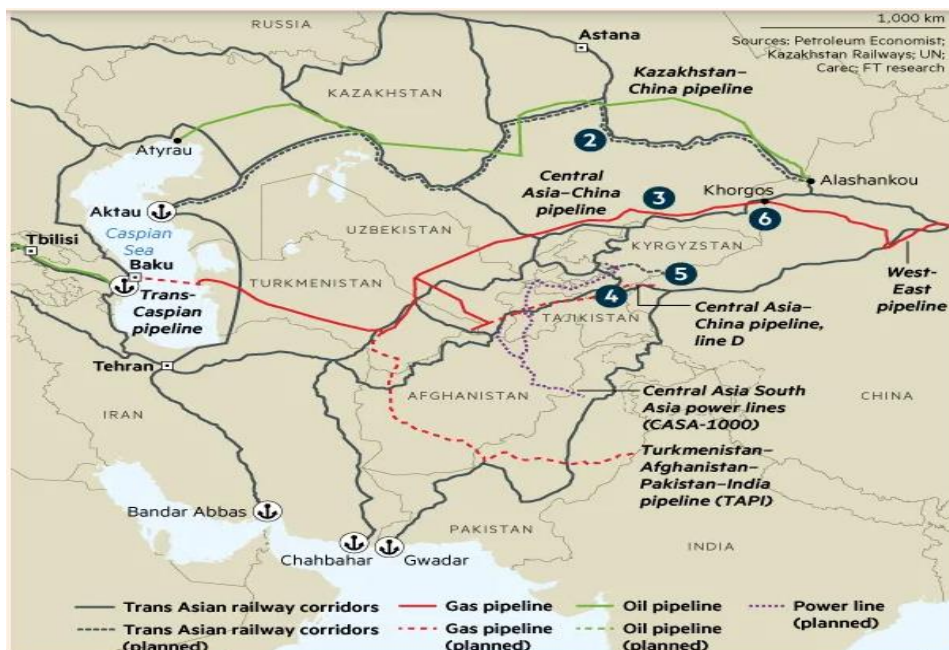
⁸⁹⁹ Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска Политичка мисао*, број 2/2014, год. 21, vol. 44, Институт за политичке студије, Београд, стр.133-155.

⁹⁰⁰ *Central Asia-China Gas Pipeline CNPC*, Доступно на: https://www.cnpc.com.cn/en/CentralAsia/CentralAsia_index.shtml. Приступљено: 20. 5. 2020.

⁹⁰¹ Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска Политичка мисао*, број 2/2014, год. 21, vol. 44, Институт за политичке студије, Београд, стр.148.

⁹⁰² “CNPC: Line C of Central Asia – China Gas Pipeline Operational”, *Offshore Energy*. Доступно на: <https://www.offshore-energy.biz/cnpc-line-c-of-central-asia-china-gas-pipeline-operational/>. Приступљено: 20. 5. 2020.

⁹⁰³ “The Chinese Gas Market”, *SNAM*. Доступно на: http://www.snamatlas.it/world_of_gas?focus=10. Приступљено: 20. 5. 2020.

Слика број 2: Графички приказ допремања нафте и гаса из Централне Азије у НР Кину. Извор: “Map Connecting Central Asia”, *Financial Times*. Доступно на: <https://www.ft.com/content/ee5cf40a-15e5-11e6-9d98-00386a18e39d>.

Улогу ШОС-а у обезбеђивању енергетске безбедности држава чланица, такође, можемо посматрати и са становишта борбе против тероризма. Контрола извора и рута допремања нафте и гаса, као и других енергената, представља безбедносно и геоекономско питање првог приоритета, делом и зато што се енергетска инфраструктура неретко налази на мети терористичких и пиратских напада. У том контексту, велики безбедносни изазов представљала је Исламска држава.⁹⁰⁴ Тероризам усмерен на енергетску инфраструктуру био је једна од специфичности деловања Исламске државе, што је она и демонстрирала учесталим терористичким нападима на енергетску инфраструктуру на Блиском истоку и у северној Африци. У 2014. години Исламска држава је контролисала шездесет одсто производње нафте у Сирији и десет посто производње нафте у Ираку, што је представљало значајан извор у финансирању њеног деловања. Имајући на уму да су многе земље енергетски зависне од енерганата лоцираних на територијама ових региона, то је и за њих представљало не само безбедносни, већ и економски изазов.⁹⁰⁵ У истом контексту, заштита енергетске физичке и дигиталне инфраструктуре од терористичких напада у ШОС региону намеће се као један од приоритета активног деловања Организације у области националне безбедности и економског развоја земаља чланица и учесница. Имајући на уму географску структуру ШОС простора и националне интересе НР Кине, сасвим је очекивано да ће Пекинг у будућности деловање Организације усмеравати и на заштиту поморских линија комуникације. Међутим, узимајући у обзир институционалну неразвијеност ШОС-а која би маритимни потенцијал земаља чланица претворила у безбедносни и економски адут Организације и активно учествовање ШОС чланица у другим безбедносним савезима, као што је активно учествовање Индије у Квадрилатерали,⁹⁰⁶ представља још једну од бројних потврда у колико слојеној структури

⁹⁰⁴ Marc Julienne, “La Chine en Asie central, un nouvel acteur de sécurité en zone d’influence russe”, *La revue Géopolitique*. Доступно на: <https://www.diploweb.com/La-Chine-en-Asie-centrale-un-nouvel-acteur-de-securite-en-zone-d-influence-russe.html>. Приступљено: 22. 5. 2020.

⁹⁰⁵ Lukas Tichy, “The Islamic State Oil and Gas Strategy in North Africa”, *Energy Strategy Reviews*, Vol. 24, April, 2019, pp. 254-260.

⁹⁰⁶ Квадрилатерала је веома битан инструмент у америчким стратегијама обезбеђивања Индо-Пацифичке безбедности. *Indo-Pacific Strategy Report*, The Department of Defense of USA. Доступно на: <https://media.defense.gov/2019/Jul/01/2002152311/-1/-1/1/DEPARTMENT-OF-DEFENSE-INDO-PACIFIC-STRATEGY-REPORT-2019.PDF>. Приступљено: 5. 2. 2021.

међудржавних односа НР Кина мора реализовати безбедносне и економске интересе и градити позицију Организације као целине, а да је притом не претвори или њено деловање не наметне као облик класичног безбедносног савеза. Поред америчког војног преимућства – војних база и носача авиона – као додатни безбедносни изазов препознају и деловање Исламске државе, која је после губитка територије и база у Ираку и Сирији, своје деловање пребацила на Индијски и Пацифички океан, где је због саме природе окружења државна контрола много слабија.⁹⁰⁷

Будући да је НР Кина са аспекта енергетске безбедности доминантно зависна од блискоисточног региона,⁹⁰⁸ што неизоставно утиче и на одабир геополитичких и геоекономских стратегија у спољној политици, у широј перспективи отвара и питање чланства Ирана у Шангајској организацији за сарадњу, који је још 2008. године поднео захтев да буде пуноправна чланица Организације. Поједини аутори су мишљења да би се прикључењем Ирана ШОС претворио у Организацију земаља извозница нафте „(ОПЕК) са бомбама“ (“*OPEC with bombs*”).⁹⁰⁹ У жеку ескалације спорова између Ирана и САД, због чијих санкција је Индија, као блиска савезница Америке, обуставила увоз нафте из Ирана, отворило је простор за даљи кинески продор у Иран, држави у Персијском заливу и Каспијском басену. Због ове индијске одлуке, ирански званичници су изјавили да је стратешка позиција Индије у иранској луци Чабахар (*Chabahar port*), која се налази на свега стотинак километара од пакистанске луке Гвадар, доведена у питање.⁹¹⁰ Као земља блиска ШОС-у и важан партнер у кинеској спољној политици, Иран је понудио да се ове две луке (Чабахар и Гвадар) инфраструктурно повежу како би се олакшала реализација гасовода од Ирана до НР Кине, који би се кретао дуж Кина–Пакистан економског коридора.⁹¹¹ За сада, статус Ирана при ШОС остаје земља посматрач, иако су тренутно санкције над Ираном наметнуте од стране САД, а не од стране ОУН. Имајући то на уму, иако ће НР Кина наставити да увози нафту и гас из Ирана⁹¹² и наставити да продубљују безбедносну сарадњу, као што су биле војне вежбе у Оманском заливу, Пекинг, ипак, неће игнорисати америчке санкције када је реч о пријему Ирана као ШОС пуноправне чланице. У тренутној геополитичкој ситуацији и глобалној равнотежи снага, НР Кина

⁹⁰⁷ He Jian, Wang Lu, “Maritime Security: A new Field of Cooperation for the Shanghai Cooperation Organization”, *China International Studies*, July, 2018, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 25-39.

⁹⁰⁸ У 2017. години Иран је учествовао са 7,5 одсто, Саудијска Арабија са тринаест посто и Ирак 8,6 посто у укупном кинеском увозу нафте. ”Where Does China Import Crude Petroleum From”, *OEC*. Доступно на: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/import/chn/show/2709/2017/. Приступљено: 21. 5. 2020.

⁹⁰⁹ Thrassy N. Marketos, *China’s Energy Geopolitics – The Shanghai Cooperation Organization and Central Asia*, Contemporary China Series, Routledge, London, 2009, p. 117. Детаљније о ОПЕК видети у Драгана Митровић, *Међународна политичка економија*, Чигоја штампа, Београд, 2012. стр. 292-293.

⁹¹⁰ Suhasini Haidar, “India Shouldnot Have Joined U.S. Ban Says Iran”, *The Hindu Times*. Доступно на: <https://www.thehindu.com/news/national/india-should-not-have-joined-us-ban-says-iran/article29386180.ece>.

Приступљено: 22. 5. 2020.

⁹¹¹ Syed Fazl-E-Haider, “Shifting Alliances in the Gulf a Boon to China”, *The Interpreter*. Доступно на: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/shifting-alliances-gulf-boon-china>. Приступљено: 22. 5. 2020. Thrassy N. Marketos, *China’s Energy Geopolitics – The Shanghai Cooperation Organization and Central Asia*, Contemporary China Series, Routledge, London, 2009, p. 118. Уместо да нафту из Персијског залива допрема до својих источних граница, преко Малајског теснаца и Јужног кинеског мора, лука Гвадар и Кина-Пакистан економски коридор могу представљати допунски или алтернативни правац допремања нафте и гаса са Блиског истока. На тај начин, НР Кина би додатно ослабила интензитет стратегије запречавања, коју САД упорно спроводи како би изазвала или контролисала кинеско економско уздицање.

⁹¹² У 2016. години Иран и НР Кина су склопиле послове вредне око четири стотине милијарди америчких долара. Наиме, НР Кине је обећала да ће инвестирати око две стотине милијарди америчких долара за развој енергетског сектора Ирана и око стотину милијарди америчких долара за модернизацију транспортне мреже. По слову склопљених уговора, кинеској страни се омогућује и стационарање око пет хиљада припадника кинеских безбедносних снага које би имале улогу чувара кинеских инвестиција. “China “Pledges \$400bn” to Develop Iran’s Energy, Transport and Manufacturing Sectors”, *Global Construction Review*. Доступно на: <http://www.globalconstructionreview.com/news/china-develop-arctic-silk-road/>. Приступљено: 26. 5. 2020.

спроводи стратегију одлагања пријема Ирана како не би додатно побудила сумње Запада да је ШОС антизападни блок.⁹¹³

Када је реч о енергетској сарадњи НР Кине и ШОС земаља чланица, веома су важне и кинеске инвестиције, зајмови и кредити намењени модернизацији и изградњи хидроелектрана, и ветро и соларних паркова на територијама централноазијских држава, окренутих извозу на кинеско тржиште. Пекинг је 2020. објавио да ће НР Кина до 2060. године постати климатски неутрална земља (碳中和 – *tan zhong he*),⁹¹⁴ што је најављивано и низом програмских документа, као што су Смернице за промоцију зеленог појаса и пута. По овом документу, циљ НР Кине јесте да пројекти које ће спроводити са међународним партнерима буду у служби стварања еколошке цивилизације.⁹¹⁵ Очекивано је, да у ову категорију НР Кина укључи и пројекте који нису у оквиру Иницијативе. Такође, НР Кина је објавила и документ под називом Посебна политичка студија о зеленом Појасу и путу и Агенди 2030 за одрживи развој.⁹¹⁶ Придржавајући се стандарда у стварању еколошке цивилизације, Кина и Казахстан подједнако желе да искористе погодности географског положаја и струјање ваздуха у области Џунгар пролаза и Шелек коридора. У 2015. години *Samruk Energo* и кинеска корпорација *China International Water Corporation and Power Engineers (КМКВНЕ)*, потписали су меморандум о сарадњи за развој ветро парка на Шелек коридору, чија ће почетна снага бити од шездесет мегавата, док се у крајњем циљу очекује достизање снаге и од три стотине мегавата. Почетна вредност, овог пројекта износила је готово стотину и педесет милиона америчких долара. Приликом састанка Казачко-кинеског пословног савета 2017. године, поменуте корпорације су потписале споразум, а потом заједничким финансирањем реализовале изградњу мини хидроелектране на реци Шелек. Исте године две државе су потписале и меморандум о разумевању о изградњи Гулшат соларне станице снаге од четрдесет мегавата. Потом, 2018. године НР Кина и Казахстан су потписали споразум да изградњу Кербулак хидроелектране на реци Или у вредности од стотину педесет и два милиона америчких долара, финансирају кроз заједничка приватно-јавна партнерства. Сарадњу у области зелене енергије НР Кина развија и са Узбекистаном, што се огледа у чињеници да су две стране 2017. године потписале споразум о изградњи Камолот мини хидроелектране и још седамдесет других и сличних пројеката, чија је најављена вредност готово двадесет милијарди америчких долара. Према слову потписаних уговора, Извозно-увозна банка НР Кине је са тринаест милиона долара финансирала успешну реализацију Камолот мини хидроелектране. Њен партнер у извођењу техничких послова била је узбечка компанија *UzbekHydroEnergo*, што указује на промене кинеског понашања у смислу већег ангажовања локалане радне снаге, као начин у ублажавању анти-кинеских осећања међу централноазијским становништвом. За узбечку страну, један од циљева сарадње која би се остварила успешном реализацијом најављених пројеката јесте да се тренутни хидро-капацитети од хиљаду и две стотине мегавати дуплирају до краја 2030. године.⁹¹⁷

⁹¹³ Sabena Siddiqui, "Why Iran Won't Be Joining the Shanghai Cooperation Organization Anytime Soon", *The Globe Post*. Доступно на: <https://theglobepost.com/2019/06/27/iran-china-sco/>. Приступљено: 22. 5. 2020.

⁹¹⁴ 中国推动气候治理：碳中和目标再细化能源需求侧改革破题, (*Zhongguo tuidong qihou zhili: tan zhong he mubiao zai xi hua nengyuan xuqiu ce gaige potu*), *China Promotes Climate Governance*. Доступно на: <https://finance.sina.cn/2020-12-14/detail-iiznezxs6911070.d.html>. Приступљено: 4. 2. 2021.

⁹¹⁵ *Guidance on Promoting Green Belt and Road*, Ministry of Ecology and Environment of the People's Republic of China. Доступно на: http://english.mee.gov.cn/Resources/Policies/policies/Frameworkp1/201706/t20170628_416864.shtml. Приступљено: 4. 2. 2021.

⁹¹⁶ *Special Policy Study on Green Belt and Road and 2030 Agenda for Sustainable Development*, China Council for International Cooperation on Environment and Development. Доступно на: <https://www.iisd.org/sites/default/files/publications/CCICED/engagement/2018/green-belt-and-road-and-2030-agenda.pdf>. Приступљено: 4. 2. 2021.

⁹¹⁷ Farkhod Aminjonov et al., "BRI in Central Asia: Energy Connectivity Projects", *Central Asia Regional Data Review*, Vol. 23, 2019, стр. 1-14.

Поред ових пројеката, НР Кина је као кредитор, зајмодавац или инвеститор учествовала у бројним другим пројектима широм централноазијског региона који су имали за циљ да енергију ветра, воде или Сунца претворе у гориво, а самим тим и у чиниоце економског развоја и заштите животне средине.

VII ПОГЛАВЉЕ

Закључак

Вишедеценијским спровођењем „политике реформе и отварања“, НР Кина гради позицију моћи једног од најутицајнијих актера у клубу глобалног управљања.⁹¹⁸ Њена амбициозност подржана је параметрима мереним кроз кинески утицај у међународним финансијским институцијама и другим организацијама, глобалним ланцима снабдевања, формирању цене добара на глобалном тржишту, учешћем у мировним операцијама ОУН и борби против климатских промена. Своју позицију моћи у глобалној арени НР Кина демонстрира и капацитетима односне и структуралне моћи, где можемо издвојити креирање нових паралелних финансијских институција и регионалних механизма сарадње, као што су Азијска банка за инвестиције у инфраструктури и раније формирана Шангајска организација за сарадњу. Са једне стране, ови параметри указују нам на глобализацију кинеских националних интереса, а пак, са друге стране, откривају безбедносну и економску рањивост Кине у односу на трендове и промене у међународној арени.⁹¹⁹ Према томе, превазилажење изазова, уз истовремено унапређење или барем задржавање стеченог престижа и статуса у међународној заједници, намеће кинеским стратезима и доносиоцима политичких одлука да успоставе активну контролу над процесима глобалне прерасподеле богатства и креирања безбедносне архитектуре, али тако да се шири мрежа кинеских међународних партнера, а не да се ојачава глобална анти-кинеска коалиција. На тај начин, НР Кина себе представља као актера који располаже не само изискиваном количином и одговарајућим типом ресурса – војних, економских, дипломатских, институционално-административних - већ и да је кинеско деловање у клубу глобалног управљања директан допринос глобалном развоју. Из угла кинеских националних интереса, ова логика ствари представља креирање одговарајућег регионалног и глобалног окружења за реализацију кинеских циљева као што су Две стогодишњице (*两个一百年 – liang ge yi bai nian*) и Кинески сан, будући да Пекинг реализацију својих националних интереса, поистовећује са глобалним развојем. Потврду оваквог става можемо видети у говору који је 2012. године Ху Ђинтао, тадашњи кинески председник, одржао на Осамнаестом партијском конгресу. Том приликом, он је изјавио да је дужност НР Кине да она као одговорна велика сила (*major responsible country*) у партнерству са другим државама буде активно ангажована у међународним пословима.⁹²⁰ НР Кина је овакав став изнова потврдила 2013. године, када је Си Ђинпинг међународним партнерима понудио Иницијативу појас и пут. Међутим, проактивно деловање НР Кине које она дефинише као снажан импулс у демократизацији и мултиполаризацији међународног поретка, одређене државе доживљавају као кинеске изазивачке активности. Ове земље, а понајпре САД, забринуте су јер је доведена у питање одрживост њихових амбиција у задржавању руководеће политичке, безбедносне и економске позиције у глобалном систему који су успостављале након завршетка Хладног рата. У униполарној структури међународног поретка, НР Кина као далеко слабији актер била је принуђена да се придржава Западних аршина, норми и процедура, што више није тако изражен случај. Будући да НР Кина на глобалном нивоу институционализује своју структуралну и односну моћ, она сада међународној заједници нуди облике безбедносног и економског повезивања који су базирани на сасвим другачијим постулатима сарадње од оних које промовише Западни свет. Истовремено, политичку, економску и безбедносну сарадњу коју реализује Запад, НР Кина у приликама када деловање

⁹¹⁸ Katherine Morton, “The China Factor in Global Governance”, *East Asia Forum Quarterly: Economics, Politics, and Public Policy in the Asia Pacific*, Vol. 9, No. 2, 2017, p. 17.

⁹¹⁹ Ministry of National Defense of the People’s Republic of China, *White Paper on National Defense 2015 – China’s Military Strategy*. Доступно на: http://eng.mod.gov.cn/publications/2016-07/13/content_4768294.htm. Приступљено: 13. 6. 2021.

⁹²⁰ “Full Text of Hu Jintao’s Report at the 18th Party Congress”, *Embassy of the People’s Republic of China in the United States of America*. Доступно на: http://www.china-embassy.org/eng/zt/18th_CPC_National_Congress_Eng/t992917.htm. Приступљено: 22. 7. 2020.

Запада није саобразно њеним националним интересима представља као неодрживо инсистирање на хегемонској политици моћи. Међутим, овакав кинески став је мач са две оштрице, јер представља и велики изазов по иницијативе које Пекинг спроводи на плану спољне политике, а покушава да представи као оквире и аранжмане обезбеђивању глобалне безбедности и развоја. Селективним, али пак, константним инсистирањем на неодрживости Западног модела, који је и самој Кини пружио бројне могућности у реализацији политике „реформе и отварања“, Пекинг доводи у питање сопствено инсистирање да свака држава бира свој модел развоја, који ће погодвати њеној традицији, култури, као и одабраном политичком и економском систему. Са друге стране, ми не можемо изазове са којима се НР Кина суочава у реализацији националних интереса свести само на динамику кинеских стратешких односа са САД и њеним најближим савезницама. На листу тих изазова, можемо додати и проблем глобалног сиромаштва, последице настале климатским променама, етничке и националне конфликте, међудржавна надметања за контролу извора и рута допремања енергената, глобалну распрострањеност тероризма, као и националне интересе других земаља који су опречни у односу на кинески државни суверенитет, националну безбедност и реализацију Две стогодишњице и Кинеског сна. Проактивно предупређивање настанка или умањивање интензитета и последица проузрокованих овим изазовима утиче на одабир геополитичких и геоекономских циљева и примењених стратегија у кинеској спољној политици. Са друге стране, пак, ови избори морају одговарати и задовољити потребе поновно пробуђеног кинеског национализма.

Стварање стратешки одговарајућег, безбедног и економски подстицајног окружења, за НР Кину постаје неизбежна реалност након урушавања Совјетског Савеза. Овај догађај који је значао прекрајање Евроазијске геополитичке мапе,⁹²¹ изазвао је низ међусобно повезаних непознаница, које су имале директан утицај по кинеску националну безбедност и економски раст. Зарад испитивања како је прекрајање Евроазијске геополитичке мапе утицало на кинеску националну безбедност, поставили смо следећу посебну хипотезу, а коју смо у докторском раду и потврдили: *Након колапса Совјетског Савеза, новонастале државе у Централној Азији: Казахстан, Туркменистан, Таџикистан, Киргизија и Узбекистан, постају полигон надметања моћних држава око доминације овим простором. Међутим, попуњавање вакуума моћи у овом простору је подстакнуто и политиком балансирања коју спроводе централноазијске републике. Геополитичка и геоекономска равн о ових процеса и успешна сарадња НР Кине са централноазијским државама чланицама ШОС-а, као и са Русијом, показује да су поља деловања ШОС-а дефинисана и развијана не само у складу са интересима Пекинга, већ и осталих држава чланица.* Најпре, у доказивању ове посебне хипотезе пошли смо од запажања да је у новонасталој ситуацији НР Кина морала да нађе одрживо решење и начин да утврди заједничке територијалне граница са новим суседима, али тако да се не створи атмосфера сарадње коју би поједине државе могле да искористе као посредници у преговарању и креатори преговарачке агенде. Утврђивање и признање површине територије на којој се простире државна власт од суштинске је важности за одбрану територијалног суверенитета и интегритета једне земље. Посматрано из угла кинеског територијалног суверенитета и интегритета, ово питање је било сврстано у ред питања првог приоритета због географског положаја, историје и сепаратистичких претензија Синђанга, који је етнички, лингвистички, религијски и културолошки сличан народима централноазијског региона. Проблем, још увек, лежи у чињеници да одређене организације стациониране у овом делу кинеске територије, која се граничи са централноазијским државама, исказују амбиције да инострану подршку претворе у реалне адуте за реализацију сепаратистичких претензија, односно стварање независне државе тзв. „Источни Туркестан“. У том контексту, јасно разграничење са централноазијским државама, значило је постављање јасних, не само територијалних, већ и политичких и правних граница централноазијским елитама да свака врста подршке Синђангу

⁹²¹ О последицама прекрајања геополитичких мапа видети у, Edoardo Boria, *Carte come armi – Geopolitica, cartografia, comunicazione*, Edizioni Nuova Cultura, Roma, 2012.

у стварању независне државе тзв. „Источни Туркестан“ представља повреду међународног права и мешање у унутрашње ствари НР Кине. Истовремено, на тај начин, НР Кина је онемогућила и друге актере да преко централноазијских земаља пружају подршку сепаратистичким претензијама Ујгура, некада већинског, муслиманског и туркофоног народа у Синђангу. Потом, непознаница се јавила и у чињеници да је централноазијски регион због своје географске позиције, доказаних резерви нафте и гаса, етничко-религијске структуре становништва и институционалне слабости поново постао полигон надметања великих сила. Позиционирање великих сила у овом делу света, чији су одређени интереси били у несагласју са кинеским, Пекинг је доживео као могућу полазишну тачку за мешање у унутрашње ствари кинеске државе. Потом, стратешко позиционирање других сила у централноазијском простору за НР Кину је значило стварање безбедносне архитектуре и економске климе, у којој ће реализација кинеских националних интереса бити ограничена и оптерећена бројним изазовима, као што је случај у Пацифичком региону. Одговор на ове непознанице НР Кина проналази у заузимању веома активног става, односно у стварању мултилатералног оквира сарадње са централноазијским државама и Русијом. Први плод мултилатералне сарадње убран је 1996. године када је успостављен механизам Шангајска петорка, а који 2001. прераста у Шангајску организацију за сарадњу. Питања која су условила настанак овог механизма, јесу територијално разграничење и изградња међусобног војног поверења. НР Кина, иако, далеко моћнији преговарач, учинила је бројне уступке централноазијским представницима за преговарачким столом, али је кроз успостављање заједничких граница стекла јасне одреднице за даље развијање геополитичких и геоекономских стратегија према централноазијском простору и снажнију интеграцију Синђанга унутар Народне Републике Кине. Са јасно дефинисаном територијом, НР Кина је створила платформу да са своје позиције моћи делују у новој Великој игри. Тим путем, НР Кина је показала да дипломатија није престала да буде вештина изналажења компромисних и за све укључене стране одрживих решења.⁹²² На сличан начин и професорка Јелица Стефановић Штамбук дефинише да „дипломатија успоставља и установљава услове и захтеве поштовања међусобних учесника међународне сарадње, чинећи утврђеним поштовањем различитости учесника међународну сарадњу одрживом.“⁹²³

Шангајска организација за сарадњу, као прва међународна организација настала пројекцијом кинеске моћи и вредносног система која у своје циљеве ставља борбу против тероризма, сепаратизма и религијског екстремизма, привукла је велику пажњу политичке и академске јавности и уједно постала предмет бројних и опречних дебата. У овим дебатама свака од укључених страна, из свог угла пружа одговор о разлозима успостављања и будућој одрживости постојања и рада ШОС. Најпре, сусрећемо се са мишљењем да је ШОС још једна у низу од абecedних организација на територији Азије, која нема реалне капацитете деловања. Пратећи ову логику, ШОС представља само један део веома „колоритног“ безбедносног, политичког и економског мозаика Централне Азије.⁹²⁴ По овом разумевању, немогућност Организације да превазиђе безбедносне изазове, лежи у чињеници да ШОС није војни савез и не располаже војним капацитетима и принципом заједничке одбране попут НАТО. Са исте позиције, развија се и мишљење да ШОС управо због инсистирања на принципу лабавог институционализма и доношења необавезујућих одлука за земље чланице, не може створити атмосферу заједништва као оквира за усаглашавање или превазилажење противречности између земаља чланица, које настају као последица неповерења условљеног променљивим односима кроз историју, различитих интерпретација појма безбедности, и самим тим различитих безбедносних очекивања од саме Организације, те и различитих нивоа економског развоја земаља чланица и учесника. Изазов ове врсте можемо сажети у кинеску пословицу која

⁹²² Henri Kisindžer, *Diplomatija*, Club – Plus, Beograd, 2016, str. 155.

⁹²³ Jelica Stefanović Štambuk, *Diplomatija u međunarodnim odnosima*, Čigoja štampa, Beograd, 2008, str. 338.

⁹²⁴ Jaen-Pierre Cabestan, “The Shanghai Cooperation Organization, Central Asia, and the Great Powers, an Introduction, One Bed, Different Dreams”, *Asian Survey*, Vol. 53, No. 3, May/June, 2013, pp. 423-435.

гласи „један кревет, али пуно различитих снова“ (同床异梦- *tongchuangyimeng*).⁹²⁵ Са друге стране, пак, ово можемо посматрати са становишта кинеске дијалектике и кинеског дијалектичког поимања стварности и међународних односа. Кинеска дијалектика, није базирана на принципу бинарне искључивости и хомогенизације учесника, већ на принципу хармоније у различитости (和而不同- *he er butong*) и тражења заједничких решења уз очување разлика (求同存异- *qiutongcunyi*).⁹²⁶ У том контексту, НР Кина у свом спољнополитичком деловању инсистира на симбиози и међузависноти различитости и тражењу заједничког и комплементарног решења, (但可相互补充、相互依存、相互转化, 就如同两极、阴阳- *dan ke xianghu buchong, xianghu yicun, xianghu zhuanhua, jiu rutong liangji, yinyang*), чак и када су разлике наизглед непомирљиве.⁹²⁷ Дакле, за НР Кину одржавање стабилних веза и заједничко грађење и изналагање решења на дуги рок, далеко је важније од реализовања краткорочних добити. У том контексту, хармонизују се односи, а посредно и међусобни интереси. Истрајавање на оваквом приступу од велике је стратешке важности за НР Кину, која покушава да ублажи став међународног друштва у перципирању Кине као „другог“ или изазивача успостављеног поретка међународне безбедности. Међутим, институционална лабавост, а самим тим и низак ниво интернационализације и интернализације ШОС норми, условљава настанак нових као и развој већ постојећих недостатака и нелогичности у раду Организације. Анализом ШОС институционалне структуре увиђамо да из ње изостају механизми за решавање територијалних питања, иако је ШОС настао из преговарачких комитета наменски креираних за решавање овог типа питања. Ова нелогичност рада ШОС ствара утисак, да Организација занемарује нерешене територијалне спорове Индије и НР Кине, Индије и Пакистана, као и територијалне спорове који представљају још један у низу бројних безбедносних изазова са којима се суочавају централноазијске државе. Ови нерешени територијални спорови, покренули су питање поштовања принципа и предуслова за приступање ШОС-у, будући да је један од услова да стране нису у (оружаном) конфликту и да се поштују принципи дефинисани у документима Организације. Јасно одступање од овога видимо у случају индијског приступања Организацији. Индија је постала ШОС пуноправна чланица у тренутку размене ватре са НР Кином.⁹²⁸ Приликом приступања нових земаља, поштовање принципа јасно дефинисаних у ШОС документима, представља један од кључних корака у ојачавању јединства, идентитета, стабилности и престижа Организације. На тај начин, не само да би се нове чланице придржавале преузетих обавеза, већ се и сукоби који постоје у међусобним односима земаља чланица не би пренели на ниво Организације и тиме оптеретили њен рад. Ово је један од показатеља да ШОС мора да побољша механизме управљања, уз истовремено јачање ШОС правног оквира како би се обезбедила још боља рационализација и предвидљивост понашања земаља чланица, али и учесница. Тим путем, не би се само поспешила даља кохезивност и хармонизација интереса земаља „ШОС региона“, већ би се ојачала и отпорност Организације како на изазове које намећу интересно присутни актери својим стратешким понашањем и реализацијом националних интереса, тако и на изазове који су једна од карактеристика међудржавних односа „ШОС региона“. Институционална слабост у усаглашавању међусобних интереса утиче и на ниво економске сарадње, као други носећи стуб Организације. Иако у раду ШОС-а постоје бројни механизми за развој економске сарадње, приликом стварања отпорности земаља чланица у односу на глобалне финансијске и економске кризе, они ипак не делују на очекиваном нивоу у искоришћавању реалних потенцијала, не само земаља чланица, већ и земаља посматрача и дијалог партнера. У том

⁹²⁵ Ибид.

⁹²⁶ 孙吉胜: 传统文化与十八大以来中国外交话语体系构建, (Sun Jisheng, Chuantong wenhua yu shibada yilai zhongguo waijiao huayu tixi guojian), Sun Jisheng, “Traditional Culture and the Construction of China’s Diplomatic Discourse since the 18th National Congress of the Communist Party of China”, *Foreign Affairs Review*, No. 4, 2017, pp. 1-31.

⁹²⁷ Ибид.

⁹²⁸ “India-China Border Dispute”, *Global Security*. Доступно на:

https://www.globalsecurity.org/military/world/war/india-china_conflicts.htm. Приступљено: 13. 6. 2021.

смислу, стварање ШОС Развојне банке, намеће се као један од приоритета у даљем продубљивању трговинске и финансијске сарадње.⁹²⁹ Са друге стране, пак, постоји низ фактора као јасних доказа да су менаџерске вештине ШОС-а проистекле кроз институционално усаглашавање интереса земаља чланица на врло високом нивоу. Тим путем, Организација не само да оповргава тврдње САД да је ШОС само још једна у низу од абecedних организација на тлу Азије, већ и ствара јединствену атмосферу погодну за реализацију кинеских планова да азијска безбедност припада народима Азије, а не државама интересно присутних у овом делу света.⁹³⁰ Ово је нарочито видљиво у ШОС борби против тероризма, сепаратизма и религијског екстремизма. Наиме, ШОС позиција, а уједно и кинески циљеви у овој борби, били су изазвани америчким распоређивањем НАТО војних трупа у централноазијском простору као дела глобалне борбе против тероризма. И поред чињенице да је борба против тероризма ШОС од стране ОУН препозната као веома успешна и дефинисана као неопходан чинилац у ојачавању глобалне коалиције у борби против ове врсте нетрадиционалног безбедносног изазова, поједине земље су услед губитка физичке позиције и логистичке подршке у креирању централноазијске безбедносне архитектуре заузеле став да ШОС борба против тероризма представља само измењени облик кинеске колонизације Синђанга и нарушавања људских права припадника ујгурске етничке мањине.⁹³¹ Наиме, суочене са губљењем војних база у Централној Азији и чињеницом да се „ШОС парадигма“ и борба против тероризма намећу као општеприхваћене, САД инсистирају на томе да Пекинг користи Организацију као још један од начина ојачавања централне контроле над Ујгурима, а посредно и над политичким, безбедносним и економским одлукама централноазијских земаља. Дакле, САД на одређени начин признају да НР Кина путем ШОС креира безбедносну архитектуру у Централној Азији која спречава уплитање, и самим тим наметање, америчких безбедносних интереса и вредности као приоритетних. По први пут, Кина остварује толико снажан утицај да су САД морале да се војно повуку из овог дела света и да гаранцију мира и безбедности препусте војним и антитерористичким вежбама које НР Кина одржава са другим чланицама ШОС на билатералном и мултилатералном нивоу.⁹³² Ово је и веома снажна потврда исправности наше посебне хипотезе која гласи: *Геополитички потенцијал ШОС-а за Кину се огледа у здруженим и билатералним антитерористичким вежбама које доприносе развоју међусобне војне сарадње и изградњи поверења међу суседима чланицама Организације, чиме се јача кинеска национална безбедност.* Ова посебна хипотеза је доказана будући да НР Кина кроз ове војне вежбе као мере за изградњу поверења међу суседима чланицама Организације креира атмосферу у којој ће она бити прихваћена као војни партнер, а не потенцијални војни изазивач регионалне безбедности. Такође, на овај начин, НР Кина умањује и војну претњу која се реално може јавити због војне сарадње коју остале државе чланице, као што Индија развија са САД и њеним савезницама. У том смислу, геополитички значај ШОС по националну безбедност НР Кине огледа се у чињеници да НР Кина спровођењем ШОС војних вежби и изградњом међусобног војног поверења ствара позицију са које ће утицати на војну сарадњу коју ШОС земље чланице реализују како ван, тако и унутар простора „ШОС региона“. Дакле, геополитичка подршка је видљива у реализацији циљева које је НР Кина сместила у оквире добросуседске дипломатије и стратешког развоја стабилних и војних односа са суседима. На тај начин, Пекинг инвестирањем ресурса – материјалних и нематеријалних – у рад ШОС,

⁹²⁹ Li Xin, Qing Xiaoyun, “Ponders On the Long-Term Strategy of Shanghai Cooperation Organization”, *Shanghai Institute for International Studies*. Доступно на: <http://www.sis.org.cn/Research/EnInfo/1669>. Приступљено: 22. 7. 2020.

⁹³⁰ Joel Wuthnow, “Asian Security without the United States? Examining China’s Security Strategy in Maritime and Continental Asia”, *Asian Security*, Vol. 4, No. 2, 2017, pp. 230-245.

⁹³¹ Murray Scot Tanner, James Bellacqua, “China’s Response to Terrorism”, *CNA Analysis & Solutions*, Report sponsored by the U.S.-China Economic and Security Review Commission, Washington, June, 2016. Dibyesh Anand, “Colonization with Chinese Characteristics: Politics of (In)Security in Xinjiang and Tibet”, *Central Asian Survey*, Vol. 38, Issue, 1, 2019, pp. 129-147.

⁹³² *Astana Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2005*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>. Приступљено: 13. 6. 2021.

успоставља безбедно и стабилно окружење, што је и потврђено не само потписивањем бројних докумената у борби против тероризма, илегалне трговине наркотицима, оружјем, већ и чињеницом да су ШОС реализовани резултати признати од стране ОУН. Овим се додатно потврђује доказаност посебне хипотезе о геополитичком утицају ШОС по националну безбедност НР Кине. Последишно, ове вежбе су покренуле дебате о ШОС милитаризацији, односно његовог прерастања у војни савез, што би представљало нову промену у спољној и безбедносној политици НР Кине.⁹³³ Међутим, Пекинг одбија да ШОС претвори у класични војни савез, будући да према његовом схватању они представљају застарелу и неодрживу форму обезбеђивања безбедности, која се изједначава са хладноратовским менталитетом перципирања и превазилажења безбедносних изазова и грађења међудржавних односа. НР Кина је то демонстрирала и приликом одржавања војних вежби „Мировна мисија 2007“, када је одбила да буду одржане на билатералном нивоу са ОДКБ. Такође, овакво поимање војних савеза, осликава кинеско виђење да унилатерализам у савременој равнотежи снага, више није одржива поставка у обезбеђивању безбедности. Као противтежу унилатерализму и класичним војним савезништвима, НР Кина је увела Нови концепт безбедности, као облик заједничког деловања у обезбеђивању глобалне безбедности, а самим тим и економског развоја, будући да је „развој основа безбедности, а безбедност предуслов развоја.“⁹³⁴ Здружено деловање ШОС земаља чланица даје снажан подстицај ојачавању кинеске војне дипломатије, која има значајни удео у војној модернизацији НР Кине. Наиме, кроз ШОС антитерористичке и војне вежбе, кинески војници стичу практично искуство на терену, чиме се врши провера, али и креира могућност унапређења одабраних стратегија и тактика као одабраних одговара на безбедносне изазове. Поред тога, на платформи војне дипломатије НР Кина врши проверу делотворности/убојитости наоружања које се налази у њеном арсеналу, али и ствара могућност да се купи ново оружје, као што је неколико пута и био случај након завршетка ШОС вежби.⁹³⁵ Сви ови аспекти војне дипломатије доприносе реализацији амбиција НР Кине да се војна сарадња земаља чланица и учесница ШОС, одиграва под њеним будним оком. На тај начин, Пекинг ће бити у могућности да утиче на токове, форме и садржине војне сарадње и тиме спречити да она постане нови безбедносни изазов по Кину. Дакле, иако је ШОС „смазан помпезном празном формом, без правог садржаја и капацитета да делује и нарочито превазиђе историјске, културне, идеолошке, верске, безбедносне и друге разлике, као и преплитање утицаја једине супер силе и растућих регионалних сила, вредносно дисквалификован као „клуб диктатора“, а затим и коначно оптуживан да је „источни НАТО“, ШОС се наметнуо као нов, успешан и позитиван модел регионалне безбедносне и економске сарадње у турбулентном региону Централне Азије, и постао предмет поштовања и подозрења, али и престижна организација, са листом чекања на чланство и посматрачки статус.“⁹³⁶

О ШОС геополитичкој и геоекономској важности за међународне односе, говори и чињеница да су њему 2017. године приступили Пакистан и Индија, као једна од најзначајнијих савезница САД и географских и безбедносних стожера у реализацији Индо-Пацифичке стратегије. Ова „допуна“, покренула је очекивање интензивирања маритимног потенцијала Организације. Иако ШОС земље чланице имају веома развијену билатералну маритимну

⁹³³ *Major PLA – Related Joint Anti-Terror Military Exercises and Trainings*, CCTV. Доступно на: <http://www.cctv.com/english/20071221/107164.shtml>. Приступљено: 13. 6. 2021.

⁹³⁴ Xi Jinping, *New Asian Security Concept for New Progress in Security Cooperation*, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. Доступно на: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1159951.shtml. Приступљено: 22. 7. 2020.

⁹³⁵ Ethan Meick, *China-Russia Military-to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation*, U.S.-China Economic and Security Review Commission, United States of America, March 20, 2017. Доступно на: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China-Russia%20Mil-Mil%20Relations%20Moving%20Toward%20Higher%20Level%20of%20Cooperation.pdf>. Приступљено: 13. 6. 2021.

⁹³⁶ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, Београд, 2007, стр. 222.

сарадњу, што указује на постојање заједничких и компатибилних интереса, развој ШОС маритимног потенцијала као одговор на реалне безбедносне и економске изазове још увек не достиже ниво пружен овим могућностима, те за сада остаје на нивоу очекивања. По нашем разумевању, земље чланице и учеснице још увек не могу да пруже јединствени одговор на низ питања који се директно тичу регулисања и унапређења ове сарадње у ШОС оквирима. Као питања можемо издвојити: који су то заједнички безбедносни и економски изазови које ШОС може поставити на агенди маритимне сарадње? По ком критеријуму или у складу са чијим интересима се одређује приоритизација ШОС маритимне агенде? У којим водама би требало да се иницира практични развој ове сарадње? Да ли маритимна сарадња у себе укључују и сарадњу у поларној области, која има високи стратешки значај за поједине земље чланице?⁹³⁷ Такође, у каквом односу би требало да буду маритимне безбедносне стратегије ШОС-а и Индо-Пацифичка стратегија? Сва ова питања могу се разумети и као жеља појединих ШОС земаља чланица за уравнотежујућим присуством САД, као гаранције спречавања претераног јачања НР Кине и њеног потенцијалног деловања као јединог довољно моћног актера који може реализовати геополитичке концепте Хартленд и Римленд. У сваком случају, немогућност пружања заједничког одговора, кроз усаглашавање међусобних интереса земаља чланица и интереса земаља чланица са интересима Организације, ствара атмосферу у којој не постоји заједничка перцепција претње и визије развоја. Таква атмосфера прети да „гурне“ Организацију у кризу нејединства. Оваква врста кризе, може представљати велики изазов у погледу успостављања заједничких безбедносних интереса Организације, што истовремено отвара питање о (не)прихватању кинеских стратегија и вредности као пријемчивих критеријума у креирању не само спољне, већ и унутрашње политике земаља чланица и учесница ШОС, као подстицаја стварању међународног поретка једнаког за све. Претварање маритимног потенцијала у реалну ШОС позицију моћи, од великог је значаја за енергетску безбедност НР Кине, уколико имамо на уму изложеност пиратским нападима и америчкој војној контроли поморских линија комуникације у Персијском заливу, Индијском океану и Малајском теснацу, куда пролази највећи део кинеског увоза нафте и гаса.⁹³⁸ Из вида не смемо испустити и важност Јужног кинеског мора, у коме се јасно види геополитичко и геоекономско надметање између САД и НР Кине за успостављање контроле над стратешки важним водама. Међутим, сва ова питања су била важна за кинеску националну безбедност и пре него што су Индија и Пакистан постали пуноправне чланице ШОС-а. Дакле, развој ове сарадње је требало да постане део рада ШОС-а много раније, а да се приступањем ове две државе додатно интензивира и продуби. Имајући на уму да су безбедност и економија нераскидиво повезани, односно да су економија и безбедност два носећа стуба ШОС, у нашем докторском раду смо поставили и следећу посебну хипотезу: *У геоекономском смислу ШОС је потпора економским иницијативама које НР Кина покреће ради постизања одрживог економског развоја. Такође, ШОС је важан елемент у инфраструктурном, трговинском, саобраћајном, енергетском, телекомуникационом и финансијском умрежавању земаља.* Кроз наше истраживање смо показали да ШОС нема директну геоекономску улогу у стратегијама НР Кине обезбеђивања енергетске безбедности, повезивању земаља поморским линијама комуникације и пружању директне геоекономске подршке реализацији Иницијативе појас и пут, иако је Организација значајан елемент НР Кине у њеном у железничком, телекомуникационом и друмском повезивању са земљама „ШОС региона“. Стога, ова посебна хипотеза је делимично доказана. У овом раду, приказан је и анализиран значај који Централна Азија има у кинеским амбицијама да обезбеди енергетску безбедност, односно да превазиђе овај облик безбедносне рањивости. Иако, „ШОС регион“ нуди огроман транзитни, производн

⁹³⁷ На пример, НР Кина је 2018. године објавила и Белу књигу о Арктику. Погледати у, *China's Arctic Policy*, The State Council of the People's Republic of China. Доступно на: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm. Приступљено: 21. 7. 2020.

⁹³⁸ "Where Does China Import Crude Petroleum From", *ОЕС*. Доступно на: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/import/chn/show/2709/2017/. Приступљено: 13. 6. 2021.

и апсорпциони потенцијал за сада, енергетска сарадња се развија далеко више на билатералном него на мултилатералном нивоу, односно на ШОС интеррегионалном нивоу, што нам указује да су чланице још увек невољне или неспремне да изграде заједнички приступ о овом националном питању које спада у ред првог приоритета. Темељ мултилатералној сарадњи, постављен је стварањем ШОС Енергетског клуба на иницијативу руског председника Владимира Путина.⁹³⁹ Са друге стране, пак, ова идеја иако усвојена, није била подржана ШОС документима чиме би се јасније прецизирао његов рад. Тиме, стиче се утисак да ШОС енергетска сарадња остаје запостављена, односно скрајнута. У прилог томе говори и чињеница да из инфраструктурних пројеката, који су иначе високо ранжирани и на агенди Организације и спољнополитичкој агенди НР Кине, изостаје финансирање развоја енергетске инфраструктуре у оквиру ШОС-а. Ово нам указује на још један раскорак у прокламованом и учињеном у спољној политици НР Кине, уколико се сетимо да се Кина залаже да се енергетска безбедност обезбеђује кроз приступ Новог концепта безбедности. Поред тога, указује нам и на немогућност НР Кине да контролише енергетску равнотежу коју поједине земље ШОС чланице успостављају широком мрежом сарадње са другим партнерима. Дакле, ШОС улога у кинеским геополитичким и геоекономским стратегијама обезбеђивања енергетске безбедности још увек је на нивоу посредног утицаја. За сада, обилато финансирање ових пројеката кинеским капиталом, како на билатералном, тако и кроз ШОС заједничке механизме у којима НР Кина, поново, има највећи удео, фокусирано је на изградњу друмске и железничке инфраструктуре. Видимо да у оквиру ШОС изостаје финансирање намењено модернизацији постојећих и изградњи нових лука. Инфраструктурно умрежавање „ШОС региона“, након кинеског објављивања Иницијативе појас и пут, отворило је питање међусобне геополитичке и геоекономске међуповезаности и подршке пројеката који се спроводе у оквиру ШОС платформи и кинеске Иницијативе. Најпре, питање се јавило из разлога поклапања географског простора, будући и да Иницијатива појас и пут и ШОС у себе укључују и простор Евроазије, Индијског океана и Пацифика. Потом, претпоставка подршке се јавила на основу чињенице да је НР Кина иницијатор и носилац и Организације и Иницијативе појас и пут. Даље, када је реч о геоекономској подршци, НР Кина кроз ШОС механизме као што су Конзорцијум банака и Пословни клуб обезбеђује средства за финансирање модернизације постојеће или изградње нове инфраструктуре, као веома важног начина умрежавања земаља и искорењивања сиромаштва. На овакав начин, НР Кина покушава да успостави контролу над протоком робе, људи, капитала и услуга, што би јој пружило додатне могућности у управљању њиховим економским развојем. Са позиције грађења структуралне моћи, ово је сасвим легитимно понашање једне државе која може пружити неопходну финансијску, технолошку и менаџерску подршку земљама којима недостаје за обезбеђивање одрживог економског развоја. Наиме, кроз пласирање својих вишкова како би омогућила инфраструктурно умрежавање земаља и реализовала ШОС интеррегионализам, а интерконтинентализам Иницијативе појас и пут, НР Кина подстиче и финансијску сарадњу међу земљама чланицама и убрзава даљи процес интернационализације кинеске валуте, тј. јуана. Међутим, када је реч о практичној подршци ШОС Иницијативи појас и пут, она још увек није на нивоу који се нуди капацитетима Организације, будући да у ШОС институционалној структури изостаје механизам који ће бити надлежан за директну геоекономску подршку Иницијативи. У даљој перспективи, ово отвара питање до које мере су ШОС земље чланице вољне да пружају подршку Иницијативи, иако на нивоу ШОС декларација, све сем Индије, изражавају спремност да своје ресурсе усмеравају ка реализацији пројеката који су део Иницијативе појас и пут. Са друге стране, пак, ово отвара нова поља и перспективе за развој сарадње, усаглашавање интереса, те креирање нових решења за безбедносне и економске изазове. На овом месту, не смемо испустити из вида важност међународне сарадње коју Организација остварује у контексту регионализације и глобализације, као део укупних кинеских настојања у демократизацији и мултиполаризацији

⁹³⁹ *SCO Interbank Consortium: Towards Renewal and Broader Cooperation*, SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/news/20170608/288646.html>. Приступљено: 13. 6. 2021.

међународног поретка. Указивањем повезаности између кинеским стратегијама иницираног мултилатералног умрежавања земаља и мултиполаризације међународног поретка, улазимо у сферу доказивања посебне хипотезе коју смо одредили на следећи начин: *Иако је НР Кина одувек заступала примарност Организације уједињених нација у међународним односима, стварањем ШОС-а она по први пут постаје носилац мултилатералног дипломатског умрежавања земаља, као резултат схватања да мултилатерализам и регионално умрежавање представљају веома корисне елементе у креирању мултиполарне структуре међународног поретка.* У потврђивању ове хипотезе показали смо да путем мултилатералне дипломатије, НР Кина са државама и међународним институцијама „плете“ глобалну партнерску мрежу, која по кинеском разумевању осликава измењену, односно реалну позицију земаља у развоју. Истовремено, тим путем, НР Кина не само да се прилагођава окружењу поштујући и прихватајући међународне норме, већ она и информисе међународну заједницу о својим плановима. Неизоставно, НР Кина преко ШОС утиче на хијерархизацију приоритета на агендама других организација и прихватање кинеских идеја за даљи развој глобалне сарадње. У прилог томе говори и чињеница када је Генерална скупштина ОУН резолуцијом А/69/723 усвојила ШОС Међународни кодекс о понашању у сајбер безбедности из 2015.⁹⁴⁰ Са једне стране, ово можемо разумети као признавање валидности ШОС амбиција да буде препознат као међународна организација која на захтеваном нивоу поседује капацитете да обезбеди међународну безбедност. Са друге стране, ово се може разумети и као могућност НР Кине да међународно признати престиж ШОС-а искористи за реализацију кинеских националних интереса. Сарадња коју ШОС и ОУН остварују на пољу сајбер безбедности даје нам увид у неколико закључака, од којих је први да је сајбер безбедност од високог значаја за свеукупну безбедност НР Кине. У том контексту ШОС се поставља као једна од спона у кинеским настојањима да реализује све три „руте“ Иницијативе - копнену, поморску и сајбер. Потом, можемо закључити да је ШОС важан инструмент НР Кине у обезбеђивању овог новог, али све важнијег, типа безбедности. Као трећи закључак можемо нагласити да на овакав начин НР Кина обезбеђује заштиту реализованих и планираних инвестиција за развој телекомуникационе инфраструктуре и технологија, што су поједине земље осудиле као облик кинеског шпијунирања и развоја сајбер ауторитаризма.⁹⁴¹ Сви ови закључци, изнова, указују на потврђеност посебне хипотезе коју смо поставили са циљем испитивања геополитичког утицаја ШОС по националну безбедност НР Кине.

Кроз инфраструктурно умрежавање, врши се и међуљудско повезивање. Овај облик повезивања је од великог значаја за прихватање кинеских развојних, политичких и безбедносних идеја као подстицајних глобалном развоју, чиме се подиже ниво поверења, а пропорционално смањују сумње у кинеско планирано израстање у глобалну супер-силу. Такође, *people-to-people* дипломатију можемо посматрати и са аспекта јачања кинеске меке моћи, као једног од круцијалних адута у настојањима Пекинга да приволи друге државе и/или организације да се придржавају његових идејних и вредносних принципа и омогућавају или не спутавају реализацију кинеских циљева. У тако створеној атмосфери, представљање и прихватање Кине као локомотиве азијског, па и глобалног развоја, разумеће се као кинески мирољубиви развој.⁹⁴² Међуљудско повезивање носи у себи и јасан безбедносни потенцијал, који се представља као начин промовисања толеранције, уважавања разлика и неговања различитости. У том контексту, заступа се идеја да је мултикултурализам „ШОС региона“ у служби заједничког учења и напредовања, а не платформа за подстрекивање трке у наоружању,

⁹⁴⁰ Sarah McKune, “An Analyses of the International Code of Conduct for Information Security”, *The Citizen Lab*. Доступно на: <https://citizenlab.ca/2015/09/international-code-of-conduct/>. Приступљено: 13. 6. 2021.

⁹⁴¹ *National Cyber Strategy of the United States of America*, The White House, Washington DC, September 2018. Доступно на: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2018/09/National-Cyber-Strategy.pdf>. Приступљено: 13. 6. 2021.

⁹⁴² Dai Binguo, „Istrajati na putu mirnog razvoja“, *Međunarodna politika*, God. LXII, br. 1142, april-jun 2011, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, стр. 20.

етничких сукоба и ширења и прихватања идејних матрица терористичких организација.⁹⁴³ Овим се потврђује посебна хипотеза нашег доктората која гласи: *Један од битних аспеката ШОС-а је ојачавање капацитета меке моћи НР Кине. У том контексту, дискурс „шангајског духа“, којим се ШОС руководи, представља кинески покушај да идеје и модел кинеског развоја прикаже као пут ка стварању фер и демократског међународног поретка у коме ће све државе бити једнаке. Истовремено, Пекинг на тај начин настоји да неутралише од стране Запада пласираног мишљења да НР Кина ствара синоцентрични међународни поредак.* Дакле, докторским радом смо приказали да стварање заједничких ШОС и прихватање кинеских вредности, представља једну од окосница у причању кинеске приче и стварању широке међународне публике и глобалне партнерске мреже.

На крају можемо закључити да смо потврдили генералну хипотезу овог докторског рада: *Шангајска организација за сарадњу (ШОС) је важан елемент у кинеским иницијативама геополитичког и геоекономског карактера које имају не само регионални, већ и глобални домет. НР Кина, својом активном улогом кроз интеррегионалну и мултилатералну призму ШОС-а, поред билатералних веза са државама чланицама Организације, простор обухваћен овим оквиром сарадње настоји да претвори у безбедан стратешки логистички чвор и економски стимулативно поднебље, из разлога што смо доказали да ШОС представља један од кључних геополитичких и геоекономских елемената у кинеској спољној политици путем кога Пекинг постепено, континуирано и дугорочно обликује окружење у формату подстицајног и хармонизованог заједништва. Тако формирано заједништво од великог је значаја да ШОС, а посредно и НР Кина пружи пријемчиве одговоре на изазове створене историјом међудржавних односа замаља „ШОС региона“ и поновним активирањем Велике игре на централноазијском простору. Географско ширење Организације на Индију и Пакистан као пуноправне чланице ШОС, такође, говори у прилог доказивања наше генералне хипотезе да НР Кина ШОС земљама чланицама и учесницима активно нуди облике обезбеђивања безбедности и економског развоја, на начин на који не може да понуди и реализује ни једна друга држава на свету. У том смислу, НР Кина постепено и дугорочно „ШОС региона“, а првенствено, његов централноазијски део претвара у логистички безбедан чвор и у економски стимулативно окружење у коме би се кинески национални интереси доживели као подстицај економском развоју земаља „ШОС региона“. У даљој перспективи, НР Кина тиме би створила атмосферу директног геоекономског утицаја ШОС по њене спољнополитичке иницијативе, финансијске планове и економске циљеве. Поред тога, да НР Кина путем Организације доприноси регионалној, па и глобалној безбедности, говори и чињеница да се на њеној листи чекања за пуноправно чланство налазе стратешки важне државе за националне интересе САД и ЕУ,⁹⁴⁴ попут Турске, Авганистана, Ирана и Белорусије.*

Сматрамо да је вредан друштвени допринос овог истраживања видљив у објашњењу актуелног утицаја НР Кине, која у областима као што су производња, трговина и инвестиције, енергетика, телекомуникације, транспорт, култура, здравство и спорт бележи осетно присуство у целом свету. Дакле, друштвена корист овог докторског рада препознаје се у пруженом разумевању начина, праксе, интереса и културе кинеског пословања, на основу чега државе широм света могу побољшати законски оквир и преговарачку позицију према њој. Ово је од великог значаја посматрано из угла националних интереса, војне неутралности и спољнополитичких стратегија Републике Србије, јер њена билатерална сарадња са НР Кином на нивоу Свеобухватног стратешког партнерства изазива све већу пажњу других битних геополитичких актера у нашем делу света.

⁹⁴³ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и домети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, 2007, стр. 219-242.

⁹⁴⁴ Ибид.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Књиге, зборници радова и научни чланци:

- “Document: The Quetta Plan of Action for ECO”, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 15, No. 2, Winter, 1992, pp. 95-100.
- Abdul Rab, He Zhilog, “China and Shanghai Cooperation Organization (SCO): Belt and Road Initiative (BRI) Perspective”, *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 9, No. 2, 2019, pp. 166-171.
- Adler Emanuel, Barnett Michael, “A Framework for the Study of Security Communities”, in, Emanuel Adler, Michael Barnett (eds.), *Security Communities*, Cambridge University Press, United Kingdom, 1998.
- Akihiro, Iwashita, “The Shanghai Cooperation Organization: Beyond a Miscalculation on Power Games”, in, Christopher Len et al (eds.), *Japan`s Silk Road Diplomacy – Paving the Road Ahead*, Central Asia – Caucasus Institute Silk Road Studies Program, USA, 2008.
- Allison, Roy, “Regionalism, Regional Structures and Security Management in Central Asia”, *International Affairs*, Vol. 80, No. 3, May, 2004, pp. 463-483.
- Amako, Satoshi, “China`s Diplomatic Philosophy and the View of the International Order in the 21st Century”, *Journal of Contemporary China Studies*, Vol. 3, No. 2, pp. 3-33.
- Ambrosio, Thomas, “Catching the `Shanghai Spirit`: How the Shanghai Cooperation Organization Promotes Authoritarian Norms in Central Asia”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 60, No. 8, October 2008, pp. 1321-1344.
- Aminjonov Farkhod et al., ”BRI in Central Asia: Energy Connectivity Projects”, *Central Asia Regional Data Review*, Vol. 23, 2019.
- Aminjonov, Farkhod, “BRI in Central Asia: Agriculture and Food Projects”, *Central Asia Regional Data Review*, Vol. 26, 2019, pp. 1-7.
- Aminjonov, Farkhod, “BRI in Central Asia: Finance and IT projects”, *Central Asia Regional Data Review*, Vol. 25, 2019, pp. 1-6.
- Anand, Dibyesh, “Colonization with Chinese Characteristics: Politics of (In)Security in Xinjiang and Tibet”, *Central Asian Survey*, Vol. 38, Issue, 1, 2019, pp. 129-147.
- Andrew Scobell et all., *At the Down of the Belt and Road – China in the Developing World*, RAND Corporation, USA, 2018.
- Aris, Stephen, “The Shanghai Cooperation Organization: `Tackling Three Evils`. A Regional Response to Non-traditional Security Challenges or an Anti-Western Bloc? ”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 61, No. 3, May 2009, pp. 457-482.
- Bachrach Peter, Baratz Morton S., “Decisions and Nondecisions: An Analytical Framework”, *The American Political Science Review*, Vol. 57, No. 3, 1963, pp. 632-642.

- Bailes Alyson J. K. et al., “The Shanghai Cooperation Organization”, *SIPRI Policy Paper*, 2007, No. 17.
- Bakshi, Jyotsna, “Shanghai Cooperation Organization (SCO) before and after September 11”, *Strategic Analyses*, Vol. 26, No. 2, Apr-Jun, 2002, pp. 265-276.
- Barisitz, Stephan, *Central Asia and the Silk Road, Economic Rise and Decline over Several Millennia*, Springer, Tokyo, Japan, 2017.
- Binguo, Dai, „Istrajati na putu mirnog razvoja“, *Međunarodna politika*, God. LXII, br. 1142, april-jun 2011, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, стр. 18-30. (Са кинеског језика превели Проф. др Драгана Митровић и Тјен Јишу – Tian Yishu).
- Blank, Stephen, “Whither the New Great Game in Central Asia”, *Journal of Eurasian Studies*, Vol. 3, 2012, pp. 147-160.
- Busuttil, James J, “The Bonn Declaration on International Terrorism: A Non-Binding International Agreement on Aircraft Hijacking”, *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 31, No. 3, July, 1982, pp. 474-487.
- Boria, Edoardo *Carte come armi – Geopolitica, cartografia, comunicazione*, Edizioni Nuova Cultura, Roma, 2012.
- Cabestan, Jaen-Pierre, “The Shanghai Cooperation Organization, Central Asia, and the Great Powers, an Introduction, One Bed, Different Dreams”, *Asian Survey*, Vol. 53, No. 3, May/June, 2013, pp. 423-435.
- Cai, Kevin G., “The One Belt One Road and Asian Infrastructure and Investment Bank: Beijing’s New Strategy of Geoeconomics and Geopolitics”, *Journal of Contemporary China*, Vol. 27, Issue 114, p. 831-847.
- Cheng, Joseph Y. S, “The Afghanistan Situation and China’s New Approach to the SCO”, *Asian Survey*, Vol. 55, No. 2, 2015, pp. 346-370.
- Chey, Hyuon-kyu, “Can the Renminbi Rise as a Global Currency? Political Economy of Currency”, *Asian Survey*, Vol. 53, No. 2, 2013, pp. 348-368.
- Chien-peng Chung, “The Shanghai Cooperation Organization: China’s Changing Influence in Central Asia”, *China Quarterly*, No. 180, Cambridge University Press, December 2004, pp. 989-1009.
- Chung, Chine-Peng, “China’s Approaches to the Institutionalization of Regional Multilateralism”, *Journal of Contemporary China*, Vol. 17, Issue, 57, 2008, pp. 747-764.
- Cohen, Saul Bernard, *Geopolitics - The Geography of International Relations*, Rowman & Littlefield, New York, pp. 48-55.
- Cohen, Warren I., “China’s Rise in Historical Perspective”, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 30, No. 4, August-October 2007, p. 683- 704.
- Cole, Bernard D., *China’s Quest for Great Power – Ships, Oil, and Foreign Policy*, Naval Institute Press, Maryland, 2016.

- Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea*, наведено према Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд.
- Courmont, Barthelemy, “Promoting Multilateralism or Searching for a New Hegemony: A Chinese Vision of Multipolarity”, *Pacific Focus*, Vol. XXVII, No. 22, Center for International Studies, 2012, pp. 184-204.
- Čolović, Vladimir, „Teritorialni sporovi u zemljama Evropske unije”, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka*, Godina, 4, br. 4, Banja Luka, 2014, pp. 44-45.
- Dadabaev, Timur, “Japan`s Search for Central Asian Policy – Between Idealism and Pragmatism”, *Asian Survey*, Vol. 56, No. 3, 2013, pp. 506-532.
- Dadabaev, Timur, “Silk Road” as a Foreign Policy Discourse: The Construction of Chinese, Japanese and Korean Engagement Strategies in Central Asia”, *Journal of Eurasian Studies*, Vol. 9, No. 1, 2017, pp. 30-41.
- Dadabaev, Timur, “The Evolution in Japanese Diplomacy towards Central Asia since the Collapse of the Soviet Union”, у, *Yearbook on the Organization for Security and Cooperation in Europe*, Institute for Peace and Research and Security Policy, Hamburg, Germany, 2011, pp. 441-461.
- Daojing, Zha, “China`s Energy Security and Its International Relations”, *The China and Eurasia Forum Quarterly*, Vol. 3, No. 3, November, 2005, pp. 39-54.
- de Haas, Marcel, *Russian-Chinese Security Relations, Moscow Threat from the East?* Clingendael, Netherlands Institute of International Relations, 2008, Netherland.
- Deng, Yong, “Better Than Power: “International Status” in Chinese Foreign Policy”, in, Yong Deng, Fei-ling Wang (eds.), *China Rising, Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*, Rowman & Littlefield Publishers, INC., New York, 2005.
- Deng, Yong, *China`s Struggle for Status – Realignment of International Relations*, Cambridge University Press, New York, 2008.
- Diesen, Glenn, *Russia`s Geoeconomic Strategy for Greater Eurasia*, Routledge, London, 2018.
- Dossi, Simone, “Dal dibattito accademico al progetto geopolitico – Le Nuove Vie della Seta fra potere marittimo e potere continentale”, *Quaderni di Geografia*, Vol. 1, No. 1, 2018, pp. 111-122.
- Doyle, Michael, “Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs”, *Philosophy and Foreign Affairs*, Vol. 12, No. 3, Summer, 1983, pp. 205-235.
- Dreyer, June Teufel, “The Tianxia Trope`: Will China Change the International System?”, *Journal of Contemporary China*, Vo. 24, No. 96, 2015, pp. 1015-1031.
- Đorić, Marija, *Priručnik za prepoznavanje, prevenciju i suzbijanje radikalizacije i nasilnog ekstremizma kod učenika*, Biro za operativnu koordinaciju, Podgorica, 2020.

- Efegeli, Erten, “The European Union’s New Central Asian Strategy”, in, Emilin Kavalski (eds.), *The New Central Asia – The Regional Impact of International Actors*, World Scientific, Australia, 2010, pp. 71-89.
- Eichengree, Barry, “The Renminbi as an International Currency”, *Journal of Policy Modeling*, Vol. 33, 2011, pp. 723-730.
- Fengying, Chen, “G20 yu guoji zhixu da bianju” (G20 and the Dramatic Transformation of the International Order), наведено према, Mingjiang Li, “Rising from Within: China’s Search for a Multilateral World and Its implications for Sino-US Relations”, *Global Governance*, Vol. 17, No. 3, pp. 331-351.
- Fravel, Taylor, “International Relations Theory and China’s Rise: Assessing China’s Potential for Territorial Expansion”, *International Studies Review*, Vol. 12, 2010, pp. 505-532.
- Fravel, Taylor, “Regime Insecurity and International Cooperation - Explaining China’s Compromises in Territorial Disputes”, *International security*, Vol. 30, No. 20, Spring, 2005, pp. 46-83.
- Fravel, Taylor, *China’s Military Strategy since 1949 – Active Defense*, Princenton University Press, USA, 2019.
- Fravel, Taylor, *Strong Border, Secure Nation: Cooperation and Conflict in China’s Territorial Disputes*, Princeton University Press, United Kingdom, 2008.
- Freeman, Carla P., “New Strategies for an Old Rivalry? China-Russia Relations in Central Asia after the Energy Boom”, *Pacific Affairs*, Vo. 31, Issue, 5, 2018, pp. 635-654.
- Gabuev Alexander, Spivak Vita, “The Assymetrical Russia-China Axis: An Overview”, in, Aldo Ferrari, Eleonora Tafuro Ambrosetti (eds.), *Russia and China Anatomy of Partnership*, ISPI, Milano, 2019.
- Gabuev, Alexander, “Crouching Bear, Hidden Dragon: “One Belt One Road” and Chinese-Russian Jostling for Power in Central Asia”, *Journal of Contemporary East Asia Studies*, Vol. 5, No. 2, pp. 61-78.
- Gelb, Leslie H., “GDP Now Matters More Than Force”, *Journal of Politics & Society*, Vol. 22, No. 1, pp. 3-5.
- Gill, Bates, *Rising Star, China’s New Security Diplomacy*, The Brookings Institution, Washington D.C., 2007.
- Gilson, Julie, *Asia Meets Europe: Inter-regionalism and Asia-Europe Meeting*, Cheltenham, UK, 2002.
- Golam Mostafa, Monowar Mahmood, “Eurasian Economic Union: Evolution, Challenges and Possible Future Directions”, *Journal of Eurasian Studies*, 9 (2018), pp. 163-172.
- Goodman, David S. G, “The Campaign “Open the West”: National, Provincial-Level and Local Perspectives”, *The China Quarterly*, No. 178, June, 2004, pp. 317-334.

- Grigsby, Alex, “Overview of Cyber Diplomatic Initiatives”, y, *Briefings from the Research Advisory Group*, Global Commission on the Stability of Cyber Space, New Delhi, November, 2017, pp. 6-39.
- Guangcheng, Xing, “China`s Foreign Policy Towards Kazakhstan”, pp.110-111, наведено према: P. Pham, “Beijing`s Great Game: Understanding Chinese Strategy in Central Eurasia”, *American Foreign Policy Interests*, Vol. 28, Issue, 1, 2006, pp. 53- 67.
- Haacke Jurgen, Preston Peter, *Contemporary China: The Dynamics of Change at the Start of the New Millenium*, Routledge, 2003.
- Han, Lu, “Striving for Coordinated Development of SCO and BRI”, *China International Studies*, China Institute of International Studies, July-August 2019, pp. 82-98.
- Hauner, Milan, “The Last Great Game”, *The Middle East Journal*, Vol. 38, No. 1, winter 1984, pp. 72-84.
- He Jian, Wang Lu, “Maritime Security: A new Field of Cooperation for the Shanghai Cooperation Organization”, *China International Studies*, July, 2018, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 25-39.
- Heiner Hänggi et al, “Interregionalism, a New Phenomenon in International Relations”, in, Heiner Hänggi et al. (eds.), *Interregionalism and International Relations*, Routledge, New York, 2006.
- Hilpert Hanns Gunther, Wacker Gudrun, “Goeconomics Meets Geopolitics – China`s New Economic and Foreign Policy Initiatives”, *SWP Comments* 33, June, 2015, German Institute for International and Security Affairs, pp. 1-7.
- Huasheng, Zhao, “China`s View of and Expectations from the Shnaghai Cooperation Organization”, *Asia Survey*, Vol. 53, No. 3, May/June 2013, pp. 436-460.
- Huotari Mikko et al. “China`s Emergence as a Global Security Actor – Strategies for Europe”, *MERICs Papers on China*, No. 4, July, 2017, Mercator Institute for China Studies, Berlin.
- Ingram, Edward, “Great Britain`s Great Game: An Introduction”, *The International History Review*, Vol. 2, No. 2, April 1980, pp. 160-171.
- Jaffer, Nabila, “The First Enlargement of the Shanghai Cooperation Organization and Its Implications”, *Focus on Regional Issue*, Vol. XXX, No. 1, 2016, Institute for Regional Studies, Islamabad, pp. 1-39.
- James R. Holmes, Toshi Yoshihara, “The Influence of Mahan upon China`s Maritime Strategy”, *Comparative Strategy*, Vol. 24, No. 1, 2005, pp. 23-51.
- Jay, Peter, “Regionalism as Geopolitics”, *Foreign Affairs*, Vol. 58, No. 3, America and the World 1979, pp. 485-514.
- Jian, Junbo, “China in Central Asia and the Balkans: Challenges from Geopolitical Perspective”, in, Yu Cheng et al. (eds.), *The Belt and Road Initiative in Global Arena*, Palgrave Macmillan, Singapore, 2017, pp. 241-261.

- Jing, Lu, "International Responsibility and Chinese Diplomacy", *China International Studies*, November/December 2019, China Institute of International Studies, Beijing, pp. 93-116.
- Jivei, Vang, *Kina povezuje svet – Na čemu se zasniva Inicijativa pojas i put*, CIRSD, Beograd, 2018.
- John H. Herz, "Idealist Internationalism and the Security Dilemma", *World Politics*, Vol. 2, No. 2, pp. 157-180.
- Johnston, Alastair Ian, "Treating International Institutions as Social Environments", *International Studies Quarterly*, Vol. 45, No. 4, December, 2001, pp. 487-515.
- Joseph Yu-Sheng Cheng, "Multilateralism – Theoretical Issues and China's Approach in Foreign Policy", in, Joseph Yu-Sheng Cheng (eds.), *Multilateral Approach in China's Foreign Policy*, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd, Singapore, 2018, pp. 1-39.
- Joshi, Nirmala, "Introduction", in, Nirmala Joshi (eds.), *Reconnecting India and Central Asia, Emerging Security and Economic Dimensions*, Central Asia - Caucasus Institute, Singapore, 2010, pp. 19 – 33.
- Joshi, Nirmala, "Responses to Non-Traditional Threats & Challenges", in, Nirmala Joshi (eds.), *Reconnecting India and Central Asia, Emerging Security and Economic Dimensions*, Central Asia - Caucasus Institute, Singapore, 2010, pp. 81-115.
- Jung Sung Chul, Lee Kihyun, "The Offensive Realists Are Not Wrong: China's Growth and Aggression, 1976-2001", *Pacific Focus*, Vol. 32, No. 1, 2017, pp. 86-108.
- Kaplan, Robert, "China's Two Ocean Strategy", in, Abraham Denmark, Nirav Patel (eds.), *China's Arrival: A Strategic Framework for a Global Relationship*, Center for a New American Security, September, 2009, pp. 43-59.
- Kassymbekova, Botakoz, "Understanding Stalinism in, from, and of Central Asia: Beyond Failure, Peripherality and Otherness", *Central Asian Survey*, Vol. 36, No. 1, September, 2017, pp. 1-18.
- Kaushik, Devendra, "India and Central Asia: Renewing a Traditional Relationship", *South Asian Survey*, Vol. 5, No. 2, 1998, pp. 231-244.
- Kavalski, Emilian, "India and Central Asia: The No Influence of the "Look North Policy", in, Emilin Kavalski (eds.), *The New Central Asia – The Regional Impact of International Actors*, World Scientific, Australia, 2010, pp. 239-261.
- Kavalski, Emilian, *India and Central Asia, The Mythmaking and International Relations of a Rising Power*, Tauris Publishers, London, 2010.
- Kenez, Peter, *A History of the Soviet Union from the Beginning to the End*, Cambridge University Press, USA, 2006.
- Kent, Ann, "China's Participation in International Organisations", in, Yongjin Zhang, Greg Austin (eds.), *Power and Responsibility in Chinese Foreign Policy*, The Australian National University E Press, Canberra, 2013.

- Keohane, Robert, "Multilateralism: An Agenda for Research", *International Journal*, Vol. 45, No. 3, p. 731-764.
- Kerr, David, "Central Asia and Russian Perspectives on China's Strategic Emergence", *International Affairs*, Vol. 86, No. 1, 2010, pp. 127-152.
- Khalid, Adeeb, "Backwardness and Quest for Civilization: Early Soviet Central Asia in Comparative Perspective", *Slavic Review*, Vol. 6, No. 2, Summer, 2006, pp. 231-251.
- Koch, Jessica, "Economic Development and Ethnic Separatism in Western China: A New Model of Peripheral Nationalism", *Working Paper No. 134*, Amsterdam University, pp. 1-26.
- Kortunov, Andrei, "Russian-American Relations in the Post-Cold War Environment", *PONARS Policy Memo – Program on New Approaches to Russian Security*, 16, Moscow Public Science Foundation, October 1997, pp. 1-9.
- Lanteigne, Marc, *China's Foreign Policy – An Introduction*, Routledge, New York, 2009.
- Lewis, Margaret K., "Why China Should Unsign the International Covenant on Civil and Political Rights", *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol. 53, No. 1, August, 2019, pp. 1-70.
- Li, Nan, "The Evolution of China's Naval Strategies and Capabilities: From "Near Coast" and "Near Seas" to "Far Seas", *Asian Security*, Vol. 5, No. 2, 2009, pp. 144-169.
- Liao, Xuanli, "A Silk Road for Oil: Sino-Kazakh Energy Diplomacy", *Brown Journal of World Affairs*, Vol. XII, Issue. 2, Winter/Spring, 2006, pp. 39-51.
- Liao, Xuanli, "Central Asia and China's Energy Security", *China and Eurasia Forum Quarterly*, Volume 4, No. 4, 2006, Central Asia Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, pp. 61-69.
- Link, W. (1989) "Reflections on the Paradigmatic Complementarity in the Study of International Relations," наведено према, Heiner Hänggi et al. (eds.), *Interregionalism and International Relations*, Routledge, New York, 2006.
- Lo, Bobo, *Axis of Convenience – Moscow, Beijing and the New Geopolitics*, Chatham House, London, 2008.
- Lu, Han, "Deepening Economic Cooperation in Shanghai Cooperation Organization: Opportunities, Barriers and Approaches", *China International Studies*, July-August, 2018, China Institute for International Studies, Beijing, p. 39-57.
- Lu, Han, "Striving for Coordinated Development of SCO and BRI", *China International Studies*, July-August, 2019, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 82-98.
- Lukin, Artyom, "Eurasian Great Power Triangle", in, Aharon Klieman (eds.), *Great Power and Geopolitics, International Affairs in a Rebalancing World*, Springer, New York, 2015, pp. 183-206.
- Mackinder, Halford J., "The Geographical Pivot of History", in, Gearoid O Tuathail et al. (eds.), *The Geopolitics Reader*, Routledge, London, 1998.

- Mallaby, Sebastian, Wethington, Olin, “The Future of the Yuan: China’s Struggle to Internationalize Its Currency”, *Foreign Affairs*, Vol. 91, No. 1, January/February, 2012, pp. 135-146.
- Marketos, Thrassy N., *China’s Energy Geopolitics – The Shanghai Cooperation Organization and Central Asia*, Contemporary China Series, Routledge, London, 2009.
- Matley, Ian M., “The Golodnaya Steppe: A Russian Irrigation Venture in Central Asia”, *Geographical Review*, Vol. 6, No. 3, July, 1970, pp. 328-346.
- Mearshimer, John, “China’s Unpeaceful Rise”, *Current History*, 105;690, April 2006, pp. 160-163.
- Mearshimer, John, “Gathering Storm: China’s Challenge to US Power in Central Asia”, *The Chinese Journal of International Politics*, Vol. 3, 2010, pp. 381-396.
- Mehdi Parvizi Amanieh, Houweling Henk, “The US and the EU in CEA. Relations with Regional Powers”, in, Mehdi Parvizi Amanieh, Henk Houweling (eds.), *Central Eurasia in Global Politics – Conflict, Security and Development*, Brill, Leiden – Boston, 2005, pp. 207-235.
- Menon, Rajan, “Central Asia in the Twenty First Century”, in, Eugene Rumer et al. (eds.), *Central Asia – Views from Washington, Moscow, and Beijing*, Armonk, New York, 2007.
- Michael Greenstone, Patrick Schwarz, *Is China Winning its War on Pollution*, Energy Policy Institute at the University of Chicago, Chicago, 2018.
- Ming, Wan, “The Shanghai Cooperation Organization: The Security-Economic Nexus”, in, Vinod Aggarwal, Kristi Govella (eds.), *Linking Trade and Security: Evolving Institutions and Strategies in Asia, Europe, and the United States*, New York, Springer, 2013, pp. 111-133.
- Mingwen, Zhao, “Shanghai Cooperation Organization: A New Stage, New Challenges, and a New Journey”, *China International Studies*, China Institute for International Studies, 2018.
- Mitrovic, Dragana “The Belt and Road: China’s Ambitious Initiative”, *China International Studies*, July-August, 2016, pp. 76-95.
- Mitrovic, Dragana, “‘16+1’ Framework of Cooperation: Main Lessons from Six Years Experience”, in, Gerd Kaminiski (eds.), *Chinese Strategies in Politics, Foreign Policy, Security Policy, Economy and Law*, Vienna School of International Relations, Vienna, 2019, pp. 141-165.
- Mitrovic, Dragana, “PR China’s Border Issue within the Framework of Modernization and Opening up”, in, Dragana Mitrovic (eds.), *From Socialist Modernization to Chinese Dream*, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 52-67.
- Mitrovic, Dragana, “Abe Doctrine and Japan’s Foreign Policy”, *The Review of International Affairs*, LXVI, (1157), Belgrade, 2015, pp. 5-26.
- Mitrovic, Dragana, “Aims and Scope of New Eur-Asian Security and Economic Structures – Shanghai Cooperation Organisation”, in, Dragana Mitrovic (eds.), *From Socialist Modernization to Chinese Dream*, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 87-96.
- Mitrovic, Dragana, “China in the Western East and Beyond: Politics and Economics of the China Plus Sixteen Cooperation Framework”, y, Dragana Mitrovic, *From Socialist Modernization to Chinese Dream*, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 177-204.

- Mitrovic, Dragana, "China's Belt and Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative", in, Yu Cheng et al. (eds.), *The Belt and Road Initiative in Global Arena*, Palgrave Macmillan, Singapore, 2017, pp. 17-35.
- Mitrovic, Dragana, "China's Response to the World Economic Crises and Her Rise", *Proceedings of the 7th Annual Conference of the Asian Studies Association*, The Contemporary China Research Center, Hong Kong, 2012, pp. 59-77.
- Mitrovic, Dragana, "Geopolitics of Energy Border Issue", in, Dusko Dimitrijevic, Dragana Mitrovic, Ivona Ladjevac, (eds.), *The Meaning of Borders and Border Issues in the Age of Globalization: Europe and Asia*, IPE, Belgrade, 2012, pp. 139-146.
- Mitrovic, Dragana, "Political Economy of the Chinese Investments in Eastern, Central and South-East Europe", *Asian Studies*, Vol. 2, Hungarian Institute of International Affairs, Budapest, 2013, pp. 167-185.
- Mitrovic, Dragana, "Significance and Limits of the FDI in China's Reform and Opening up Policy Implementation", in, Dragana Mitrovic (eds.), *From Socialist Modernization to Chinese Dream*, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 19-38.
- Mitrovic, Dragana, "The "Belt and Road": China's Ambitious Initiative", *China International Studies*, July/August 2016, China Institute for International Studies, Beijing, pp. 76-95.
- Mitrovic, Dragana, "The People's Republic of China at the Threshold of the New Century", *From Socialist Modernization to Chinese Dream*, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 9 – 18.
- Mitrovic, Dragana, "USA President Trump's First Asian Tour – From "America First" to Indo-Pacific", *Asian Issues*, Vol. 3, No. 1, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2017, pp. 7-24.
- Morton, Katherine, "The China Factor in Global Governance", *East Asia Forum Quarterly: Economics, Politics, and Public Policy in the Asia Pacific*, Vol. 9, No. 2, 2017, p. 17 - 20.
- Nicotera, Giovanni, "Development and Fate of Muslim Radicalism in China", *Asian Issues*, Vol. 5, No. 1, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2019, pp. 29-38.
- N. V. Tseykovets, "Conceptual Approaches to Understanding and Ensuring National Economic Security: Scientific Theories and State Strategies", No. 1 (29), pp. 129-157.
- Panier, Alice, "Minilateralism: A New Form of Defense Cooperation", *Foreign Policy*, Spring, 2005, pp. 37-48.
- Paramonov Oleg, Puzanova Olga, "Tokyo's Diplomacy in Eurasia: Successes and Failures", *Journal of Eurasian Studies*, Vol. 9, Issue, 2, July, 2018, pp. 134-142.
- Perišić, Srđan, "The Geopolitics of China's Project One Belt One Road", in, Dragan Stanar, Miša Stojadinović (eds.), *Geopolitical and Security Challenges in Southeastern Europe*, Center for Strategic Forecast, Belgrade, 2019, pp. 255-276.
- Pizzorno, Alessandro, "Rationality and Recognition", in, Donatella della Porta and Michael Keating (eds.), *Approaches and Methodologies in the Social Sciences - A Pluralist Perspective*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.

- Pop, Irina Ionela, “China’s Energy Strategy in Central Asia: Interactions with Russia, India and Japan”, *UNISCI Discussion Papers*, No. 24, October 2010, pp. 197-220.
- Pradt, Tilman, *China’s New Foreign Policy – Military Modernisation, Multilateralism and the ‘China Threat’*, Palgrave Macmillan, Berlin, 2016.
- Rally, James, “Goeconomics in Chinese Foreign Policy”, in, Robert D. Blackwill, Jennifer M. Harris (eds.), *War by Other Means – Goeconomics and Statecraft*, Harvard University Press, USA, 2016.
- Robert D. Blackwill and Jennifer M. Harris (eds.), *War by Other Means – Goeconomics and Statecraft*, The Balknap Press of Harvard University Press, London, 2016.
- Ruggie, John Gerard, “Multilateralism: The Anatomy of an Institution”, *International Organization*, Vol. 46, No. 3, Summer, 1992, pp. 561-598.
- Ruland, Jurgen, “ASEAN and the European Union: A Blumpy Inter-regional Relationship”, *Occasional Paper*, C 95, Center for European Integration Studies, Bohn, 2001, pp. 1-43.
- Rumer, Eugene, “The United States and Central Asia in Search for Strategy”, in, Eugene Rumer et al. (eds.), *Central Asia – Views from Washington, Moscow, and Beijing*, Armonk, New York, 2007.
- Sahgal, Arun, Anand, Vinod, “Strategic Environment in Central Asia and India”, in, Nirmala Joshi (eds.), *Reconnecting India and Central Asia, Emerging Security and Economic Dimensions*, Central Asia - Caucasus Institute, Singapore, 2010, pp. 33-81.
- Sakwa, Richard, *The Rise and Fall of the Soviet Union 1917-1991*, Routledge, London, 1995.
- Sanchez, Alejandro, “A Central Asian Security Paradigm: Russia and Uzbekistan”, *Small Wars and Insurgencies*, Vol. 18, No. 1, March, 2007, pp. 113-133.
- Sasley, Brent E., “Turkey in Central Asia: Turkish Identity as Enabler or Impediment”, in, Emilin Kavalski (eds.), *The New Central Asia – The Regional Impact of International Actors*, World Scientific, Australia, 2010, pp. 191-215.
- Shambaugh, David, “China Engages Asia – Reshaping Regional Order”, *International Security*, Vol. 29, No. 3, 2005, pp. 64-99.
- Shambaugh, David, “Coping with a Conflicted China”, *The Washington Quarterly*, 34:1, 2011, pp. 7-27.
- Shambaugh, David, “Return to the Middle Kingdom”? China and Asia in the Early Twenty-First Century, in *Power Shift – China and Asia’s New Dynamics*, University of California Press, USA, 2005.
- Shapiro, Jacob, “Gli Stati Uniti Controllano già le Vie della Seta”, *Limes*, 1/2017, Roma, pp. 93-103.
- Share, Michael B., “The Great Game Revisited: Three Empires Collide in Chinese Turkestan (Xinjiang)”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 67, No. 7, September 2015, pp. 1102-1129.

- Shavialiova, Maryna, “Energy Cooperation and Competition within the SCO”, in, Anatolij A. Razanov (eds.), *The Shanghai Cooperation Organization and Central Asia`s Energy Security*, The Geneva Centre for Democratic Control and Armed Forces, Geneva, 2013.
- Smith Simon J., Kavalski Emilian, “NATO`s Partnership with Central Asia: Cooperation a la carte”, in, Emilin Kavalski (eds.), *The New Central Asia – The Regional Impact of International Actors*, World Scientific, Australia, 2010, pp. 29-49.
- Song, Weiqing, “Interests, Power and China`s Difficult Game in the Shanghai Cooperation Organization (SCO)”, *Journal of Contemporary China*, Vol. 23, No. 85, 2014, pp. 85-101.
- Song, Weiqing, “Peaceful Rise from the Border: Chinese Practice of Diplomatic Leadership in the Shanghai Cooperation Organization”, y Yufan Hao, Bill K.P. Chou, *China`s Policies on its Borderlands and the International Implications*, World Scientific, University of Macao, China, 2011, pp. 47-68.
- Standish, J. F., “The Persian War of 1856-1857”, *Middle Eastern Studies*, Vol. 3, No. 1, October, 1966, pp. 18-45.
- Stefanović-Štambuk, Jelica, „Multilateralizam i interregionalizam za novu arhitekturu globalne vladavine“, *Godišnjak FPN 2009*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2009, str. 417-436.
- Stefanović-Štambuk, Jelica, *Diplomatija u međunarodnim odnosima*, Čigoja štampa, Beograd, 2009.
- Strange, Susan, *States and Market: Introduction to International Political Economy*, Continuum, London, 1994.
- Tanner Murray Scot, Bellacqua James, “China`s Response to Terrorism”, *CNA Analysis & Solutions*, Report sponsored by the U.S.-China Economic and Security Review Commission, Washington, June, 2016.
- Teichmann, Christian, “Canals, Cotton, and the Limits of De-Colonization in Soviet Uzbekistan, 1924-1941”, *Central Asian Survey*, Vol. 26, No. 4, December, 2007, pp. 499-519.
- Tichy, Lukas, “The Islamic State Oil and Gas Strategy in North Africa”, *Energy Strategy Reviews*, Vol. 24, April, 2019, pp. 254-260.
- Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific, China`s Rise and Challenges to U.S. Maritime Strategy*, Naval Institute Press, Maryland.
- Trailovic, Dragan, “Economic Development and Ethnic Conflicts: Evidence from Xinjiang, PR China”, *Asian Issues*, Vol. 4, No. 1, Institute for Asian Studies, Belgrade, 2018, pp. 63-71.
- Trenin, Dmitri, “Russia and Central Asia – Interests, Policies, and Prospects”, in, Eugene Rumer et al. (eds.), *Central Asia – Views from Washington, Moscow, and Beijing*, Armonk, New York, 2007.
- Wacker, Gudrun, “China and its Central Asian Neighbours”, y, Yufan Hao, Bill K.P. Chou, *China`s Policies on its Borderlands and the International Implications*, World Scientific, University of Macao, China, 2011, pp. 69-92.

- Wang Jin, Kong Dehang, “Counter-Terrorism Cooperation between China and Central Asian States in the Shanghai Cooperation Organization”, *China Quarterly on China Strategic Studies*, Vol. 5, No. 1, Shanghai Institute for International Studies, 2019, pp. 65-79.
- Wang, Jianwei, “China’s Multilateral Diplomacy in New Millennium”, in, Yong Deng, Fei-ling Wang (eds.), *China Rising, Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*, Rowman & Littlefield Publishers, INC., New York, 2005, pp. 159-201.
- Weixing Hu, Weizhan Meng, “The US Indo-Pacific Strategy and China’s Response”, *The China Review*, Vol. 20, No. 3, August 2020, pp. 143-176.
- Wenmu, Zhang, “Sea Power and China’s Strategic Choices”, *China’s Security*, 2006, pp. 17-31.
- Wenmu, Zhang, *On China’s Sea Power*, наведено према, Simone Dossi, *China Between the Mainland and the Sea*, XXIV Convegno SISP, Venice, 2010, pp. 1-42.
- Wheeler, G. E., “Soviet Policy in Central Asia”, *International Affairs*, Vol. 31, No. 3, July, 1955, Royal Institute of International Affairs, pp. 317-326.
- Wilson, Jeanne L., “Coloured Revolution: The View from Moscow and Beijing”, *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, Vol. 25, No. 2-3, June-September, 2009, pp. 369-395.
- Wu Guoguang, Lansdowne Helen, “International Multilateralism with Chinese Characteristics – Attitude Changes, Policy Imperatives and Regional Impacts”, in, Guoguang Wu, Helen Lansdowne (eds.), *China Turns to Multilateralism – Foreign Policy and Regional Security*, Routledge, New York, 2008, pp. 3-19.
- Wuthnow Joel & all, “Diverse Multilateralism: Four Strategies in China’s Multilateral Diplomacy”, *Journal of Chinese Political Sciences*, Vol. 1, No.1, 2012, pp. 269-290.
- Wuthnow, Joel, “Asian Security without the United States? Examining China’s Security Strategy in Maritime and Continental Asia”, *Asian Security*, Vol. 14, No.3, September, 2017, pp. 230-245.
- Wuthnow, Joel, “U.S. ‘Minilateralism’ in Asia and China’s Responses: A New Security Dilemma”, *Journal of Contemporary China*, Vol. 28, No. 115, 2019, pp. 133-150.
- Xuetong, Yan, *Ancient Chinese Thought, Modern Chinese Power*, Princenton University Press, United Kingdom, 2011.
- Xuetong, Yan, *Leadership and the Rise of Great Powers*, Princenton University Press, USA, 2019, pp. 134-136.
- Yahuda, Michael, “China’s Dilemmas in Thinking about Regional Security Architecture”, *The Pacific Review*, Vol. 16, No. 2, 2003, pp. 189-206.
- Yaqing, Qin, “A Relational Theory of World Politics”, *International Studies Review*, 2016 (18), pp. 33-47.
- Yaqing, Qin, “International Society as a Process: Institutions, Identites, and China’s Peaceful Rise”, *The Chinese Journal of International Politics*, Vol. 3, 2010, pp. 129-153.

- Yee Herbert, Storey Ian, "Introduction", in, Herbert Yee, Ian Storey (eds.), *The China Threat: Perception, Myths and Reality*, Routledge, London.
- Yelery, Aravind, "China's Currency Swap Agreements: Recent Trends", *China Report*, 52:2, 2016, pp. 138-150.
- Yongding, Yu, "Revisiting the Internationalization of Yuan", in, Shao Binhong (eds.), *China in the World*, 2nd edition, Brill, Boston, 2014, pp. 232-257.
- Yu, Hong, "Motivation behind China's 'One Belt, One Road' Initiatives and Establishment of the Asian Infrastructure Investment Bank", *Journal of Contemporary China*, Vol. 26, No. 105, 2017, pp. 353-368.
- Yufan Hao, Bill K.P. Chou, "China's Borderlands and Their International Implications", y, Yufan Hao, Bill K.P. Chou, *China's Policies on its Borderlands and the International Implications*, World Scientific, University of Macao, China, 2011, pp. 1-18.
- Yunling Zhang, Shiping Tang, "China Regional Strategy", in, David Shambaugh (eds.), *Power Shift – China and Asia's New Dynamics*, University of California Press, USA, 2005.
- Yu-Sheng Cheng, Joseph, "Multilateralism – Theoretical Issues and China's Approach in Foreign Policy", in, Joseph Yu-Sheng Cheng (eds.), *Multilateral Approach in China's Foreign Policy*, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd, Singapore, 2018.
- Zabortseva, Yelena Nikolayevna, "From the "Forgotten Region" to the "Great Game" Region: On the Development of Geopolitics in Central Asia", *Journal of Eurasian Studies*, Vol. 3, Issue, 2, July, 2012, pp. 168-176.
- Zbigniew Brzezinski, *Velika šahovska ploča*, Varaždin, Interland, 2000.
- Ze, Shi, "Empowering the Belt and Road with Energy and Resource Cooperation", *China international Studies*, July/August 2018, China Institute of International Studies, Beijing, 2018, pp. 58-75.
- Zerba, Shaio, "China's Lybia Evacuation Operation: A New Diplomatic Imperative – Overseas Citizens Protection", *Journal of Contemporary China*, Vol. 23, No. 90, 2014, pp. 1093-1112.
- Zhang Fan, Yu Miaojie, Jin Yang, "The Effect of RMB Internationalization on Belt and Road Initiative: Evidence from Bilateral Swap Agreements", *Emerging Markets Finance and Trade*, Vol. 53, No. 12, 2017, p. 2849.
- Zhang, Chi, *The Domestic Dynamics of China's Energy Diplomacy*, World Scientific Publishing, Co. Pte. Ltd, Singapore.
- Zhang, Feng, "Rethinking China's Grand Strategy: Beijing's Evolving National Interests and Strategic Idea since the Reform Era", *International Politics*, Vol. 49, 2012, pp. 318-345.
- Zhang, Jian, "China's New Foreign Policy Under Xi Jinping: Towards 'peaceful rise 2.0.'?", *Global Change, Peace & Security*, Vol. 27, No. 1, 2015, pp. 5-19.

- Zhao, Minghao, "March Westwards" and a New Look on China's Grand Strategy", *Mediterranean Quarterly*, Vol. 26. No. 1. 2015, pp. 97-116.
- Zheng Yongnian, Tok Sow Keat, „China's Peaceful Rise: Theory and Practice”, *Discussion Paper 1*, China Policy Institute, The University of Nottingham.
- Zhou, Jiayi, "Chinese Agrarian Capitalism in the Russian Far East", *Conference Paper No.34*, The Regional Center for Social Sciences and Sustainable Development, Chang Mai University, May, 2015.
- Zicheng, Ye, *Land Power Development and the Rise and Fall of Great Powers. The Geopolitical Environment and the Geo-strategic Choices of China's Peaceful Development*, наведено према, Simone Dossi, *China between the Mainland and the Sea*, XXIV Convegno SISP, Venice, 2010, pp. 1-41.
- Авијуцки, Вјачеслав, *Континенталне геополитике*, Клио, Београд, 2009.
- Бошко Јакшић, „Геостратегија и геополитика Централне Азије: „Велика Игра“, у Драгана Митровић (ур.), *Геополитика и геоекономија Азије*, Регионалне студије Азије, ФПН, Београд, 2009.
- В. П. Потемкин, *Историја дипломатије - Дипломатија новог доба, књига 2*, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1949.
- Вуковић, Небојша, *Логика империје – Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, Београд, Нација прес, 2007.
- Дугин, Александар, *Основи геополитике – књига 1*, Екопрес, Зрењанин, 2004.
- Жерне, Жак, *Кинески свет*, Клио, Београд, 2003.
- Зарић, Иван, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2018.
- Кисинџер, Хенри, *Дипломатија*, ClubPlus, Београд, 2016.
- Кривокапић, Борис, *Енциклопедијски речник међународног права и међународних односа*, Службени гласник. Београд, 2010.
- Макиндер, Халфорд, *Демократски идеали и стварност*, Metaphysica, Београд, 2009.
- Миршајмер, Џон, *Трагедија политике великих сила*, Удружење за студије САД у Србији, Чигоја Штамп, Београд, 2017.
- Митровић Драгана, Траиловић Драган, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска политичка мисао*, Vol. 44, No. 2; Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 133-155.
- Митровић Драгана, Траиловић Драган, „Геополитичке последице кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, у, Миломир Степић (ур.), *Србија и евроазијски геополитички простор*, Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 177-194.

- Митровић, Драгана, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре Азије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, бр. 1-2, Београд, 2007, стр. 219-242;
- Митровић, Драгана, „Кина, економска модернизација и њена одрживост“, у Митровић Драгана (ур.), *Развојна политика и развојни ресурси земаља Азије*, Факултет политичких наука, Београд, 2009.
- Митровић, Драгана, „Од `социјалистичке модернизације` до `Кинеског сна` - 40 година политике реформе и отварања НР Кине“, предавање одржано на Српској академији науке и уметности, Београд, 14. децембар 2018. године.
- Митровић, Драгана, „Опште одлике политичког система Народне Републике Кине“, Факултет политичких наука, Београд, 2013, стр. 1-15. Тескт је писан као литература за спремање испита Политички системи земаља Азије, на Мастер програму Регионалне студије Азије.
- Митровић, Драгана, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, бр. 3-4, 2007, Институт за политичке студије, Београд, стр. 125-142.
- Митровић, Драгана, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995
- Митровић, Драгана, *Међународна политичка економија*, Чигоја штампа, Београд, 2012.
- Мојси, Доминик, *Геополитика емоција*, Клио, Београд, 2012.
- Перишић, Срђан, „Геополитичко понашање савремене Турске“, *Војно дело*, 7/2008, година LXX, Министарство одбране Републике Србије, Београд, стр. 53-64.
- Петровић, Драган, *Геополитика постсовјетског простора*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2009.
- Пророковић, Душан, *Ера мултиполарности*, Службени гласник, Београд, 2018.
- Рачић Обрад, Димитријевић Војин, *Међународне организације*, Службени гласник, Београд, 2011.
- Симић, Драган, *Светска политика*, Факултет политичких наука, Чигоја штампа, Београд, 2009.
- Стефановић-Штамбук, Јелица, „Предвиђања тежишних праваца међународних односа после глобалне кризе“, *Српска политичка мисао*, бр. 2/2010, Институт за политичке студије, Београд, 2010, стр. 297-333.
- Стефановић-Штамбук, Јелица, „Региони у ‘старом’ и ‘новом’ међународном регионализму: успостављање новог ‘нивоа анализе’ светске политике“, *Српска политичка мисао*, Vol. 25, No. 3/2009, стр. 103-133.
- Танасковић, Дарко, *Неоосманализам - Повратак Турске на Балкан*, Службени гласник, Београд, 2011.
- Траиловић, Драган, „Религијски екстремизам у Централној Азији“, *Азијске свеске*, бр. 1, вол. 2, 2016, Институт за азијске студије, Београд, стр. 66-74.

Траиловић, Драган, *Утицај међународних чинилаца на етничке сукобе у Народној Републици Кини*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2019.

Хантингтон, Самјуел, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998.

叶自成, “中国的和平发展: 陆权的回归与发展 – (Ye Zicheng, *Zhongguo de heping fazhan: Lu quan de huiguiyufazhan*), Ye Zicheng, *China's Peaceful Development: The Return and Development of the Continental Powers*), *World Economics and Politics*, Vol. 2, 2007, pp. 23-31.

唐世平, 张蕴岭, *中国的地区战略* (Tang Shiping, Zhang Yunling, *Zhongguo de diqu zhanlue*), Tang Shiping, Zhang Yunling, “China's Regional Strategy”, *World of Economics and Politics*, No. 6, 2004, pp. 8-13.

王学玉, *国际安全的地区化: 一个分析的框架* (Wang Xueyu, *Guojianquan de diquhua: yigefenxi de kuangjia*), Wang Xueyu, “The Regionalization of International Security – An Analytic Framework”, *Chinese Social Science*, 2003, pp.17- 22.

秦亚青, *关于构建中国特色外交理论的若干思考* (Qin Yaqin, *Guanyu guojian zhongguo tese waijiao lilun de ruogan sikao*), Qin Yaqin, “Reflections on the Development of a Chinese Theory of Diplomacy”, *Foreign Affairs Review*, No. 101, 2008, pp. 9-17.

秦天, *21 世纪前期反恐形势与中国反恐军事力量建设*, (Qin Tian, *21 shijie qianqi fankong xingshi yu zhongguo fankong junshi liliang jianshe*), Qin Tian, “Counter-Terrorism Situation in the Early 21st Century and China's Counter-Terrorism Military Force Building”, *China Academic Journal*, January, 2017, pp. 50-59.

郭永良, *论反恐怖人民战争* (Guo Yongliang, *Lun fan kongbu renmin zhanzheng*), “On People's War on Terror”, *China's Military Science*, 2016, pp. 60-67.

门洪华, *国际机制与中国的战略选择* (Men Honghua, *guoji jizhe yu zhongguo de zhanlue xuan ze*), “International Mechanism and Strategic Choices for China”, *Chinese Social Science*, Institute for World Economy and Politics, Beijing, 2001, pp. 178-189

2. Интернет архива:

“A New Study Tracks the Surge in Chinese Loans to Poor Countries”, *The Economist*. Доступно на: <https://www.economist.com/finance-and-economics/2019/07/13/a-new-study-tracks-the-surge-in-chinese-loans-to-poor-countries>.

“Article by the Executive Director, Center for Global and Strategic Studies of Pakistan Khalid Taimur Akrm on the Economic Potential of the SCO”, *SCO/News*. Доступно на: <http://eng.sectesco.org/news/20200428/644757.html>.

“Ashgabat Agreement Explained”, *Ideal Markisen*. Доступно на: <http://www.ideal-markisen.de/ashgabat-agreement-explained/>.

“BRICS Nations Agree to Create \$100 Billion Forex Pool”, *The Economic Times*. Доступно на: <https://economictimes.indiatimes.com/news/economy/finance/brics-nations-agree-to-create-100-billion-forex-pool/articleshow/47978331.cms?from=mdr>.

- “Building Stronger National Defence a Crucial Goal, Says Chinese President Xi Jinping”, *The Strait Times*. Доступно на: <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/building-stronger-national-defence-a-crucial-goal-says-chinese-president-xi-jinping>.
- “Caspian Guard”, *Global Security*. Доступно на: <https://www.globalsecurity.org/military/ops/caspian-guard.htm>.
- “Central Asia: Border Disputes and Conflict Potential”, *Europe and Central Asia*, Report 33, April, 2002, International Crises Group. Доступно на: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/central-asia/tajikistan/central-asia-border-disputes-and-conflict-potential>.
- “Central Asia’s Silk Road Rivalries”, *International Crisis Group*, Report No. 245, 2007. Доступно на: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/central-asia/245-central-asias-silk-road-rivalries>.
- “China ‘Pledges \$400bn’ to Develop Iran’s Energy, Transport and Manufacturing Sectors”, *Global Construction Review*. Доступно на: <http://www.globalconstructionreview.com/news/china-develop-arctic-silk-road/>.
- “China Cross-border RMB Settlement: Accumulation: Trade”, *CEIC*. Доступно на: <https://www.ceicdata.com/en/china/crossborder-rmb-settlement/crossborder-rmb-settlement-accumulation-trade>.
- “China Foreign Exchange Reserves”, *Trading Economics*. Доступно на: <https://tradingeconomics.com/china/foreign-exchange-reserves>.
- “China May Get S-400 Systems in 2018 – Rostech Head”, *Russia Beyond*. Доступно на: https://www.rbth.com/news/2016/06/03/china-may-get-s-400-systems-in-2018-rostech-head_599873.
- “China Oil Giant Dealt a Setback”, *New York Times*., Доступно на: <https://www.nytimes.com/2003/05/13/business/china-oil-giant-dealt-a-setback.html>.
- “China Ratifies SCO Convention on Countering Extremism”, *China Daily*. Доступно на: <https://www.chinadailyhk.com/articles/173/169/72/1546073176233.html>.
- “China Statistical Yearbook 2018”, *National Bureau of Statistics of China*. Доступно на: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/indexeh.htm>.
- “China, Russia Agree to Upgrade Relations for New Era”, *Xinhua*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/english/2019-06/06/c_138119879_2.htm.
- “China’s Crude Oil Imports Surpassed 10 million Barrels per Day in 2019”, *U.S. Energy Information Administration*. Доступно на: <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=43216>.
- “Chinese Militants Get Islamic State ‘Terrorist Training’: Media”, *Reuters*. Доступно на: <https://www.reuters.com/article/us-china-xinjiang/chinese-militants-get-islamic-state-terrorist-training-media-idUSKCN0HH10J20140922>.
- “CNPC: Line C of Central Asia – China Gas Pipeline Operational”, *Offshore Energy*. Доступно на: <https://www.offshore-energy.biz/cnpc-line-c-of-central-asia-china-gas-pipeline-operational/>.

- “Fact Check: Does ANZUS Commit the US to Come to Australia’s Aid, as Foreign Minister Julie Bishop Claims”, *RMIT ABC*. Доступно на: <https://www.abc.net.au/news/2014-07-08/does-anzus-commit-us-to-come-to-australias-aid-fact-check/5559288>.
- “From China to Iran via Kyrgyzstan: Is the Faster Rail Link Real”, *Rail Freight*. Доступно на: <https://www.railfreight.com/beltandroad/2019/11/04/from-china-to-iran-via-kyrgyzstan-is-faster-rail-link-real/?gdp=accept>.
- “Going abroad - The World in Their Hands”, *The Economist*. Доступно на: <https://www.economist.com/special-report/2012/01/21/the-world-in-their-hands>.
- “Gordon Brown Says Pentagon Mised UK over case for Iraq Invasion”, *The Guardian*. Доступно на: <https://www.theguardian.com/world/2017/nov/05/iraq-weapons-mass-destruction-america-mised-britain-gordon-brown>.
- “Great Potential Exists for Energy Cooperation between Turkey and US”, *Daily Sabah*. Доступно на: <https://www.dailysabah.com/energy/2019/04/17/great-potential-exists-for-energy-cooperation-between-turkey-us>.
- “India-China Border Dispute”, *Global Security*. Доступно на: https://www.globalsecurity.org/military/world/war/india-china_conflicts.htm.
- “Is China a World’s Top Trader”, *China Power*. Доступно на: <https://chinapower.csis.org/trade-partner/>.
- “Islamist Group Claims Responsibility for Attack on China’s Tiananmen Square”, *The Guardian*. Доступно на: <https://www.theguardian.com/world/2013/nov/25/islamist-china-tiananmen-beijing-attack>.
- “Japan Reports Worst September Trade Figures in 30 Years”, *Telegraph*. Доступно на: <https://www.telegraph.co.uk/finance/financialcrisis/9624914/Japan-reports-worst-September-trade-figures-in-30-years.html>.
- “Kazakhstan-China Crude Oil Pipeline”, *Hydrocarbons Technology*. Доступно на: <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/kazakhstan-china-crude-oil-pipeline/>.
- “Map Connecting Central Asia”, *Financial Times*. Доступно на: <https://www.ft.com/content/ee5cf40a-15e5-11e6-9d98-00386a18e39d>.
- “Military Regions/Military Area Command”, *Global Security*. Доступно на: <https://www.globalsecurity.org/military/world/china/mr.htm>.
- “Mongolia’s ‘Rebalance’ towards Russia and China”, *DW*. Доступно на: <https://www.dw.com/en/mongolias-rebalance-towards-russia-and-china/a-17892498>.
- “Nearly 120 mln Tonnes of Crude Oil Piped from Kazakhstan to China”, *Global Times*. Доступно на: <https://www.globaltimes.cn/content/1152532.shtml>.
- “New Silk Road: Realizing China’s Dream”, *Asia Money*. Доступно на: <https://www.euromoney.com/article/b1b3gssw2d1dlq/new-silk-road-realizing-china39s-dream>.

- “Q&A: U.S. Military Bases in Central Asia”, *New York Times*. Доступно на: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/cfr/international/slot2_072605.html.
- “Relations with Kazakhstan”, *NATO*. Доступно на: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49598.htm.
- “SCO Countries Hold Drill Targeting Cyber Terrorism”, *Xinhua*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/english/2017-12/06/c_136806108.htm.
- “SCO Members Thwart More Than 550 Terrorist Attacks over 3-year period”, *TASS*. Доступно на: <https://tass.com/world/972509>.
- “SCO’s Public Diplomacy Center Holds Round Table on International Relations”, *Xinhua*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/english/2019-05/01/c_138027552.htm.
- “The Asian Financial Crises of 1997-1998”, *China Daily*. Доступно на: http://www.chinadaily.com.cn/china/HK15th/2012-06/07/content_15483587.htm.
- “The Chinese Gas Market”, *SNAM*. Доступно на: http://www.snamatlas.it/world_of_gas?focus=10.
- “The Uyghur Tragedy: An Embarrassment for Turkey”, *Orient XXI*. Доступно на: <https://orientxxi.info/magazine/the-uyghur-tragedy-an-embarrassment-for-turkey,3332>.
- “U.S. Faces Tough ‘Great Game’ against China in Central Asia and Beyond”, *New York Times*. Доступно на: <https://www.nytimes.com/2020/02/13/world/asia/china-great-game-central-asia-trump.html>.
- “UN Chief Spotlights Partnership with SCO in Fighting Terrorism, Organized Crime”, *Xinhuanet*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/english/2019-11/20/c_138568584.htm.
- “Uyghurs Commemorate East Turkestan Anniversary”, *Radio Free Asia*. Доступно на: <https://www.rfa.org/english/news/uyghur/anniversary-11132013180240.html>.
- “Why the Shanghai Cooperation Organization Fails”, *National Interests*. Доступно на: <https://nationalinterest.org/blog/buzz/why-shanghai-cooperation-organization-fails-30197>.
- “美国西太平洋战略之我见,行御部落, (My opinion on the US Western Pacific Strategy, XZBU, Wu Won). Доступно на: <https://www.xzbu.com/1/view-141306.htm>.
- “Where Does China Import Crude Petroleum From”, *OEC*. Доступно на: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/import/chn/show/2709/2017/.
- „Отворен гасовод Снага Сибира, вредност пројекта 400 милијарди долара“, *PTC*. Доступно на: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/13/ekonomija/3757539/otvoren-gasovod-snaga-sibira-vrednost-projekta-400-milijardi-dolara.html>.
- 18th OSCE Conference Economic and Environmental Forum, The Chamber of Commerce of the United States. Доступно на: <https://www.osce.org/eea/41310?download=true>.
- About SCO, SCO. Доступно на: http://eng.sectesco.org/about_sco/.

- Adam Ni, Bates Gill, “The People`s Liberation Army Strategic Support Force: Update 2019”, *China Brief*, Vol. 19, No. 10, Global Research and Analyses. Доступно на: <https://jamestown.org/program/the-peoples-liberation-army-strategic-support-force-update-2019/>.
- Ahmad, Talmiz, “Silk- Road to (Economic) Heaven”, *Herald*. Доступно на: <https://herald.dawn.com/news/1153432>.
- Akhtar Mariam et al, “Shanghai Cooperation Organization and Conflict Resolution: A Comparative Study of Pakistan and India Bilateral Relations”, *NDU Journal*, 2018, pp. 89-97. Доступно на: <https://ndu.edu.pk/ndu-journal/2018/08-Shanghai-Coop-Org.pdf>.
- Akman, Sait, “Ancara Scomette su Middle Corridor e BRI”, *Istituto per gli Studi di Politica Internazionale*. Доступно на: <https://www.ispionline.it/it/pubblicazione/ankara-scomette-su-middle-corridor-e-bri-24519>.
- Alicia Garcia-Herrero, Jianwei Xu, “China`s Growing Presence on the Russian Market and What It Means for the European Union”, *Bruegel*. Доступно на: <https://www.bruegel.org/2019/11/chinas-growing-presence-on-the-russian-market-and-what-it-means-for-the-european-union/>.
- Avedissian, Karena, “Fact Sheet: What Is the Collective Security Treaty Organization”, *EVN Report*. Доступно на: <https://www.evnreport.com/understanding-the-region/fact-sheet-what-is-the-collective-security-treaty-organization>.
- Bacchi, Umberto, “Kyrgyzstan Halts Work at Chinese Gold Mine after Clashes”, *Reuters*. Доступно на: <https://www.reuters.com/article/us-kyrgyzstan-protests-mining-idUSKCN1UX200>.
- Baldakova, Oyuna, “China`s Central Asian Connection”, *MERICs*. Доступно на: <https://www.merics.org/en/blog/chinas-central-asian-connection>.
- Beehner, Lionel, “Asia: U.S. Military Bases in Central Asia”, *Council of Foreign Relations*. Доступно на: <https://www.cfr.org/background/asia-us-military-bases-central-asia>.
- Ben Westcott, Hamdi Alkhshali, “China, Russia and Iran Hold Joint Naval Drills in Gulf of Oman”, *CNN Business*. Доступно на: <https://edition.cnn.com/2019/12/27/asia/china-russia-iran-military-drills-intl-hnk/index.html>.
- Bhaya, Abhishek G, “Russia, India enhance China`s Trade Within SCO Amid Tariff War”, *CGTN*. Доступно на: <https://news.cgtn.com/news/2019-06-15/Russia-India-enhance-China-s-trade-within-SCO-amid-tariff-war-HxJMxlgSRy/index.html>.
- Bhaya, Abhishek G, “SCO Youth Campaign against Terrorism, Separatism Ahead of Hainan Assembly”, *CGTN*. Доступно на: https://news.cgtn.com/news/3d3d414d7755444e30457a6333566d54/share_p.html.
- Bo, Xiang, “Over 6200 Trains Trips Made between China, Europe in 6 Years”, *Xinhuanet*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/english/2017-12/26/c_136852817.htm.
- Bo, Zhou, “NATO and China Are Inching Towards Each Other”, *China-US Focus*. Доступно на: <https://www.chinausfocus.com/peace-security/china-and-nato-are-inching-towards-each-other>.

- Cappelletti, Cristin, “India e Cina: Mai Così Lontane, Pronti ad uno Scontro Militare”, *L'Indro*.
Доступно на: <https://www.lindro.it/india-e-cina-mai-cosi-lontane-pronti-ad-uno-scontro-militare/>.
- Chapter 3, Negotiations and Settlement of Border Dispute, pp. 94-118. Доступно на: http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/119862/9/09_chapter%203.pdf.
- Chaudhury, Dispanjan Roy, “India Likely to Join China-Russia Call for New Trading System on SCO Sideline”, *The Economic Times*. Доступно на: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/india-likely-to-join-china-russia-call-for-new-trading-system-on-sco-sidelines/articleshow/69719295.cms>.
- Cheney, Clayton, “2019: China`s Digital Silk Road: Strategic Technological Competition and Exporting Political Illiberalism”, *Pacific Forum*, Working Paper, Vol. 19, WP.8. Доступно на: https://www.pacforum.org/sites/default/files/issuesinsights_Vol19%20WP8FINAL.pdf.
- Chris Buckley, Ellen Barry, “China Tells India that It Won`t Back Down in Border Dispute”, *New York Times*. Доступно на: <https://www.nytimes.com/2017/08/04/world/asia/china-india-border-tensions.html>.
- Clover, Charles, “Russia and China Learn from each other as Military Ties Deepen”, *Financial Times*.
Доступно на: <https://www.ft.com/content/a3e35348-2962-11e6-8b18-91555f2f4fde>.
- Dasgupta, Saibal, “Putin Demands a Role in Eurasian Part of Belt and Road”, *VOA News*. Доступно на: <https://www.voanews.com/europe/putin-demands-role-eurasian-part-belt-and-road>.
- David Lague, Benjamin Kang Lim, “How China is Replacing America as Asia`s Military Titan”, *Reuters*. Доступно на: <https://www.reuters.com/investigates/special-report/china-army-xi/>.
- Dawood Sofi, Mohammad, “The Dynamics of Pakistan-Central Asia Engagement”, *Daily Sabah*. Доступно на: <https://www.dailysabah.com/op-ed/2019/01/15/the-dynamics-of-pakistan-central-asia-engagement>.
- de Haas, Marcel, “The `Peace Mission 2007` Exercise: The Shanghai Cooperation Organization Advances”, *Central Asian Series*, 7/28, Advanced Research and Assessment Group.
Доступно на: https://www.files.ethz.ch/isn/92599/07_Sept_Peace.pdf.
- Dingli, Shen, “Don`t Shun the Idea of Setting-up Overseas Military Bases”, *China.org.cn*. Доступно на: http://www.china.org.cn/opinion/2010-01/28/content_19324522.htm.
- Downs, Erica, “China`s New Energy Administration”, *China Business Review*, November-December, 2008. Доступно на: http://www.frankhaugwitz.eu/doks/policy/2008_11_China_NEA_Brookings.pdf.
- Ekman, Alice, *China`s Multilateralism: Higher Ambitions*, Institute for Strategic Studies. Доступно на: <https://www.iss.europa.eu/content/chinas-multilateralism-higher-ambitions>.
- Fackler Martin, Johnson, Ian, “Sleepy Island and a Smoldering Dispute”, *New York Times*.
Доступно на: <https://www.nytimes.com/2012/09/21/world/asia/japan-china-trade-ties-complicate-island-dispute.html>.

- Fazl-E-Haider, Syed, “Shifting Alliances in the Gulf a Boon to China”, *The Interpreter*. Доступно на: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/shifting-alliances-gulf-boon-china>.
- Feigenbaum, Evan. A., *The Shanghai Cooperation Organization and the Future of Central Asia*, U.S. Department of State. Доступно на: <https://2001-2009.state.gov/p/sca/rls/rm/2007/91858.htm>.
- Feldstein, Steven, “When It Comes to Digital Authoritarianism, China is a Challenge – But Not the Only Challenge”, *Carnegie Endowment for International Peace*. Доступно на: <https://carnegieendowment.org/2020/02/12/when-it-comes-to-digital-authoritarianism-china-is-challenge-but-not-only-challenge-pub-81075>.
- Friedman, George, “The Geopolitics of China”, *Investors Insight*. Доступно на: http://www.investorsinsight.com/blogs/john_mauldins_outside_the_box/archive/2008/06/12/the-geopolitics-of-china.aspx.
- Gabuev, Alexander, “Friends with Benefits: Russian-Chinese Relations after the Ukraine Crises”, *Carnegie Moscow Center*. Доступно на: <https://carnegie.ru/2016/06/29/friends-with-benefits-russian-chinese-relations-after-ukraine-crisis-pub-63953>.
- Gabuev, Alexander, “Taming the Dragon: How Can Russia Benefit from China’s Financial Ambitions in the SCO”, *Russia in the Global Affairs*. Доступно на: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/taming-the-dragon/>.
- Gnanasagaran, Angaindrankumar, “Is Minilateralism the Way Forward“, *The ASEAN Post*. Доступно на: <https://theaseanpost.com/article/minilateralism-way-forward>.
- Gragam-Harrison, Emma, “China Has Built 380 Internment Camps in Xinjiang, Study Finds”, *The Guardian*. Доступно на: <https://www.theguardian.com/world/2020/sep/24/china-has-built-380-internment-camps-in-xinjiang-study-finds>.
- Grossman, Derek, “China Will Regret India’s Entry Into the Shanghai Cooperation Organization”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2017/07/china-will-regret-indias-entry-into-the-shanghai-cooperation-organization/>.
- Haidar, Suhasini, “India Shouldnot Have Joined U.S. Ban Says Iran”, *The Hindu Times*. Доступно на: <https://www.thehindu.com/news/national/india-should-not-have-joined-us-ban-says-iran/article29386180.ece>.
- Han, Bochen, “The China-Russia-Mongolia Trilateral Gains Steam”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2015/11/the-china-russia-mongolia-trilateral-gains-steam/>.
- Hashimova, Umida, “Before and Beyond 5G: Central Asia’s Huawei Connections”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2020/02/before-and-beyond-5g-central-asias-huawei-connections/>.
- Hille, Kathrin, “Beijing Boosts Military Budget by 7.5%”, *Financial Times*. Доступно на: <https://www.ft.com/content/5956db00-3e28-11e9-b896-fe36ec32aece>.
- Hillman, Jonathan E., “China and Russia: Economic Unequals”, *Center for Strategic and International Studies*. Доступно на: <https://www.csis.org/analysis/china-and-russia-economic-unequals>.

- Hillman, Jonathan E., *The Rise of China-Europe Railways*, Center for Strategic & International Studies. Доступно на: https://www.csis.org/analysis/rise-china-europe-railways#_ftn27.
- Hudson Lockett, Eva Szalay, “Why the Renminbi’s Challenge to the Dollar has faded”, *Financial Times*. Доступно на: <https://www.ft.com/content/ba410544-ecba-11e9-ad1e-4367d8281195>.
- Husein, Sayed, “Russia Emerges; An Indispensible Partner to Belt & Road Initiative”, *Belt & Road News*. Доступно на: <https://www.beltandroad.news/2020/05/05/russia-emerges-an-indispensable-partner-to-belt-road-initiative/>.
- Iida, Masafumi, “Xi Jinping’s Foreign Posture: Both Cooperative and Hardline”, *China’s Strategy for Reshaping the Asian Order and its Ramifications – China National Security Report 2019*. Доступно на: http://www.nids.mod.go.jp/publication/chinareport/pdf/china_report_EN_web_2019_A01.pdf.
- Indeo, Fabio, “Russia and China in Central Asia: Growing Geopolitical Competition”, *ISPI Policy Brief*, No. 199, October, 2010, Istituto per gli Studi di Politica Internazionale. Доступно на: https://www.ispionline.it/sites/default/files/publicazioni/pb_199_20101.pdf.
- Jennifer Duggan, “China Pledges to Cut Emissions at UN Climate Summit”, *The Guardian*. Доступно на: <https://www.theguardian.com/environment/chinas-choice/2014/sep/24/china-pledges-to-cut-emissions-at-un-climate-summit>.
- Jia Hao, Chan, “China’s Digital Silk Road: A Game Changer for Asian Economies”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2019/04/chinas-digital-silk-road-a-game-changer-for-asian-economies/>.
- Jiechi, Yang, “Implementing Chinese Dream”, *The National Interest*. Доступно на: <https://nationalinterest.org/commentary/implementing-the-chinese-dream-9026?page=0%2C1>.
- Jing, Yang, “Ask China: Win-Win Cooperation in Agriculture along ‘Belt and Road’”, *CGTN*. Доступно на: https://news.cgtn.com/news/3d417a4d7a597a4d/share_p.html.
- Julienne, Marc, “La Chine en Asie central, un nouvel acteur de sécurité en zone d’influence russe”, *La revue Géopolitique*. Доступно на: <https://www.diploweb.com/La-Chine-en-Asie-centrale-un-nouvel-acteur-de-securite-en-zone-d-influence-russe.html>.
- K. Iqbal, “SCO Comes of Age”, *The Nation*. Доступно на: <https://nation.com.pk/13-Jul-2015/sco-comes-of-age>.
- Kamdar, Bansari, “What to Make of India’s Absence from the Second Belt and Road Forum?”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2019/05/what-to-make-of-indias-absence-from-the-second-belt-and-road-forum/>.
- Karimova, Aynur, “Japan Interested in Investing in Int’l Sea Trade Port of Turkmenistan”, *Azernews*. Доступно на: <https://www.azernews.az/region/85672.html>.

- Khan, Mehmood Ul-Hassan, *SCO: Regional Security Dynamics and World Power Politics*. Доступно на: <https://www.opfblog.com/12984/sco-regional-security-dynamics-and-world-power-politics/>.
- Kissinger, Henry, “The Stakes with China”, *The Washington Post*. Доступно на: <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1996/03/31/the-stakes-with-china/65f6afae-a918-404e-ac8b-408e914a6830/>.
- Kratz Agatha et al., “New Data on the “Debt Trap” Question”, *Rhodium Group*. Доступно на: <https://rhg.com/research/new-data-on-the-debt-trap-question/>.
- Kucera, Joshua, “What Does Adding India and Pakistan Mean for SCO”, *Eurasianet*. Доступно на: <https://eurasianet.org/what-does-adding-india-and-pakistan-mean-for-the-sco>.
- Leng, Sindy, “China Ends Presidential Term Limits, but What Other Changes Were Made to the Constitution”, *South China Morning Post*. Доступно на: <https://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2136740/china-ends-presidential-term-limits-what-other-changes>.
- Levina, Maria, “China-Kyrgyzstan-Uzbekistan Railway to Improve Attractiveness of Central Asia”, *Stratfor*. Доступно на: <https://worldview.stratfor.com/article/china-kyrgyzstan-uzbekistan-railway-improve-attractiveness-central-asia>.
- Li Ziguo, Wang Jiawei, “Connecting the BRI with Eurasian Economic Union Is Strategic Choice of China, Russia”, *China International Studies*, China Institute of International Studies, Beijing. Доступно на: http://www.ciis.org.cn/english/2019-06/10/content_40780998.html.
- Li, Xia, “China-SCO Local Economic Cooperation Demonstration Zone To Be Built in Qingdao”, *Xinhua*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/english/2019-10/29/c_138510618.htm.
- Liang Jun, Gao Yinan, “China, Russia Ink Long-Awaited Gas Deal”, *English. People. CN*. Доступно на: <http://en.people.cn/n/2014/0522/c90883-8730698.html>.
- Lin, Zhou, “China-Kazakhstan Apple Friendship Parks Flourish”, *China Today*. Доступно на: http://www.chinatoday.com.cn/english/report/2017-03/01/content_736352.htm.
- Lukin, Alexander, “The Shanghai Cooperation Organization: What Next”, *Russia in Global Affairs*. Доступно на: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-shanghai-cooperation-organization-what-next/>.
- Ma, Alexandra, “The Last Major Opponent of China’s Muslim Oppression Has Retreated into Silence. Here’s Why That’s Big Deal”, *Business Insider*. Доступно на: <https://www.businessinsider.com/china-muslim-oppression-xinjiang-turkey-silence-2019-7>.
- Major PLA – Related Joint Anti-Terror Military Exercises and Trainings*, CCTV. Доступно на: <http://www.cctv.com/english/20071221/107164.shtml>.
- Mangi, Faseeh, “Pakistan Owes China More Money Than It Owes the IMF”, *Bloomberg*. Доступно на: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-10-03/pakistan-owes-china-more-money-than-it-does-imf-as-loans-mature>.

- Mariam Akhtar et al, “Shanghai Cooperation Organization and Conflict Resolution: A Comparative Study of Pakistan and India Bilateral Relations”, *NDU Journal*, 2018, pp. 89-9.7 Доступно на: <https://ndu.edu.pk/ndu-journal/2018/08-Shanghai-Coop-Org.pdf>.
- McKune, Sarah, “An Analyses of the International Code of Conduct for Information Security”, *The Citizen Lab*. Доступно на: <https://citizenlab.ca/2015/09/international-code-of-conduct/>.
- Mitrović, Dragana, Strategijsko-bezbednosna pozicija Kine posle 11. septembra 2001. godine, *Beogradski centar za bezbednosnu politiku*, Beograd, 2005. Доступно на: http://www.bezbednost.org/upload/document/mitrovi_2005_strategijsko-bezbednosna_pozicija_kin.pdf.
- Muzalevsky, Roman, “Japnese-Kazakh Nuclear Energy Cooperation: A Partnership for the Future”, *Global Research & Analyses*, The Jamestown Foundation. Доступно на: <https://jamestown.org/program/japanese-kazakh-nuclear-energy-cooperation-a-partnership-for-the-future/>.
- Naim, Moises, “Minilateralism”, *Foreign Policy*. Доступно на: <https://foreignpolicy.com/2009/06/21/minilateralism/>.
- Nakamoto, Michiyo, “China Dispute Hits Japanese Exports”, *Financial Times*. Доступно на: <https://www.ft.com/content/ba98a396-4986-11e2-9225-00144feab49a>.
- Pengfei Zhang, “China to Provide 10-billion-dollar Loan to SCO Members”, *CCTV*. Доступно на: <http://english.cctv.com/20090616/110285.shtml>.
- Peyrouse, Sebastien, “Discussing China: Sinophilia and Sinophobia in Central Asia”, *Journal of Eurasian Studies*, 7, 2016, pp. 14-23. Доступно на: https://ac.els-cdn.com/S1879366515000251/1-s2.0-S1879366515000251-main.pdf?_tid=a2445d3a-e882-11e7-958f-00000aab0f27&acdnat=1514103522_8d7df46c9d575c433f9b187a9037b021.
- Putz, Catherine, “Kyrgyz-Chinese Joint Venture Scrapped After Protests”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2020/02/kyrgyz-chinese-joint-venture-scrapped-after-protests/>.
- Rahim, Shoaib Ahmad, “The Geopolitics of the Lapis Lazuli Corridor”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2017/12/the-geopolitics-of-the-lapis-lazuli-corridor/>.
- Rice, Condoleezza, “Promoting the National Interest”, *Foreign Affairs*, Vol. 79, No. 1, 2000. Доступно на: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2000-01-01/campaign-2000-promoting-national-interest>.
- Roberts, Harry, “The China-Kyrgyzstan-Uzbekistan Railway Project: How Much Does Kyrgyzstan Stand Benefit?”, *Central Asian Bureau for Analytical Reporting*. Доступно на: https://cabar.asia/en/the-china-kyrgyzstan-uzbekistan-railway-project-how-much-does-kyrgyzstan-stand-to-benefit/#_ftn5.
- Rong, Gong, “SCO a Natural Partner to the Belt and Road Initiative”, *CGTN*. Доступно на: https://news.cgtn.com/news/3d3d414e3163544f77457a6333566d54/share_p.html.
- Russia-China Investemnt Fund*. Доступно на: <http://rcif.com/en/portfolio-companies.htm>.

- Russian Defense Minister Had an Appointment with Vice Chairmain of the Central Military Commission of the People`s Republic of China*, Ministry of Defence of Russian Federation. Доступно на: http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12054707@egNews.
- Sahakyan, Mher, “Belt & Road Creates Increasing Cooperation Opportunities for Armenia and China”, *Belt & Road News*. Доступно на: <https://www.beltandroad.news/2019/05/02/belt-road-creates-increasing-cooperation-opportunities-for-armenia-and-china/>.
- SCO External Communication. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/cooperation/#2>.
- SCO Secreteriat, SCO*. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/secretariat/>.
- Shiwei, Shen, “China-Kazakhstan Industrial Capacity Cooperation Witnesses Fruitful Results”, *CGTN*. Доступно на: <https://news.cgtn.com/news/2019-12-02/China-Kazakhstan-industrial-capacity-cooperation-delivers-good-results-M6dTzRT6b6/index.html>.
- Shulyakova, Darya, “Participants of the “SCO Moscow Business Club” Summed up the Forum”, *Infoshos*. Доступно на: <http://infoshos.ru/en/?idn=20925>.
- Siddiqui, Sabena, “Why Iran Won’t Be Joining the Shanghai Cooperation Organization Anytime Soon”, *The Globe Pos.*, Доступно на: <https://theglobepost.com/2019/06/27/iran-china-sco/>.
- Silk Road Fund*. Доступно на: <http://www.silkroadfund.com.cn/enweb/23775/23767/index.html>.
- Sirohi, Seema, ”India-US-EU Combine Halts China`s Belt and Road Initiative at the UN”, *The Wire*. Доступно на: <https://thewire.in/diplomacy/india-china-belt-and-road-united-nations>.
- Sobiri, Bakhtiyor, “The Long Echo of Tajikistan`s Civil War”, *Open Democracy*. Доступно на: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/long-echo-of-tajikistan-s-civil-war/>.
- Special Economic Zone “Pavlodar”*. Доступно на: <http://sezpv.com/1855/>.
- Starr, Frederick, *In Defense of Greater Central Asia*. Доступно на: <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/StarrVO.pdf>.
- Stobdan, Phunchok, “China-India Tensions Put New Delhi at the Margins of the SCO”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2020/09/china-india-tensions-put-new-delhi-at-the-margins-of-the-sco/>.
- Stodban, Phunchok, “Significance of India Joining the Ashgabat Agreement”, *Manohar Parrikar Institute for Defense Studies and Analyses*. Доступно на: https://idsa.in/idsacomments/significance-of-india-joining-the-ashgabat-agreement_p-stodban-120218.
- Storey, Ian, “China`s Malacca Dilemma”, *China Brief*, Vol. 3, No. 3, Jamestown Foundation. Доступно на: <https://jamestown.org/program/chinas-malacca-dilemma/>.
- Sukhankin, Sergey, “Tracking the Digital Component of the BRI in Central Asia, Part One: Exporting Safe Cities to Uzbekistan”, *The Jamestoen Foundation*. Доступно на: <https://jamestown.org/program/tracking-the-digital-component-of-the-bri-in-central-asia-part-one-exporting-safe-cities-to-uzbekistan/>.

- Takeshi, Yuasa, *Japan`s Multilateral Approach toward Central Asia*, Slavic Eurasian Research Center. Доступно на: http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no16_1_ses/04_yuasa.pdf.
- The Eighth Prime Ministers` Meeting is Held in Beijing Wen Jiabao Chairs the Meeting*, Permanent Mission of the PRC to the United Nations Office at Geneva and other International Organizations in Switzerland. Доступно на: <http://www.china-un.ch/eng/xwdt/t620813.htm>.
- The Fifth Small and Medium-Sized Business Forum of the SCO and BRICS Regions*. Доступно на: <https://en.sco-brics.ru/program/>.
- The Shanghai Cooperation Organization*. Доступно на: http://eng.sectesco.org/about_sco/.
- Tiezzi, Shannon, “The New, Improved Shanghai Cooperation Organization”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2014/09/the-new-improved-shanghai-cooperation-organization/>.
- Tuteja Ashok, “Indian, Pakistani Troops to Participate in SCO Counter-Terror Exercise”, *Eleven*. Доступно на: <https://elevenmyanmar.com/news/indian-pakistani-troops-to-participate-in-sco-counter-terror-exercise-asianewsnetwork>.
- Urchick, Daniel, “What We Learned from Peace Mission 2018”, *Small Wars Journal*. Доступно на: <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/what-we-learned-peace-mission-2018>.
- Valasjek, Tomas, “Military Cooperation between Georgia, Ukraine, Uzbekistan, Azerbaijan, and Moldova in the GUUAM Framework”, *Policy Brief – Caspian Studies Program*, Harvard – Belfer Center for Science and International Affairs. Доступно на: <https://www.belfercenter.org/publication/military-cooperation-between-georgia-ukraine-uzbekistan-azerbaijan-and-moldova-guuam>.
- Wang, Jing, “China Is a World Leader in E-Commerce, New Retail Information: E-Marketer”, *News from Alibaba Group*. Доступно на: <https://www.alizila.com/china-is-world-leader-in-ecommerce-new-retail-innovation-emarketer/>.
- Wei, He, “E-Sales Boosts Vitality of SCO, Alibaba Says”, *China Daily*. Доступно на: <https://www.chinadaily.com.cn/a/201806/11/WS5b1dd9c2a31001b82571f415.html>.
- Wenhong, Xu, “Expanding Financial Cooperation for More SCO Development Momentum”, *China Pictorial*. Доступно на: <http://china-pictorial.com.cn/expanding-financial-cooperation-for-more-sco-development-momentum>.
- Wong, Catherine, “China, Russia to Hold Missile Defence Drills, Amid Opposition to US Plans to Deploy Missile Shield in South Korea”, *South China Morning Post*. Доступно на: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/1941117/china-russia-hold-missile-defence-drills-amid-opposition-us>.
- Wong, Dorcas, “China Releases New Draft List of Encouraged Industries for Foreign Investment”, *China Briefing*. Доступно на: <https://www.china-briefing.com/news/china-2019-draft-encouraged-industries-foreign-investment/>.

Xiaoping, Yang, “When India’s Strategic Backyard Meets China’s Periphery: The View from Beijing”, *Texas National Security Review*. Доступно на: <https://warontherocks.com/2018/04/when-indias-strategic-backyard-meets-chinas-strategic-periphery-the-view-from-beijing/>.

Xin Li, Qing Xiaoyun, “Ponders On the Long-Term Strategy of Shanghai Cooperation Organization”, *Shanghai Institute for International Studies*. Доступно на: <http://www.sis.org.cn/Research/EnInfo/1669>.

Xuanzun, Liu, “SCO Carries-out Online Anti-terrorism Drill”, *Global Times*. Доступно на: <https://www.globaltimes.cn/content/1173369.shtml>.

Yamal LNG Project completed and Put into Operation, CNPC. Доступно на: <https://www.cnpc.com.cn/en/csr2014enhms/201807/771c0549950f4420ad6de3972fe27073/files/88c8e515fb734e6984ef3599ab2255c2.pdf>.

Zhiqun Zhu, “Interpreting China’s ‘Wolf-Warrior Diplomacy’”, *The Diplomat*. Доступно на: <https://thediplomat.com/2020/05/interpreting-chinas-wolf-warrior-diplomacy/>.

Zuenko, Ivan, “Russia’s Far East Seeks Partners Beyond China”, *Carnegie Moscow*. Доступно на: <https://carnegie.ru/commentary/81278>.

Митровић, Драгана, интервју за Н1 о Северној Кореји и састанку земаља БРИКС-а. Доступно на сајту Института за азијске студије: <https://www.ias.rs/>.

上海合作组织秘书处 (Shanghai hezuo zuzhi mishu chu), *The SCO Secreteriat*, Baidu. Доступно на: <https://baike.baidu.com/item/%E4%B8%8A%E6%B5%B7%E5%90%88%E4%BD%9C%E7%BB%84%E7%BB%87%E7%A7%98%E4%B9%A6%E5%A4%84>.

中国将推进“一带一路”六大经济合作走廊建设 (Zhongguo jiang tujin “yidai yilu” da liu jingji hezuo zoulang jianshe) “China Will Promote the Construction of the Six Economic Corridors in the Belt and Road”, *China Go Abroad*. Доступно на: <http://www.chinagoabroad.com/zh/article/china-to-advance-six-economic-corridors-in-support-of-the-one-belt-one-road-initiative>.

中国推动气候治理：碳中和目标再细化能源需求侧改革破题, (Zhongguo tuidong qihou zhili: tan zhong he mubiao zai xi hua nengyuan xuqiu ce gaige pot), *China Promotes Climate Governance*. Доступно на: <https://finance.sina.cn/2020-12-14/detail-iiznezs6911070.d.html>.

俄官员和专家表示：中国倡议将推动上合组织新一轮发展 (E gungyuan he zhuanjia biaoshi: Zhongguo changyi jiang tuidong shanghe zuzhi xin yi lun fazhan), *Russian Officials and Experts Say: China’s Initiative Will Promote a New Round of the SCO Development*, GOV.CN. Доступно на: http://www.gov.cn/xinwen/2017-12/01/content_5243841.htm.

信 息 化 战 争 (xinxin hua zhanzheng). Доступно на: <https://baike.baidu.com/item/%E4%BF%A1%E6%81%AF%E5%8C%96%E6%88%98%E4%BA%89>.

刘德喜, 苏联解体后的中俄关系 (Liu Dexi: Sulian jieti hou de Zhong E guanxi), Liu Dexi, *Sino-Russian Relations after the Collapse of the Soviet Union*, цитирано према: Chapter 3,

Negotiations and Settlement of Border Dispute. Доступно на: http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/119862/9/09_chapter%203.pdf.

周浩, 探索上海合作组织区域金融合作的新路径 (Zhou Hao, *Tansuo shanghai hezuo zuzhi quyue jinrong hezuo de xin lujing*), “Exploring the New Path of Financial Cooperation in the Shanghai Cooperation Organization”, *Synthesis*. Доступно на: <http://images.mofcom.gov.cn/kjxh/201909/20190904104840577.pdf>.

坚定不移走中国特色国家安全道路 (jianding bu yi zou zhongguo tese guojia anquan daolu), “Unconditionally Follow the Road of National Security with Chinese Characteristics”, *QSTheory*. Доступно на: http://www.qstheory.cn/dukan/qs/2015-02/28/c_1114428331.htm.

孙壮志, “一带一路”与上合组织实现互动发展 (Sun Zhuangzhi, “Yi Dai Yi Lu” yu shang he zuzhi shixian hudong fazhan). Zhuangzhi, Sun, “Achieving Interactive Development between the “One Belt One Road” and the SCO”, *QSTheory*. Доступно на: http://www.qstheory.cn/dukan/qs/2017-04/15/c_1120788691.htm.

庞中英, 中国的亚洲战:略灵活的多边主义, 世界政治与经济 (Pang Zhongying, *Zhongguo de yazhou zhan: lue linghuo de duobian zhuyi, shijie zhengzhi yu jingji*), Pang Zhongying, “China’s Asian Strategy: Flexible Multilateralism”, *World Economy and Politics*, No. 10, 2001, pp. 30-35. Доступно на: <http://www.ixueshu.com/document/38bad7882aeffff318947a18e7f9386.html>.

戴旭: 中国应给美国围堵行为划红线, 人民网 – (Dai Xu, *Zhongguo ying gei meiguo wei du xingwei hua xingwei, renmin wang*), Dai Xu: “China should give the US a red line of containment behavior”, *People’s Network*. Доступно на: <http://world.people.com.cn/GB/12317779.html>.

把祖国的新疆建设得越来越美好——习近平总书记新疆考察纪实 (Ba zuguo de Xinjiang jianshi de yue lai yue meihao – Xi Jinping zong shuji Xinjiang kaocha jishi), “Make Xinjiang more Prosperous – Xi Jinping’s Talks and Analyses”, *CPC News*. Доступно на: <http://cpc.people.com.cn/n/2014/0504/c64094-24968577.html>.

王义桅, “上合组织”+“一带一路”, (Wang Yiwei, *Shang he zuzhi + yi dai yi lu*), Wang Yiwei, “SCO + BRI”, *Xinhua*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/globe/2018-06/19/c_137264410.htm.

王缉思, 被动忍让不是办法 (Wang Yisi, *Beidong Ren rang bu shi banfa*), Passive accommodations is not a solution, Institute of American Studies, Chinese Academy of Social Science. Доступно на: http://ias.ccn.cn/xsyj/zmgx/201506/t20150615_2673109.shtml.

美国西太平洋战略之我见, 行御部落, (Meiguo xi taipingyang zhanlue zhi wo jian, *xing zhi buluo*), My Opinion on the US Western Pacific Strategy, XZBU, By 沃恩 (Wu Won). Доступно на: <http://www.xzbu.com/1/view-141306.htm>.

郭永良, 论我国反恐模式的转型, (Lun woguo fankong moshi de zhuangxing), “On the Transformation of China’s Anti-Terrorism Model”. Доступно на: <https://www.iolaw.org.cn/showNews.aspx?id=51371>.

阎学通: 安全利益是中国首要利益 (Yan Xuetong: Anquan Liyi Shi Zhongguo Shouyao Liyi), Yan Xuetong: China's Primary Interests are Security Interests, *China Daily*. Доступно на: http://www.chinadaily.com.cn/hqzg/2006-06/01/content_605769.htm.

3. Званична документа:

“China's National Defense in New Era”, *Xinhua*. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/english/2019-07/24/c_138253389.htm.

“Concept of Cooperation between SCO Member States in Combating Terrorism, Separatism and Extremism”, *Key Normative Documents of the SCO*. Доступно на: <https://www.hrichina.org/sites/default/files/PDFs/Reports/SCO/2011-HRIC-SCO-Whitepaper-AppendixA-SCO-Docs.pdf>.

“SCO Development Bank: Prospects of the SCO Development Bank”, *CGTN*. Доступно на: https://news.cgtn.com/news/7a517a4d32454464776c6d636a4e6e62684a4856/share_p.html

“SCO: Joint Communiqué of the Heads of State on Simplifying Trade Procedures”, *GBC*. Доступно на: <http://globalbusinesscoalition.org/global-governance-news/sco-joint-communicue-of-the-heads-of-state-on-simplifying-trade-procedures/>.

2019 Report to Congress, U.S.-China Economic and Security Review Commission. Доступно на: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/2019-11/2019%20Annual%20Report%20to%20Congress.pdf>.

A Quick Guide to SCO and Its Military Cooperation, The State Council Information Office The People's Republic of China. Доступно на: http://english.scio.gov.cn/infographics/2018-06/05/content_51673238.htm.

Agreement between the Russian Federation, the Republic of Kazakhstan, the Kyrgyz Republic, the Republic of Tajikistan and the People's Republic of China on the Confidence Building Measures in the Military Field in the Border Area, United Nations. Доступно на: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/960426_AgreementConfidenceBuildingMilitaryFieldinBorderArea.pdf.

Agreement on Combating the Illicit Trafficking in Arms, Ammunition and Explosives between the Governments of the Member States of the SCO, 2008, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>.

Agreement on Cooperation and Interaction of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization on Border Issue, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>.

Agreement on Cooperation and Mutual Assistance in Customs Affairs between the Governments of the Member states of the SCO, 2007. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>.

Agreement on Cooperation in Culture between the Governments of the Member States of the SCO, 2007, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>.

Agreement on Cooperation in Ensuring International Information Security between the Member States of the Shanghai Cooperation Organization, 2009. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Agreement on Regional Anti-Terrorist Structure of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization, 2002, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Announcement of “Partnership for Quality Infrastructure – Investment for Asia`s Future”, Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2015. Доступно на: <https://www.mofa.go.jp/files/000081298.pdf>.

Articles of Agreement, Asian Infrastructure Investment Bank. Доступно на: https://www.aiib.org/en/about-aiib/basic-documents/_download/articles-of-agreement/basic_document_english-bank_articles_of_agreement.pdf.

Astana Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2005, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Astana Declaration of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization 2017, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Astana Declaration on the 10th Anniversary of the SCO, 2011, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Beijing Declaration by the Heads of Member States of the SCO on Building Region of Lasting Peace and Common Prosperity, 2012, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Bishkek Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2007, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Bishkek Declaration of the Shanghai Cooperation Organization`s Heads of State Council, 2019, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

BP Statistical Review of World Energy, British Petroleum, June, 2018. Доступно на: <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2018-full-report.pdf>.

BRICS Business Women Alliance. Доступно на: <http://bricswomen.com/>.

Caspian Basin, Energy Reserves and Potential Conflicts, Commission on America`s National Interests. Доступно на: https://www.files.ethz.ch/isn/44195/doc_10825_259_en.pdf.

Central Asia Japan Dialogue, Ministry of Foreign Affairs of Japan. Доступно на: <https://www.mofa.go.jp/region/europe/dialogue/index.html>.

Central Asia-China Gas Pipeline CNPC, Доступно на: https://www.cnpc.com.cn/en/CentralAsia/CentralAsia_index.shtml.

Central Military Commission, Global Security Org. Доступно на: <https://www.globalsecurity.org/military/world/china/cmc.htm>.

- Charter of the Shanghai Cooperation Organization*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/news/20171013/336152.html>.
- China Arable Land*, Trading Economics. Доступно на: <https://tradingeconomics.com/china/arable-land-percent-of-land-area-wb-data.html>.
- China's Arctic Policy*, The State Council of the People's Republic of China. Доступно на: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm.
- China's Energy Policy 2012*, The State Council of the People's Republic of China. Доступно на: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284499.htm.
- China's National Defense in the New Era*, Ministry of the National Defense of the People's Republic of China. Доступно на: http://eng.mod.gov.cn/news/2019-07/24/content_4846443.htm.
- China's Peaceful Development*, The State Council of the People's Republic of China. Доступно на: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.html.
- China's Statistic Year Book 2017*, National Bureau of Statistics of China. Доступно на: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/html/1106EN.jpg>.
- CIA World Book of Facts*. Доступно на: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/>.
- CIS Countries 2020*. Доступно на: <https://worldpopulationreview.com/countries/cis-countries/>.
- Competent Authorities of SCO Member States Holds "Xiamen 2015" Joint – Command – Post Exercise on Countering the Use of Internet for Terrorism, Separatism and Extremism Activities*, The Regional Anti-Terrorist Organization. Доступно на: <http://ecrats.org/en/media/video/5138>.
- Connecting Europe & Asia: The EU Strategy*, European Union External Action Service. Доступно на: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/50699/connecting-europe-asia-eu-strategy_en.
- Convention of the Shanghai Cooperation Organization on Fighting Terrorism, 2009*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>.
- Cooperation between UN, Shanghai Cooperation Organization Dynamically Expanding, in Shared Quest for Peace, Prosperity, Says Secretary-General, in Message*, OUN. Доступно на: <https://www.un.org/press/en/2010/sghsm12953.doc.htm>.
- Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea*. Доступно на: <http://www.mfa.go.th/asean/contents/files/other-20130527-163905-069498.pdf>.
- Declaration on the Establishment of the SCO*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>.

- Development Strategy of the SCO until 2025*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectesco.org/documents/>.
- Diplomatic Bluebook 2019*, Ministry of Foreign Affairs of Japan, p. 139. Доступно на: <https://www.mofa.go.jp/files/000527151.pdf>.
- Dushanbe Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2008*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectesco.org/documents/>.
- Dushanbe Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2014*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectesco.org/documents/>.
- Enhanced Partnership and Cooperation Agreement between the European Union and the Republic of Kazakhstan*, Delegation of the European Union to Kazakhstan. Доступно на: https://eeas.europa.eu/delegations/kazakhstan/18499/enhanced-partnership-and-cooperation-agreement-between-european-union-and-republic-kazakhstan_en.
- EU-China Trade Balance*, Eurstat. Доступно на: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20190409-1>.
- European Community – Regional Strategy Paper for Assistance to Central Asia for the Period 2017-2013*. Доступно на: http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/central_asia/rsp/07_13_en.pdf.
- General Assembly Adopts Four Resolutions Promoting Culture of Peace, Multiculturalism, Fills Vacancies in Subsidiary Bodies*, United Nations. Доступно на: <https://www.un.org/press/en/2018/ga12104.doc.htm>.
- General Assembly Adopts Text on Strengthening Environmental Protection, Cooperation with Shanghai Cooperation Organization*, UN. Доступно на: <https://www.un.org/press/en/2019/ga12170.doc.htm>.
- Guidance on Promoting Green Belt and Road*, Ministry of Ecology and Environment of the People's Republic of China. Доступно на: http://english.mee.gov.cn/Resources/Policies/policies/Frameworkp1/201706/t20170628_416864.shtml.
- H.R. 1152 – Silk Road Strategy Act of 1999*, Congress.Gov. Доступно на: <https://www.congress.gov/bill/106th-congress/house-bill/1152>.
- Heads of State of Mongolia, Russia and China Hold 4th Tripartite Meeting*, Office of the President of Mongolia. Доступно на: <https://president.mn/en/2018/06/09/heads-of-state-of-mongolia-russia-and-china-hold-4th-tripartite-meeting/>.
- Human Rights in Xinjiang, Recent Developments*, U.S. Government Publishing Office. Доступно на: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-111hhr48222/html/CHRG-111hhr48222.htm>.
- Indo-Pacific Strategy Report, Preparedness, Partnerships, and Promoting a Networked Region*, Ministry of Defense of the USA, June 1, 2019. Доступно на: <https://media.defense.gov/2019/Jul/01/2002152311/-1/-1/1/DEPARTMENT-OF-DEFENSE-INDO-PACIFIC-STRATEGY-REPORT-2019.PDF>.

Information Report Following the 14th Meeting of Security Council Secretaries of the Shanghai Cooperation Organization Member States, SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/news/20190515/538722.html>.

Interagency Meeting between the Border Control Experts of the Competent Authorities of the SCO Member States and SCO RATS Executive Committee, RATS. Доступно на: <http://ecrats.org/en/news/7442>.

Intergovernmental Agreement on International Road Transport along the Asian Highway Network. Доступно на: <https://www.unescap.org/sites/default/files/Intergovernmental-Agreement-on-International-Road-Transport-along-the-Asian-Highway-Network-English-language.pdf>.

International Day of Neutrality 12 December, United Nations. Доступно на: <http://www.un.org/en/events/neutralityday/background.shtml>.

International LPI – World Bank. Доступно на: <https://lpi.worldbank.org/international/global/2018>.

International Strategy of Cooperation on Cyberspace, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. Доступно на: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zjzg_663340/jks_665232/kjlc_665236/qt_wt_665250/t1442390.shtml.

Joint Communiqué Extraordinary Meeting of the Council of the Ministers of Foreign Affairs of the SCO, 2003, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Joint Communiqué Following the 16th Meeting of the SCO Heads of Government Council, 2017, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Joint Communiqué Meeting of Heads of Government of the SCO, 2010, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Joint Communiqué Meeting of the Council of Heads of Government of the SCO, 2003, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Joint Communiqué Meeting of the Council of Heads of Government of the SCO, 2012, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of Government of the SCO, 2006, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of Government of the SCO, 2007, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of Government of the SCO, 2009. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of Government of the SCO, 2013, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

- Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of Government of the SCO, 2005*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.
- Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of Government of the SCO, 2008*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.
- Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of the Member States of the SCO, 2007*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.
- Joint Communiqué Meeting of the Council of the Heads of the Member States of the SCO, 2009*. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.
- Joint Communiqué on the Result of the Seventeenth Meeting of the Council of Heads of Government (Prime Ministers) of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization, 2018*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.
- Joint Statement between the People`s Republic of China and the Republic of Kazakhstan*. Доступно на: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t559688.shtml.
- Joint Statement by the Heads of Government of the Member States of the SCO and Economic Situation in the World and in the SCO Region, 2011*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.
- Joint Statement by the Heads of the Member States, 2001*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.
- Joint Statement by the Ministers of Foreign Affairs of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization, 2002*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.
- Jorge Soutullo, Stefania Gazzina, Niccolò Rinaldi, *Facts Sheets on the European Union – Central Asia*, European Parliament, 2020. Доступно на: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/178/central-asia>.
- List of Documents for Signing at the Meeting of the Heads of State Council of the Shanghai Cooperation Organization, 2019*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.
- Meick, Ethan, *China-Russia Military-to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation*, U.S.-China Economic and Security Review Commission, United States of America, March 20, 2017. Доступно на: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China-Russia%20Mil-Mil%20Relations%20Moving%20Toward%20Higher%20Level%20of%20Cooperation.pdf>.
- Memorandum of Understanding on Cooperation between UNSECO and SCO*, UNESCO Digital Library. Доступно на: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261624>.
- Military Services*, Ministry of Defense of the People`s Republic of China. Доступно на: <http://eng.mod.gov.cn/services/index.htm>.
- Ministry of Foreign Affairs of the People`s Republic of China, *China`s Position Paper on the New Security Concept*. Доступно на: <https://www.fmprc.gov.cn/ce/ceun/eng/xw/t27742.htm>.

- Ministry of Foreign Affairs of the People`s Republic of China, *The Central Conference on Work Relating Foreign Affairs*. Доступно на: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1215680.shtml.
- Ministry of National Defense of the People`s Republic of China, *White Paper on National Defense 2012 – The Diversified Employment of China`s Armed Forces*. Доступно на: http://eng.mod.gov.cn/publications/2016-07/13/content_4768293.htm.
- Ministry of National Defense of the People`s Republic of China, *White Paper on National Defense 2015 – China`s Military Strategy*. Доступно на: http://eng.mod.gov.cn/publications/2016-07/13/content_4768294.htm.
- Moscow Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2003*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsc.org/documents/>.
- Mutual Reduction of Military Forces in Border Area*. Доступно на: <https://fas.org/nuke/control/mrmfba/index.html>.
- National Cyber Strategy of the United States of America*, The White House, Washington DC, September 2018. Доступно на: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2018/09/National-Cyber-Strategy.pdf>.
- National Security Strategy of United States of America*, December 2017. Доступно на: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.
- NATO 2030: United for a New Era*. Доступно на: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf.
- NIDS China Security Report 2020 – China Goes to Eurasia*, National Institute for Defense Studies, Japan, 2020.
- OECD Atlas – Japan*. Доступно на: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/jpn/show/all/2017/.
- OECD WORLD ATLAS*. Доступно на: https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/chn/tkm/show/2016/.
- Office of the Secretary of Defence, *Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People`s Republic of China 2019*, Washington, 2019.
- Ordos Basin*, CNPC. Доступно на: <http://www.cnpc.com.cn/en/xhtml/pdf/19-Ordos%20Basin.pdf>.
- Our Projects*, AIIB. Доступно на: <https://www.aiib.org/en/projects/list/index.html>.
- Percentage of World Nuclear Power Consumption in 2019, by Country*. Statista. Доступно на: <https://www.statista.com/statistics/201683/percentage-of-world-nuclear-electricity-generation-by-country/>.
- Position Paper of the Government of the People`s Republic of China on the Matter of the Jurisdiction in the South China Sea Arbitration Initiated by the Republic of the Phillipines*, Ministry of

Foreign Affairs of the People's Republic of China. Доступно на: https://www.fmprc.gov.cn/nanhai/eng/snhwtlcwj_1/t1368895.htm.

Power of Siberia, Gazprom. Доступно на: <https://www.gazprom.com/projects/power-of-siberia/>.

Press Release Meeting of the Council of Heads of Member States of the SCO, 2014, SCO/Documents.
Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>.

Press Release Meeting of the Council of Member States of the SCO, 2012, SCO/Documents.
Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>.

Press Release Meeting of the Council of Ministers of Foreign Affairs of the SCO, 2008, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>.

Press Release Meeting of the Council of SCO Member States Commemorating the Tenth Anniversary of the SCO, 2011, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>.

Press Release on the Shanghai Cooperation Organization's Council of Foreign Ministers Meeting, 2018, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>.

Program of Cooperation of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization in Combating Terrorism, Separatism and Extremism from 2019-2021. Доступно на: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/73/833>.

Qingdao Declaration of the Council of Heads of State of Shanghai Cooperation Organization, 2018.
Доступно на: http://www.jukkarannila.fi/docs/SCO_Qingdao_Declaration_2018.pdf.

Regulation on Admission of New Members to the SCO, 2010, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>.

Regulation on the Dialogue Partner of the SCO, 2008. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>.

Regulation on the Observer Status to the SCO, 2004, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>.

Resolution A/RES/59/48, OUN. Доступно на: <https://undocs.org/en/A/RES/59/48>.

S.2749 – Silk Road Strategy Act of 2006, Congress. Gov. Доступно на: <https://www.congress.gov/bill/109th-congress/senate-bill/2749/text>.

SCO External Communication/International Committee of the Red Cross. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/cooperation/#2>.

SCO External Communication/United Nations. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/cooperation/#2>.

SCO External Communication/Economic Cooperation Organization. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/cooperation/#2>.

SCO Interbank Consortium: Towards Renewal and Broader Cooperation, SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/news/20170608/288646.html>.

- SCO RATS Representative Takes Part in the International Conference on the Role of Youth in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism*, RATS SCO. Доступно на: http://ecrats.org/en/cooperation/conferences/7215?sphrase_id=3625.
- SCO RATS Takes Part in the OSCE Regional Conference*, SCO RATS. Доступно на: <http://ecrats.org/en/news/7407>.
- SCO Secretariat Discusses Draft Programme of Developing Interregional Cooperation between SCO Member States*, SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/news/20190118/505074.html>.
- SCO Secretary-General Meets with ASEAN and SCO Ambassadors*, SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/news/20190329/521758.html>.
- Silk Road Fund and Interbank Consortium of the SCO signed the MoU on the Basis of Partnership*, Silk Road Fund. Доступно на: <http://www.silkroadfund.com.cn/enweb/23809/23812/35424/index.html>.
- Special Policy Study on Green Belt and Road and 2030 Agenda for Sustainable Development*, China Council for International Cooperation on Environment and Development. Доступно на: <https://www.iisd.org/sites/default/files/publications/CCICED/engagement/2018/green-belt-and-road-and-2030-agenda.pdf>.
- St. Petersburg Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2002*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>.
- Statement by the Heads of Government of the Member States, 2001*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>.
- Statement by the Heads of the Member States of the SCO on International Information Security, 2006*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>.
- Statement by the Heads of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization on Joint Counteraction to International Terrorism, 2017*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>.
- Strategic Support Act*, Congres. Gov. Доступно на: <https://www.congress.gov/102/statute/STATUTE-106/STATUTE-106-Pg3320.pdf>.
- Strategy Paper 2002-2006 & Indicative Programme 2002-2004 for Central Asia*. Доступно на: http://eeas.europa.eu/archives/docs/central_asia/rsp/02_06_en.pdf.
- Summary of the 2018 National Defense Strategy of United States of America*, U.S. State Department. Доступно на: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>.
- Tashkent Declaration by Heads of the Member States of the SCO, 2004*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>.
- The 13th Five Year Plan*, NDRC. Доступно на: https://en.ndrc.gov.cn/policyrelease_8233/201612/P020191101482242850325.pdf.

- The Astana Declaration of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization, 2017*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.
- The EU and Central Asia – New Opportunities for a Stronger Partnership*, European Commission. Доступно на: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/joint_communication_-_the_eu_and_central_asia_-_new_opportunities_for_a_stronger_partnership.pdf.
- The Moscow Declaration of the Council of Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization, 2020*, SCO Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.
- The Observatory of Economic Complexity*. Доступно на: <https://oec.world/en>.
- The Partnership Action Plan against Terrorism*, NATO. Доступно на: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50084.htm.
- The Role of the Shanghai Cooperation Organization in Countering Threats to Peace and Security*, OUN. Доступно на: <https://www.un.org/en/chronicle/article/role-shanghai-cooperation-organization-counteracting-threats-peace-and-security>.
- The Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism, 2001*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.
- The Shanghai Cooperation Organization – Is It Undermining U.S. Interests in Central Asia*, Commission on Security and Cooperation in Europe, One Hundred Ninth Congress, September 26, 2006. Доступно на: <https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/The%20Shanghai%20Cooperation%20Organization%20Is%20it%20Undermining%20U.S.%20Interests%20in%20Central%20Asia.pdf>.
- The Shanghai Cooperation Organization*, European Parliament, Briefing, June, 2015. Доступно на: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/564368/EPRS_BRI\(2015\)564368_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/564368/EPRS_BRI(2015)564368_EN.pdf).
- Top 50 World Container Ports*, World Shipping Council., Доступно на: <http://www.worldshipping.org/about-the-industry/global-trade/top-50-world-container-ports>.
- Treaty on Long-Term Good-Neighborliness, Friendship and Cooperation between the Member States of the Shanghai Cooperation Organization, Key Normative Documents of the SCO*. Доступно на: <https://www.hrichina.org/sites/default/files/PDFs/Reports/SCO/2011-HRIC-SCO-Whitepaper-AppendixA-SCO-Docs.pdf>.
- Turkey's Relations with Central Asian Republics*, Ministry of Foreign Affairs of Turkey. Доступно на: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-relations-with-central-asian-republics.en.mfa.
- U.S. Energy Information Administration – Japan*. Доступно на: <https://www.eia.gov/international/analysis/country/JPN>.
- Ufa Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2015*, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectsco.org/documents/>.

United Nations Peacekeeping Missions – China. Доступно на: <https://peacekeeping.un.org/en/china>.

United States Relations with Russia: after the Cold War, Office of the Historian, State Government, Washington DC. Доступно на: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/pubs/fs/85962.htm>.

VII BRICS Summit: 2015 Ufa Declaration, BRICS Information Centre. Доступно на: http://www.brics.utoronto.ca/docs/150709-ufa-declaration_en.html.

Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st Century Silk Road, Embassy of the People`s Republic of China in the Socialist Republic Vietnam. Доступно на: <https://www.fmprc.gov.cn/ce/cevn/chn/sghkt/t1251121.htm>.

White Paper on China`s Peaceful Development, The State Council of the People`s Republic of China. Доступно на: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm.

White Paper on Energy – China`s Energy Conditions and Policies, China.org.cn. Доступно на: <http://www.china.org.cn/english/environment/236955.htm>.

Yekaterinburg Declaration by the Heads of the Member States of the SCO, 2009, SCO/Documents. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/documents/>.

上合组织开发银行, (Shanghe zuzhi kaifa yinghang), SCO Development Bank, ICBC. Доступно на: <https://www.icbc.com.cn/SiteCollectionDocuments/ICBC/Resources/ICBC/fengmao/download/2014/shanghezuzhikaifayinhang.pdf>.

4. Званични говори:

Blinken, Antony, *An Enduring Vision for Central Asia*, U.S. Department of State – Diplomacy in Action. Доступно на: <https://2009-2017.state.gov/s/d/2015/240013.htm>.

“Full Text of President Xi`s Speech at the 18th SCO Qingdao Summit”, *China SCIO*. Доступно на: http://english.scio.gov.cn/m/featured/xigovernance/2018-06/11/content_51986400.htm.

China`s Development Is an Opportunity for Asia, Full Text of Hu Jintao`s Speech at BFA 2004 Annual Conference. Доступно на: <http://english.boaoforum.org/document2004/11119.jhtml>.

China`s Peaceful Rise – Speeches of Zheng Bijian 1997-2004. Доступно на: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2012/04/20050616bijianlunch.pdf>.

Clinton, Hillary, *Delivering on the Promise of Economic Statecraft*, U.S. Department of State, Diplomacy in Action, Singapore, 2012. Доступно на: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2012/11/200664.htm>.

Joint Address of the Heads of the Shanghai Cooperation Organization for Youth, 2018. Доступно на: [file:///C:/Users/Slobodan%20Popovic/Downloads/shos_100608_youth_address_\(1\)%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Slobodan%20Popovic/Downloads/shos_100608_youth_address_(1)%20(2).pdf).

- Jiang Zemin Calls for Regional Anti-Terrorism Mechanism between SCO.* Доступно на: <http://bg.chineseembassy.org/eng/dtxw/t131731.htm>.
- Koizumi, Junichiro, *Asia in New Century – Challenge and Opportunity*, Ministry of Foreign Affairs of Japan. Доступно на: <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/china/boao0204/speech.html>.
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Regular Press Conference (22 January 2015), цитирано према, Sung Chul Jung, Kihyun Lee, "The Offensive Realists Are Not Wrong: China's Growth and Agression, 1976-2001", *Pacific Focus*, Vol. 32, No. 1, 2017, pp. 86-208.
- President Xi Delivers Keynote Speech at APEC CEO Summit 2014.* Доступно на: <http://www.youtube.com/watch?v=7IJ7XCOCexg>.
- Press Release: Statement by Ms. Christin Lagard on IMF Review of SDR Basket of Currencies, *IMF*. Доступно на: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/14/01/49/pr15513>.
- Rashid Alimov: "The SCO Has also a Female Face. We also Need a Female Perspective on Our Common Future". Beijing Hosts the First SCO Women's Forum,* SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/news/20180516/427452.html>.
- Rashid Alimov: SCO Gives Green Light to China-Europe Road Transport,* SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/news/20170120/196820.html>.
- SCO Secretary-General: "A Word Can Set Heaven in Motion". The First Media Forum of the SCO Family Countries Has Opened in Beijing,* SCO/News. Доступно на: <http://eng.sectSCO.org/news/20180601/437927.html>.
- SCO Summit is Held in Tashkent Hu Jintao Attends and Delivers an Important Speech to the Summit,* Embassy of the People's Republic of China in the United States of America. Доступно на: <http://www.china-embassy.org/eng/zgyw/t708530.htm>.
- Taro Aso, *Central Asia as a Corridor of Peace and Prosperity*, Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2006. Доступно на: <https://www.mofa.go.jp/region/europe/speech0606.html>.
- Xi Jinping Attends Opening Ceremony of the 86th Interpol General Assembly and Deliveres a Keynote Speech,* Embassy of the People's Republic of China in Australia. Доступно на: <http://au.china-embassy.org/eng/xw/t1497779.htm>.
- Xi Jinping Attends the 19th Meeting of the Council of the Heads of Member States of the Shanghai Cooperation Organization (SCO) and Delivers an Important Speech,* Embassy of the People's Republic of China in the United States of America. Доступно на: <http://www.china-embassy.org/eng/zgyw/t1673206.htm>.
- Xi Jinping, *New Asian Security Concpet for New Progress in Security Cooperation*, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. Доступно на: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1159951.shtml.
- Xi Jinping, *Working Together to Forge a New Partnership of Win-win Cooperation and Create a Community of Shared Future for Mankind,* UN. Доступно на: https://gadebate.un.org/sites/default/files/gastatements/70/70_ZH_en.pdf.

Zemin, Jiang, *Promote Disarmament Process and Safeguard World Security*, Permanent Mission of the People's Republic of China to the UN. Доступно на: http://www.china-un.org/eng/chinaandun/disarmament_armscontrol/unga/t29298.htm.

外交部副部长傅莹: 小国不能肆意侵犯和挑衅大国 (wajia bu fu buzhang fu ying: xiaoguo buneng siyi qinfan he tiaoxin daguo), Fu Ying, "A Small Countries Cannot Indiscriminately Provoke Big Power", *China News Network*. Доступно на: <http://www.chinanews.com/gn/2012/06-03/3934761.shtml>.

外交部长王毅就中国外交政策和对外关系回答中外记者提问 (wajiao buzhang Wang Yi jiu Zhongguo wajiao zhengce he duiwai guanxi huida zhongwai jizhi tiwen), "Foreign Minister Wang Yi's Remarks at the Press Conference," *National People's Congress* session, 8 March 2018. Доступно на: http://www.xinhuanet.com/politics/2018lh/2018-03/08/c_1122508612.htm.

袁文先, 新型作战力量发展与指挥创新 (Yuan Wenxia, Xinxing zuozhan liliang fazhan yu zhuhui chuangxin), Yuan Wenxia, "Development of New Combat Forces and Command Innovation", *China Military Online*. Доступно на: http://www.81.cn/jfjbmap/content/2015-06/10/content_113519.htm.

БИОГРАФИЈА

Кандидат Слободан Поповић рођен је 17. маја 1989. године у Врању, где је и завршио средњу школу, Гимназија Бора Станковић - друштвено-језички смер (француско одељење). Дипломирао је 2012. године на Факултету политичких наука УБ, на смеру Политикологија, са просечном оценом 9,55. Дипломске мастер студије Регионалне студије Азије је уписао 2012. године на Факултету политичких наука, и успешно их завршио 2013. године одбраном мастер рада под насловом „Односи НР Кине и ФР Бразила од 1978. до данашњих дана“ (просечна оцена 9,62, ментор проф. др Драган Р. Симић). Рад и завршна одбрана су оцењени највишом оценом (10). Исте године, докторанд Поповић је уписао докторске Међународне и европске студије на Факултету политичких наука.

Слободан Поповић је од 2021. године ангажован на пројекту Политички идентитет Србије у регионалном и глобалном контексту (број пројекта 179076), као истраживач сарадник. У свом раду при Факултету, Слободан Поповић је помагао у реализацији бројних конференција, округлих столова и семинара у организацији Института за азијске студије и Центра за студије Азије и Далеког истока.

У току свог досадашњег школовања Слободан Поповић је добио и следеће стипендије: Стипендија за најбоље студенте Републике Србије, Доситеја фонд (2013.); Стипендија Владе Републике Италије за истраживачки период на Универзитету La Sapienza, под супервизијом проф. др Едоарда Борије (01. 01. 2017. – 01. 07. 2017); SASAKAWA Fellowship (2018.) Универзитета у Београду.

У свом научном истраживању кандидат Слободан Поповић се првенствено фокусира на кинески угао гледања и разумевања геополитике, геоекономије, међународних односа и дипломатије. Кандидат је учествовао на неколико научних конференција међу којима издвајамо: *“Megatrends in Asia”: Digitalization Security and Foreign Policy Implications, II Eurasian Research on Modern China and Eurasia Conference, The V4 in East Asia and East Asia in the V4: The Present of Economic and Political Relations between the Visegrad Four Countries and East Asia.*

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а _____

број индекса 53/2013

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

**Улога Шангајске организације за сарадњу у геополитичком и геоекономском
позиционирању НР Кине**

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, _____

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Слободан Поповић

Број индекса 53/2013

Студијски програм Међународне и европске студије

Наслов рада **Улога Шангајске организације за сарадњу у геополитичком и геоекономском позиционирању НР Кине**

Ментор проф. др Драгана Митровић

Потписани _____

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, _

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Улога Шангајске организације за сарадњу у геополитичком и геоекономском позиционирњу НР Кине

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, _____

1. Ауторство - Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.
2. Ауторство – некомерцијално. Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.
3. Ауторство - некомерцијално – без прераде. Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.
4. Ауторство - некомерцијално – делити под истим условима. Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.
5. Ауторство – без прераде. Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.
6. Ауторство - делити под истим условима. Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.

Прилог 4

Превод насловне стране и резиме доктората на кинески језик:

贝尔格莱德大学

政治学院

Slobodan S. Popović

上海合作组织在中华人民共和国地缘政治和地缘
经济定位中的作用

博士论文

贝尔格莱德，2021 年

上海合作组织在中华人民共和国地缘政治和地缘经济定位中的作用

摘要

国家安全和经济发展是一个国家战略行动计划的两个基本政策，中华人民共和国也不例外。随着改革开放政策的成就，中华人民共和国日益融入了全球安全 and 经济流动，同时也增加了自己对该领域的变化的脆弱性。在此形势下，中国共产党的领导干部被迫改变中国在国际秩序中的地位的战略认知。为了实现国家目标，北京作为一个被动的观察者变成了区域和全球框架中最积极的变革和新标准的推动者之一，而中国这种定义行为的工具之一就是上海合作组织。本文将研究上海合作组织在中华人民共和国对中亚地区地缘政治和地缘经济定位中的作用。因上海合作组织的地理范围，本文涉及其在太平洋地区及南亚地区的地缘政治和地缘经济作用，分析本组织对实现中国和全世界发展的适当和刺激的环境的影响程度。

本文分为七章，第一章介绍论文的主题和目标、方法论和理论框架、以及本文的科学和社会价值。第二章的题为“外交与安全政策的中式理解”，研究中华人民共和国外交政策中地缘政治和地缘经济因素的发展。作为中国外交政策最突出的转变之一，我们将分析中国对外国多边主义联盟的作用，这样我们可以查出及分析中华人民共和国如何从结构性和相对权力的角度展示其激进主义，以及其他国家如何看待中华人民共和国在国际关系中的新权力地位。在题为“从“大游戏”到上海合作组织的东亚”的第三章中，我们首先对中亚在 19 世纪大英帝国和俄罗斯帝国的战略竞争中的作用做历史回顾，然后分析中亚地区在苏联的复杂官僚制中的地位。冷战的结束导致国际秩序两极结构的终结，给全球安全架构带来了新的挑战。剧本文所提供的论点，中亚地区又成为了大国竞争之处，结果新的“大游戏”被激活了，而本文的目的之一是分析此形势对中国国家安全的影响。第四章题为“上海合作组织对中华人民共和国外交政策的作用”，研究中华人民共和国的原则以及外交政策目标如何反映在该组织的机构和历史发展，同时也介绍本组织在区域化和全球化背景下发展国际合作的原则。

第五章题为“上海合作组织在保障中华人民共和国内外安全中的作用”，展示本组织反对“三恶”对保障中华人民共和国国家安全的影响程度，此外，我们将从中国与邻国解决领土边界问题的角度来研究上海合作组织在保障中华人民共和国内外安全中的角色。中华人民共和国和上海合作组织的其他成员国进行双边和多边反恐军事演习，由此得考虑的问题是本组织在中华人民共和国的军事现代化的角色。第六章题为“上海合作组织对中华人民共和国的地缘经济的重要性”，探讨上海合作组织如何在地缘经济上支持“一带一路”倡议的实现。由于中华人民共和国是一个资源依赖型国家，而“上合合作组织地区”是油气储量最大的国家的所在地，本文展示上海合作组织如何从油气资源和路线的战略和地域多元化的角度影响中国能源安全。第七章介绍我们通过进行这项研究得出的结论，并确认第一章内提出的大部分假设。

关键词： 地缘政治、 地缘经济、 上海合作组织、 多边主义、 中华人名共和国、 中亚地区、 印太地区、 国家和国际安全

科学领域： 政治学

专题： 国际政治经济学